

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПОЛІЩУК ІННА ЮРІЇВНА

УДК 343.985 : 343.533.2

**ДИСЕРТАЦІЯ
РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ
ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК**

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **І. Ю. Поліщук**

Науковий керівник **Іщенко Андрій Володимирович**,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Поліщук І. Ю. Розслідування незаконного використання торговельних марок. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню проблем методики розслідування незаконного використання торговельних марок. Визначено сучасний стан наукового дослідження проблем розслідування незаконного використання торговельних марок. Дослідження генезису судової експертизи торговельних марок дозволило констатувати, що цей напрям: у формі судової експертизи існує тільки в Україні; є офіційно закріпленим МЮ України з 2002 р.; розвивався переважно під впливом патентознавства та права інтелектуальної власності, а не криміналістики, тому потребує акумуляції сил та синергії знань теоретиків судової експертології та науковців і практиків судової експертизи у сфері інтелектуальної власності для розробки, перегляду і уточнень її базових теоретико-методологічних основ.

На основі дослідження було сформовано криміналістичну характеристику незаконного використання торговельних марок з наступних елементів: відомостей про предмет злочинного посягання та характеристики особи потерпілого; способів незаконного використання торговельних марок; слідової картини. Встановлено, що предметом незаконного використання торговельної марки є інформація у вигляді її зображення, що охороняється відносно конкретних товарів та/або послуг згідно правовстановлюючого документа. Враховуючи, що потерпілою особою у 100% випадках була юридична, запропонована авторська програма вивчення юридичної особи потерпілого (власника торговельної марки) від незаконного використання торговельної марки.

Встановлено, що незаконне використання торговельних марок, окрім матеріальних (контрафактні товари) та ідеальних слідів, залишає електронні (цифрові) сліди – електронні відображеннями (відбитки) зображення торговельної марки (або її імітації) в кіберпросторі (на сайті через який реалізуються контрафактні товари), у тому числі в доменному імені.

Наведено ґрунтовні пропозиції щодо внесення змін до КПК України стосовно унормування статусу потерпілого, регламентованого ч. 1 ст. 55 КПК України, відповідно до виду шкоди, яка може бути спричинена кримінальним правопорушенням, передбачивши для юридичної особи можливість спричинення шкоди немайнового характеру (порушення ділової репутації), що притаманно при незаконному використанні торговельних марок.

Удосконалено положення, що характеризують спосіб вчинення незаконного використання торговельної марки шляхом продажу контрафактного товару, що здатний витіснити оригінальний товар, внаслідок чого потерпілому спричиняється матеріальна шкода у формі упущеної вигоди, якою є втрачена частина прибутку, що припадає на торговельну марку, або ліцензійні платежі (роялті). Запропоновано формулу визначення матеріальної шкоди.

Проведеним дослідженням розкрито положення щодо використання принципу «одиниця контрафактного товару витісняє одиницю оригінального товару» під час розслідування незаконного використання торговельних марок. Зокрема обґрунтовано, що цей принцип діє не для всіх видів товарів. Зважаючи, що вирішення питання допустимості використання цього принципу належить до поведінкових стереотипів споживачів (чи дійсно особа заміщує контрафактним товаром оригінальний), запропоновано його вирішувати шляхом призначення комплексної експертизи із використанням спеціальних знань у галузі соціальної психології та інтелектуальної власності.

Визначено обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок: факт продажу контрафактного товару, що міг витіснити оригінальний товар та

наявність матеріальної шкоди у потерпілого (власника торговельної марки).

На початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок виділено чотири типові слідчі ситуації та шість версій. Констатовано, що початку розслідування завжди передують: прийняття від потерпілого заяви про вчинення незаконного використання торговельної марки та внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР.

З'ясовано, що під час розслідування незаконного використання торговельних марок найбільш доцільно розглядати форми використання спеціальних знань за суб'єктами: слідчий, спеціаліст, експерт.

Виявлено, що під час розслідування незаконного використання торговельних марок експертиза у сфері інтелектуальної власності проводиться за двома спеціальностями: 13.6 – для з'ясування схожого до ступеню змішування позначення на ймовірно контрафактному товарі до торговельної марки та 13.9 – для встановлення розміру заподіяної матеріальної шкоди. Перспективним напрямом наукових пошуків проблеми застосування спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок визначено створення експертних систем, що функціонують на основі штучного інтелекту та можуть порівнювати зображення на ймовірно контрафактному товарі з торговельною маркою, використовуючи бази даних українського та інших патентних відомств. Надані рекомендації з експертної профілактики незаконного використання торговельних марок.

Загалом у дисертації вирішено наукове завдання щодо розробки теоретичних засад та практичних рекомендацій з методики розслідування незаконного використання торговельних марок, та сформульовано висновки, пропозиції й рекомендації, що відповідають вимогам наукової новизни.

Ключові слова: незаконне використання торговельної марки, судова експертиза, контрафакт, досудове розслідування, тактика, упущена вигода.

SUMMARY

Polishchuk I.Yu. Trademark infringement investigations. – Qualifying research work presented as the manuscript.

A thesis for obtaining Candidate of Legal Sciences degree, specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminology; Forensic examination; Operative search activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

The thesis is devoted to the complex research of problems of the methodology of the trademark infringement investigation. The current state of the problem research of the trademark infringement investigation has been determined. The study of the genesis of forensic examination of trademarks has enabled to state that this trend: in the form of forensic examination exists only in Ukraine; is officially secured by Department of Justice of Ukraine since 2002; it was developed mainly under the influence of patent science and intellectual property rights, not criminology, therefore, it requires accumulation of forces and knowledge synergy by theorists of forensic experts and scholars and practitioners in forensic expertise of intellectual property for the elaboration, revision and refinement of its basic theoretical and methodological foundations.

On the basis of the study the forensic characterization of the trademark infringement has been formed from the following elements: information on the subject of infringement and characteristics of the victim's personality; ways of the trademark infringement; trace picture. It has been established that the information in the form of its image protected regarding specific goods and/or services in accordance with the legal document is the subject of the trademark infringement. Taking into account that a victim was a legal entity in 100% of cases, the author's program for studying the legal entity of the victim (trademark owner) from the trademark infringement has been proposed.

It has been established that the trademark infringement, apart from material (counterfeit goods) and ideal traces, leaves electronic (digital) traces – electronic

reflections (imprints) of a trademark image (or its imitation) in cyberspace (on the site where counterfeit goods are sold), including the domain name.

There have been substantive proposals for amending the Criminal Procedure Code of Ukraine regarding the standardization of a victim status, regulated by Part 1 of Art. 55 of Criminal Procedure Code of Ukraine, according to the harm type that may be caused by a criminal infringement, providing for a legal entity some possible damage cause of non-property type (violation of business reputation) characteristic in the trademark infringement.

Provisions have been improved describing the way to commit the trademark infringement by selling a counterfeit product that is capable of displacing the original product, resulting in causing losses for the victim in the form of lost profits, which is the lost part of the profit attributable to the trademark, or license fees (royalties). The formula for the determination of material damage has been proposed.

The conducted study has disclosed the provision on the use of the principle "one counterfeit displaces one original product" during the trademark infringement investigation. In particular, it is substantiated that this principle does not apply to all types of goods. Considering that solving the issue of admissibility of this principle use belongs to the behavioral stereotype of a consumer (whether a person replaces original counterfeit goods), it has been proposed to solve it by appointing a complex examination with the use of specialist knowledge in social psychology and intellectual property.

Circumstances have been identified to be established at the initial stage of the trademark infringement investigation: the fact of a counterfeit product sale that could supplant an original product and a material damage to a victim (trademark owner).

At the initial stage of the trademark infringement investigation, four typical investigative situations and six versions have been identified. It has been stated that the beginning of the investigation is always preceded by: acceptance by a victim of an application for the trademark infringement and recording the information about a criminal infringement to the register of pre-trial investigations.

It has been revealed that during the trademark infringement investigation, it is most expedient to consider the forms of the special knowledge use by subjects: investigator, assessor, expert.

It has been revealed that during the trademark infringement investigation, an expertise of intellectual property is conducted in two specialties: 13.6. to find out the similarity to the degree of mixing the designation at the allegedly counterfeit goods to the trademark and 13.9. to determine the size of the material damage. Creation of expert systems, which operate on the basis of artificial intellect and can compare images on allegedly counterfeit goods with a trademark using databases of Ukrainian and other patent offices, has been determined as promising direction of problem researches of application of special knowledge during the trademark infringement investigation. Recommendations have been provided on expert prevention of the trademark infringement.

In general, the thesis has solved a scientific task for developing theoretical foundations and practical recommendations on the methodology of the trademark infringement investigation, and has formulated conclusions, suggestions and recommendations that meet the requirements of scientific novelty.

Key words: trademark infringement, forensic examination, counterfeit, pre-trial investigation, tactics, missed profit.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ,

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Поліщук І. Ю. Застосування дохідного оціночного підходу при проведенні судової експертизи з визначення матеріальної шкоди при порушенні прав на торговельну марку. *Криміналістика і судова експертиза*. 2014. Вип. 59. С. 428-436.

2. Поліщук І. Ю. Проблемні питання застосування спеціальних економічних знань у сфері інтелектуальної власності при незаконному використанні торговельних марок. *Криміналістика і судова експертиза*. 2016. Вип. 61. С. 488-498.

3. Полищук И. Ю. Роль специальных экономических познаний при расследовании незаконного использования товарных знаков в аспекте квалификации состава преступления. Опыт и практика Украины. *Вестник Института законодательства Республики Казахстан*. 2018. № 1 (50). С. 40-52.

4. Поліщук І. Ю. Наслідки незаконного використання торговельних марок як елемент криміналістичної характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 4. URL: www.lsej.org.ua/4_2018/44.pdf.

5. Поліщук І. Ю. Компетенція експерта під час судово-експертного дослідження торговельних марок у процесі розслідування їх незаконного використання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. № 18. С. 524-533.

6. Поліщук І. Ю. Форми застосування спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3 (108). С. 328-348.

7. Полищук И. Ю. Генезис судебной экспертизы объектов интеллектуальной собственности в Украине. *Вопросы криминологии, криминалистики и судебной экспертизы*: сб. науч. тр. Минск: НПЦ Гос. ком.

судеб. експертиз Респ. Беларусь; Право и экономика, 2018. Вып. 2/44. С. 246-253.

8. Polishchuk I. Typical situations and versions of the initial phase of the investigation of the illegal use of trademarks. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 1 (volume 1). P. 125-131.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Полищук И. Ю. Предпосылки методики определения материального вреда в связи с нарушением прав интеллектуальной собственности на торговую марку. *Актуальные вопросы интеллектуальной собственности: сборник докладов: тезисы докл. XXI Междунар. науч.-практ. конф. (Ялта, 16-18 сент. 2013 г.)* Киев: 2013. С. 189-190;

10. Поліщук І. Ю. Щодо питання методичного забезпечення судово-експертної діяльності при визначенні матеріальної шкоди внаслідок порушення прав на торговельні марки. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присв. 90-річчю створ. Харк. наук.-дослід. інст. суд. експ. ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 7-8 лист. 2013 р.)*. Харків: 2013. С. 149-151;

11. Поліщук І. Ю. Щодо питання призначення судової експертизи стороною захисту в рамках кримінального провадження. *Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень: зб. матер. кругл. стол. (Київ, 10 квіт. 2014 р.)*. Київ: ННПФЕКП НАВС, 2014. С. 224-227;

12. Поліщук І. Ю. Незалежна оцінка майнових прав на використання НДДКР як об'єктів права інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми охорони інтелектуальної власності у ЗС України: збірн. матер. наук.-практ. семін. (Київ, 20 серп. 2014 р.)*. Київ: ЦНДІ ОВТ ЗС України, 2014. С. 51-53;

13. Поліщук І. Ю. Застосування спеціальних знань при незаконному використанні торговельних марок. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: мат. всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 85-річчя доктора юридичних наук, професора Ніни Іванівни Клименко (Київ, 27 лют. 2018 р.)*. Київ: 2018. С. 273-274.

14. Полищук И. Ю. Способ преступления как основной элемент криминалистической характеристики незаконного использования товарных знаков. *Криминалистика и судебная экспертиология: наука, обучение, практика*: мат. 14 междунар. конгр. (Одесса, 13-15 сен. 2018 р.). Т. 2. Одесса: Издательский дом «Гельветика» 2018. С. 50-67.

15. Полищук И. Ю. Перспективы развития использования специальных знаний. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: мат. міжнарод. наук.-практ. конф. присвяч. 95-р. ств. Харк. наук.-дослід. інст. суд. експ. ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 10-11 жовт. 2018 р.). Харків: «Право», 2018. С. 45-48.

16. Поліщук І. Ю. Співвідношення спеціальних та правових знань. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології*: мат. міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 22 листоп. 2018 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 296-300.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	13
ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА	
КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО	
ВИКОРИСТАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК.....	23
1.1. Стан наукового дослідження розслідування незаконного використання торговельних марок	23
1.2. Генезис судової експертизи торговельних марок в Україні	43
1.3. Криміналістична характеристика незаконного використання торговельних марок	59
Висновки до розділу 1	96
РОЗДІЛ 2. ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО	
ВИКОРИСТАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК.....	98
2.1. Обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок	98
2.2. Типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок.....	114
2.3. Проведення окремих слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок	128
Висновки до розділу 2	139
РОЗДІЛ 3. ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС	
РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ	
ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК.....	141
3.1. Форми використання спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок.....	141
3.2. Залучення експерта та проведення експертизи під час розслідування незаконного використання торговельних марок.....	165

3.3. Удосконалення експертного дослідження торговельних марок та експертна профілактика під час розслідування їх незаконного використання	196
Висновки до розділу 3	216
ВИСНОВКИ	219
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	224
ДОДАТКИ.....	262

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДНДЕКЦ	Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
див.	Дивись
ЕКК	Експертно-кваліфікаційна комісія
ЗУ	Закон України
ЄСІТС	Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
м.	Місто
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МЮ	Міністерство юстиції
НДІСЕ	Науково-дослідний інститут судової експертизи
НДЦСЕІВ	Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності
п.	Пункт
р.	Рік
рр.	Роки
ст.	Стаття
тис.	Тисяч
ЦЕКК	Центральна експертно-кваліфікаційна комісія

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Ратифікація Україною та Європейським Союзом Угоди про асоціацію у 2017 р., а також членство у Світовій організації торгівлі, вимагає від України виконання Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) та забезпечення надійного захисту майнових прав на ці об'єкти.

Попри це, український ринок наповнений контрафактними товарами, у державі функціонують незаконні злочинні схеми розповсюдження продукції з незаконним використанням торговельних марок відомих зарубіжних товаровиробників. Підроблені продукти харчування, несправжня тютюнова продукція та товари побутової хімії становлять загрозу здоров'ю населення та завдають матеріальних та іміджевих втрат правовласникам.

У дослідженні зіставлення реальних маршрутів торгівлі підробками Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) 2017 р. «Mapping the Real Routes of Trade in Fake Goods» було резюмовано, що Україна – один із чотирьох важливих регіональних транзитних пунктів, який має особливе значення для перерозподілу контрафактних товарів, призначених для Європейського Союзу.

Разом із тим, за 2013-2018 рр. зареєстровано 2,2 тис. кримінальних правопорушень за фактом незаконного використання торговельних марок і майже половину (1,1 тис.) з них було закрито, а лише 89 проваджень (8 %) направлено до суду¹.

Статистичні дані показують недостатню ефективність наявних засобів і методів боротьби із незаконним використанням торговельних марок. Це стосується і питань використання спеціальних знань під час розслідування цих злочинів, особливо в частині встановлення матеріальної шкоди, завданої власнику торговельної марки. Згідно з п. 6 ч. 2 ст. 242 КПК України заподіяна

¹ Єдиний Звіт про кримінальні правопорушення Генеральної прокуратури України за 2013-2018 рр.
URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>

матеріальна шкода власнику торговельної марки встановлюється шляхом експертизи, що є обов'язковою під час розслідування незаконного використання торговельних марок. Розслідування незаконного використання торговельних марок викликає на практиці низку проблем, що потребують формування відповідних рекомендацій.

Значний внесок у вирішення проблем методики розслідування злочинів зробили: Ю. П. Аленін, Л. І. Аркуша, Р. С. Белкін, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, Г. П. Власова, А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, І. І. Когутич, В. А. Колесник, В. П. Колмаков, В. П. Колонюк, В. О. Коновалова, М. В. Костицький, І. І. Котюк, В. К. Лисиченко, Є. Д. Лук'янчиков, О. І. Мотлях, Ю. Ю. Орлов, І. В. Пиріг, М. А. Погорецький, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, Д. Б. Сергєєва, Е. Б. Сімакова-Єфремян, О. В. Таран, В. В. Тіщенко, В. В. Топчій, Л. Д. Удалова, І. Я. Фрідман, В. Г. Хахановський, П. В. Цимбал, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько, М. Г. Щербаковський та ін.

Об'єкти інтелектуальної власності вивчалися криміналістами з різних аспектів, зокрема їх проблематика розглядалась у дисертаціях О. В. Таран (2005), Г. К. Авдєєвої (2006), І. Р. Куриліна (2007), О. А. Севідова (2009), К. Є. Поджаренко (2009). Особливості розслідування незаконного використання торговельних марок досліджував А. Г. Александров (2015), а проблемні питання судової експертизи торговельних марок (із криміналістів) розглядались у наукових публікаціях Г. В. Прохоровим-Лукіним.

Однак, комплексного дослідження, яке могло б об'єднати проблематику методики розслідування незаконного використання торговельних марок з обставинами, що підлягають доказуванню, а також висвітлити можливості експертизи у встановленні події злочину не проводилося. Актуальність окреслених проблем зумовила вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Концепції реформування державної

системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 р. № 402-р, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015, п. 7 Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ (протокол від 30.10.2014 р. № 20), а пізніше уточнено (протокол від 27.11.2018 р. № 18) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (реєстр. № 1007, 2014).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є формування теоретичних засад та практичних рекомендацій з методики розслідування незаконного використання торговельних марок.

Сформульована мета передбачає розв'язання низки задач, а саме:

- з'ясувати стан наукового дослідження проблем розслідування незаконного використання торговельних марок;
- розкрити генезис судової експертизи торговельних марок та її використання під час розслідування;
- сформулювати криміналістичну характеристику незаконного використання торговельних марок;
- визначити обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок;
- конкретизувати типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок;
- охарактеризувати основні слідчі (розшукові) дії початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок;
- виокремити форми використання спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок;

- встановити особливості експертного дослідження торговельних марок та запропонувати шляхи його удосконалення;
- окреслити перспективи розвитку використання спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок
- надати рекомендації з експертної профілактики незаконного використання торговельних марок.

Об'єкт дослідження – кримінально-процесуальні відносини, що виникають у зв'язку із розслідуванням незаконного використання торговельних марок.

Предметом дослідження – розслідування незаконного використання торговельних марок.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети в роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: *методи формальної логіки* (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) – для з'ясування змісту досліджуваних питань з розслідування незаконного використання торговельних марок, що дозволило зробити певні узагальнення (у всіх розділах дисертації); *спеціально-правові методи*, а саме *історико-правовий* – для вивчення генезису судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності (підрозділ 1.2) та *порівняльно-правовий* – під час аналізу норм матеріального та процесуального права, наукових категорій, визначень та підходів (у всіх розділах дисертації); *структурно-функціональний*, за допомогою якого досліджено діяльність суб'єктів, які взаємодіють, визначені форми використання спеціальних знань за суб'єктами та напрями взаємодії слідчого з обізнаними особами та потерпілим (підрозділи 2.3, 3.1, 3.2); *метод системного аналізу* – для визначення оптимальної лінії поведінки осіб, які проводять розслідування незаконного використання торговельних марок (підрозділ 2.3); *статистичний метод* дозволив зробити висновки про характер сучасної злочинності у сфері незаконного використання торговельних марок (у всіх розділах дисертації); *соціологічний метод* (анкетування, інтерв'ювання) застосовувався у межах підтвердження

наукових висновків даними анкетування слідчих Національної поліції, які брали участь в розслідуванні незаконного використання торговельних марок та інтерв'ювання судових експертів Експертної служби МВС України, науково-дослідних судово-експертних установ МЮ України та приватних експертів (підрозділи 1.3, 2.1, розділ 3).

Емпіричну базу становлять статистичні та аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Експертної служби МВС України, Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України за 2010-2018 роки; дані, отримані внаслідок вивчення 81 кримінального провадження, досудове розслідування в яких за ст. 229 КК України здійснювалось протягом 2010-2018 років, та вироки за якими містяться у Єдиному державному реєстрі судових рішень; результати анкетувань 118 слідчих Національної поліції України та інтерв'ювання 55 судових експертів з інтелектуальної власності (міста Київ, Харків, Одеса, Львів, Дніпро). Використано власний досвід автора, набутий під час експертної практики впродовж 2011-2019 років.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація за характером та змістом висвітлених питань є першою монографічною роботою в Україні, у якій вирішено наукове завдання щодо формування методики розслідування незаконного використання торговельних марок, а саме:

вперше:

- надано криміналістичну характеристику предмету незаконного використання торговельної марки, яким є інформація у вигляді її зображення, що охороняється законом відносно конкретних товарів та/або послуг згідно правовстановлюючого документа та запропонована авторська програма вивчення юридичної особи потерпілого (власника торговельної марки) від незаконного використання торговельної марки;

- деталізовано зміст слідової картини незаконного використання торговельних марок. Встановлено, що цей злочин, окрім матеріальних

(контрафактні товари) та ідеальних слідів, залишає електронні (цифрові) сліди – електронні відображення (відбитки) зображення торговельної марки (або її імітації) в кіберпросторі (на сайті через який реалізуються контрафактні товари), у тому числі в доменному імені;

– визначено основні слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок залежно від способу підготовки та вчинення злочину: пропонування та продаж ймовірно контрафактного товару через торговельний пункт; виготовлення та оптовий продаж ймовірно контрафактного товару; імпорт та оптовий продаж ймовірно контрафактного товару; пропонування та продаж ймовірно контрафактного товару через Інтернет-магазин;

– з'ясовано, що межею компетенції експертів з дослідження торговельних марок під час розслідування незаконного використання торговельних марок є установлення повної або часткової тотожності зображення торговельної марки до виявленого позначення на ймовірно контрафактному товарі. Запропоновано внести зміни до п'ятого розділу Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень та викласти експертні питання у наступній редакції: 1. Чи є позначення__, нанесене на__ тотожним із торговельною маркою № __?; 2. Чи містить позначення__, нанесене на__ суттєві індивідуалізуючі ознаки (в цілому чи їх елементи) торговельної марки № __?»;

удосконалено:

– положення, що характеризують спосіб вчинення незаконного використання торговельної марки шляхом продажу контрафактного товару, що здатний витіснити оригінальний товар, внаслідок чого потерпілому спричиняється матеріальна шкода у формі упущеної вигоди, якою є втрачена частина прибутку, що припадає на торговельну марку, або ліцензійні платежі (роялті); запропоновано формулу визначення матеріальної шкоди;

– пропозиції законодавчого унормування статусу потерпілого, регламентованого ч. 1 ст. 55 КПК України, відповідно до виду шкоди, яка може бути спричинена кримінальним правопорушенням, передбачивши для юридичної особи можливість спричинення шкоди немайнового характеру (порушення ділової репутації), що притаманно при незаконному використанні торговельних марок;

– наукові позиції використання принципу «одиниця контрафактного товару витісняє одиницю оригінального товару» під час розслідування незаконного використання торговельних марок, зокрема обґрунтовано, що цей принцип діє не для всіх видів товарів. Зважаючи, що вирішення питання допустимості використання цього принципу належить до поведінкових стереотипів споживачів (чи дійсно особа заміщує контрафактним товаром оригінальний), запропоновано його вирішувати шляхом призначення комплексної експертизи із використанням спеціальних знань у галузі соціальної психології та інтелектуальної власності;

дістало подальший розвиток:

– генеза судової експертизи торговельних марок в результаті чого встановлено, що знання у галузі матеріального права (право інтелектуальної власності) є основними у структурі спеціальних знань обізнаної особи в межах п'ятого класу судової експертизи – експертиза об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі торговельних марок;

– напрями застосування експертних систем, що функціонують на основі штучного інтелекту як найбільш перспективного під час розслідування незаконного використання торговельних марок. Запропоновано розробити комп'ютерну експертну систему зі встановлення тотожності позначень, при цьому у зв'язку з необхідністю розробки наукового забезпечення таких досліджень рекомендовано спочатку вирішити питання: «Чим є штучний інтелект по відношенню до спеціальних знань: суб'єктом (носієм) знань чи засобом застосування?»;

- криміналістичні рекомендації стосовно використання спеціальних знань під час допиту потерпілого (власника торговельної марки) шляхом залучення до нього спеціаліста з визначення упущеної вигоди на початкових етапах розслідування незаконного використання торговельних марок;

- пропозиції з експертної профілактики незаконного використання торговельних марок, зокрема: створення умов для додаткового слідоутворення (внесення торговельної марки в митний реєстр об'єктів інтелектуальної власності; фіксація розміру роялті та ліцензійних платежів у митній декларації; фіксація економічних вигід від використання торговельної марки).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що на основі авторських розробок сформульовані теоретичні положення, висновки, надані пропозиції, які впроваджено та може бути використано в:

- *законотворчій діяльності* – для внесення змін і доповнень до КПК України з метою вдосконалення кримінально процесуальної регламентації статусу потерпілого (юридичної особи) під час розслідування незаконного використання торговельних марок та використання спеціальних знань експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ (акт Комітету Верховної Ради України з питань запобігання та протидії корупції від 19.06.2018 р. № 133-21/326-08-8с);

- *судово-експертній діяльності* – під час проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях про незаконне використання торговельних марок та стажуванні (підготовки) осіб, що мають намір отримати статус судового експерта за спеціальністю 13.9 «Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності» (акт Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України від 28.12.2018 р.; довідка Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 27.03.2018 р. № 19/9-3/58-48; акт Центру судової експертизи та експертних досліджень ДП «Інформаційні судові системи» Державної судової адміністрації України від 19.02.2019 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Особливості розслідування окремих видів злочинів», підвищення кваліфікації слідчих Національної поліції, судових експертів Експертної служби МВС, інших працівників Міністерства внутрішніх справ України (акт Національної академії внутрішніх справ від 19.01.2019 р.) та викладання дисципліни «Основи судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності» (довідка Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія» від 27.02.2018 р. № 46/1-77).

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднені у вигляді доповідей і виступів на науково-теоретичних та практичних конференціях, засіданні круглого столу, семінарі та конгресі: «Актуальные вопросы интеллектуальной собственности» (Ялта, 16-18 сентября 2013 года), «Актуальні питання судової експертизи та криміналістики» (Харків, 7-8 листопада 2013 року), «Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень» (Київ, 10 квітня 2014 року), «Актуальні проблеми охорони інтелектуальної власності у ЗС України» (Київ, 20 серпня 2014 року), «Теорія і практика судової експертизи і криміналістики» (Київ, 27 лютого 2018 року), «Криміналістика та судова експертологія: наука, навчання, практика» (Одеса, 13-15 вересня 2018 року), «Актуальні питання судової експертизи та криміналістики» (Харків, 10-11 жовтня 2018 року), «Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології» (Київ, 22 листопада 2018 року).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (360 найменувань на 38 сторінках) і 13 додатків на 48 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 310 сторінок, з яких основний текст – 213 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК

1.1. Стан наукового дослідження розслідування незаконного використання торговельних марок

З огляду на популярність та простоту способів незаконного використання торговельних марок, вони є одними з найбільш вразливих до злочинних посягань об'єктів інтелектуальної власності. Попри це, дисертації з питань розслідування незаконного використання торговельних марок в Україні відсутні, щоправда, є по кримінальному праву.

Наукові дослідження у галузі кримінального права дисертаційного рівня, що стосуються проблем незаконного використання торговельних марок як об'єктів інтелектуальної власності, проводили такі українські вчені: П. С. Берзін «Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України» (2004) [18]; А. С. Нерсисян «Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності» (2009) [182]; В. Б. Харченко «Кримінально-правова охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні: перспективи розвитку та гармонізації з Європейським законодавством» (2011) [334]; М. М. Дімітров «Кримінальна відповідальність за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару» (2016) [63].

Не залишили осторонь ці питання і їх зарубіжні колеги: В. Н. Бондарев «Уголовно-правовая охрана интеллектуальной собственности» (2002) [28]; Р. О. Долотов «Механизм уголовно-правового регулирования в сфере преступных посягательств на объекты интеллектуальной собственности»

(2009) [67]; Д. В. Молчанов «Уголовно-правовая охрана интеллектуальной собственности» (2009) [174]; С. Н. Титов «Уголовно-правовое обеспечение охраны интеллектуальной собственности» (2013) [319]; Т. Г. Лепина «Уголовно-правовая охрана интеллектуальной собственности» (2014) [140].

Дослідженням проблеми розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності у різні часи займались російські криміналісти.

У 2003 році Н. О. Куркова захистила кандидатську дисертацію з проблем розслідування злочинів, пов'язаних з контрафакцією [134]. На захисті авторка успішно відстояла думку щодо необхідності створення комплексної характеристики контрафакції, що включає в себе криміналістичні, кримінально-правові, цивільно-правові, адміністративно-правові та деякі інші аспекти і котра є універсальною та може ефективно застосовуватися як в адміністративному, так і в кримінальному процесах. Ці положення важливі для нашого дослідження і в подальшому будуть розглянуті для визначення критеріїв розмежування кримінальних правопорушень на торговельні марки від адміністративних.

Пізніше у 2011 році в Москві Є. С. Лапіним була захищена докторська дисертація на тему «Розслідування злочинів, вчинених проти інтелектуальної власності» [138]. Вказаний вчений з поміж іншого розробив комплекси методичних рекомендацій з організації та здійснення розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності – сформував криміналістичну характеристику злочинів; визначив обставини, що підлягають доказуванню; встановив особливості планування початкового етапу розслідування; запропонував алгоритми дій слідчого на початкових етапах розслідування тощо.

Через чотири роки у 2015, зосередивши увагу серед усіх об'єктів інтелектуальної власності на торговельних марках, А. Г. Александров захистив кандидатську дисертацію з особливостей розслідування незаконного використання торговельних марок [7]. Для нашого дослідження важливим є

розробка цим автором програми дій слідчого на етапі перевірки повідомлення про незаконне використання торговельної марки.

Як зазначалось вище дисертаційні праці українських криміналістів з проблем розслідування торговельних марок відсутні. Нам вдалося виявити лише чотири роботи, які опосередковано торкаються проблем криміналістичного дослідження торговельних марок.

У 2002 р. Н. Л. Швець згадує про незаконне використання торговельних марок у видовий класифікації злочинів, пов'язаних з порушенням прав споживачів [343, с. 16, 173].

Незаконне використання чужого товарного знака при виготовленні з метою збуту фальсифікованих алкогольних напоїв було частиною об'єкта дослідження дисертації О. О. Кузнєцова, захищеної у 2004 р. під науковим керівництвом В. Ю. Шепітька [129].

У 2007 р. І. Р. Курилін досліджував використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності [133, с. 3]. Разом з тим, вказана робота не містить, ні закономірностей механізму вчинення цих злочинів, ні закономірностей їх розслідування, оскільки це не входило до її завдань. Автор обмежився визначенням поняття та сутності спеціальних знань, які використовуються при розслідуванні злочинів, що посягають на права інтелектуальної власності та визначив напрями їх використання, що враховано при написанні нашої дисертації.

У 2009 р. К. Є. Поджаренко захистила дисертацію на тему криміналістичного забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, де було вирішено ряд поставлених завдань та закладено теоретичну основу криміналістичного забезпечення, у тому числі незаконного використання торговельних марок [208].

Однак, практика роботи з об'єктами інтелектуальної власності свідчить про недоцільність їх об'єднаного криміналістичного вивчення, оскільки авторське право значно відрізняється від об'єктів промислової власності у багатьох аспектах. Навіть серед об'єктів промислової власності

застосовуються абсолютно різні підходи, приміром до винаходів та торговельних марок.

Згідно з цим, правий був С. С. Чернявський, який писав, що «слід погодитись із Р. С. Белкіним в тому, що спроби створити деякий універсальний метод розслідування, який не залежить від особливостей конкретних злочинів ”...не может увенчаться успехом потому, что такая степень обобщения неизбежно превращала бы подобные рекомендации в абстракцию, бесполезную для практики”» [339, с. 25].

Вказані погляди науковців краще за все демонструють проблему криміналістичного дослідження незаконного використання торговельних марок, де необхідно консолідувати знання з багатьох галузей та направити їх на вивчення лише одного об'єкту – торговельної марки.

При цьому «думка про те, що вчений, який спеціалізується на окремому напрямку, звужить кругозір», – зі слів А. В. Іщенка не здається переконливою, – «оскільки глибоке, всебічне дослідження будь-якого напрямку потребує і широти погляду, і різноманітних методів, і нестандартності мислення» [85, с. 197].

Згідно зі статистичними даними з 2013 по 2018 рр. за ст. 229 – *«Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»* (тут і далі по тексту курсив мій. – І. П.) Кримінального кодексу України (далі – КК) було обліковано 1108 кримінальних проваджень, при цьому лише 89 було направлено до суду (див. Додаток Е).

Питома вага направлених до суду кримінальних проваджень від кількості облікованих становить 8 %, що свідчить про значні проблеми розслідування незаконного використання торговельних марок.

Однією з головних причин таких незадовільних показників є неоднозначний підхід до доказової бази в кримінальному судочинстві незаконного використання торговельних марок.

Як відомо, практика розгляду справ у сфері інтелектуальної власності в порядку кримінального судочинства не була узагальнена Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Так само, це не зроблено і Верховним судом України, хоча така необхідність назріла давно, вказується у літературі [106, с. 228; 107, с. 119].

Найбільш суперечливі моменти стосуються доказування матеріальної шкоди, завданої власнику торговельної марки, оскільки вона завдається у формі упущеної вигоди та залежить від способу незаконного використання торговельної марки.

Враховуючи, що згідно п. 6 ч. 2 ст. 242 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) заподіяна матеріальна шкода власнику торговельної марки встановлюється шляхом експертизи, що є обов'язковою під час розслідування незаконного використання торговельних марок, в межах визначення стану наукового дослідження розслідування цих злочинів в Україні варто зупинитись на спеціальних знаннях у тому числі зі сфери інтелектуальної власності.

В галузі криміналістики, а тепер і судової експертології, питання визначення сутності, основних рис та ознак спеціальних знань є рівною мірою давнім та дискусійним. Дослідженням цієї проблеми у різні часи займалися знані вітчизняні дослідники серед яких: В. Г. Гончаренко [50], Г. І. Грамович [55], О. О. Ейсман [353], А. В. Іщенко [86], Н. І. Клименко [97], В. В. Коваленко [98], М. В. Костицький [112], О. А. Кравченко [114], І. Ф. Крилов [127], В. К. Лисиченко [141], Г. М. Надгорний [176; 177; 178], Б. В. Романюк [282], М. В. Салтевський [288], М. Я. Сегай [176], В. В. Семенов [299], З. М. Соколовський [307], І. М. Сорокотягін [310], М. Г. Щербаковський [352] та ін.

В результаті наукових пошуків вчені намагались виокремити критерії за якими можна відділити спеціальні знання від неспеціальних. В результаті виникло чимало визначень, які дуже схожі за змістом, проте вирізняються

різними аспектами. Загальновизнаного науковцями універсального поняття спеціальних знань, яке б можна було законодавчо закріпити, не має і досі.

Останні тенденції наукової літератури з цих питань дають підстави говорити про все частішу диференціацію цього поняття за носіями (суб'єктами) знань. Вчені формулюють окремі визначення «спеціальних знань експерта» та «спеціальних знань спеціаліста», що за обсягом суттєво різняться [51, с. 210; 97, с. 10; 341, с.35-50; 352, с. 62].

Із сукупності проаналізованих поглядів, з урахуванням сучасного рівня розробленості проблематики використання спеціальних знань, ми виокремили п'ять ознак («загальновідомі» та/або «загальнодоступні»; обов'язкова професійна освіта; межі; суб'єкт призначення (використання) та мета; співвідношення з правовими), що потребують висвітлення у цьому пункті для реалізації загальних завдань дисертаційного дослідження.

Ознака перша. Наявність у визначенні спеціальних знань словосполучень «загальновідомі» та/або «загальнодоступні» у різних мовних зворотах враховуючи частку «не». Не зменшуючи вагомості вкладу у наукове надбання, виключно з метою не перевантажувати змістовне наповнення пункту, ми обмежились зазначенням науковців, у визначеннях яких зустрічалась ця ознака: Л. Г. Бордюгов [31, с. 181], О. О. Ейсман [353, с.91], В. К. Лисиченко та В. В. Циркаль [141, с. 22], Н. П. Майліс [146, с. 19], Г. М. Надгорний [178, с. 39], М. В. Салтевский [288, с. 134] та О. В. Селіна [295, с. 42].

Однією з перших на недоречність використання у визначенні спеціальних знань вищевказаних словосполучень звернула увагу О. Р. Росинська (2001), після цього у юридичній літературі про це згадувалось неодноразово [3, с. 181; 282, с. 62; 283, с. 35; 316, с. 30-34; 352, с. 46-47]. Якщо згрупувати погляди вчених з цього питання, то до основних аргументів належать: суб'єктивізм (по відношенню до кого ці знання не загальновідомі та/або не загальнодоступні); мінливість (з часом знання, що були не загальновідомі та/або не загальнодоступні стали відомими та доступними);

сучасні можливості (довідники, Інтернет, електронні ЗМІ); неможливість розробки об'єктивної характеристики цієї ознаки.

Доцільність наведених міркувань не викликає сумнівів. Приєднуючись до поглядів вказаних вчених, вважаємо, що ознаки «не загальновідомості» та/або «не загальнодоступності» використовувати для позначення спеціальних знань не доцільно.

Ознака друга. В аспекті обов'язкової наявності у експерта професійної освіти, висвітлюють проблему Р. С. Белкін [15, с.212], П. П. Іщенко [79, с. 8], А. А. Ісаєв [78, с. 41], М. В. Костицький [112, с. 11], О. А. Кравченко [114, с. 8], В. М. Махов [150, с. 46], Л. М. Романенко [281, с. 98], Б. В. Романюк [282, с. 66], В. В. Семенов [299, с. 20], З. М. Соколовський [307, с. 202], І. М. Сорокотягин [310, с. 5], В. В. Циркаль [338, с. 10].

Маємо підкреслити, що присутність у визначенні спеціальних знань вказівки на обов'язковість професійної освіти, для носія таких знань, позбавляє можливості особу без диплому про освіту, бути обізнаною. Погляди вчених з цього питання розділилися.

Переважна більшість вчених, вважає, що основою спеціальних знань можуть бути виключно наукові знання, тому при визначенні останніх включають критерій освіти у відповідній галузі, як певний гарант якості знань. Аби не спотворювати розуміння, слід додати, що ці вчені не заперечують важливість, у тому числі практичних знань, вмінь та навичок, річ у тому, що наявності лише практичного аспекту, на їх погляд, недостатньо аби мати спеціальні знання у певній галузі.

Деякі вчені допускають визнання, в особливих випадках, практичних знань спеціальними. Такі погляди потребують пояснення.

Фактично, коли у 1864 р. в Уставі кримінального судочинства з'явилась дефініція «спеціальні знання» не всі обізнані особи, які «продолжительными занятиями по какой-либо службе или части приобретшие особенную опытность», мали університетську освіту або освіту взагалі [327]. З плином науково-технічного прогресу та розвитком наукових досліджень, ці

особливості зійшли нанівець. Академічна освіта розповсюдилась майже на всі сфери людської діяльності, що можна продемонструвати законодавчо закріпленим переліком галузей знань та спеціальностей (див. Додаток А). Тому якщо виокремлювати неохоплені науковим знанням сфери, це може стосуватись езотеричного (квазінаукового) та злочинного напрямів. Тішить що, до поки жодний український університет не вчить чарувати та професійно займатись злочинною діяльністю.

Отже, на перший погляд наявність освіти певного рівня (чи освіти взагалі) як обов'язкової умови спеціальних знань не повинна викликати жодних сумнівів. Однак підтримуючи таку позицію, ми упускаємо особливість, на яку вказує Т. Д. Телегіна: «спеціальні знання складаються з двох взаємопов'язаних складових: 1) інформаційної (наукової або ненаукової) основи і 2) практики її реалізації (навичок, умінь) – тобто спеціальні знання є симбіозом відомостей і досвіду» [316, с. 27]. З цього вбачається, якщо у визначенні спеціальних знань вказується критерій освіти, не враховуються ситуації, за яких одна особа може бути носієм лише наукових знань, а інша практичних. Абстрактно для вирішення певних питань може існувати необхідність у обов'язковому залученні саме особи-практика.

Проілюструємо викладене прикладом. Уявімо, що слідчому для встановлення обставин злочину необхідні знання з приводу способу плетіння риболовної сітки «ручної роботи». Враховуючи, що жодна експертна спеціальність такими питаннями не займається він знаходить, фахівців з відповідною вищою освітою за спеціальностями «Фізична культура і спорт» (сучасна риболовля є різновидом спорту), «Технологія виробів легкої промисловості», «Товарознавство», але ці особи маючи наукові знання, що в деякій мірі стосуються риболовних сіток, плести її не вміють, тому задовольнити потребу слідчого не можуть.

За таких обставин слідчому потрібні спеціальні знання отримані шляхом побутового пізнання, що, як зазначає І. І. Котюк, «нерозривно пов'язане з практичною діяльністю і базується переважно на щоденному досвіді та

здоровому глузді», тому наявність освіти у носія таких знань не має жодного значення, аби тільки вмів плести риболовну сітку [113, с. 148].

Ще у 1963 р. І. Ф. Крилов писав, що поряд з науковими і технічними знаннями у слідчого або судді може виникнути потреба у спеціальних знаннях у сфері мистецтва, спорту, колекціонування, звичайв тощо, а предметом експертизи може бути вирішення різноманітних питань, що відносяться також і до практичного досвіду [127, с. 188].

Б. В. Романюк поділяючи знання, залежно від значення в якому вони вживаються, на донаукові (буденні або практичні) та наукові, зазначав, що «буденні (практичні) знання ґрунтуються на життєвій практиці, здоровому глузді та індивідуальному досвіді окремих людей» і «закінчуються процесом пізнання, в основному, зовнішньої сторони предметів та явищ, а не їх суті» [282, с. 20]. Він категорично відкидав можливість застосування у кримінальному процесі слідчим донаукових знань, досвіду та навичок діяльності, які лежать у площині лише побутового характеру [282, с. 39], поділяючи думку Г. І. Грамовича, що такі знання бувають неповними, неточними, а інколи і помилковими [55, с. 16-21]. Разом з тим, він стверджував, що «на сучасному етапі розвитку науки і суспільства загалом важко визначити чітку межу між практичними та науковими знаннями» [282, с. 21] у чому його пізніше підтримав В. В. Семенов [299, с. 12]. В решті решт в результаті свого дослідження Б. В. Романюк доходить висновку, що «на сучасному етапі розвитку науки важко говорити про ненауковість знань у будь-якій професійній діяльності людини», і враховуючи, в тому числі власний індивідуальний практичний досвід у слідчому апараті з приводу відсутності випадків залучення спеціалістів, які б не володіли науковими знаннями, підтримує думку З. М. Соколовського, включаючи «фахову підготовку та професійну діяльність» у власне визначення спеціальних знань [282, с. 63- 64, 66]. Проте, про всяк випадок, відразу додає, що «даний висновок базується на нормах кримінально-правового законодавства, яке не містить будь-яких застережень щодо іншого визначення» [282, с. 66].

Разом з тим в юридичній літературі зазначається, що практиці відомі випадки залучення як фахівців складувів, шевців та інших осіб, які є вузькими спеціалістами своєї справи. Аргументується, що знання в галузі філателії також не пов'язані зі спеціальною професійною освітою і вивченням теоретичних основ [306, с. 6].

У 2008 р. в результаті проведеного опитування слідчих Т. Д. Телегіна встановила, що фахівців з ненаукових сфер знання (ювелір, водолаз) залучали для участі в огляді місця події та інших слідчих діях [316, с. 27].

Таким чином, ми можемо зробити проміжний висновок, очевидно, що ненаукові або практичні знання, входять до спеціальних знань. Тому, якщо тлумачити поняття фахівець у «широкому значенні» як того, хто зробив якесь заняття своєю професією [6, с. 570], то згідно чинного законодавства України (ч. 1 ст. 69 та ч. 1 ст. 242 КПК; ч. 1 ст. 7 ЗУ «Про судову експертизу»), навіть рибалка без вищої освіти теоретично може бути залучений для проведення судової експертизи, якщо слідчий суддя задовольнить відповідне клопотання слідчого чи прокурора про призначення судової експертизи цій особі.

Постає непросте питання чи є доцільним залишати таку можливість у законодавстві, коли висновок експерта є самостійним джерелом доказів. Можливо для таких знань найвищим рівнем формалізації краще буде письмова чи усна консультація, що в подальшому через допит обізнаної особи може бути переведено у доказ.

Ще у 1910 р. до цієї проблеми звертався Л. Є. Владіміров пропонуючи обізнаних осіб розмежовувати на наукових експертів та довідкових свідків (справочных свидетелей). «Справочными свидетелями мы назвали этот род экспертов для того, чтобы провести различие между научными экспертами и теми сведущими лицами, которые дают из области своего опыта сведения, освещающие некоторые стороны уголовных дел» зазначав він [45, с. 199]. В аналогічному напрямку проводив наукові дослідження В. В. Семенов розмежовуючи використання спеціальних знань для доказування, яке

проводиться у встановленому законом порядку, а також для орієнтуючої інформації [299, с.18].

Саме з названих підстав доцільним видається диференціація поняття спеціальних знань для експерта, спеціаліста, інших обізнаних осіб. Зокрема М. Г. Щербаковський зазначає «...спеціаліст, перекладач (сурдоперекладач) можуть мати спеціальні знання, безпосередньо не пов'язані з їх професією, а отримані в наслідок самостійної освіти або практики» [352, с. 57-58]. Таких самих поглядів дотримуються К. Н. Шакіров [341, с.35-50] та Н. І. Клименко [97, с. 10].

Підбиваючи підсумки розгляду питання професійної освіти як обов'язкової ознаки спеціальних знань, є впевненість у тому, що це не зовсім коректно. Цю ознаку варто використовувати у загальному визначенні спеціальних знань із застереженням. В першу чергу це пов'язане з направленістю цієї ознаки на формальний критерій, якому повинен відповідати носій знань (обізнана особа), а це значно звужує зміст поняття, позбавляє осіб без професійної освіти, які мають практичні знання здобуті шляхом досвіду або самоосвіти (що не завжди підтверджується документом) бути носіями та не узгоджується з іншими ознаками, наприклад потребою у знаннях суб'єкта призначення (використання) спеціальних знань. По-друге, у зв'язку з тенденціями диференціації поняття спеціальних знань залежно від процесуального статусу їх носія (експерт, спеціаліст), зокрема для спеціаліста такий критерій без сумніву не є обов'язковим.

Ознака третя. На нашу думку є два варіанти окреслення меж спеціальних знань: 1) в межах галузей знань; 2) будь-яка сфера людської життєдіяльності.

При визначенні меж спеціальних знань в науковій літературі зустрічаються наступні словосполучення: «у будь-якій сфері людської життєдіяльності» [97, с. 10], у «певній галузі людської діяльності» [114, с.8], «з будь-якої галузі людської діяльності» [132, с. 34] та «будь-якої сфери людської діяльності» [229, с. 73]. Безсумнівно такий опис меж спеціальних

знань за обсягом є максимальними. Зрозуміло, що до будь-якої сфери людської життєдіяльності у тому числі входять напрями засновані на квазінауковому знанні (езотерика, містика, магія, алхімія, астрологія) та незаконні, що вочевидь є спірним дискусійним питанням щодо використання «таких спеціальних знань» для потреб правосуддя. Проте, практиці відомі випадки використання квазізнань, наприклад Т. Д. Телегіна встановила, що до різного роду консультацій у фахівців з ненаукових галузей знань, в тому числі навіть до допомоги екстрасенсів, вдавалися 11% опитаних нею слідчих [316, с. 27].

З цього можна зробити висновок, що обмежувати загальне визначення спеціальних знань лише науковими галузями не слід. При визначенні спеціальних знань доцільно використовувати мовний зворот «у будь-якій сфері людської життєдіяльності». Подальше обмеження використання таких знань можливе за допомогою форм їх застосування та відповідальності суб'єкта призначення (використання) спеціальних знань.

Ознака четверта. Якщо проаналізувати наведені вище роздуми можна знайти відповіді на питання «Хто може бути носієм спеціальних знань», «Які знання можуть бути спеціальними», «Які межі спеціальних знань». Проте ми жодного разу ще не звернулись, може до двох найсуттєвіших ознак використання спеціальних знань, котрі дають остаточну відповідь для їх правильного розуміння – *суб'єктів призначення (використання)* та *мети використання спеціальних знань*. Під суб'єктом призначення (використання) спеціальних знань ми розуміємо учасника кримінального провадження, а також учасників цивільного, господарського та адміністративного процесів, котрі в межах своїх повноважень можуть використовувати спеціальні знання у будь-якій формі (процесуальній та непроцесуальній), тому до таких осіб ми відносимо слідчого, слідчого суддю, суддю, адвоката, осіб, які беруть участь у справі тощо.

О. О. Ейсман зазначав «... доказательства, собранные по делу, адресованы не только следователю и не только суду, они должны быть

понятны, доступны всем участникам процесса, всем присутствующим на заседании суда, наконец, всему обществу» [353, с. 90].

В аналогічному напрямку розмірковував про експертизу А. Р. Белкін «...цели этого исследования – извлечение и перекодировка в доступную для субъекта доказывания и участников процесса доказательственной информации..» [14, с. 208].

У зв'язку з викладеним вище, спеціальні знання варто завжди розглядати по відношенню до суб'єкта, який їх застосовує (слідчий суддя, адвокат, потерпілий, інші учасники). Таким суб'єктам необхідно надавати вирішальне значення, оскільки на їх розсуд застосовуються спеціальні знання. Якщо, наприклад, суб'єкт реалізовує своє право на застосування спеціальних знань в процесуальній формі (за винятком законодавчо встановлених обов'язкових випадків призначення судової експертизи), він бере на себе певну відповідальність, бо таким чином стверджує, ці знання є *спеціальними, необхідними, неочевидними саме для нього*. За допомогою спеціальних знань такий суб'єкт має можливість у формі судової експертизи отримати доказ, а в інших формах інформацію, котру в подальшому можна використати в процесі доказування іншими шляхами (через показання обізнаної особи, залучення інших письмових доказів тощо).

У 1887 р. на цю обставину звертав увагу ще В. Фукс, котрий писав, що важко знайти яку-небудь спільну формулу для «спеціальних відомостей», тому під час вирішення цього питання треба покластися на думку суддів [333, с. 22]. У 2018 р. на цю обставину звертає увагу Н. І. Клименко, котра зазначає, що спеціальні знання використовуються вони «на розсуд останніх» маючи на увазі суб'єкта призначення (слідчого чи суддю) [97, с. 10].

На наш погляд така суб'єктивна ознака як «потреба в спеціальних знаннях», повинна, по-перше обов'язково бути у загальному визначенні спеціальних знань, по-друге описуватись по відношенню до суб'єкта призначення (використання) мовним зворотом «що є неочевидними». До речі, ще у 1964 р. З. О. Ковальчук відстоювала введення у визначення спеціальних

знань критерію їхньої неочевидності [99, с. 42]. У 2003 р. А. Д. Євтушенко пропонував мовний зворот «якщо ця пізнавальна процедура не є очевидною для широкого загалу» [72, с. 287].

Наявність описової ознаки неочевидності спеціальних знань для суб'єкта призначення (застосування) у загальному визначенні буде одночасно виконувати дві функції. По-перше, інформативну, оскільки вказує мету застосування спеціальних знань (неочевидність, отже для розуміння), по-друге, створення відповідальності для суб'єкта призначення (замовлення) експертизи у випадках, коли з'ясування певних обставин не потребує спеціальних знань, як того вимагають приписи узагальнень судової практики з приводу призначення судових експертиз [265].

Ознака п'ята. Заперечення охоплення спеціальними знаннями правових (юридичних) та/або у галузі матеріального і процесуального права знань (в деяких випадках визнання криміналістичних знань спеціальними) міститься у А. В. Гусєва [59, с. 12], Г. І. Грамовича [55, с. 12], О. О. Ейсмана [353, с.89], Г. Г. Зуйкова [77, с. 118], А. В. Іщенко, Р. П. Марчука [86, с. 210], В. В. Коваленка [98, с.51], О. А. Кравченка [114, с. 8], Г. М. Надгорного [177, с. 18], М. В. Салтевського [288, с. 134], М. Я Сегая, Б. М. Ісакович [176, с. 54] та ін.

Безперечно погляди вказаних вчених, в першу чергу, пов'язані з дискусією щодо неприпустимості існування у галузі судової експертизи досліджень спрямованих на вирішення питань права, з приводу чого у КПК України міститься імперативна норма, за якою не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права (ч. 1 ст. 242 КПК України).

На думку Л. В. Лазаревої перші міркування щодо цього питання зустрічаються ще у XIX ст. у працях відомого юриста тих часів І. Я. Фойницького, котрий писав: «Экспертиза не решает юридических (правовых) вопросов, их решает следователь, лицо, производящее дознание, прокурор, суд. Решение с помощью экспертизы правовых вопросов было бы коренным извращением судебной экспертизы» [136, с. 49; 330, с. 338].

Енциклопедичні дані свідчать про початок утворення організованих злочинних угруповань на основі союзу працівників адміністративно-господарської номенклатури, ділків від економіки та криміналітету, у першій половині 90-х рр. XX ст., що згодом набуває постійного та системного характеру. [171, с. 680]. Як відомо процес доказування злочинів у сфері господарської діяльності пов'язаний з багатьма особливостями її ведення, які не завжди однозначно та якісно урегульовані правовими нормами.

Прикладами можуть слугувати податкове законодавство, яке відзначається особливою складністю, неузгодженістю і мінливістю, а також нормативно-правова база, що регулює правовідносини у сфері інтелектуальної власності. Досліджуючи криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності Н. С. Карпов стверджував «злочинність прагне проникнути, насамперед, до тих галузей економічної діяльності, що найменше урегульовані законодавством і незадовільно контролюються відповідними державними органами» [89, с. 25].

Є очевидним, що саме це зумовило розпочати сучасну тенденцію обговорення доречності проведення правових експертиз, ряд публікацій щодо яких виходить на початку 00-х рр. XXI ст. [48; 283; 296; 297; 298; 300; 354] з одного боку.

З іншого боку активізацію висвітлення означеного явища пов'язують з завершенням дискусії відносно незаперечної юридичної природи криміналістики. «Довгі роки в юридичній науці панувала доктрина про неприпустимість в судочинстві експертного дослідження правових питань», – стверджують В. Г. Гончаренко, В. В. Курдюков, К. В. Легких, «проте на якомусь етапі ця конструкція почала пробуксовувати», продовжують вони, пов'язуючи це з колізією коли, «з одного боку, юридичні знання не належать до спеціальних, з іншого – знання в галузі юридичної науки криміналістики є спеціальними, бо інакше не було б підстав призначати криміналістичні експертизи» [50, с. 30]. Краще за все продемонструвати зазначену колізію за допомогою кіл Ейлера (див. мал. 1).

Як видно з рис. 1.1, якщо стверджувати, що правові знання не входять до спеціальних, проте до останніх включати криміналістичні, це логічна помилка, бо на фіг. А коло спеціальні знання не має жодної спільної точки з колом правові знання. І навпаки, якщо ми впевнені в тому, що криміналістичні знання спеціальні, то, за всіх інших рівних умов, необхідно визнати такими і весь обсяг правових знань (фіг. Б).

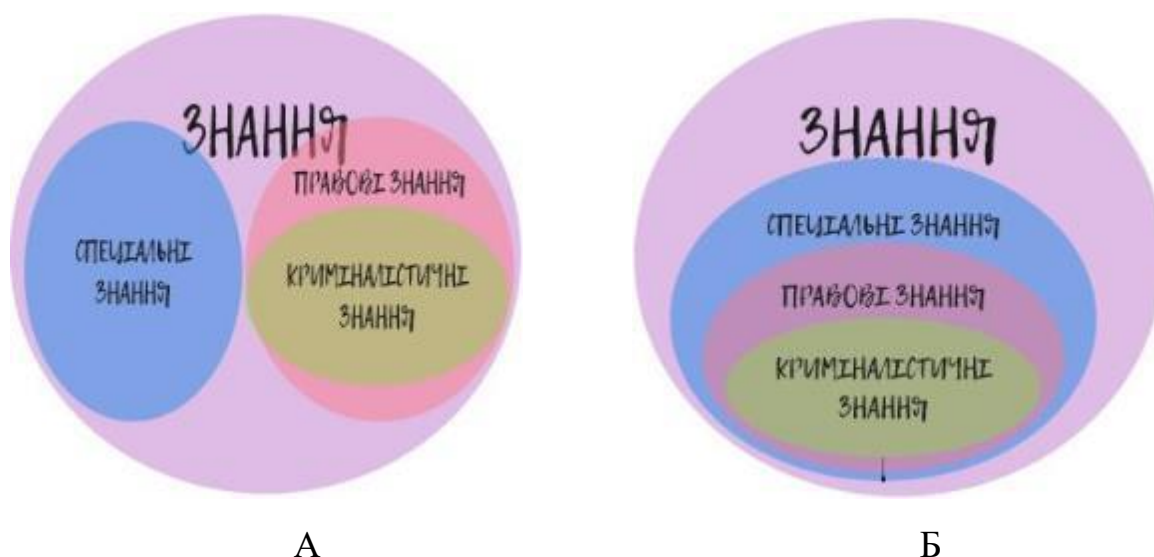

Рис. 1.1 – Крайні співвідношення спеціальних та правових знань

Додатково зазначимо, що ми навели крайні співвідношення спеціальних та правових знань, зрозуміло, якщо вводити додаткові умови та параметри, наприклад, що множина правових знань містить знання, що не можуть входити до спеціальних, тоді необхідно обов'язково вказувати відношення таких знань в межах правових і вже на підставі цього будувати кола Ейлера [221, с. 298].

У зв'язку з викладеним вище з'явилась чимала когорта вчених, котрі доводять необхідність існування експертних досліджень, що вирішують питання права та пропонують узаконити проведення правових експертиз. До них можна віднести: О. О. Ексархопуло [354], Л. В. Лазарєву [136], О. Р. Росинську [283, с. 35], А. О. Селіванова [296; 297; 298] та ін.

Не можна залишити поза увагою критичний розгляд цього питання, що наведений у працях М. Г. Щербаковського та Д. В. Куриленка. Вказані вчені наводять шість можливих варіантів співвідношення спеціальних знань з правовими, зокрема: 1) тільки неправові знання; 2) неправові знання, а також

криміналістичні знання, які є основою криміналістичних експертиз; 3) неправові знання, а також правові, крім професійних знань суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження; 4) неправові знання, а також правові, крім кримінального процесу та кримінального права; 5) неправові знання, а також правові, крім матеріального та процесуального права; 6) неправові та правові знання [132, с. 32-34; 352, с. 52-57].

В результаті такого детального аналізу, М. Г. Щербаковський, посиляючись на заборону з'ясування питань права шляхом експертизи, не дає загального визначення спеціальних знань. Він диференціює спеціальні знання експерта, з яких виключає знання у галузі права, та спеціальні знання спеціаліста, де такого виключення не робить [352, с. 65].

Не менш цікавим є висновок Д. В. Куриленка, котрий зазначає: «спеціальні знання – це знання з будь-якої галузі людської діяльності, за винятком права, що застосовуються обізнаними особами, залученими до кримінального провадження в межах своєї компетенції. Правові знання можуть застосовувати лише спеціаліст для надання пояснень та перевіряючий під час здійснення перевірки» [132, с. 34].

За нашим переконанням, навіть якщо упустити невідповідність змодельованих термінів більшості методичних положень мови науки криміналістики, що запропонувала В. Я. Радецька [273, с. 183] та принципам законодавчої техніки, в обох випадках допускаються логічні помилки.

По-перше, при обґрунтуванні виключення правових знань зі складу спеціальних допускається логічна помилка «non sequitur» («не випливає»). Якщо законодавець забороняє з'ясовувати питання права, шляхом проведення судової експертизи, з цього прямо не випливає, що до спеціальних знань не можуть входити знання в галузі права. Така заборона наприклад, виключає можливість вирішення експертом питань правової кваліфікації фактів, які він встановлює, а також вирішення питань, які віднесено законом до компетенції суду (зокрема щодо вини, неосудності чи недієздатності особи тощо) [265; 341, с. 32-34].

По-друге, при визначенні спеціальних знань, не можна застосовувати мовний зворот «крім права», тому що, як ми довели за допомогою кіл Ейлера, таким чином вони або заперечили весь обсяг знань з криміналістичної техніки, або мали на увазі якісь окремі складові знань у галузі права, тобто допустили багатозначність, якої треба уникати.

По-третє, аргументація, яка використовується при роздумах, що правові знання не можуть входити до спеціальних, через те, що якщо вони увійдуть, тоді «спеціальні знання поглинають всі можливі» і «в даній ситуації взагалі втрачає сенс термін «спеціальний», оскільки нічого спеціального серед множини знань не залишається» є логічною помилкою під назвою «апеляція до традиції» («argumentum ad antiquitatem»): «Так вважається з найдавніших часів, бо це вірно» [352, с. 56]. В цьому випадку, ймовірно особа роздумами знайшла правильний шлях, проте від нього відмовилась, вважаючи, що це неприпустимо, бо так склалося історично.

Продовжуючи розгляд питання співвідношення правових і спеціальних знань, проілюструємо реальну ситуацію, що склалася в Україні з експертизою об'єктів інтелектуальної власності, котра з'явилась у 2002 році згідно наказу МЮ України від 17.01.2002 р. № 4/5 [188, с.406; 239].

Обов'язковим критерієм для отримання статусу професійного судового експерта для всіх підвидів (їх всього дев'ять) цього виду судової експертизи, є наявність повної вищої освіти за спеціальністю інтелектуальна власність.

В Україні підготовка фахівців у галузі інтелектуальної власності здійснювалася з 1998 р. [137, с. 115]. У 2010 р. спеціальність інтелектуальна власність була віднесена до галузі знань специфічні категорії, проте у 2015 р., у зв'язку зі скасуванням цієї галузі, її віднесли до галузей знань 07 «Управління та адміністрування» та 08 «Право» [234; 250; 260].

Викладене вище можна пояснити тим, що за загальним правилом, всі дисципліни з кваліфікацією професіонал з інтелектуальної власності умовно були поділені на технічний, економічний та *правовий* блоки [137, с. 117]. Проте наш експеримент на підставі даних Додатку до диплому про вищу

освіту за спеціальністю 7.18010011 «Інтелектуальна власність» 2013 р., свідчить, що *рівно половина навчального часу* при підготовці професіонала з інтелектуальної власності було присвячено *правовим дисциплінам* (див. Додаток Б).

28.12.2018 р. був прийнятий Наказ МОН № 1477 «Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право» згідно якого до предметних напрямів досліджень формули спеціальності було внесено п. 2.12 «Інформаційне право; *право інтелектуальної власності*» [255].

Вочевидь наведене свідчить, що спеціальні знання професійного судового експерта класу судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності складаються з правових знань. Нагадаємо, що О. Р. Шляхов розглядав види судових експертиз у сукупності трьох ознак: предмета, об'єкта і методики дослідження, а Р. С. Белкін вважав за необхідне додати четверту – характер спеціальних знань, що відіграють домінуючу роль при вирішенні завдань певного виду експертизи [16, с. 464-465; 349, с 5].

Відповідно до цього, нам треба, або визнати 17-ти річне існування в Україні правової експертизи, або погодитися з тим, що правові знання можуть бути складовою спеціальних без наслідку визнання в подальшому такого дослідження правовим. Виокремлення складових правових знань і дослідження їх співвідношення зі спеціальними є темою окремого дослідження.

У підсумку розгляду цього питання, враховуючи, що інститут спеціальних знань був для Г. Гроса одним з основних постулатів концепції криміналістики [147, с. 118], хотілось би згадати його слова: «Криміналістика, по природі своєї, починається лише там, где уголовное право, также по своей природе, прекращает свою работу: материальное уголовное право имеет своим предметом изучение преступного деяния и наказания, формальное уголовное право (процесс) включает в себе правила применения материального уголовного права. Но каким именно способом

совершаются преступления? Как исследовать эти способы и раскрывать их, какие были мотивы к совершению такового, какие имелись в виду цели – обо всем этом нам не говорят ни уголовное право, ни процесс» [56, с. 7].

Вказане вище ще раз доводить, що позиція заперечення визнання правових знань спеціальними відображає архаїчне сприйняття і є фундаментальним, проте історичним поглядом на криміналістику та судову експертизу.

За сучасних умов розвитку організованої злочинності, недоцільно категорично відкидати правові знання від експертизи. З одного боку це пов'язане з трансформацією злочинності, що «прикривається» недоліками законодавства, з іншого боку інтеграції знань як напрямку розвитку судової експертизи [57, с. 2]. Н. С. Карпов писав: «Якщо «архаїчні» бандити були маргіналами, аутсайдерами суспільства, то діяльність сучасних мафіозі будується переважно за законами бізнесу, а тому мафія стала досить органічним інститутом ринкового господарства» [89, с. 27]. Способи вчинення сучасних злочинів нерозривно пов'язані з тлумаченням права. Прикладом може слугувати незаконне використання торговельних марок, оскільки спосіб вчинення цього злочину відносить нас до тлумачення норм ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.1993 р. № 3689-XII [261], як і більшості злочинів у сфері господарської діяльності.

Таким чином правові (юридичні) та/або знання у галузі матеріального і процесуального права, в тому числі криміналістичні, входять до поняття спеціальні знання. Надаючи загальне визначення спеціальним знанням краще уникати мовних зворотів «крім правових» або «за винятком знань у галузі матеріального та процесуального права», оскільки під певним кутом зору це порушує логічні правила.

Проведене дослідження дало можливість встановити обсяг, межі та суттєві ознаки категорії «спеціальні знання» та визначити їх як *наукові та/або практичні знання у будь-якій сфері людської життєдіяльності, що є неочевидними для учасника процесу, який їх використовує в межах наданих*

повноважень, для вирішення питань, що виникають під час судочинства. За вказаним авторським визначенням складено схему, що відображає обсяг та зміст спеціальних знань (див. Додаток В).

1.2. Генезис судової експертизи торговельних марок в Україні

Зважаючи, що торговельна марка є об'єктом інтелектуальної власності основним видом спеціальних знань, що застосовуються під час розслідування її незаконного використання є знання у сфері інтелектуальної власності, які є одночасно спеціальними та правовими.

Аби послідовно перейти до генезису судової експертизи торговельних марок доцільно зупинитися на головних дискусійних питаннях сучасного стану наукового розв'язання проблеми використання спеціальних знань.

1. *Наукова невизначеність типів відношення між поняттями «знання», «спеціальні знання» та логічна колізія співвідношення спеціальних та правових знань.* М. Г. Щербаковський підтримує твердження В. І. Шиканова, котрий зазначає, що поняття «спеціальні знання» у кримінальному процесі виникло і вживається як *контрадикторне* поняттю «знання» [347, с. 39-40; 352, с. 42]. Однак, поняття, які знаходяться у контрадикторному відношенні несумісні: перетин їх обсягів порожній, а об'єднання збігається з обсягом того родового поняття, якому вони підпорядковані.

Наприклад, об'єднання обсягів понять «людина, яка має вищу освіту» та «людина, що не має вищої освіти» збігається з обсягом родового поняття «людина», а перетин скорочує властивості «має вищу освіту/не має вищої освіти» [329]. Тому, якщо говорити про відношення понять «спеціальні знання» та «знання» більш точним буде тип відношення підпорядкування, оскільки поняття «знання» є родовим по відношенню до «спеціальних знань».

За сучасних умов більше «не працює» позиція, за якої «спеціальні знання» протиставляються «правовим» як своєрідний антонім [147, с. 110; 352,

с. 42]. Якщо навіть знехтувати неприпустимістю порівняння та протиставлення неоднорідних понять, на даний час не має сенсу виокремлювати у сукупності правових знань знання, які можуть бути спеціальними, від тих, які не можуть.

У 2015 р. Р. В. Гурак писав «на даний момент судова експертиза має зв'язки більш, ніж із 64 науками: природничими, технічними, суспільними та, – що дуже важливо, – з юридичними» [57, с. 152].

Навряд чи зараз у когось вийде довести, що такі види судової експертизи як експертиза об'єктів інтелектуальної власності чи економічна експертиза, в рамках дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності, а також фінансово-кредитних операцій, не використовуює правові знання.

2. Відносність поняття «спеціальні знання» та втрата їх розрізняльної здатності. М. К. Камінський стверджує, що знання завжди є соціокультурним утворенням. Воно «з'являється, живе, проявляється лише у сфері людської діяльності, тобто воно є не природнім, а штучним утворенням», – пише дослідник [87, с. 68]. Далі науковець розмірковує над тим, що «знання як соціокультурний продукт, не належить і не може належати одній конкретній особі, воно завжди будується на основі інших знань, рухається в потоці діяльності, передаючись методом своєрідних соціальних естафет», завершуючи висновком, що «строго кажучи, спеціальні знання як абсолют не існують, забарвлення спеціального, не в самих знаннях, а в людині навченій» [87, с. 69, 71].

На відносність спеціальних знань також вказують А. В. Іщенко та Р. П. Марчук при їх визначенні, використовуючи мовний зворот «є умовною назвою» [86, с. 210].

Як зазначалося вище М. Г. Щербаковський, вважає, за умови визнання правових знань спеціальними «спеціальні знання поглинають всі можливі» і «в даній ситуації взагалі втрачає сенс термін «спеціальний», оскільки нічого спеціального серед множини знань не залишається» [352, с. 56].

Необхідно визнати, що він правий. Якщо ретельно подивитись на складену схему обсягу та змісту спеціальних знань (див. Додаток В), а також їх сформульоване визначення, зрозуміло, що спеціальні знання у сучасному світі втратили свою розрізняльну здатність.

Це пояснюється тим, що зі всіх складових цього поняття мінімум три має максимальний обсяг, а саме: будь-які знання і будь-яка сфера, в тому числі некоректність наявності освіти як критерію для носія автоматично розширює коло осіб до будь-яких. Єдине, що залишається це суб'єктивна ознака «адресної потреби», неочевидності певних знань для осіб, що мають право їх використати для вирішення питань, що виникають в процесі судочинства.

Втім, навіть законодавець не завжди використовує слово «спеціальні» для позначення спеціальних знань. В КПК України використовуються словосполучення «наукові», «технічні», «інші спеціальні» знання, а в ЗУ «Про судову експертизу» – «необхідні» знання. Очевидно, що всі ці назви підпадають, у тому числі під прикметник «неочевидні».

До подібних висновків приходить В. Г. Гончаренко зазначаючи, що «з позиції вчення про пізнання і термін «спеціальні знання» сам по собі є некоректним – знаннями, необхідними для наукового витлумачення того чи іншого факту, за ідеєю володіє кожний спеціаліст у даній галузі, якщо йому доручити проведення експертизи» [49, с. 3].

Отже, є всі підстави зробити висновок, що спеціальні знання є умовною назвою знань, які використовуються для отримання доказової та/або орієнтуючої інформації для встановлення істини [97, с. 9].

Наявність поряд зі знаннями прикметника «спеціальні» обумовлено історично, що на той час було виправдано, проте на сьогодні, деякою мірою, є анахронізмом. Сучасне сприйняття спеціальних знань можна визначити як асоціацію за каузальністю з дослідженням або іншими діями, які направлені на вирішення якогось питання особою, що знає або вміє це робити.

Офіційне закріплення судової експертизи торговельних марок в Україні сталося у січні 2002 року шляхом унесення до Переліку основних видів

судових експертиз та експертних спеціальностей – судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності [188, с. 406; 239].

Тепер п'ятий клас – Експертиза у сфері інтелектуальної власності вміщує в себе дев'ять підвидів:

- 1) літературних та художніх творів;
- 2) фонограм, відеограм, програм (передач) організації мовлення;
- 3) винаходів і корисних моделей;
- 4) промислових зразків;
- 5) сортів рослин і порід тварин;
- 6) комерційних (фірмових) найменувань, торговельних марок (знаків для товарів і послуг), географічних зазначень;
- 7) топографій інтегральних мікросхем;
- 8) комерційної таємниці (ноу-хау) і раціоналізаторських пропозицій;
- 9) економічна у сфері інтелектуальної власності [242, п. 1.2.5.].

Під час розслідування незаконного використання торговельних марок експертні дослідження проводяться в межах двох експертних спеціальностей: 13.6 «Дослідження, пов'язані з комерційними (фірмовими) найменуваннями, торговельними марками (знаками для товарів і послуг), географічними зазначеннями» та 13.9 «Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності».

Зважаючи на це розгляд генезису судової експертизи торговельних марок слід проводити вивчаючи фактори, що чинили вплив на розвиток всього класу експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

Нормативне закріплення в Україні у 2002 році судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності є унікальним явищем, оскільки до сих пір в жодній країні немає подібного аналогу [90, с. 424].

У спеціальній літературі вказується, що цей вид вперше з'являється у переліку основних видів судових експертиз на реалізацію положень Указу Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» від 27.04.2001 р. [116, с. 11; 188, с. 406; 258].

Винятковості цьому напряму надає відсутність у той час зв'язків з криміналістичними науковими дослідженнями. Як приклад, наведемо працю А. В. Іщенка, де узагальнені результати більше ніж 1000 дисертацій за майже 60-ти річний період (з 1938 р. по 2000 р.), описано становлення, сучасний стан та пріоритетні напрями наукових досліджень проблем судової експертизи, проте експертиза у сфері інтелектуальної власності не згадується [85, с. 6]. Розглядаючи тематичну спрямованість дисертаційних досліджень проблем методики розслідування окремих видів злочинів, А. В. Іщенко лише вказує, що «не менш важливо визначитися з криміналістичними можливостями захисту прав автора чи винахідника...» [85, с. 265].

Одним із пояснень вищезазначеного є те, що експертиза об'єктів інтелектуальної власності здебільшого «зколихана» лоном патентознавства, а не криміналістики [211, с. 247]. Спробуємо це довести.

Кримінальна відповідальність за порушення законів про винахідництво у СРСР була встановлена з 1931 р., а через два роки Верховний суд СРСР, узагальнивши судову практику у Постанові пленуму від 22.05.1933 р. № 43 «Про судову відповідальність за бюрократизм, тяганину і шкідництво в галузі масового винахідництва», рекомендував судам використовувати спеціальні знання фахівців-патентознавців при розгляді відповідних справ [65, с. 8; 116, с. 9; 151, с. 118]. Увага зі сторони прокуратури, щодо розслідування злочинів у сфері винахідництва, втілена у наказі прокурора СРСР від 13.12.1935 р., яким запроваджується особливий контроль та терміновий порядок при розслідуванні, а також участь представника державного обвинувачення в суді [65, с. 9; 151, с. 118].

Теорія права інтелектуальної власності у радянські часи зазнавала критики. Цю дефініцію не використовував ні законодавець, ні науковці. У ті часи оперували поняттям авторського та винахідницького права [189, с. 9].

Тоді як, з філософсько-правового погляду О. В. Стовпець виділяє такі історичні етапи розвитку інституту інтелектуальної власності:

1. «фрагментарний розвиток» з 1474 року аж до XVIII ст.: виникнення перших патентів у Венеціанській Республіці, а згодом – в Англії;
2. «розвиток авторського законодавства» в епоху індустріальної економіки з XVIII ст. – середина XX ст.;
3. «новітній розвиток» при переході до «економіки знань» та інформаційного суспільства з другої половини XX ст. до наших днів [312, с. 239].

Згідно з цим, можна стверджувати, що застосування знань у сфері інтелектуальної власності для вирішення питань правосуддя починається з другого історичного етапу розвитку інституту інтелектуальної власності. Проте набуття широкого використання, на потреби слідчої та судової практики, та отримання нормативно закріпленої процесуальної форми у вигляді судової експертизи, відбувається у період «новітнього розвитку» при переході до «економіки знань» та інформаційного суспільства з другої половини XX ст. до наших днів.

Зібраний і проаналізований фактичний матеріал дозволяє говорити, що становлення та розвиток напряму судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності відбувалось переважно під впливом двох неординарних постатей. П. П. Крайнева – к.е.н., винахідника, одного з фундаторів патентної справи в Україні та Г. В. Прохорова-Лукіна – к.ю.н., професійного криміналіста та судового експерта, першого голови Секції судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності МЮ України та завідуючого лабораторії судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності Київського НДІСЕ [8, с. 17; 117, с. 13].

Існують задокументовані дані, що свідчать про залучення судами П. П. Крайнева як експерта з питань інтелектуальної власності з 1979 р.¹ [116, с. 10].

Разом з тим, перша судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності, що виконана безпосередньо в експертній установі, датована

¹ Кримінальна справа №20-1378 УВС Київського місьвиконкому

31.05.1999 р. та складена позаштатним експертом, який мав вищу юридичну освіту та стаж 7-ми річної роботи в галузі охорони об'єктів інтелектуальної власності, у Київському НДІСЕ¹.

П. П. Крайнев на початку 00-х рр. ХХІ ст. працює позаштатним експертом Київського НДІСЕ, його спеціальні знання у галузі патентознавства допомагають встановлювати фактичні дані, що мають значення для розслідування таких злочинів.

Прикладом може слугувати Висновок № 1020/1021 комплексної експертизи за кримінальною справою № 99730014, виконаний атестованим судовим експертом-балістом та П. П. Крайневим, який в цьому випадку, не будучи атестованим судовим експертом, набуває цього статусу підписуючи висновок експертизи. У процесі розслідування злочину слідчому необхідно було встановити чи співпадають конструкції револьверів та чи повторена формула винаходу згідно патенту в револьвері.

Саме у 2001 р., коли обговорюється питання про необхідність створення окремого напрямку судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, між П. П. Крайневим та Г. В. Прохоровим-Лукіним виникають протиріччя, що прирікають її розвиток на протистояння двох шкіл – інтелектуальної власності та криміналістики.

Відверто про цю проблему говорить О. Ф. Дорошенко, котрий у 90-ті рр. працював разом П. П. Крайневим в Інституті промислової власності Державного патентного відомства України, був атестований на першому році існування цього напрямку і практикує донині, займаючи посаду заступника директора з експертної роботи Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук: «Звичайно ж, обидві школи мають право на життя, але для успішного функціонування системи судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності в цілому необхідно знайти ту

¹ Висновок №3007 експертизи об'єктів інтелектуальної власності по цивільній справі №2-44/98 від 31.05.1999 р.

«золоту середину» в підходах, яка дозволить побудувати єдину, прийнятну для всіх методологію досліджень» [68, с. 144].

У травні 2001 р. Кабінет Міністрів України створює Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності у складі Академії правових наук, який на той час очолює О. Д. Святоцький, заступником призначають П. П. Крайнева [116, с. 13; 263]. Ця наукова установа в подальшому стане одним з осередків розвитку судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, оскільки «під своїм дахом» збере атестованих судових експертів за цим напрямом, які не працюють в спеціалізованих експертних установах та є переважно представниками школи інтелектуальної власності.

У той же час Г. В. Прохоров-Лукін звітує про ситуацію з досліджень об'єктів інтелектуальної власності у Київському НДІСЕ станом на 2001 рік, де зазначає, що їхня кількість зростає швидкими темпами: 1999 р. – 10 од.; 2000 р. – 18 од.; 2001 р. станом на підготовку звіту – 48 од.

У січні 2002 р. Департамент експертного забезпечення МЮ України закріплює новий напрям. Через місяць, у лютому 2002 р. у складі лабораторії судово-технічного дослідження документів, судової трасології та балістики Київського НДІСЕ створюється сектор судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності та проходить перша атестація на ЕКК, де Г. В. Прохоров-Лукін один з перших отримує статус судового експерта за всіма дев'ятьма експертними спеціальностями [239; 275].

У червні та вересні 2002 р. проходять атестації на ЕКК Львівського (А. Ю. Пилук) та Харківського НДІСЕ (О. Ф. Дорошенко; П. А. Боровик; В. В. Сабадаш) відповідно [275].

І тільки у жовтні 2002 р. проходить перша ЦЕКК у МЮ України, на якій кваліфікацію судових експертів за всіма експертними спеціальностями у сфері інтелектуальної власності отримують О. Д. Святоцький та П. П. Крайнев. Інші фахівці атестуються згідно своїх спеціалізацій, наприклад О. Б. Бутнік-Сіверський стає судовим експертом лише в межах спеціальності 13.9 економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності [116, с. 11; 275].

На початку листопада 2002 р. відбувається засідання Президії науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при МЮ України на якому вирішено створити секцію судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності та призначити головою Г. В. Прохорова-Лукіна, за якого проголосувало більшість членів¹.

15 травня 2003 року під головуванням Г. В. Прохорова-Лукіна відбувається перше засідання секції судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при МЮ України. Згідно п. 4.1. Положення цієї ради до повноважень її секцій на той час належали: всі питання, що стосувалися наукових робіт; підготовка пропозицій до програм навчання судових експертів та планів стажування працівників судово-експертних установ; розгляд спірних питань експертної практики, непідтверджених повторних експертиз та обговорення інших питань з удосконалення та розвитку судової експертизи [253].

Хоча згідно норм п. 3.1 Положення про науково-консультативну та методичну раду з проблем судової експертизи при МЮ України до складу секції могли бути включені також провідні фахівці інших центральних органів виконавчої влади, які брали участь у спільних наукових розробках. Однак, вони, по-перше не мали права голосу, по-друге не могли входити до складу президії ради [253].

Таким чином, першість у розподілі впливу на розвиток судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності станом на 2003 р. була віддана Г. В. Прохорову-Лукіну.

На виконання згаданого вище Указу Президента України від 27.04.2001 р. з приводу заходів щодо охорони інтелектуальної власності, окрім нормативного закріплення напряму судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності МЮ України, у структурі Департаменту Державної

¹ Згідно Протоколу засідання Президії науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при МЮ України від 7-8 листопада 2002 р.

служби боротьби з економічною злочинністю МВС України було створено відділ боротьби зі злочинами у сфері інтелектуальної власності та комп'ютерних технологій, а в апаратах обласних підрозділів ДСБЕЗ – відповідні відділи (відділення, сектори), на які було покладено завдання з запобігання й викриття злочинів у сфері інтелектуальної власності та комп'ютерної злочинності [258; 303, с. 247].

Невипадково, враховуючи, досвід виконання трасологічних експертиз, до наукових інтересів Г. В. Прохорова-Лукіна того часу, входять криміналістичні можливості дослідження лазерних компакт-дисків та проблеми встановлення ознак їх контрафактності [152; 270; 271].

Аналіз криміногенної ситуації свідчив, що основною формою протиправної діяльності у сфері інтелектуальної власності на той час було ввезення, тиражування, виготовлення та продаж контрафактної аудіовізуальної продукції та комп'ютерних програм переважно на дисках для лазерних систем зчитування [303, с. 247]. 30 січня 2002 року Президент України видає ще один Указ, проте вже більш конкретний, про невідкладні заходи посилення захисту прав інтелектуальної власності в процесі виробництва, експорту, імпорту та розповсюдження дисків для лазерних систем зчитування [259].

Тим часом наприкінці 2004 року сектор судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності перетворюється у повноцінну лабораторію в структурі Київського НДІСЕ, завідувачем котрої призначається Г. В. Прохоров-Лукін.

У 2005 році завершується розробка «Методики дослідження ознак контрафактності лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет» судовими експертами Харківського та Київського НДІСЕ під керівництвом Г. К. Авдєєвої, котра через рік захищає дисертацію на тему «Проблеми судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції» [1; 152].

З упевненістю можна сказати, що це чи не єдина дисертація за спеціальністю 12.00.09, де розглядаються окремі теоретичні положення судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

31 грудня 2004 р. уряд України у структурі судово-експертних установ МЮ України створює Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності (далі – НДЦСЕІВ) директором якого стає П. П. Крайнев [268].

З цією подією паритет впливу на становлення та розвиток судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності між П. П. Крайневим та Г. В. Прохоровим-Лукіним було зрівноважено, оскільки основним видом діяльності НДЦСЕІВ стає проведення прикладних науково-дослідних робіт у галузі судової експертизи у сфері інтелектуальної власності, впровадження їх результатів в експертну, слідчу та судову практику [328, с. 9].

Науково-теоретичний доробок П. П. Крайнева краще за все продемонструвати кількістю методик судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності розроблених НДЦСЕІВ та внесених до реєстру – 5 шт., що становить більше половини від зареєстрованих методик цього напрямку на даний час. Спільною ознакою вказаних методик є їх патентознавчо-правова основа, котра не завжди узгоджена з базовими вченнями та теоріями криміналістики (див. Додаток Ж). Більш детальні проблеми такого підходу до розробки методики дослідження об'єктів інтелектуальної власності наведено у третьому розділі даної роботи на прикладі торговельних марок.

Не можна залишити поза увагою впровадження судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності в роботу ДНДЕКЦ МВС України. За даними Реєстру атестованих судових експертів з'ясовано, що вперше атестація судових експертів ДНДЕКЦ МВС України за цим напрямком відбулась у липні 2005 року (К. М. Ковальов; Л. А. Черненко та ін.) і переважно стосувалася експертної спеціальності 13.1.2 «Дослідження, пов'язані з комп'ютерними програмами і компіляціями даних (базами даних)» [275].

Певні причини цієї особливості пояснила у своїй роботі Г. К. Авдєєва зазначивши: «на початковому етапі експертиза контрафактної аудіовізуальної продукції проводилася у межах судово-трасологічної експертизи та експертизи з технічного дослідження документів»[1, с. 41-42].

Також про це згадується у дисертації Д. В. Пашнєва, де 2006-2007 рр. охарактеризовано формуванням підрозділів в структурах ДНДЕКЦ МВС України, що займаються проведенням судових комп'ютеро-технічних експертиз, експертиз у сфері інтелектуальної власності і комп'ютерних технологій [204, с. 88].

За нашими даними, у той час переважна більшість експертиз у сфері інтелектуальної власності в ДНДЕКЦ МВС України стосувалась саме «контрафактних дисків».

Згідно статистичної інформації у структурі злочинів у сфері інтелектуальної власності серед виявлених упродовж 2002-2009 рр. 89 % складало порушення авторського права і суміжних прав та незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування (ст. ст. 176, 203-1 КК України), на незаконне використання торговельних марок (ст. 229 КК України) приходилось 8 %, а на порушення прав промислової власності (ст. 177 КК України) 3 % [303, с. 249].

За таких обставин, абсолютно логічним видається розробка у 2008 р. експертами ДНДЕКЦ МВС України «Методики проведення досліджень оптичних носіїв, що містять об'єкти авторського права та суміжних прав» та її державна реєстрація після апробації у 2010 р. (див. Додаток Ж).

З точки зору спеціальності 12.00.09, заслуговує на увагу науково-дослідна робота виконана у 2006 р. у Київському НДІСЕ під керівництвом Г. В. Прохорова-Лукіна «Методологічні основи судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності» [169]. Ця робота є показовою, оскільки в ній вперше були визначені за словами авторів «робочі» дефініції об'єкта, предмета, задач та методів теорії судової експертизи у сфері інтелектуальної

власності з позицій базових вчень і теорій криміналістики та судової експертології [169, с. 3, с. 92].

Відмітною особливістю судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності є відсутність наукових робіт дисертаційного рівня у яких би досліджувались теоретичні та методологічні проблеми цього напрямку в межах спеціальності 12.00.09.

У 2007 р. І. Р. Куриліним була захищена дисертаційна робота, де вперше була зосереджена увага на видах та формах застосування спеціальних знань при розслідуванні злочинів у сфері інтелектуальної власності, встановлені їх напрями [133]. Автор з'ясував, що судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності призначається у 100 % випадків при розслідуванні злочинів у сфері інтелектуальної власності, проте у роботі не міститься аналізу проблем експертного дослідження об'єктів інтелектуальної власності [133, с. 106].

Того ж року захистився В. Д. Юрчишин, який поодиноким згадає судову експертизу об'єктів інтелектуальної власності як новий напрям експертного дослідження в своїй роботі присвяченій висновку експерта як джерела доказів у КПК України [355, с. 87].

П'ять робіт протягом 2007-2008 рр. в Україні зі спеціальності 12.00.09 було захищено за тематикою комп'ютерних технологій, де опосередковано згадувались комп'ютерні програми як об'єкти інтелектуальної власності [21; 32; 53; 73; 204].

В основному дослідники зосереджували увагу на особливостях предмету доказування, криміналістичному аналізі та методиці розслідування комп'ютерних злочинів, також досліджувались використовувані спеціальні знання, проте проблем судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності як напрямку ніхто не торкався. І. М. Горбаньов, наприклад, лише вказував на важливість цього напрямку під час розслідування незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм [53, с. 158].

У 2009 р. О. А. Севідов досліджуючи у дисертації криміналістичну характеристику злочинних порушень авторського і суміжних прав та основні

положення їх розслідування про судову експертизу об'єктів інтелектуальної власності згадує лише два рази [291, с. 161-162]. К. Є. Поджаренко, захистившись того ж року за темою криміналістичного забезпечення розкриття злочинних порушень прав інтелектуальної власності, на використання судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності вказує три рази [208, с. 56, 75, 167].

Разом з тим, судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності досліджувалась принаймні у двох дисертаціях за спеціальністю 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право».

У 2003 р. О. С. Кравченко під керівництвом О. А. Підопригори захистила дисертацію «Цивільно-правове регулювання експертизи у сфері інтелектуальної власності» третій розділ якої присвячений судовій експертизі об'єктів інтелектуальної власності [115, с.114-177].

Через чотири роки у 2007 р. захистив дисертаційну роботу О. Ф. Дорошенко під керівництвом О. Д. Святоцького на тему «Судова експертиза як засіб доказування при розгляді цивільних справ щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності» [69].

У вказаних роботах досліджені заявлені у темах аспекти, проте вони не містять вирішення більшості теоретичних та методологічних проблем теорії судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

Між іншим, звернімо увагу, що О. Ф. Дорошенко, вперше на дисертаційному рівні, запропонував визначення: спеціальних знань у сфері інтелектуальної власності, судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності та її предмету [69, с. 10].

Звичайно, що ряд науково-дослідних робіт з науково-методичного забезпечення судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, експертними установами МЮ, МВС та МОН був проведений і включений відповідними наказами МЮ України до Переліку науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових

експертиз [153; 155; 156; 157; 158; 159; 160; 161; 162; 166; 167; 168; 169; 189; 246; 278].

Проте у такий спосіб більшість наукових розробок залишилися невідомими науковій спільноті. Ці праці не змогли отримати визнання або критики, що показує певний дисонанс в організації наукових досліджень у галузі судової експертизи з сучасними тенденціями до відкритих освітніх ресурсів, доступу до знань та прозорості у роботі органів виконавчої влади.

Дисертаційних робіт, що б стосувалися проблем судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності за спеціальністю 12.00.09., крім Г. К. Авдєєвої, захищено не було.

З 2012 р. розгляд проблем судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності починає з'являтися у курсах лекцій, навчально-методичних та науково-практичних посібниках за редакцією науковців у галузі криміналістики та судової експертизи [71, с. 438-461; 96, с. 40-42; 122; 188, с. 401-448].

З наведених робіт варто виокремити навчальний посібник 2016 р., оскільки в ньому судовій експертизі об'єктів інтелектуальної власності присвячено повноцінний розділ, де розглянуто історичні аспекти становлення наряду та визначено її базові поняття [188, с. 402-412].

У цій роботі вперше в рамках одного розділу для кожної з дев'яти підвидів судової експертизи у сфері інтелектуальної власності наведені об'єкт, предмет, завдання, питання, що вирішуються, а також запропоновано стислий виклад зареєстрованих методик [188, с. 401-448].

Без сумніву це пов'язано з завершенням у 2015 р. НДЦСЕІВ науково-дослідної роботи, присвяченій основам судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності [189], в якій вагомий внесок зробила Н. В. Кісіль власними науковими дослідженнями [91].

На завершення, відмітимо останню наукову публікацію Г. В. Прохорова-Лукіна, що стосується методологічних проблем теорії судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності та виходить у 2016 р. [272].

У ній вчений, який був учнем науковців-криміналістів М. Я. Сегая та Ю. Г. Корухова, запропонував чотири першочергових завдання теорії судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, зокрема:

«Перше з них – це визначення характеристик (властивостей та ознак) об'єктів інтелектуальної власності, створення їх науково обґрунтованих класифікацій.

Друге – розробка загального вчення про закономірності відображення (відтворення) нематеріальних об'єктів у матеріальних та ідеальних слідах, тобто вчення про характеристики цих об'єктів, закономірності їх створення і функціонування і про закономірності утворення матеріально фіксованих відображень, й на цій основі створення загального вчення про об'єкти судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

Третє – розробка вчення про завдання судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, надання їх загальної характеристики та, на цій основі, створення загального вчення про предмет судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

Четверте – розробка загальних методичних підходів до вирішення завдань судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності та оцінки отримуваних при експертних дослідженнях результатів і на цьому підґрунті створення загального вчення про методи судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності» [272, с. 18].

На нашу думку вирішення цих завдань, нарешті направить теорію судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності у русло судової експертології та дозволить останній розробити особливості використання цим напрямом правових, методологічних та науково-організаційних основ теорії судової експертизи.

На даний же час, сучасна теоретико-методологічна основа судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності (див. Додаток Ж) є своєрідним «гібридом» права інтелектуальної власності та судової експертизи. А вони

(гібриди), як відомо, недовговічні, якщо створені безсистемно або, як у нашому випадку, у протистоянні двох шкіл та змаганні двох осіб.

Згідно з цим справдились слова М. Я. Сегая, котрий зауважував: «Остается только выяснить, действительно ли эти экспертные науки используют общую методологию теории судебной экспертизы при разработке своих теоретических начал и в своей экспертной практике», а в подальшому припускав нехтування більшості судово-експертних галузей знань методологічними основами судової експертології [293, с.32].

1.3. Криміналістична характеристика незаконного використання торговельних марок

Відомості про предмет злочинного посягання та характеристика особи потерпілого. В. П. Корж писала «исследование предмета преступного посягательства имеет большое значение для расследования экономических преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями, так как предмет посягательства связан с другими элементами криминалистической характеристики, обстановкой и способом совершения преступления, личностью, слеодообразованием и наступлением вредных последствий» [110, с. 210].

«Криміналістична характеристика є абстрактною інформаційною моделлю злочину описово-статистичного характеру», – резюмував у своєму дослідженні Є. М. Клепа, головним в якій є «закономірні зв'язки між елементами, які дозволяють з певним ступенем ймовірності встановлювати при розслідуванні невідомі обставини злочину» [93, с. 150].

Предметом злочинного посягання при незаконному використанні торговельної марки є безпосередньо торговельна марка, а потерпілим її власник. Відповідно до цього ці дві складові криміналістичної характеристики незаконного використання торговельної марки мають першочергове значення

для розслідування цього злочину та є взаємозалежними, що зумовлює їх обопільне вивчення.

Серед правових наук торговельна марка традиційно є предметом наукових досліджень цивільного права де, власне, і досліджена найбільш повно, виходячи з кількості дисертаційних робіт присвяченим її проблемам [25; 27; 30; 60; 102; 148; 181; 207; 280].

Провівши історичний аналіз розвитку правової охорони засобів індивідуалізації, складовою яких є торговельна марка, А. О. Кодинець обґрунтував необхідність доктринального розмежування її виникнення як явища економічної та юридичної дійсності [102, с. 185]. «Як правова категорія конкретний засіб ідентифікації виникає у результаті отримання правової охорони на підставі правового акту, як економічна – його поява обумовлюється потребами суспільства в ідентифікації продукції чи її виробника» – зауважує згаданий вчений [101, с. 130].

«Практика проставляння на виробах певних символів їх творців сягає корінням періоду зародження рабовласницького ладу» вказується у науковій літературі [101, с. 132].

Безперечно, що у цьому розумінні економічне виникнення торговельної марки значно випереджає правове, яке, насамперед, було пов'язане з необхідністю правового захисту зі сторони публічної влади виробників та споживачів товарів від «підробок» та з'являється у другій половині XIX ст. [101, с. 130; 103, с. 133].

Законодавець тлумачить поняття «торговельна марка» та «знак для товарів та послуг» як тотожні. В Україні торговельна марка охороняється згідно зі спеціальним законом – ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [261], Цивільним кодексом України (далі – ЦК) [337] та рядом міжнародних договорів та конвенцій [66; 144; 184; 202; 269; 324; 325].

Положення ст. 492 ЦК України визначають торговельну марку як будь-яке позначення або їх комбінацію (слова, літери, цифри, зображувальні

елементи, комбінації кольорів), які придатні для вирізнення товарів та/або послуг, що виробляються та/або надаються однією особою від іншої [337].

Вказане визначення не викликає суттєвих зауважень для позначення торговельної марки як правової категорії, проте не підходить для визначення предмету злочинного посягання, який вивчає криміналістика.

С. С. Чернявський, підтримуючи погляди М. В. Салтевського та Г. А. Матусовського, писав, що предметом безпосереднього посягання у криміналістиці є «матеріальний предмет органічної чи неорганічної природи, з яким злочинець входить у взаємодію, змінює та перетворює його», а «одним з істотних компонентів економічних злочинів є джерело майна, яке використовується злочинцями для незаконного збагачення» [339, с.93].

Таким чином, для формулювання визначення торговельної марки як предмету злочинного посягання, що вивчається криміналістикою, необхідно взаємопов'язано дослідити цей об'єкт з позицій права, економіки та філософії, зокрема щодо питання матеріального відображення в об'єктивній дійсності.

Набуття прав інтелектуальної власності на торговельну марку різниться залежно від національної чи міжнародної процедури реєстрації.

За умов національної реєстрації, набуття права на торговельну марку засвідчується свідоцтвом (ч. 1 ст. 494 ЦК України).

Міжнародна реєстрація не вимагає такого засвідчення, оскільки достатнім вважається наявність торговельної марки у міжнародному реєстрі бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ч. 3 ст. 494 ЦК України).

Разом з тим, зміна власника торговельної марки чи інші суттєві зміни при національній реєстрації, не засвідчується свідоцтвом. Такі зміни вносяться лише до бази даних «Зареєстровані в Україні знаки для товарів та послуг» та надається відповідний Витяг з цього відкритого реєстру [13].

Обсяг правової охорони не залежить від типу реєстрації торговельної марки та визначається її зображенням та переліком товарів і послуг для яких вона зареєстрована (ч. 2. ст. 494 ЦК України).

Проте, за умови визнання торговельної марки *добре відомою*, обсяг її правової охорони може бути поширений за межі зареєстрованих класів і, відповідно, переліків товарів та послуг (ч. 3 ст. 494 ЦК України; ст. 25 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг»).

О. В. Піхурець виокремлює три основні функції торговельної марки: відрізняльну, гарантії якості та рекламну. Науковець додатково зазначає, що вказані функції у сукупності відображають інформативний зміст торговельної марки та можуть психологічно впливати на споживача [207, с. 9].

У юридичній літературі зазначається, що торговельній марці, як правовій категорії, «не властиві особливі функції, які відрізнялися б від функцій цивільного права в цілому (охоронна, регулятивна тощо)», оскільки вони є лише підґрунтям для економічних функцій торговельної марки, власне, що і зумовлює «її своєрідність серед інших об'єктів виняткових прав» [230, с. 24].

А. С. Нерсисян поділяє об'єкти інтелектуальної власності за критерієм домінуючих відносин на дві групи – творчі та товарні. Торговельна марка абсолютно прогнозовано опиняється у товарній групі, оскільки в ній превалюють відносини економічного характеру. Окрім цього, науковець вказує на специфічність цього об'єкту, головним призначенням якого, він вважає, *здійснення ідентифікації* [183, с. 168].

Доведено, що «торговельні марки – це позначення, які індивідуалізують як товар, так і його виробника, вказуючи таким чином на його походження» [160, с. 106].

Разом з тим, головною функцією торговельної марки є все ж таки *розпізнавальна*, оскільки важливо аби споживач зміг за її допомоги відрізнити однорідний товар різних виробників при цьому не обов'язковим є відтворення найменування останніх безпосередньо в торговельній марці.

Наприклад, на деяких сумках французька компанія ЛУІ ВЮІТТОН МАЛЛЕТІЕР¹ використовує торговельну марку згідно свідоцтва України № 18914 (див рис. 1.2), що не відтворює найменування LOUIS VUITTON повністю, проте розпізнається споживачами як товар саме цього виробника.

Рис. 1.2 – Зображення торговельної марки за свідоцтвом України № 18914

Звичайно, що криміналістична характеристика буде неповною без інтерпретації торговельної марки економічною наукою, зважаючи на її міжгалузеве значення.

Торговельна марка має вартість і може обліковуватись на балансі юридичної особи як *нематеріальний актив* згідно з українськими [251] та міжнародними стандартами бухгалтерської звітності [172].

Норми пп. 4, 5 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку №8 визначають *нематеріальними* немонетарні активи, які не мають матеріальної форми та можуть бути ідентифіковані, а *немонетарними* – усі активи, крім грошових коштів, їх еквівалентів та дебіторської заборгованості у фіксованій (або визначеній) сумі грошей, у тому числі *права на торговельні марки* [251].

Тому, окрім свідоцтва на торговельну марку та витягів з національного чи міжнародного реєстрів, матеріальне відображення економічної складової торговельної марки можна отримати з відповідних бухгалтерських документів як встановленої (форма № НА-1 «Акт введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності»; № НА-2 «Інвентарна картка обліку об'єкта права інтелектуальної власності»; № НА-4 «Інвентаризаційний опис об'єкта права інтелектуальної власності») [257], так і довільної форми (виписок, довідок управлінського характеру, тощо).

Окрім цього, вартість майнових прав на торговельну марку визначається в рамках оціночної діяльності в установленому законодавством порядку [262],

¹ Для зручності сприйняття з цього моменту і надалі всі умовні приклади здійснюються для торговельних марок ЛУІ ВЮІТТОН МАЛЛЕТІЕР (LOUIS VUITTON)

тому матеріальним відображенням вартості торговельної марки є також висновок про вартість майнових прав.

Тут слід зауважити, що документи бухгалтерського характеру українські підприємства, як правило, не мають, оскільки на практиці розповсюджено лише отримання охоронного документу на торговельну марку без подальшого його обліку як нематеріальних активів.

З приводу незалежної оцінки вартості майнових прав на торговельну марку ситуація інакша. По-перше, оцінка майнових прав у визначених законом випадках може бути обов'язковою (ст. 7 ЗУ «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні») [219, с.51]. По-друге, така оцінка може бути виконана за бажанням власника торговельної марки і залежить від його волі [262].

Економічна сутність торговельної марки полягає в тому, що цей об'єкт здатний приносити його власнику економічні вигоди, що є цілком логічним, оскільки, придбаний або отриманий нематеріальний актив відображається в балансі, якщо існує імовірність одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з його використанням, та його вартість може бути достовірно визначена (п. 6 ПСБО № 8) [251].

Отримання економічних вигод від використання торговельної марки її власником пов'язано з такими поняттями як *інтелектуальний капітал* і *комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності*.

А. Б. Бутник-Сіверський визначає інтелектуальний капітал як створений або придбаний підприємством інтелектуальний продукт з метою імовірності отримання додаткової вартості і прибутку, що має вартісну оцінку, а також ідентифікований і об'єктивований [35, с. 25].

Торговельна марка є інтелектуальним капіталом багатьох підприємств. Додаткова вартість, в цьому випадку, генерується за рахунок *збільшення обсягу продажів* виготовленого власником (ліцензіатом) торговельної марки товару, а оплатна передача прав користування торговельною маркою (ліцензування) для маркування товару іншими виробниками (ліцензіатам)

створює грошові потоки (прибуток) власнику лише за рахунок *прав розпорядження торговельною маркою*.

В юридичному значенні *комерціалізація* торговельної марки це процес введення торговельної марки в господарську діяльність юридичної особи з метою отримання прибутку шляхом її використання у власному виробництві та/або укладення договорів щодо розпорядження правами інтелектуальної власності [145, с. 41].

Таким чином, можна виділити дві основні правові форми комерціалізації торговельної марки: 1) використання торговельної марки власником у власному бізнесі (виробництві); 2) використання торговельної марки іншими особами з дозволу її власника (ліцензування).

У *першому випадку*, власник отримує економічні вигоди від використання торговельної марки на власному товарі опосередковано шляхом цілого ряду чинників: цінової переваги, економії від масштабу, більш високої рентабельності за рахунок менших витрат на просування і збут і т.д., які, так чи інакше, пов'язані з кінцевою метою – *збільшенням реалізації продукції*.

При цьому, кількісно в грошових одиницях однією сумою та/або на одиницю товару обрахувати економічну вигоду від використання торговельної марки у власному бізнесі важке завдання. «И дело не в том, что эти экономические выгоды разнесены во времени или представлены лишь с помощью косвенных характеристик, а в том, что они столь тесно переплетены с результатами использования других активов бизнеса, что их трудно выделить и анализировать обособленно» – констатує Г. Сміт [54, с. 119].

Вище йшлося про специфіку нематеріальної природи торговельної марки, яка вносить свої корективи. Прикладом може слугувати використання торговельної марки не на одному, а на декількох різних номенклатурних товарах (лінійці продукції), крім цього на товарі одночасно може бути використано декілька торговельних марок.

На рис. 1.3 продемонстровано приклад одночасного використання трьох охоронюваних на території України торговельних марок для товару сумки

жіночі, що входить в 18 клас міжнародної класифікації товарів та послуг [214, с. 54].

Рис. 1.3 – Використання трьох торговельних марок на одному виробі

Врешті-решт, навіть якщо ведеться облік всіх витрат по кожній торговельній марці, вони обліковуються на балансі підприємства, виконується щороку переоцінка ринкової вартості торговельних марок, то у підсумку можна оперувати лише балансовою або ринковою вартістю торговельної марки як нематеріального активу, тобто конкретною сумою коштів.

Крім того, зазвичай в найбільш відомих міжнародних компаніях, як у випадку з компанією ЛУІ ВЮІТТОН МАЛЛЕТІЕР, ряд зареєстрованих торговельних марок перетворюються в бренд. За визначенням Е. Б. Шведіної брендом є «товары, услуги или компания определенного товарного знака (знака обслуживания, фирменного наименования в случае компании), которые ассоциируются потребителями с определенными физическими атрибутами, а также ценностями, образами, свойствами, характером, символами» [342, с. 123].

За таких умов, виокремлення вартості кожної окремої торговельної марки із загальної вартості бренду, перетворюється в надто складну економічну задачу, тим більше, що цього ніхто і не робить.

Як приклад, бренд LOUIS VUITTON у 2018 р. оцінений у 28,152 \$ т (млн. дол. США) і займає 18 місце серед кращих світових брендів згідно даних

¹ Фото виробу взято з офіційного сайту компанії: URL : <https://us.louisvuitton.com/eng-us/products/graceful-pm-monogram-nvprod620350v>

опублікованих на сайті міжнародного бренд-консультанта компанії Interbrand [194].

Відтак, очевидно, що визначити розрахункове значення економічної вигоди від використання конкретної торговельної марки у власному виробництві в структурі собівартості на одиницю товару вкрай проблематично, але все ж теоретично можливо.

Економічні розрахунки подібного характеру завжди пов'язані з великою кількістю припущень і відповідними похибками. Крім згаданого вище випадку нанесення декількох торговельних марок на один товар, виникає проблема індивідуального ціноутворення для кожного з товарів.

Часто буває, що товари з однієї продуктової лінійки мають абсолютно різні фінансово-економічні показники (рентабельність витрат, продажів; норми торгової націнки; показники маржинального аналізу і т.д.), а в деяких випадках, бодай, і збиткові.

І навіть якщо компанія «скорее всего, будет обладать финансовыми данными по каждой продуктовой линии, однако и в этом случае усложненная структура расходов затруднит расчет прибыли для каждого продукта в отдельности» [54, с. 256].

У контексті цього не варто обходити стороною питання бухгалтерського, податкового та управлінського обліків. «В многономенклатурном производстве многие расходы, связанные, в частности, с управлением, финансами, учетом, решением правовых вопросов, исследованиями, рекламой, учитываются вне связи с конкретными продуктовыми линиями, и их следует соотносить с отдельными продуктами на основе соответствующих расчетных формул» – радить Г. Смит [54, с. 119].

Між іншим, не можна також упускати специфіку розподілу витрат у великих підприємствах, які диференціюються, навіть не в межах однієї продуктової лінії, а на рівні дочірньої структури або сегмента бізнесу.

Таким чином, виходячи з базових теоретичних категорій економіки та методології оцінки інтелектуальної власності, можна стверджувати, що

економічні вигоди від використання торговельної марки власником у власному бізнесі є складовою частиною прибутковості товару, який маркований торговельною маркою.

При наявності ряду фінансово-економічних показників, головним з яких є прибуток в грошовому еквіваленті з одиниці товару, розрахунок економічної вигоди згенерованої тільки за рахунок торговельної марки можливий.

При подібних розрахунках слід опиратися на фактичні дані вже проданого товару з торговельною маркою, оскільки до моменту продажу власник не отримує економічні вигоди, а несе лише витрати (на виробництво, просування та збут).

Другий варіант отримання економічних вигод від торговельної марки його власником полягає в оплатній передачі прав користування торговельною маркою іншим особам. Ця форма комерціалізації торговельної марки з точки зору обчислень набагато простіше і, в більшості випадків, проблем не створює.

Ліцензійні платежі за право користування торговельною маркою можуть набувати форми *паушального платежу* і *роялті*, також можливий комбінований варіант, що включає обидві форми.

Паушальний платіж це конкретно обумовлена в ліцензійному договорі сума, що є оплатою за право користування торговельною маркою. Як правило, цей платіж розрахований на певний часовий проміжок – місяць, квартал або рік. Така оплата зручна, оскільки не передбачає встановлення кількості проданого ліцензованого товару (п. 3 Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності») [245].

У разі необхідності визначити розмір економічної вигоди Ліцензіара з одиниці товару, встановлюється лише два показника: розмір паушального платежу і кількість проданого товару з торговельною маркою за один і той же період та знаходиться їх частка.

За ліцензійного платежу у формі *роялті* обчислення в деяких випадках зайві, оскільки роялті визначається у вигляді конкретної грошової суми з

одиниці або будь-якого іншого кількісного виміру (пляшки, літра, кілограма, мішка і т.д.) товару.

Відсоткова ставка від виручки (чистого доходу) реалізованих товарів є найбільш поширеною формою роялті (п. 3 Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності») [245]. Для визначення економічної вигоди Ліцензіара з одиниці товару необхідно знайти добуток ставки роялті та ціни цього товару.

При комбінованих ліцензійних платежах показник прибутковості Ліцензіара у розрахунку на одиницю продукції встановлюється шляхом об'єднання вищевказаних способів.

Укладання ліцензійних договорів має диспозитивну основу, законодавець передбачив лише певні обов'язкові умови, наприклад якість продукції Ліцензіата не може бути гіршою, ніж у власника торговельної марки (ч. 8 ст. 16 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг») [245; 261].

Виходячи з цього, умови ліцензійних договорів істотно відрізняються один від одного в багатьох аспектах, починаючи з форм та умов оплати, закінчуючи особливостями рекламної кампанії Ліцензіата.

Для визначення економічної вигоди власника торговельної марки в рамках ліцензування в кожному конкретному випадку необхідно використовувати умови відповідного ліцензійного договору.

Особливості розрахунку, зміст та сутність ліцензійних платежів за використання торговельних марок розглянуті в роботах Г. Г. Азгальдова і Н. Н. Карпової [4; 5].

Законодавець в нормах ч. 4 ст. 16 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначив, що використанням товарного знака є: 1) нанесення його на будь-який прикріплений до товару предмет, наприклад бирку, нашивку і / або етикетку; упаковку, в якій міститься товар; вивіску пов'язану з товаром; товар; 2) зберігання такого товару з метою пропонування для продажу; 3) пропозиція такого товару до продажу; 4) продаж, імпорт

(ввезення) та експорт (вивезення) такого товару; 5) застосування його в діловій документації, рекламі і мережі Інтернет.

Очевидно, що кінцевою метою вищевказаних способів використання торговельної марки, в тій чи іншій комбінації, може бути тільки дві події:

- 1) реалізація товару з торговельною маркою;
- 2) інформування необмеженої кількості потенційних споживачів про торговельну марку і формування ділової репутації власника торговельної марки.

Не менш важливим для розуміння економічної сутності торговельної марки є маркетинг, головна роль якого полягає у впливі «на поведінку споживача задля стимулювання збуту власної продукції підприємства» [29, с. 5].

При створенні та використанні торговельної марки власник, окрім отримання економічних вигід, несе витрати: одноразові на її реєстрацію (створення, дизайн і т.д.) та постійні на рекламу, просування продукту маркованого торговельною маркою.

Влучно з цього приводу висловився Г. Сміт: «Рекламные расходы создают товарный знак точно так же, как капитальные затраты создают завод» [54, с. 126].

Серед маркетологів відомо, що торговельна марка є одним з найбільш суттєвих інструментів просування товару, що зумовило виділення окремого напрямку маркетингу під назвою «бренд-менеджмент».

Е. Б. Шведіна досліджуючи торговельну марку та бренд з позицій семантики понять та значення в управлінні брендом зазначає «бренд всегда является товарным знаком, а товарный знак не всегда становится брендом» [342, с. 119].

В бренд-менеджменті існує цілком обґрунтована класифікація підходів до управління брендами серед яких виділяють «экономический; идентификационный; подход, ориентированный на потребителя; личностный

подход; отношенческий подход; подход сообщества; культурологический подход» [342, с. 119].

Цілком виправдано маркетинг називають «філософією бізнесу». За сучасних умов конкуренції та надлишку різноманітних товарів саме маркетологи можуть своїм знаннями створити бренд та максимізувати прибутки підприємства.

Безсумнівно, наприклад, може існувати цілком якісне взуття за прийнятною ціною, проте стильним, модним та бажаним, тим, що купується, його робить вдала рекламна компанія та маркетингова політика, видатки за якими з часом перетворюються у вартість торговельної марки, а в подальшому і бренду.

В нагоді маркетинг стає також і для обчислень економічних вигід від торговельних марок, оскільки в рамках управлінської діяльності досліджує ряд економічних факторів, а саме: попит на конкретні товари на визначеному ринку чи його сегменті, зокрема вимоги споживачів до якості, новизни та рівня цін товару; можливі витрати виробництва конкурентного товару; верхню межу ціни товару і рентабельність його виробництва; інвестиційну політику підприємства; загальні витрати виробництва і рівень рентабельності по підприємству; кінцевий результат господарської діяльності підприємства (валові доходи, чистий прибуток тощо) [29, с. 6].

Отже, матеріальне відображення фактичних економічних вигід від використання цього нематеріального активу міститься в різній документації управлінського та фінансово-економічного характеру, що знаходиться у розпорядженні власника торговельної марки.

Суб'єктами прав інтелектуальної власності на торговельну марку (власниками) можуть бути фізичні та юридичні особи (ч. 1 ст. 493 ЦК України).

Статистичні дані слідчої та судової практики з незаконного використання торговельних марок свідчать, що у 100 % випадках потерпілим виступала юридична особа (див. Додаток Д).

У науковій юридичній літературі вказується «що за сутністю торговельної марки, суб'єктами майнових прав на них повинні бути виключно ті особи, які здійснюють господарську діяльність» [280, с. 9], що, як видно з практики юрисдикційного захисту цих об'єктів у формі кримінального провадження, є цілком виправданим.

Однією з численних новел КПК України 2012 р. було юридичне закріплення за юридичною особою статусу потерпілого, якщо їй завдано майнової шкоди кримінальним правопорушенням (ч. 1. ст. 55 КПК) [124].

Враховуючи, що положення КПК 1960 р. за подібної ситуації давали можливість юридичній особі виступати лише як цивільний позивач, в юридичній літературі проблема криміналістичної характеристики юридичної особи-потерпілого не досліджувалась.

О. І. Резнікова визначає *потерпілого* у криміналістиці як «самостійний елемент криміналістичної характеристики злочинів, якій містить систему даних про жертву злочину (потерпілого) від певного виду (групи) злочинних посягань і пов'язаний кореляційними внутрішніми та зовнішніми зв'язкам відносно такої системи» [276, с. 106]. Згадана авторка доводить, що криміналістичне дослідження потерпілого допоможе встановити і проаналізувати зв'язки між ним та іншими елементами злочинної події, що надзвичайно важливо для розслідування незаконного використання торговельної марки.

Перше, цей злочин має матеріальний склад, тому встановлення наслідків незаконного використання торговельної марки, якими є упущена вигода потерпілого є обов'язковим.

Друге, лише потерпілий, як власник торговельної марки, має всі необхідні дані для встановлення як ознак контрафактності товарів (відмінність від оригінальної продукції), так і економічних вигід від законного використання торговельної марки.

За таких умов саме потерпілий при незаконному використанні торговельної марки виступає одним з основних джерел отримання необхідної інформації для встановлення істини під час розслідування цього злочину.

З метою криміналістичного забезпечення та планування початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок з використанням елементів загальної програми вивчення особи потерпілого, запропонованої В. Ю. Шепітьком [345, с. 171-172] та аналітичної системи для ділової розвідки і перевірки контрагентів України Youcontrol [196], нами розроблено Програму вивчення юридичної особи потерпілого (власника торговельної марки) від незаконного використання торговельної марки (див. Додаток І).

Отже, є всі підстави зупинитися на головних криміналістично-значимих ознаках торговельної марки.

Штучний та «правозалежний» об'єкт. В об'єктивній дійсності торговельної марки як матеріального предмета не існує. Правове регулювання надає торговельній марці «тіло», яким є зареєстроване позначення, визначає поняття та межі охорони.

Торговельна марка виникає на підставі законодавчо встановленої реєстраційної процедури, підтверджується рішенням уповноваженого органу та фактичною наявністю в національному чи міжнародному реєстрах торговельних марок.

Залежність торговельної марки від права важко переоцінити, бо навіть виникнення цього об'єкту має юридичну природу. Так, наприклад, правова охорона торговельних марок у дореволюційні часи в Російській імперії, у радянський період та після набуття Україною незалежності значно відрізнялась [101, с. 185-186].

Зміна правових норм відносно торговельної марки може впливати на її криміналістично-значимі ознаки, зокрема щодо тлумачення позначень, що можуть бути зареєстровані як торговельні марки. За рекомендаціями Всесвітньої організації інтелектуальної власності законодавство у сфері

торговельних марок не повинно намагатися скласти вичерпний перелік позначень, що допускаються до реєстрації. В США є можливість реєстрації нюхового знака, приміром свіжий кольоровий аромат, що нагадує цвітіння плюмерії, відносно ниток для вишивання і шиття [187, с. 172].

Нематеріальний та інформаційний об'єкт. Торговельна марка існує в однині згідно правовстановлюючого документу (свідоцтва; рішення про публікацію; внесення в реєстр тощо), проте її зображення, що охороняється відносно товарів та/або послуг, може бути нанесене або використане нескінченну кількість разів.

Згідно цього торговельна марка має властивість матеріального відображення через її зображення, що може міститись як на документації, так і на об'єктах матеріального світу – будь-яких речах, продукції, товарах тощо.

Якщо абстрагуватися від правової категорії, торговельна марка є нічим іншим як інформацією у вигляді слів, літер, цифр, зображувальних елементів, комбінацій кольорів.

Таким чином, торговельній марці властиві такі ознаки інформації як віртуальність, ідеальність, невичерпність, відокремленість, цінність, корисність, тиражованість, екземплярність, здатність до фіксації на матеріальних носіях інформації, відокремленість [356, с. 101-103].

«Онтологічний статус інформації відрізняється від статусу матеріальних об'єктів, дозволяє здійснювати копіювання за долі секунди без суттєвих витрат» вказується у науковій літературі [139, с.279].

Економічний об'єкт та актив підприємства. Якщо правовий статус торговельної марки фіксується за допомогою свідоцтва чи її наявності у відповідному реєстрі, то матеріальне відображення вартості торговельної марки та економічних вигід від її використання міститься в бухгалтерських документах та різній документації управлінського та фінансово-економічного характеру (висновках про оцінку, ліцензійних договорах, бухгалтерських довідках).

Здійснене дослідження дає можливість визначити криміналістичне поняття *предмету злочинного посягання при незаконному використанні торговельної марки* як інформації, що є зображенням торговельної марки та зафіксоване у відповідному правовстановлюючому документі та/або у відповідному реєстрі та охороняється відносно конкретних товарів та/або послуг.

Способи незаконного використання торговельних марок. Правова природа торговельних марок не дозволяє розглядати способи її незаконного використання без взаємозв'язку криміналістики з цивільним та кримінальним правом. На нашу думку, неувага криміналістів до проблеми розслідування незаконного використання торговельних марок призвела до правового нігілізму та невігластва слідчої та судової практики.

Дані аналізу 81 вироку з 2010 по 2018 рр. з розгляду обвинувальних актів у кримінальних провадженнях по обвинуваченню в незаконному використанні торговельних марок (складає 93 % від загальної кількості направлених до суду з 2013-2018 рр. кримінальних проваджень по цьому злочину), свідчать про неузгодженість та невідповідність способу злочину його наслідкам (див. Додаток Д, Додаток Е).

У 85 % (69 шт.) випадків був використаний підхід множення кількості виявлених контрафактних товарів на ціну оригінальних, внаслідок чого було визначено вартість оригінальних товарів у певній кількості. Вказана вартість оригінальної продукції в повному обсязі була прирівняна до начебто матеріальної шкоди у формі упущеної вигоди власника торговельної марки.

При цьому для визначення шкоди враховувалися не лише продані контрафактні товари, але і виготовлені, та ті, що зберігалися з метою продажу. Іншими словами, наявність яких не впливає на втрату власником торговельної марки економічних вигод, оскільки контрафактний товар, в цих випадках, не заміщає оригінальний [215; 220; 226; 227].

Норми ч. 1 ст. 229 КК України декларують – *незаконне використання торговельної марки або інше умисне порушення прав на цей об'єкт, якщо це*

завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, є кримінально караними [123].

Проблема бланкетних диспозицій кримінально-правових норм в економічних злочинах розглядається в науковій літературі впродовж кількох десятиліть, в тому числі на дисертаційному рівні [33; 206; 348].

При цьому вказується на багатогранність проблем у правозастосовній практиці [277, с. 143], що, в ряді випадків, тягне некоректне тлумачення діянь зі спеціального закону і їх помилкову оцінку в кримінальному праві. Є очевидним, що це стосується незаконного використання торговельних марок.

Українські вчені та практики єдині в тому, що *незаконним використанням торговельної марки* є будь-яке посягання на права її власника, передбачені ст. 16 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», в тому числі вчинення без згоди власника торговельної марки дій, що потребують його згоди, та готування до вчинення таких дій [261].

Інакше кажучи, якщо особа використовує без дозволу власника тотожне або подібне до ступеня змішування позначення до зображення торговельної марки щодо товару, для якого вона зареєстрована, такі дії є *незаконними*.

Слід зазначити, що законодавець застосовує поняття *незаконне використання* щодо торговельної марки не тільки в КК України, а й у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Норми ст. 51² КУпАП передбачають за незаконне використання торговельних марок або інше умисне порушення прав на цей об'єкт штраф з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, призначених для її виготовлення [100].

Не важко помітити, що диспозиції ст. 229 КК і ст. 51² КУпАП відрізняються видом складу правопорушення.

Злочин, передбачений ст. 229 КК, має *матеріальний склад*, вважається закінченим з моменту настання суспільно-небезпечних наслідків

(матеріальної шкоди), які повинні бути в обов'язковому причинному зв'язку з діями (незаконним використанням торговельної марки).

С. В. Лісунов зазначає, що за основним принципом кримінального права суспільно-небезпечні наслідки можуть бути поставлені у вину особі лише за умови причинного зв'язку з діями, тобто шкідливий наслідок, що настав, повинен бути викликаний діями злочинця, а не діями третіх осіб чи яких-небудь інших зовнішніх сил [142, с. 185].

Адміністративне правопорушення, визначене ст. 51² КУпАП, має *формальний склад*, тому передбачає відповідальність лише за вчинення протиправного діяння (незаконного використання торговельної марки) без необхідності встановлення наявності шкідливих наслідків.

Таким чином, можна стверджувати, що принципова різниця між кримінальним та адміністративним правопорушеннями полягає в *наявності шкоди*, внаслідок незаконного використання торговельної марки.

На практиці в більшості випадків підтверджується повна кореляція *законних і незаконних* способів використання торговельних марок.

На цю особливість в криміналістичній характеристиці злочинних порушень авторського і суміжних прав звертав увагу А. А. Севідов, який писав: «Способи вчинення злочинів знаходяться в прямій залежності від конкретних способів використання об'єктів авторського права і від оцінки правової природи подібного роду дій» [291, с. 169].

Аналогічні погляди стосовно злочину незаконного використання торговельних марок мають І. Р. Курилін [133, с. 33-35], К. Є. Поджаренко [208, с. 145-146] та А. Г. Александров [7, с. 38].

Правомірність ототожнення всіх можливих законних способів використання торговельної марки з незаконними способами очевидна для формального складу адміністративного правопорушення. Використав зображення торговельної марки на власному сайті в Інтернеті без дозволу власника для збільшення його популярності – це адміністративне правопорушення.

Однак, напевно чи можна погодитись з таким підходом для матеріального складу злочину. Для застосування кримінальних норм законодавець передбачив, що незаконне використання зображення торговельної марки повинно спричинити шкоду власнику.

Більшість представників потерпілого, внаслідок незаконного використання торговельної марки, підтримують позицію повної відповідності законних способів використання торговельних марок зі способами злочину, вважаючи, що у всіх випадках має місце витіснення з ринку одного оригінального товару одним контрафактним [106, с. 228; 107, с. 117].

Як наслідок, розмір матеріальної шкоди обчислюється виходячи з усіх можливих способів використання торговельної марки шляхом не тільки подвійного рахунку, а й із завищенням в частині собівартості продукції.

Враховуючи, що в 100% випадків власником торговельної марки є юридична особа, а в 89% випадків це нерезидент України, проілюструємо цю ситуацію на прикладі злочинних посягань на бренд LOUIS VUITTON.

Отже, слідство виявило наступну кількість контрафактних товарів (див. рис. 1.4). Виходячи з логіки представників власників торговельних марок, матеріальна шкода повинна складати: (25 од. + 50 од. + 100 од.) 175 одиниць * \$ 1.280,00 = \$ 224 000.

Цього достатньо для кваліфікації дій за ч. 3 ст. 229 КК України, оскільки особливо великим розміром шкоди є 1000 і більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Один неоподатковуваний мінімум доходів громадян в 2019 р. становить 960,5 грн. (50% від прожиткового мінімуму для працездатної особи), відповідно поріг особливо великого розміру складає від 960 500 грн. або від 34 690 дол. США, при курсі 1 дол. США = 27,688264 гривень станом на 01.01.2019 р. згідно офіційного курсу Національного банку України [123; 197].

Рис. 1.4 – Кількість виявлених контрафактних товарів з незаконно використаним брендом LOUIS VUITTON

Додамо, що санкція в такому випадку передбачає штраф від 10 до 15 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років або без такого.

При цьому, потерпіла особа має законне право на відшкодування матеріальної шкоди у розмірі \$ 224 000 за допомогою цивільного позову в рамках кримінального судочинства. Слід визнати, що судова і слідча практика в більшості випадків керується саме подібним підходом.

В Таблиці 1 надані зведені результати аналізу слідчої та судової практики за критерієм: «Інкримінований спосіб незаконного використання торговельної марки» (див. Додаток Д).

Таблиця 1

№ п/п	Спосіб незаконного використання ТМ	Кількість	Питома вага, %
1	Виготовлення, продаж, зберігання	23	28 %
1.1.	у тому числі продаж доведено лише шляхом контрольної закупки	7	30 %
1.2.	у тому числі, без врахування контрольної закупки	16	70 %
2	Виготовлення і продаж	8	10 %
2.1.	у тому числі продаж доведено лише шляхом контрольної закупки	3	37 %
2.2.	у тому числі, без врахування контрольної закупки	5	63 %
3	Продаж і зберігання	21	26 %

№ п/п	Спосіб незаконного використання ТМ	Кількість	Питома вага, %
3.1.	у тому числі продаж доведено лише шляхом контрольної закупки	4	19 %
3.2.	у тому числі, без врахування контрольної закупки	17	81 %
4	Продаж	15	19 %
4.1.	у тому числі продаж доведено лише шляхом контрольної закупки	3	20 %
4.2.	у тому числі, без врахування контрольної закупки	12	80 %
5	Виготовлення та зберігання	4	5 %
6	Виготовлення	3	4 %
7	Зберігання	7	9 %
ВСЬОГО		81	100 %

Як уже згадувалося в 85 % (69 шт.) проваджень був використаний підхід множення кількості всіх виявлених контрафактних товарів (виготовлених, проданих та на зберіганні) на ціну оригінальних.

Всього в першій інстанції було задоволено цивільних позовів в 40 % (32 шт.) випадків. З цього числа в 81 % (26 шт.) злочинів суд задовольнив відшкодування шкоди у загальній сумі 4,9 млн. грн., розрахованих сумнівним підходом добутку кількості контрафакту на ціну оригінальної продукції.

С. М. Зав'ялов писав, що соціальною функцією криміналістики є озброєння органів розслідування і правосуддя сучасними методами пошуку істини в її кримінально-правовому розумінні [74, с. 4].

У своїй докторській дисертації Н. С. Карпов стверджував, що злочинне виробництво підпорядковується тим самим закономірностям, що і легальне та процитував генерального секретаря ООН, який говорив, що організована злочинність є діяльністю злочинців, які об'єдналися на економічних засадах для надання законних та/або незаконних товарів і послуг в незаконній формі [89, с. 30].

Виходячи з вищевказаного, а також встановлених вище шляхів отримання економічної вигоди власником торговельної марки слід визнати, *що злочинець, виготовивши і зберігаючи контрафактний товар, поніс лише витрати. Щоб отримати прибуток або яку-небудь вигоду злочинцеві, власне,*

як власнику торговельної марки, необхідно продати контрафактний товар (див. рис. 1.5).

Як бачимо, матеріальна шкода завдається власнику торговельної марки виключно внаслідок *продажу* контрафактного товару, і не в розмірі всієї ціни оригінального товару, а тільки в частині розміру економічної вигоди від торговельної марки, яку б він отримав, продавши оригінальний товар.

О. О. Бессонов пише, що протягом усього часу розвитку криміналістики спосіб вчинення злочину був предметом пильної уваги вчених внаслідок своєї значущості [20, с. 171]. Це й не дивно, з огляду на те, що спосіб злочину є ядром, центральною ланкою криміналістичної характеристики і, як вважав, О. Н. Колесніченко, важливою передумовою розробки наукової методики розслідування [104, с. 65].

Рис. 1.5 – Схема виробництва, просування та продажу оригінальної продукції LOUIS VUITTON та її контрафакту

Р. С. Белкін стверджував, що при розробці окремої криміналістичної методики необхідно виходити зі знань про механізм злочину, а також його центрального елементу – способу готування, вчинення та приховування злочину, умов, що визначають вибір способу та виникнення слідів [17, с. 202].

Специфіка торговельної марки вносить свої корективи в криміналістичне розуміння способів її незаконного використання.

В першу чергу це пов'язано з семантикою і своєрідною «підміною» понять, оскільки «незаконне використання» вже само по собі є способом. Крім цього, законодавець прямо вказує законні способи використання торговельної марки, а незаконність дій полягає лише у відсутності дозволу на використання від власника торговельної марки.

У юридичній літературі помилково ототожнюються всі законні способи використання торговельної марки зі способами цього злочину [7, с. 38; 106, с. 228; 107, с. 117; 133, с. 33-35; 208, с. 145-146], однак їх треба відмежовувати.

Вище доведено, що таке ототожнення можливо лише для способів посягань на торговельні марки, що охороняються адміністративними нормами. Нами розроблено схему способів використання торговельних марок з урахуванням законності та поділом тих способів, що криміналізовані (див. рис. 1.6).

Серед вчених відомо, що кримінально-правові і криміналістичні підходи до вивчення способів злочинів не можна ототожнювати. Криміналістика охоплює значно ширший спектр питань щодо способу злочину, ніж кримінальне право.

Розуміння і розмежування способів незаконного використання торговельних марок найбільш точно пояснює злочинний намір. Саме йому відводиться головне місце в процесі вчинення злочину, що втілюється в окремих практичних діях злочинця [74, с. 17].

Рис. 1.6 – Схема способів використання торговельних марок

Теоретичний аналіз наукової криміналістичної літератури дозволяє визначити наступні структурні елементи способу незаконного використання торговельної марки.

1. Дії. Дії злочинця з готування та вчинення незаконного використання торговельної марки об'єднані єдиним злочинним задумом – *реалізацією контрафактного товару*.

До *готування* незаконного використання торговельної марки відносяться дії щодо:

- *виготовлення* контрафактного товару (нанесення торговельної марки на будь-який прикріплений до товару предмет, наприклад бирку, нашивку та/або етикетку; нанесення його на упаковку, в якій товар міститься; нанесення на вивіску пов'язану з товаром; нанесення на товар);

- *зберігання* контрафактного товару з метою продажу;
- *пропозиції* контрафактного товару до продажу;
- *застосування* торговельної марки у діловій документації, рекламі і мережі Інтернет;
- *імпорту (ввезення)* контрафактного товару.

До *вчинення* незаконного використання торговельних марок відносяться дії щодо:

- *продажу* контрафактного товару;
- *експорту (вивезення)* контрафактного товару.

2. Взаємозв'язки. Для незаконного використання торговельних марок криміналістично важливими є чотири види зв'язків: «спосіб готування злочину – предмет посягання»; «спосіб вчинення злочину – предмет посягання»; «спосіб вчинення злочину – сліди злочину»; «спосіб вчинення злочину – наслідки у формі упущеної вигоди від злочину».

При готуванні та вчиненні незаконного використання торговельних марок простежується взаємозв'язок з предметом посягання (торговельною маркою). Контрафактним є товар, на якому незаконно використано зображення торговельної марки і він однорідний по відношенню до товарів, для яких вона зареєстрована. Також незаконним використанням торговельної марки може бути визнано використання добре відомої торговельної марки на неоднорідних товарах, за умови, що таке використання може заподіяти шкоду (ч. 4. ст. 25 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [261]).

Вчинення злочину пов'язано з виникненням у потерпілого матеріальної шкоди у формі упущеної економічної вигоди, що припадає на торговельну марку, яку б він отримав, продавши оригінальний товар.

Тут слід додатково вказати, що готування до незаконного використання торговельної марки може завдавати моральну шкоду потерпілому. Згідно зі статистичними даними в 100% випадків потерпілим від незаконного використання торговельної марки є юридична особа.

Таким чином, необхідно брати до уваги, що моральною шкодою, завданою юридичній особі, є втрати немайнового характеру, що настали у зв'язку з приниженням її ділової репутації, посяганням на товарний знак, а також дії, спрямовані на зниження престижу чи підрив довіри до її діяльності (абз. 3 п. 3 Пленуму Верховного суду України від 31.03.1995 р. №4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» [266]).

Дані відомості необхідні слідчому для розмежування матеріальної та немайнової шкоди, оскільки остання не охоплюється кримінально-правовою нормою ст. 229 КК України, але може бути заявлена потерпілим в порядку цивільного судочинства. Більш детально наслідки незаконного використання як обставини, що підлягають доведенню розглянуто в п. 2.3 цього дослідження.

3. Засоби (прийоми, знаряддя). Засоби та знаряддя незаконного використання торговельних марок залежать від виду товару, який злочинець підробляє, а також особливостей його технологічного виробництва.

Наприклад, для виготовлення контрафактних предметів легкої промисловості (одягу, взуття, сумок) пристосування не вимагає яких-небудь змін. Виготовлення, зберігання і продаж такої контрафактної продукції відбувається на типовому обладнанні.

Відносно підробок продуктів харчування і алкогольної продукції можливе виявлення, наприклад, саморобних самогонних апаратів або інших знарядь пристосованих для незаконного виробництва.

Криміналістичні класифікації способів злочину незаконне використання торговельних марок. С. М. Зав'ялов підтримуючи погляди Г. Г. Зуйкова писав: «вивчення способів вчинення злочинів набуває в криміналістиці значення структурного методу, оскільки пізнання способів вчинення злочину і їх типізація дозволяють зробити висновки, важливі для змісту кожної з частин і всієї науки загалом» [74, с. 52].

За *ознакою структури* злочинної діяльності способи незаконного використання торговельних марок є *неповними*, оскільки містять переважно лише стадію готування та вчинення. Окремо стадію приховування цього злочину виділяти недоцільно, оскільки дії з маскування злочинної діяльності здійснюються, як правило, в процесі готування та вчинення. При введенні в господарський оборот контрафактних товарів документація складається без зазначення незаконного використаної торговельної марки або зазначається власна торговельна марка злочинця. При імпорті контрафактних товарів навмисно у супровідній документації не зазначається неправомірно використана торговельна марка тощо.

За *ознакою зв'язку злочину з професійною діяльністю* розрізняють способи злочинів, що пов'язані та не пов'язані з нею. У випадку з незаконним використанням торговельних марок не можна однозначно стверджувати, що його способи пов'язані з професійною діяльністю. Однак результати аналізу слідчої та судової практики свідчать, що у 52% (42 шт.) випадках злочинець був приватним підприємцем, зокрема займався торгівлею.

В рамках ознаки професійності виділяють способи вчинення злочинів у *сфері виробництва та обслуговування*. У цьому аспекті варто взяти до уваги, що готування незаконного використання торговельної марки пов'язане переважно з виробництвом контрафакту, проте зберігання та пропонування до продажу вже належить до сфери обслуговування (логістика, дистрибуція, збут). Вчинення цього злочину пов'язане з продажем контрафакту, що беззаперечно відноситься до торгівлі, що є обслуговуючою за своєю суттю.

Залежно від виду діяння і наслідків, що настали способи незаконного використання торговельних марок слід віднести до тих, що посягають на об'єкти інтелектуальної власності та спричиняють майнові наслідки для потерпілого.

За *змістом* способи вчинення злочину поділяють на ті, що здійснюються конкретно дією або комплексом дій та прийомів; бездіяльністю; змішані [74,

с. 52]. Є впевненість у тому, що незаконне використання торговельних марок характеризується конкретними діями або комплексом дій та прийомів.

Залежно від характеру поведінки особи, що посягає на чужу торговельну марку способи є активними. Незаконне використання торговельної марки неможливо здійснити у пасивній або змішаній формах. Буває, що продавець контрафактного товару сам не здогадується про свої злочинні дії, однак ці дії все одно будуть активними.

За ступенем можливості виявлення дій способи поділяють на латентні, очевидні та змішані. За цією ознакою всі способи незаконного використання торговельних марок належать до очевидних, оскільки сама конструкція цього злочину передбачає обов'язкове встановлення спочатку наявності зображення торговельної марки, а в подальшому в залежності від виявлених обставин способу незаконного використання. Якщо, виявлено зображення торговельної марки на товарі, що було виготовлено – це готування до злочину способом виробництва товару з незаконним використанням торговельної марки. Якщо, встановлено зображення торговельної марки на проданому товарі – це вчинення злочину способом продажу контрафактного товару.

За ознакою використання знарядь і засобів злочину розрізняють способи, що вчиняються із застосуванням спеціально підготовлених та пристосованих засобів, коли ці засоби опинились у злочинця випадково та без застосування спеціальних засобів. Способи незаконного використання торговельних марок за цією ознакою різняться залежно від виду товару, що підробляється.

Способи дій злочинця поділяють на кваліфіковані та прості за рівнем майстерності. Зважаючи на цю ознаку способи незаконного використання торговельних марок є простими.

Слідова картина незаконного використання торговельних марок. Виникнення влучного словосполучення «слідова картина», яке прижилось та активно використовується в криміналістиці з 80-х рр. ХХ. ст., пов'язують з відомим науковцем М. В. Салтевським [289, с. 14].

Слідова картина злочину зазвичай розглядається в криміналістичній характеристиці та являє собою абстрактну модель слідів злочину, які утворюються внаслідок його підготовки, вчинення та приховання.

Традиційно вивченням слідів у криміналістиці займається трасологія – одна з найбільш розвинених галузей криміналістичної техніки [120, с. 96].

До системи трасології входить вчення про сліди та механізм слідоутворення в рамках якого вивчається їх поняття та класифікації. Існують різні класифікації слідів, однак звичайним вважається їх розподіл на *матеріальні* та *ідеальні*. При цьому до матеріальних належать «відбитки» злочинної події на будь-яких матеріальних об'єктах (предметах, документах, тілі потерпілого і т.д.), а до ідеальних – у свідомості (пам'яті) потерпілого, злочинця, свідків [120, с. 98].

Вище встановлено, що торговельна марка є нічим іншим як інформацією у вигляді слів, літер, цифр, зображувальних елементів, комбінацій кольорів і має властивість відображення (через її зображення) на будь-яких об'єктах матеріального світу, пам'яті людей та кіберпросторі.

У випадку слідоутворення з таким об'єктом як торговельна марка законодавець безпосередньо у нормах спеціального закону визначає, куди вона може бути неправомірно нанесена, а саме: будь-який прикріплений до товару предмет, наприклад бирка, нашивка і / або етикетка; упаковка, в якій міститься товар; вивіска пов'язана з товаром; товар; ділова документація, реклама, мережа Інтернет (ч. 4 ст. 16 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»). При цьому згідно абз. 2 ч. 1 ст. 20 того ж закону порушенням прав власника свідоцтва на торговельну марку вважається також її неправомірне використання в доменних іменах [261].

Якщо з відображенням торговельної марки на матеріальних речах та у пам'яті осіб не виникає труднощів, то з відображенням у кіберпросторі (мережі Інтернет) не все так однозначно. Ми не впевнені, що сьогодні можна переконливо стверджувати або спростовувати входження електронних (цифрових) слідів до предмету вивчення традиційної трасології. На відміну від

Г. К. Авдєєвої та С. В. Стороженко, котрі відносять електронні цифрові сліди до матеріальних. Зокрема, вказані науковці пропонують наступне визначення для електронних цифрових слідів: «матеріальні невидимі сліди, що можуть бути виявлені, зафіксовані й вивчені за допомогою цифрових електронних пристроїв та які містять будь-яку криміналістично-значущу інформацію (відомості, дані), зафіксовану в електронній цифровій формі на матеріальних носіях» [2, с. 172].

На нашу думку, електронні (цифрові) сліди не можна відносити до матеріальних. Свого часу О. І. Мотлях досліджуючи слідову картину злочинів у сфері інформаційних комп'ютерних технологій зазначав, що «переносячи акцент дослідження на нетрадиційні види злочинів, хочемо зазначити, що матеріальні сліди комп'ютерних злочинів мають опосередкований характер» [175, с. 50]. Ми вважаємо що електронні (цифрові) сліди становлять окрему групу та мають притаманні лише їм індивідуальні ознаки.

Таким чином, слідову картину незаконного використання торговельних марок становлять матеріальні, ідеальні та електронні сліди. Розглянемо кожную з цих груп більш детально.

Матеріальні сліди. Першочергово в цю групу слід віднести матеріальні об'єкти на яких неправомірно використано торговельну марку, зокрема: *контрафактні товари, їх упаковку, прикріплені до них предмети (бирка, нашивка і / або етикетка) та вивіску (якщо вона пов'язана з товаром).*

При встановленні матеріальних слідів під час розслідування незаконного використання торговельних марок не можна упускати з виду *знаряддя, обладнання та засоби* за допомогою, яких виготовлялась контрафактна продукція. Наприклад, якщо торговельна марка наносилась на товар шляхом прес-форми, то відповідний відбиток зображення торговельної марки може бути збережений на ньому. Звісно, що в цьому випадку все залежить від способу виготовлення контрафактної продукції, технологій виробництва та її виду.

Авторський колектив мультимедійного навчального посібника «Особливості розслідування окремих видів злочинів» до матеріальних слідів злочинів, що посягають на права інтелектуальної власності відносять також «типографське устаткування, копіювально-множилу техніку (принтери, сканери, копіювальні машини), промислове устаткування (прес-форми та кліше, що використовуються для виготовлення тари й упакування, включаючи фасувальні поліетиленові пакети для торговельних майданчиків, для підробленого товару), які, таким чином, служать засобами вчинення злочину» з чим ми повністю погоджуємось [190].

Другим суттєвим блоком матеріальних слідів незаконного використання торговельних марок є *документація*.

Свого часу А. Ф. Волобуєв у докторській дисертації присвяченій науковим основам комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва досліджував особливості слідів (джерел доказів) розкрадань майна та пов'язаних з ними злочинів [46]. Оскільки злочин незаконне використання торговельної марки відноситься до корисливих злочинів у сфері підприємництва, вважаємо за необхідне напрацювання цього науковця розкрити більш детально. Вказаний автор дійшов висновку, що «з криміналістичної точки зору документи розглядаються перш за все як ефективний слідосприймаючий матеріал, котрий має велике значення як джерело доказів при розслідуванні різноманітних економічних злочинів» що є актуальним і для слідової картини незаконного використання торговельних марок [46, с. 115].

З точки зору належності документальної інформації до доказування окремих обставин вчинення злочину А. Ф. Волобуєв виділив наступні групи документів, що підлягають вилученню та дослідженню під час розслідування злочинів у сфері підприємницької діяльності, у тому числі під час розслідування незаконного використання торговельних марок. Додамо, що в даному випадку, мова йде про документацію зі сторони підприємства порушника прав на торговельну марку.

1. Документи, які визначають економічну структуру і організаційно-правовий статус підприємства та стан фінансового контролю (реєстраційні документи; установчі документи; протоколи засідань ревізійних комісій (акти та матеріали перевірок); річний звіт аудитора; акти та інші матеріали перевірок податкових, банківських та інших контрольних органів; накази і розпорядження посадових осіб тощо).

2. Документи, що свідчать про заняття певним видом підприємницької діяльності (дозвільні документи, ліцензії, сертифікати; рекламні проспекти підприємства і реклама, розміщена в засобах масової інформації; договори, угоди тощо).

3. Документи бухгалтерського обліку і звітності (документи первинного обліку (договори на поставку, рахунки, видаткові накладні, митні декларації, специфікації і т. ін.); баланс та звіт про фінансові результати).

4. Документи статистичного обліку і звітності (відображається кількісна характеристика окремих сторін діяльності підприємства протягом певного періоду). Підприємство, як правило, залежно від адресату має кілька варіантів звітності: офіційну для державних органів (податкової); внутрішню для акціонерів; зовнішню для засобів масової інформації та реклами. Зрозуміло, що вказані варіанти звітності можуть суттєво відрізнятися один від одного рівнем деталізації.

5. Документи оперативного обліку і звітності. Це «кишенькова бухгалтерія» керівника підприємства, яка характеризує поточні економічні процеси на підставі якої приймаються поточні рішення.

6. Документи автоматизованого робочого місця (АРМ) бухгалтера, економіста, плановика, аналітика. Різноманітна інформація у вигляді: облікових даних; планових показників; норм і нормативів.

7. Банківські документи з поточного рахунку: платіжні доручення; надходження; виписка; заяви на відкриття поточного, валютного рахунків; картка із зразками підписів і відбитку печатки; документи, що підтверджують отримання кредиту, овердафту тощо.

8. Касові документи: касова книга; журнал реєстрації прибуткових і видаткових касових документів; журнал реєстрації використання грошових чеків; прибуткові і видаткові касові ордери; акти перевірки наявності грошових коштів і матеріальних цінностей в касі і т. ін.

9. Підроблені (фальсифіковані) документи: засновницькі, банківські, бухгалтерські та інші, що були використані при вчиненні злочину.

10. Робочі записи посадових осіб та службовців, зміст яких має значення для кримінального провадження: доповідні записки, робочі зошити, календарі, записники тощо.

11. Магнітні носії інформації: диктофонний запис наради, зборів тощо; фото-, кіно-, відеодокументи, що відбивають певні факти діяльності підприємства [46, с. 118-120].

Для зручності сприйняття слідчим та подальшого експертного дослідження вищевказаного масиву документації під час розслідування незаконного використання торговельних марок доцільно додатково її розподілити на дві групи: *перша*, де безпосередньо неправомірно використано торговельну марку (є відбиток її зображення); *друга*, де торговельна марка не використана, однак ця документація підтверджує виготовлення, транспортування, зберігання, продаж контрафактного товару та містить необхідні дані для встановлення обставин злочину (кількість та ціна проданої контрафактної продукції; контрагентів; посередників; реалізаторів; канали продажу, тощо).

Ідеальні сліди. «Категорія ідеального означає специфічне для людини відображення й дії в суб'єктивному плані на відміну від об'єктивних дій, які безпосередньо спричиняють зміни в матеріальних об'єктах» – писав Д. В. Затенацький вивчаючи ідеальні сліди в криміналістиці [76, с. 9]. За підходом Д. І. Дубровського, котрий називають психологізмом або інформаційним підходом, ідеальне розглядається в нерозривному зв'язку з індивідуальним рівнем суб'єкта, із психікою людини, що протиставлені категорії матеріального через співвідношення з нею [76, с. 8-9].

Важко не погодитись з думкою, що ідеальне виникає як похідна мислення, а останнє є продуктом або функцією людського мозку, який все ж таки матеріальний. Тут зазначимо, що в криміналістиці є позиція за якої вважається, що слід (джерело інформації) завжди матеріальний, «навіть, коли йдеться про інформацію, що зберігається у пам'яті людини» з чим у своїй докторській дисертації погоджується і Є. Д. Лук'янчиков [143, с. 56]. Він пояснює, що відображення події у пам'яті людини відрізняється від відображення цих обставин на інших носіях інформації (матеріальних) тим, що рівень розвитку науки і техніки поки що не дозволяє безпосередньо слідчому або експерту дослідити такі сліди та вилучити необхідну інформацію [143, с. 56]. На даний час між такими слідами і суб'єктом пізнання (слідчий та/або експерт) постає людина-носіє цих відображень. Тому якість, повнота, об'єктивність та істинність ідеальних слідів, котрі відбилися у свідомості та збереглися в пам'яті, певною мірою залежить від особистих властивостей фізичної особи [143, с. 56-57].

Згідно з цим, доречно навести висновок Л. Д. Удалової, котра досліджувала вплив психологічних характеристик особи на формування вербальної інформації у своїй докторській дисертації, присвяченій теоретичним засадам отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України: «до найбільш суттєвих психологічних характеристик особи, які впливають на формування вербальної інформації, слід віднести: темперамент, характер особистості, сприйняття інформації, її запам'ятовування та відтворення, наявність набутих за життя різноманітних навичок, умінь та звичок тощо» [326, с. 99].

Тому ми вважаємо справедливими сумніви щодо доказовості, точності і повної відповідності дійсності показань взагалі (обвинувачено, потерпілого, свідків). Доведено, що «страх не тільки притупляє пам'ять, а й пригнічуючи діє на всю психіку людини, на її інтелектуальну діяльність» [143, с. 57].

Відповідно до цього вважаємо ідеальні сліди під час розслідування незаконного використання торговельних марок поділити на групи залежно від

осіб, які є їх носіями: 1) сліди, що зберігаються у пам'яті осіб зі сторони підприємств через які здійснювалось виготовлення, імпорту/експорт, зберігання та продаж контрафактної продукції (керівники, бухгалтери, наймані працівники (продавці, водії, вантажники та ін.); 2) сліди, що зберігаються у пам'яті осіб зі сторони правовласника торговельної марки (представники офіційних дистриб'юторів, підприємств-посередників, торговельних мереж, юридичних представників та ін.). Як зазначається в науковій літературі до цієї групи відноситься «інформація, яка міститься у співробітників спеціальної служби організації-правовласника, що відслідковує свій сектор ринку, які планово відвідували торговельні майданчики й записували, в яких з них збувався контрафактний товар» [190].

Електронні (цифрові) сліди. У дисертаційному дослідженні Д. В. Пашнєва міститься підрозділ присвячений поняттю слідів комп'ютерних злочинів [204, с. 56-77]. Дослідник дійшов висновку, що «комп'ютерні сліди мають матеріальну природу, і є різновидом матеріальних слідів, відповідно до загальноприйнятої в криміналістиці класифікації слідів» [204, с. 61]. При цьому він зазначає, що слідами комп'ютерних злочинів іноді є файли, що не зазнали змін, викликаних подією злочину, але зберігають криміналістично значущу інформацію. До них він відносить:

- графічні файли порнографічних зображень та зображень грошової купюри, печатки, штампу, документу тощо;
- текстові файли підроблених документів;
- аудіо- та відео-, текстові файли, файли програм та баз даних, що вміщують об'єкти інтелектуальної власності;
- текстові файли, бази даних та інші файли, що зберігають інформацію про злочинну діяльність [204, с. 61-62].

Здавалось би, що на цьому етапі можна говорити, що еталонне зображення та/або видозмінене зображення торговельної марки, що міститься в пам'яті комп'ютера або будь-якого фізичного або віртуального пристрою підозрюваного/обвинуваченого є «комп'ютерним слідом». Однак

розмірковуючи далі, Д. В. Пашнєв вказує, що комп'ютерні сліди являють собою зміну комп'ютерної інформації, яка відбулась в результаті вчинення злочину із застосуванням комп'ютерних технологій, тому існує нерозривний зв'язок комп'ютерної інформації та комп'ютерних слідів [204, с. 62]. Тобто він певним чином ототожнює комп'ютерний слід з комп'ютерною інформацією.

На нашу думку використання такого терміну як «комп'ютерний слід» або «комп'ютерна інформація» є дискусійним. Утім як і належність за поглядами вказаних вище науковців електронного (цифрового) сліду до матеріальних слідів.

Приміром, Ю. Ю. Орлов та С. С. Чернявський переконливо доводять, що «електронні документи – зумовили появу нового різновиду ідеальних слідів, про які раніше не йшлося в криміналістиці», оскільки є інформацією «в чистому вигляді» та не прив'язані до певного матеріального носія (якщо знаходяться в обігу в інформаційній мережі неодноразово перезаписуючись з одного матеріального носія на інший відповідно до «хмарних» технологій) [186, с. 15]. Вони зазначають, що «документ у його традиційному значенні й електронний документ мають визначальну спільну рису – інформація в них зберігається та передається шляхом опису подій і фактів за допомогою знакових систем (текстів, графіки, рисунків, креслень тощо), однак між класичним й електронним документом є низка відмінностей [186, с. 14].

В результаті послідовних міркувань зазначені науковці доходять висновку про доцільність введення нового спеціального терміна у кримінальний процесуальний закон під назвою «електронне відображення» і, відповідно, нового виду однойменного доказу [186, с. 19].

Це дозволяє зробити висновок, що під час розслідування незаконного використання торговельних марок в кіберпросторі (в мережі Інтернет), у тому числі в доменному імені, можуть міститись відбитки (відображення) незаконно використаної торговельної марки у вигляді її зображення. І як ми цей слід не будемо називати: чи то електронним (цифровим), чи то комп'ютерним, чи то електронним відображенням, головне, що він буде

існувати у віртуальному просторі. Вдале визначення якому дав В. В. Топчій зазначивши, що це «змодельований за допомогою комп'ютера інформаційний простір, в якому знаходяться відомості про осіб, предмети, факти, події, явища і процеси, представлені в математичному, символічному або будь-якому іншому вигляді і що знаходяться в процесі руху по локальних і глобальних комп'ютерних мережах, або відомості, що зберігаються в пам'яті будь-якого фізичного або віртуального пристрою, а також іншого носія, спеціально призначеного для їх зберігання, обробки і передачі» [323, с. 11].

Висновки до розділу 1

1. Дисертації щодо розслідування незаконного використання торговельних марок в Україні відсутні, щоправда, є по кримінальному праву.

2. Спеціальні знання у сфері інтелектуальної власності є основним видом знань, що застосовується під час розслідування злочинних посягань на торговельні марки, у тому числі у найвищій їх формі – судовій експертизі, що існує лише в Україні.

3. Торговельна марка використовується власником переважно з метою підвищення обсягу реалізації товару, а також для інформування необмеженої кількості потенційних споживачів та формування ділової репутації.

4. Предметом незаконного використання торговельної марки є інформація у вигляді зображення торговельної марки, яке охороняється відносно конкретних товарів та/або послуг.

5. Спосіб незаконного використання торговельної марки є стрижневим елементом криміналістичної характеристики цього злочину. Він відіграє головну роль при виникненні суспільно небезпечних наслідків у формі упущеної вигоди, що є обов'язковим для закінченого злочину, при кваліфікації діянь, а також його відносяться до обставин, що підлягають доказуванню.

6. Злочин незаконне використання торговельної марки вчиняється шляхом продажу контрафактного товару, зважаючи, що лише під час заміщення оригінального товару контрафактним виникає упущена вигода власника торговельної марки. Всі інші способи незаконного використання торговельних марок (виготовлення товару з торговельною маркою; зберігання товару з торговельною маркою тощо) становлять адміністративне правопорушення.

7. Незаконне використання торговельної марки залишає матеріальні, ідеальні та електронні (цифрові) сліди.

РОЗДІЛ 2

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК

2.1. Обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок

На початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок є дві основні обставини, які слід встановити: факт продажу контрафактного товару, що міг витіснити оригінальний товар та наявність матеріальної шкоди у потерпілого (власника торговельної марки).

Обставина наявності матеріальної шкоди у потерпілого знаходиться в прямій залежності від факту продажу контрафактного товару, що міг витіснити оригінальний. Зважаючи на це доцільно розглядати ці обставини об'єднано.

Традиційно вважається, що завдана злочином матеріальна шкода не є елементом його криміналістичної характеристики, оскільки є суспільно-небезпечним наслідком в матеріальних складах злочину, складовою об'єктивної сторони і, як категорія, частіше вивчається кримінальним правом.

Разом з тим не можна говорити про те, що матеріальна шкода не повинна входити до кола інтересів криміналістів загалом. Більше того, ряд відомих вчених-криміналістів визнають важливість для процесу розслідування злочину дослідження взаємозв'язків базових категорій кримінального права з криміналістикою, зокрема: елементів складу злочину; результату його вчинення (наслідків); кваліфікації.

«Слідчий не займається розслідуванням у справі «взагалі», а встановлює у випадках, коли було скоєно злочин, шляхом розслідування такі факти, які маючи кримінально-правове значення, доказують у діях винуватого наявність складу даного злочину» писав С. І. Тихенко, а «визначальну роль у

розслідуванні і його методиці відіграє кваліфікація злочину, яка дозволяє встановити конкретні завдання розслідування» зазначав О. Н. Колесніченко [84, с. 5].

Досліджуючи структуру криміналістичної характеристики А. В. Старушкевич зазначає, що А. І. Баянов виділяє п'ять елементів криміналістичної характеристики, зокрема, це спосіб підготовки, вчинення і приховання злочину, предмет і *наслідки злочинного замаху*, особа потерпілого, особа злочинця, мотив і мета вчинення злочину [311, с. 23].

Відомо, що розслідування злочинів завжди спирається на норми кримінального права. О. Н. Колесніченко зазначав, що: «положення кримінального права допомагають правильно визначити обставини, які підлягають з'ясуванню в ході розслідування злочинів» [84, с. 6].

Відомий український вчений-криміналіст А. В. Іщенко свого часу досліджував питання взаємозв'язку криміналістики та кримінального права [81], а також криміналістичного забезпечення реалізації кримінально-правових норм [82]. В результаті цих пошуків він дійшов висновку, що «для криміналіста неабияке значення має чітке визначення того, про що саме йдеться в нормі права», навівши приклад непростой ситуації, яку важко зрозуміти, чому сокира не є холодною зброєю, а за виявлений у особи саморобний ніж, її може бути притягнуто до кримінальної відповідальності [81, с. 37, 39].

В. В. Тіщенко писав, що в структурі криміналістичних методик розслідування обставини, що підлягають доведенню за певним видом злочинів, завжди виділялися як самостійний та істотний її елемент. Лише зі встановленням таких обставин злочин можна вважати повністю розкритим, вважає науковець [320, с. 140].

Норми п. 3 ч. 1 ст. 91 КПК України відносять вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням до обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

«Однако обстоятельства, подлежащие доказыванию, имеют не только уголовно-правовое и уголовно-процессуальное значение» — зазначає В. В. Тіщенко, — «они имеют важнейшее криминалистическое значение, поскольку определяют выбор направления расследования, обуславливают постановку промежуточных и вспомогательных задач, решение которых ведет к конечной цели расследования по уголовному делу» [320, с. 140].

Категорія матеріальної шкоди для розслідування незаконного використання торговельних марок має визначальний характер, є важливою кримінально значимою інформацією та потребує розгляду з наступних підстав.

По-перше, від наявності матеріальної шкоди певного розміру залежить чи буде незаконне використання торговельної марки визнане злочином або адміністративним правопорушенням.

По-друге, встановлення розміру матеріальної шкоди внаслідок незаконного використання торговельних марок шляхом судової експертизи обов'язкове (п. 6 ч. 1 ст. 242 КПК України) до того ж ця обставина підлягає доказуванню (п. 3 ч. 1 ст. 91 КПК України).

По-третє, матеріальна шкода корелюється зі способами незаконного використання торговельних марок та є підставою для кваліфікації діянь особи.

Категорія матеріальної шкоди під час розслідування незаконного використання торговельних марок є найбільш складною у розумінні та дискусійною. І та обставина, що слідчий під час такого розслідування повинен звернутися з клопотанням до слідчого судді для проведення експертизи з визначення розміру матеріальних збитків та шкоди немайнового характеру, заподіяних цим злочином, не означає, що йому не потрібно розуміти суть та механізм завдання такої шкоди (п. 6 ч. 1 ст. 242 КПК України) [124].

При конструюванні кримінально-правової норми в ст. 229 КК України для позначення суспільно небезпечних наслідків незаконного використання торговельних марок законодавець використав поняття *матеріальна шкода*.

У науково-практичному коментарі ст. 229 КК України вказується, що ця категорія включає *пряму дійсну шкоду* та *втрачену вигоду* [180, с. 574].

Під прямою дійсною шкодою, розуміють втрату, погіршення або зниження цінності майна, необхідність для підприємства провести затрати на відновлення, придбання майна чи інших цінностей або провести зайві грошові виплати [267].

Положення ч. 2 ст. 22 ЦК України визначають, що *збитками* є втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (*реальні збитки*) та доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (*упущена вигода*) [337].

Отже, аби не заглиблюватися в наукову полеміку тлумачення і співвідношення понять «матеріальна шкода» та «збитки», зазначимо, що ці категорії в аспекті тематики даного дослідження є синонімами і сприймаються в однаковому значенні.

Категорії «збитки» та «шкода» використовуються у цивільному, трудовому, екологічному та кримінальному законодавстві [118, с. 2]. Традиційно збитки, як інститут цивільного права, досліджуються цивілістами [125; 209].

Разом з тим, у галузі кримінального права чільне місце у дисертаційних роботах кандидатського та докторського рівнів займає питання шкоди від злочинних посягань на об'єкти інтелектуальної власності [18; 28; 63; 67; 140; 174; 182; 319; 334]. Окрім цього, наявні праці, що безпосередньо досліджують злочинні наслідки у господарських злочинах, у тому числі шкоду від незаконного використання торговельних марок [19, с. 212-225].

У наукових пошуках не залишились осторонь економісти, оцінювачі та експерти, зважаючи на явний економічний характер збитків та необхідність їх розрахунку, що здійснюється саме цими фахівцями [34; 35; 54; 111; 285; 357].

Аналізуючи наукову вітчизняну та зарубіжну літературу з питань матеріальної шкоди, внаслідок незаконного використання торговельних марок, виявлено її різне тлумачення та підходи до обчислення.

О. В. Костін вважає, що при оцінці збитків правовласників торговельних марок пріоритетним є витратний підхід, оскільки однією з найважливіших складових збитків є *витрати на відновлення порушеного права* [111, с. 127]. У цій частині його позицію підтримує П. С. Берзін, вважаючи, що матеріальна шкода, внаслідок незаконного використання торговельної марки, може складатися із сум будь-яких коштів, які її власник витратив як *компенсацію відновлення свого порушеного права на них (реальні збитки)* [19, с. 223].

На нашу думку при тлумаченні збитків під час розслідування незаконного використання торговельних марок обов'язковим є розмежування: 1) на шкоду для кваліфікації діянь суб'єкта злочину; 2) на шкоду, що може бути відшкодована в порядку захисту цивільних прав.

Таким чином, *реальні збитки* власника торговельної марки, які складаються з витрат по відновленню порушеного права (витрати на проведення різних видів експертиз, судові та інші витрати) не можуть входити до складу матеріальної шкоди, що є кримінально-утворюючою ознакою.

Такі збитки знаходяться в динамічному стані, одна частина вже можливо понесена (на оплату юридичних послуг і т.д.), а інша – ні. Таку позицію, підтверджує судова практика. Досить часто зустрічається уточнення позовних вимог в цивільних позовах на відшкодування збитків у кримінальних провадженнях про незаконне використання торговельних марок, коли до встановленого слідством і судом розміру матеріальної шкоди, з урахуванням якого була здійснена кваліфікація діянь, додаються витрати по відновленню порушеного права потерпілої особи, які суд задовольняє.

Другою складовою реальних збитків є *втрати, які особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі*. Очевидно, що при незаконному використанні торговельної марки злочинець не знищує та не пошкоджує

жодних матеріальних речей. Право інтелектуальної власності на торговельну марку та оригінальний товар у потерпілого залишаються.

Відтак, ми підтримуємо позицію, відсутності реальних збитків у складі шкоди, що виступає кримінально-утворюючою ознакою для кваліфікації діянь під час розслідування незаконного використання торговельних марок.

За таких обставин, єдиною складовою матеріальної шкоди, внаслідок незаконного використання торговельної марки є *упущена вигода* її власника.

Відсутність будь-яких змін в матеріальній дійсності суперечить усталеному серед юристів поняттю пізнання у кримінальному процесі, яке, зі слів Б. В. Романюка «здійснюється за загальними законами діалектико-матеріалістичної гносеології, в основі якої лежить процес відображення як певна властивість матерії, під якою в узагальненому вигляді розуміють результат діалектичної взаємодії матеріальних об'єктів» [282, с. 36].

Так само виникає протиріччя у тезі С. С. Чернявського: «злочин завжди матеріальний і викликає сукупність пов'язаних з ним змін, що відбуваються в органічній та неорганічній природі» [339, с. 96].

При незаконному використанні торговельної марки злочинець неправомірно застосовує зображення торговельної марки на власному контрафактному товарі. Коли споживач купує контрафактний товар замість оригінального, у власника торговельної марки виникає упущена вигода.

«Неодержані доходи можуть бути спричинені тим, що винна особа, незаконно використовуючи чужий знак, розширює сферу збуту своєї продукції і тим самим послаблює на ринку попит на оригінальні товари, які виробляються та реалізуються власником знака на товар» стверджується у науково-практичному коментарі ст. 229 КК України [180, с. 574].

Ці факти переконують, що потерпілий може довгий час і не здогадуватись про незаконне використання його торговельної марки, оскільки цей злочин не викликає змін в матеріальних предметах власника торговельної марки [217, с. 159].

При вчиненні цього злочину, наслідки у формі упущеної вигоди наявні, але вони не створюють ні матеріальних, ні ідеальних слідів.

Матеріальне відображення таких наслідків створюється шляхом розрахунку та фіксації в документальній формі безпосередньо самим власником торговельної марки або його представником чи іншою спроможною або уповноваженою на це особою.

Саме це є особливістю усіх злочинів у сфері інтелектуальної власності та незаконного використання торговельних марок зокрема, що не завжди до кінця усвідомлюється правниками.

Наслідки цього злочину, як і сама торговельна марка, «нематеріальні», навіть за умови того, що законодавець визначає у кримінальному праві упущену вигоду складовою матеріальної шкоди, а науковці та практики це визнають.

Ряд вчених одностайно вказує на те, що збиток при незаконному використанні торговельної марки постає у формі упущеної вигоди [19, с. 214; 34, с. 34; 64, с. 280; 70, с. 61-62; 135, с. 36; 226; 285; 286, с. 101; 357, с. 108]. Однак точиться дискусія при конкретизації способу обрахунку останньої.

Загальною ознакою, яка присутня в існуючих підходах, є догма прийнята в багатьох країнах – *одиниця контрафактного товару витісняє одиницю оригінального товару*, яку ще називають *принципом витіснення*.

В Україні вказаний принцип закріплений в узагальненнях господарського судочинства щодо вирішення спорів, пов'язаних із захистом авторського права і суміжних прав (п. 50 Постанови ВГСУ від 17.10.2012 № 12) [240].

Слід визнати, хоча зазначена концепція піддавалась критиці, як у вітчизняних джерелах [70, с. 61], так і в зарубіжних [358, с. 138], кількісно обчислювати збитки, внаслідок незаконного використання торговельної марки без цього припущення проблематично. Інша справа, як саме його використовувати.

В Україні поширеним способом визначення упущеної вигоди, внаслідок незаконного використання торговельної марки, є знаходження чистого доходу, шляхом добутку кількості контрафактних товарів на ціну оригінальних, що на нашу думку, є сумнівним [135, с. 40; 215, с. 84].

За нашим переконанням обидва множники потребують уточнень. Так, при обчисленні кількості контрафактних товарів, крім фактично проданих підробок, враховують виготовлені і ті, що зберігаються з метою продажу, що не призводить до збитків. А при зазначенні ціни оригінальної продукції користуються документами третіх осіб – роздрібних посередників без документального зв'язку з потерпілим (власником торговельної марки), при цьому з ціни товару не виокремлюють частину економічної вигоди, що приходить на торговельну марку.

Показовим в цьому відношенні буде справа № 727/6979/14-к, в якій суд визнав підсудного винним і задовольнив цивільний позов компанії HUBLOT SA GENEVE на суму 1,757 млн. грн., що еквівалентно на дату винесення вироку 63,29 тис. дол. США, при цьому:

- фактично було встановлено реалізацію 1 контрафактного годинника на суму 200 грн., що еквівалентно 7,2 дол. США;
- за допомогою контрольної закупки було зафіксовано реалізацію 2 од. контрафактних годинників на суму 1400 грн., що еквівалентно 50,4 дол. США;
- під час обшуку було виявлено та вилучено 6 контрафактних годинників;
- судовим експертом було встановлено розмір матеріальної шкоди, внаслідок незаконного використання торговельної марки, шляхом множення 9 од. контрафактних годинників на рекомендовану вартість, підтверджену листом ТОВ «Часовий салон «Кристал», яке займається роздрібною торгівлею оригінальних годинників компанії HUBLOT SA GENEVE в сумі 1,757 млн. грн.[44].

Є впевненість у тому, що застосований у вказаній справі підхід визначення матеріальної шкоди необґрунтований.

По-перше, за встановлених у справі обставин не можна давати категоричну відповідь про наявність матеріальної шкоди для тих одиниць контрафактного товару, які не були реалізовані. Тут слід застосувати конструкцію «за умови реалізації, матеріальна шкода могла б складати ...», що вказує на спосіб готування до злочину, а не його безпосереднє вчинення, що доведено у п. 2.2. цієї роботи.

По-друге, використані дані про ціну 1 од. оригінального годинника з ТМ HUBLOT дозволяє встановити суму, за яку можна було б купити 9 од. годинників з ТМ HUBLOT у ТОВ «Часовий салон «Кристал». Ця сума не є упущеною вигодою компанії HUBLOT SA GENEVE внаслідок незаконного використання її торговельної марки.

По-третє, в зазначеному підході не вбачається використання спеціальних економічних знань щодо комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, вказані арифметичні дії можна здійснювати без участі експертів.

Думаємо, що такі обчислення є незавершеним розрахунком. У знайденій сумі враховується собівартість товару, що включає матеріали, енергію, заробітну платню та нарахування на неї, комерційні та інші витрати.

Правильним було б виокремити у чистому доході частину прибутку, яка припадає на торговельну марку або ліцензійні платежі (роялті), які міг би отримати власник торговельної марки, якби порушник уклав ліцензійну угоду (див. п. 1.3).

Відзначимо, що в юридичній літературі запропонований нами підхід не тільки підтримується [63, с. 158], а й критикується представниками власників торговельних марок [107, с. 118].

Однак, все ж таки більшість вітчизняних та зарубіжних дослідників [19, с.224; 34, с. 34; 135, с. 47; 357, с. 108] вважають обчислення недоотриманого роялті (плати за користування торговельною маркою) найбільш правильним

підходом до визначення матеріальних збитків, внаслідок незаконного використання торговельних марок.

Як приклад, наведемо справу № 127/23453/13-к, де суд встановив, що шкода, заподіяна потерпілому, внаслідок незаконного використання торговельної марки полягає в упущеній вигоді, що обраховано через ліцензійну плату з урахуванням строку злочинного посягання та кількості АЗС, де було неправомірно застосовано торговельну марку [37].

Також, показовим щодо розуміння суті матеріальної шкоди, внаслідок незаконного використання торговельної марки, буде справа № 472/806/15-к, в якій суд констатував: *«При використанні торгової марки без дозволу матеріальна шкода власнику заподіюється внаслідок зменшення обсягу товарів, що ним реалізується та попиту на них, тому втрачена вигода полягає в розмірі прибутку, який він міг би отримати, але не отримав внаслідок появи на ринку фальсифікованого товару, або розмірі ліцензійної винагороди, що є прибутком (доходом), який недоотриманий власником торгової марки якби особа використовувала торгову марку на законних підставах... Упущена вигода при порушенні прав на об'єкти інтелектуальної власності, зокрема торговельної марки, має місце лише при наявності фактичної реалізації контрафактного товару»* [36].

З проведеного аналізу слідчої та судової практики, слідує, що підхід до визначення матеріальних збитків за допомогою методу роялті використаний в 15% (12 шт.) випадків (див. Додаток Д).

Слід зазначити, що виділення з ціни товару частки економічної вигоди характерне не тільки для об'єктів інтелектуальної власності.

І. В. Подколзін в результаті дисертаційного дослідження дійшов висновку, що «при визначенні розміру упущеної вигоди торговельних підприємств орієнтиром може слугувати торговельна націнка, але зменшена на відповідну суму витрат, які вони несуть у разі здійснення ними торговельної діяльності. Іншими словами, у таких випадках упущену вигоду

буде складати лише та частина торговельної надбавки, яка становить чистий прибуток торговельного підприємства» [209, с. 16].

Матеріальна шкода у формі упущеної вигоди не єдина шкода, що завдається власнику при незаконному використанні його торговельної марки.

Майже у всіх випадках незаконного використання торговельних марок заподіюється *шкода діловій репутації* суб'єктів господарювання, оскільки торговельні марки незаконно використовуються на товарах значно нижчої якості, що викликає у споживачів негативне ставлення і до оригінальних товарів [180, с. 574].

Як вже зазначалось вище, на кваліфікацію за ст. 229 КК України, це не впливає, однак може враховуватись при призначенні покарання та відшкодовуватись шляхом цивільного позову.

На початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок слідчий повинен зорієнтуватися в наступних питаннях: «Чи дійсно продаж контрафактного товару унеможливило продаж оригінального?»; «Чи дійсно споживач не знав, що купує підробку?»; «Чи зміг би споживач придбати оригінальний товар?» (фінансовий аспект); «Чи можливо придбати оригінальний товар в населеному пункті, де продавався контрафактний товар?» (фізичний аспект) і т.д.

Ці питання є важливими, оскільки дають змогу на початковому етапі розслідування визначити вид заподіяної шкоди: *матеріальної* або *немайнової* під час розслідування незаконного використання торговельної марки.

Внаслідок цього буде зрозумілим чи діє принцип *одиниця контрафактного товару витісняє одиницю оригінального товару* або має місце лише порушення ділової репутації.

Тут варто зазначити, що кримінальне процесуальне законодавство виключає можливість для юридичної особи мати статус потерпілого, якщо йому завдано лише немайнової шкоди (ч. 1 ст. 55 КПК України) [124; 126, с. 120-121]. Тому при незаконному використанні торговельної марки це означає

закриття кримінального провадження, враховуючи що воно здійснюється у формі приватного обвинувачення (п. 1 ч. 1 ст. 477 КПК України).

Як бачимо, встановлення виду шкоди впливає на кінцевий результат розслідування, тому відповідь на питання «Чи витіснила з ринку одна реалізація контрафактного товару одну реалізацію оригінального» в кожному конкретному кримінальному провадженні з незаконного використання торговельної марки є обов'язковим.

Є заперечення щодо використання принципу витіснення одним контрафактним товаром одного оригінального шляхом продажу для всіх видів товару.

На нашу думку, за умови значної різниці в ціні контрафактного товару та конкретного їх місця продажу таке витіснення неможливе.

На рис. 2.1 показані результати експерименту «Пошук контрафакту» у магазинах, що знаходяться на території стихійного ринку у Дарницькому районі м. Києва. В рамках експерименту було виявлено контрафактний топ з незаконним використанням двох торговельних марок компанії ЛУІ ВЮІТТОН МАЛЛЕТІЕР згідно свідоцтв України № 18914 та № 18915 вартістю **129 грн.** та контрафактний гаманець з незаконним використанням торговельної марки компанії Шанель САРЛ згідно міжнародної реєстрації № 731984 від 10.02.2000 г. вартістю **72 грн.**

На рис. 2.2 наведені оригінальні товари вказаних виробників та ціни на них з офіційних сайтів <https://us.louisvuitton.com> та <https://www.chanel.com>.

Не потребує додаткових аргументів теза, що особа, котра купить контрафактний гаманець за **72 грн.** з незаконним використанням торговельної марки компанії Шанель Сарл не в змозі придбати оригінальний товар більш ніж за **30 тис. грн.** (згідно офіційного курсу НБУ станом на 01.01.2019 р. 10 RUB = 3,9827 UAH).

Рис. 2.1 – Контрафактні товари

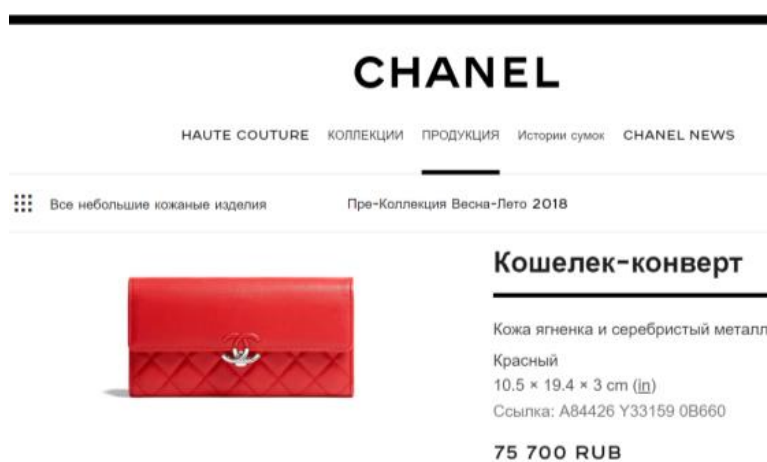

Рис. 2.2 – Оригінальні товари

Використання за такої ситуації *принципу витіснення* для розрахунку матеріальної шкоди будуть порушувати як мінімум два принципи судово-

експертної діяльності – принцип допустимості використання методів, засобів та способів проведення експертних досліджень та принцип повноти і об'єктивності експертних досліджень.

Окрім цього, при подібних розрахунках буде порушуватись суть упущеної вигоди. Т. Є. Крисань у своїй дисертаційній роботі писала «перший критерій, яким повинні користуватися правозастосувачі для визначення упущеної вигоди, – звичайні умови цивільного обороту (а не теоретично можливі особливо сприятливі ситуації)...» [125, с. 139].

Ще у 1925 р. при визначенні упущеної вигоди Ф. Вольфсон говорив про елементи припущення. При роздумах про властивості та ознаки даних, які можуть лежати в основі визначення упущеної вигоди, він стверджував, що вони «ни в коем случае не должны быть фантастическими, они также не должны исходить из спекулятивных расчетов» [47, с. 89].

Упущена вигода як складова матеріальної шкоди є все-одно шкодою майбутнього, тому її настання є ймовірним. «Суд не повинен брати до уваги таке отримання майна, яке є проблематичним і на яке не можна розраховувати з ймовірністю, що практично розглядається як достовірність» вказує Т. Є. Крисань посилаючись на вчених цивілістів радянської епохи [125, с. 139-140].

З наведеного вище слідує, що у змодельованій ситуації ні компанії Шанель САРЛ, ні компанії ЛУІ ВЮІТТОН МАЛЛЕТІЕР при незаконному використанні їх торговельних марок матеріальна шкода у формі упущеної вигоди не завдана.

Будь-яке визначення упущеної вигоди в описаній ситуації з використанням ціни оригінального товару буде порушувати принцип компенсаційності відшкодування збитків, що «виходить із неприпустимості збагачення потерпілої сторони» [125, с. 143].

Однак у кримінальному судочинстві України у справах про незаконне використання торговельних марок поки що, саме так і виходить.

У згадуваному вище нами вироку по справі № 727/6979/14-к щодо незаконного використання торговельної марки компанії HUBLOT SA GENEVE на годинниках вказано *«суд вважає необґрунтованою позицію прокурора щодо необхідності призначення остаточного покарання в розмірі майнової шкоди, завданої злочином, оскільки отриманий обвинуваченим злочинний дохід, внаслідок вчинення інкримінованих злочинів, становить 1600 грн. і є значно меншим розміру заподіяної майнової шкоди»* [44]. Нагадаємо, що в цій справі використовувався принцип витіснення, за яким матеріальна шкода була обрахована добутком всіх виявлених контрафактних годинників на дистриб'юторську ціну оригінальних, і був задоволений цивільний позов на суму 1,757 млн. грн., що еквівалентно на дату винесення вироку 63,29 тис. дол. США.

Вказаний вирок є «взірцем» патової ситуації, що склалась у слідчій та судовій практиці розслідування незаконного використання торговельних марок та пояснює 8% показник направлених до суду кримінальних проваджень від облікованих протягом останніх 6-х років.

Підбиваючи підсумки зазначимо, що під час розслідування незаконного використання торговельних марок слідчий не може нехтувати питаннями змістовного наповнення шкоди внаслідок цього злочину та її розмежуванням на матеріальну та немайнову [217, с. 162].

В цій ситуації ризиковано перекладати такі питання на розсуд експертів, що, як відомо, також помиляються, особливо в економічних дослідженнях за напрямом судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, які на сьогодні не мають наукової методологічної основи [218].

Питання встановлення допустимості використання *принципу витіснення* належить до поведінкових стереотипів споживачів, тому повинно вирішуватись, як і визначення розміру немайнової шкоди діловій репутації власника торговельних марок комплексно з фахівцями у галузі соціальної психології [217, с. 162].

В. М. Маркова досліджуючи питання соціально-психологічної характеристики образу торговельної марки встановила, що він є емоційно-забарвленим, соціально-значимим феноменом, що має характер стереотипу та склався у свідомості споживача, тому може психологічно впливати на його поведінку.

Психологічними механізмами соціально-психологічного впливу на споживачів «являются механизмы убеждения, внушения, подражания и заражения, которые составляют основу процессов формирования потребительского поведения» вказує зазначений психолог [149, с. 8].

За нашим переконанням при незаконному використанні торговельних марок, коли очевидним є неможливість витіснення надто дешевим контрафактним товаром оригінального, заподіюється немайна шкода, що полягає у порушенні ділової репутації власника торговельної марки.

Реальний платоспроможний споживач, котрий в змозі придбати «брендовану» річ з високою ціною для підкреслення свого майнового статусу не бажає, аби подібні до його речей «підробки» були у інших осіб. З цих підстав він перестає купувати оригінальні речі, оскільки на ринку представлено багато схожих «підробок».

В. М. Маркова підкреслювала, що соціально-психологічний зміст образу торговельної марки проявляється у тому числі в сприйнятті її унікальності [149, с. 20].

За таких обставин, принцип витіснення *одиноцею контрафактного товару одиниці оригінального товару* «не працює». Математично не можливо спрогнозувати кількісну залежність у поведінці двох не пов'язаних між собою осіб. Покупець дешевого контрафактного товару ніколи б не купив дорогий оригінальний товар, однак через те, що багато осіб купили його, гіпотетичний покупець оригінального товару вже не бажає його купувати через втрату цим товаром його винятковості.

Звертаємо окрему увагу, що вищезазначене стосується виключно тих випадків, коли принцип витіснення неможливий і це є очевидним широкому загалу.

На практиці трапляються ситуації за яких особа дійсно вважає, що купує оригінальну продукцію, оскільки ціна і місце продажу не викликають у неї

сумнівів. Наприклад, якщо особа купує каву у торговельній мережі супермаркетів «Сільпо» або «Велика кишеня», то можна припустити що це місце продажу не викликає сумнівів щодо оригінальності товару. Тому, якщо буде виявлено факти продажу вказаного продукту через торговельну мережу, то принцип витіснення застосовувати доцільно, оскільки кожен хто купив контрафактну каву сподівався придбати оригінальний продукт, а не підробку.

Результати опитування свідчать, що різниця в ціні оригінального та контрафактного товарів залежить від виду товару, що підробляється (див. Додаток Г).

Для «брендованих» речей, як продемонстровано вище, питома вага ціни контрафакту у ціні справжніх товарів може складати менше 1 відсотка, а у випадку «підробок» сигарет та кави ціна контрафакту сягає 75 % від ціни оригіналу (див. Додаток Г).

За таких обставин краще за все у кожному конкретному випадку незаконного використання торговельних марок встановлювати можливість застосування принципу витіснення, що є головним як для виду шкоди, що завдається, так і для можливості її подальшого розрахунку [217, с. 162].

2.2. Типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок

Зазвичай на початковому етапі розслідування будь-якого злочину визначають загальний напрям розслідування, висувають та перевіряють перші слідчі версії, складають план дій.

Як зазначає О. І. Мотлях «під слідчою ситуацією в криміналістиці розуміється та чи інша обстановка, яка складається на момент розслідування злочину» [175, с. 82]. У свою чергу ця обстановка є нічим іншим як сукупністю інформації про обставини вчинення злочину, які його характеризують.

Зважаючи на те, що розслідування незаконного використання торговельних марок здійснюється у формі приватного обвинувачення (п. 1. ч. 1 ст. 477 КПК) початковому етапу розслідування завжди передують дві події: *заяву про вчинення незаконного використання торговельних марок від правовласника (його представника) прийнято, а відомості про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР внесено.*

Таким чином, початковий етап досудового розслідування незаконного використання торговельних марок розпочинається з моменту внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР, які стали відомими із заяви власника торговельної марки (ч. 2. ст. 214 КПК), оскільки ніхто інший, крім власника не має права у цей спосіб захищати свої права інтелектуальної власності. Як зазначається у юридичній літературі «провадження у формі приватного обвинувачення становить собою прояв вільного (диспозитивного) розпорядження особою наданими їй державою засобами захисту своїх прав і свобод» [62, с. 97].

За нашим переконанням *основним завданням* початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок є перевірка інформації, що надійшла від власника торговельної марки та отримання доказів, що її підтверджують шляхом проведення відповідних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів [359, с. 126].

В. В. Тіщенко, досліджуючи у науковій літературі проблеми слідчих ситуацій, виділяв розгляд їх проблематики з різних позицій, зокрема: 1) із загальнокриміналістичних – як вчення, теорії; 2) із тактико-криміналістичних – як багатокомпонентного фактору, що детермінує тактику слідчих дій, вибір тактичних прийомів; 3) із методико-криміналістичних – як інформаційної моделі, яка містить систему відомостей про стан розслідування, що дозволяє

оцінювати ступінь вирішеності пізнавальних завдань, визначати напрямок і методи наступної слідчої діяльності у кримінальному провадженні в цілому [321, с. 221].

У зв'язку з цим в межах свого дослідження вказаний вчений виділив п'ять основних методико-криміналістичних властивостей слідчих ситуацій, з урахуванням яких доцільно здійснювати їх аналіз:

1. Наявна криміналістично-значима інформація про подію на момент розслідування (її характер, наявні кримінально-релевантні ознаки); окремі обставини вчинення злочину (предмет посягання, спосіб вчинення, місце і час, дані про потерпілого); інформація про особистість злочинця (встановлений і затриманий; встановлений, але не затриманий; не встановлений, але є певні відомості про нього; чіткі відомості про нього відсутні).

2. Характер джерел інформації (живі люди, трупи, речі, сліди), а також час, що минув з моменту вчинення злочину і до моменту надходження повідомлення про цей злочин.

3. Постановка ряду завдань, слідчих версій, системи слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, що здійснюються за розробленою програмою розслідування.

4. Динаміка слідчих ситуацій (здійснення їх аналізу; корегування версій, завдань, програми розслідування).

5. Обов'язкове виділення слідчих ситуацій на початку розслідування, а також після закінчення первісних слідчих дій, коли підсумовується отримана на попередньому етапі інформація і визначаються завдання наступного етапу [321, с. 221-222].

Окрім теоретичних напрацювань вказаних вище авторів, для вдалої типізації слідчих ситуацій початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок, варто використати умовиводи А. Ф. Волобуєва, котрий присвятив повноцінний розділ своєї докторської дисертації питанню слідчих ситуацій та відповідним комплексам процесуальних та інших дій в методиці розслідування корисливих злочинів у

сфері підприємництва. Він зазначав: «порядок і особливості слідчих дій та ОРЗ визначаються...перш за все, *особливостями самих злочинів*, відомості про які на початку розслідування мають найбільше значення в цьому плані. Визначення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування на основі характеру і повноти первинного матеріалу про злочин дає можливість, *керуючись предметом доказування* за кримінальними справами даної категорії та криміналістичною характеристикою даного виду злочину, сформулювати тактичні завдання розслідування, визначити необхідні для цього слідчі дії, ОРЗ та порядок їх проведення» [46, с. 215].

У науковій літературі питання типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок не представлено. Однак авторський колектив мультимедійного навчального посібника «Особливості розслідування окремих видів злочинів» пропонує виділяти три типові слідчі ситуації, що є характерними для початкового етапу розслідування злочинів, що посягають на права інтелектуальної власності, незалежно від конкретного виду злочину [190].

На думку авторів вказаного посібника, перша та друга типові слідчі ситуації виникають з моменту виявлення факту порушення прав інтелектуальної власності його суб'єктом (власником), а різниця між ними лише в наявній інформації про особу порушника: в першій її встановлено, а в другій ні [190].

З приводу цього суттєвих заперечень не має. Проте за переконанням авторів, третя типова слідча ситуація виникає, коли ознаки порушення прав інтелектуальної власності виявлено працівниками оперативних підрозділів та встановлено особу порушника [190], що на наш погляд сумнівно.

По-перше, як ми вже зазначали, незаконне використання торговельної марки та інші злочини, що посягають на права інтелектуальної власності (ст. 176 та ст. 177 КК України) відносяться до тих, у яких кримінальне провадження здійснюється у формі приватного обвинувачення, де обов'язкова заява потерпілого (ч. 1. ст. 477 КПК України). По-друге, початок

розслідування чітко регламентований кримінально-процесуальними нормами і розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР (ч. 2 ст. 214 КПК України). За таких обставин, третя слідча ситуація не може існувати, а якщо все ж таки факт порушення виявлено оперативним працівником він може про це повідомити власнику об'єкта інтелектуальної власності, а останній вже вирішить чи бажає він застосовувати саме цей спосіб захисту. І якщо так, то описана третя слідча ситуація перетворюється у другу.

Отже, ураховуючи, що типова слідча ситуація є «сукупністю відомостей про злочини даного виду, на основі яких найчастіше починається розслідування» [46, с. 216], а також проведений нами аналіз слідчої та судової практики щодо цього злочину, пропонуємо на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок виділяти чотири типових слідчих ситуації.

Перша типова слідча ситуація. У заяві про вчинення кримінального правопорушення представник власника повідомляє про незаконне використання належної його довірителю торговельної марки при пропонуванні до продажу, а також продажі, за переконанням заявників, контрафактного товару у торговельній точці (це може бути нежитлове приміщення; торговельний майданчик; торговельна площа (бутік) у торговельно-розважальному центрі; місце на організованому ринку; ларьок; квартира; контейнер обладнаний для продажу тощо), адреса якої відома. До заяви, як правило, долучено примірники ймовірно контрафактного товару та оригінальна продукція, а також документ у якому спеціаліст (технолог) зі сторони правовласника виконав порівняльне дослідження їх відмінностей. Також зазначена сума матеріальної шкоди розрахована власником самостійно. Власник торговельної марки вважає, що порушником є фізична особа-підприємець (далі – ФОП), котра здійснює продаж ймовірно контрафактного товару. Ця особа відома [359, с. 127].

Характеристика. Інформація викладена в заяві про вчинення незаконного використання торговельної марки, а також долучені до заяви

документи та примірники товарів, як правило, збирається спеціальною службою захисту прав інтелектуальної власності правовласника, його юридичною службою або сторонніми організаціями (приватними детективами) на замовлення власника торговельної марки. Слід зауважити, що цей матеріал як і у випадку, при розкраданні грошових коштів співробітниками банку «збирається без втручання державних контролюючих та правоохоронних органів» [46, с. 222]. В цьому випадку ми погоджуємось з А. Ф. Волобуєвим, котрий зазначав, що якість зібраного матеріалу «залежить перш за все від кваліфікації працівників служби внутрішньої безпеки банку (чи мають вони досвід виявлення і розслідування розкрадань) і наявності контактів останніх з правоохоронними органами» [46, с. 222].

Для цієї ситуації характерним є те, що особа, котра продає ймовірно контрафактну продукцію споживачам є кінцевим реалізатором, іншими словами посередником. Вона здійснює роздрібну торгівлю ймовірно контрафактним товаром, позаяк у тіні слідства залишаються більш важливі «оптові» порушники, котрі або вироблять ймовірно контрафактний товар або імпортують його.

Друга типова слідча ситуація. У заяві про вчинення кримінального правопорушення представник власника повідомляє про незаконне використання належної його довірителю торговельної марки шляхом виробництва та продажу, на думку заявників, контрафактного товару у приміщеннях (це може бути нежитлове приміщення; виробниче приміщення; частина приміщень на території заводу, що орендуються; склад; ангар; квартира; контейнер обладнаний для виробництва, наприклад, одягу тощо), адреса якого відома. До заяви не долучено примірники ймовірно контрафактного товару, однак надано оригінальну продукцію. У заяві зазначена сума матеріальної шкоди для попередньої кваліфікації. Власник торговельної марки вважає, що порушниками є посадові особи (керівник та головний бухгалтер) товариства з обмеженою діяльністю, що здійснює

виробництво та оптовий продаж ймовірно контрафактного товару. Ці особи відомі [359, с. 127].

Характеристика. Так само, як і в першій слідчій ситуації, інформація викладена в заяві про вчинення незаконного використання торговельної марки, збирається спеціальною службою захисту прав інтелектуальної власності правовласника, його юридичною службою або сторонніми організаціями (приватними детективами) на замовлення власника торговельної марки.

Для цієї ситуації характерним є те, що товариство з обмеженою діяльністю, котре виробляє та продає ймовірно контрафактну продукцію наступним реалізаторам, не співпрацює з «неперевіреними особами». Його діяльність формально легітимна, однак напівлатентна (діяльність підприємства не рекламується; відсутність офіційного сайту з продукцією; тощо). Як, правило, таке підприємство має «своїх» покупців контрафактної продукції, котра в кінцевому результаті потрапляє через них до кінцевих споживачів, це – ФОПи; фізичні особи, що займаються роздрібною торгівлею; реалізатори (суб'єкт злочину з першої слідчої ситуації). Їх взаємовідносини не завжди оформлюються належним чином, як правило, відсутні договори на поставку продукції, а розрахунки здійснюються у готівковій формі. Має місце «чорна бухгалтерія» (неофіційна), записи, електронні таблиці тощо.

Такі підприємства не завжди виробляють продукцію з повним технологічним циклом. Мається на увазі, що вони не виготовляють речі як такі. Розповсюдженою є практика, коли на таких підприємствах у цехах до готових виробів пришиваються бирки, виготовлюються етикетки, набиваються логотипи відомих брендів без дозволу їх власників, що є незаконним та порушує права інтелектуальної власності на торговельну марку.

Третя типова слідча ситуація. У заяві про вчинення кримінального правопорушення представник власника повідомляє про незаконне використання належної його довірителю торговельної марки шляхом імпорту

та подальшої оптової реалізації, на думку заявників, контрафактного товару. До заяви не долучено примірники ймовірно контрафактного товару, однак надано оригінальну продукцію. У заяві зазначена сума матеріальної шкоди, що може бути завдана, при подальшому продажі на території України такої продукції, виходячи з припущень представників власника, оскільки достеменно не відома її кількість. Власник торговельної марки вважає, що порушниками є посадові особи (керівник та головний бухгалтер) товариства з обмеженою діяльністю, що здійснює імпортування та подальший оптовий продаж ймовірно контрафактного товару. Ці особи відомі [359, с. 128].

Характеристика. Так само, як у першій та другій слідчих ситуаціях, інформація викладена в заяві про вчинення незаконного використання торговельної марки, збирається ним самостійно. Разом з тим, у цьому випадку така інформація може бути підтверджена працівниками митної служби. Справа в тому, що при перевірці працівники митниці можуть виявити зображення торговельної марки на товарах, що імпортуються, яка внесена власником у Митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності. При імпортуванні товарів митне законодавство передбачає зазначення торговельних марок у митних деклараціях. Однак підприємства, які імпортують контрафактні товари навмисне зазначають власні торговельні марки, не вказуючи неправомірно нанесені бренди. Тому виявляти імпортування контрафактних товарів лише на підставі товаросупровідної та митної документації не завжди виходить. Лише при фактичній перевірці (відкриття контейнерів та дослідження продукції) товарів, що імпортуються можна виявити порушення.

Слід зазначити, що дана слідча ситуація є найменш розповсюдженою у слідчій практиці, проте саме вона є найважливішою у боротьбі з контрафактними товарами. Підприємства-імпортери є «вхідними вікнами» для контрафактних товарів на територію України та Європейського Союзу (функція транзиту). Саме через такі підприємства всі інші суб'єкти цього

злочину описані у попередніх двох слідчих ситуаціях – отримують контрафактні товари.

Четверта типова слідча ситуація. У заяві про вчинення кримінального правопорушення представник власника повідомляє про незаконне використання належної його довірителю торговельної марки при пропонуванні до продажу, а також продажі, за переконанням заявників, контрафактного товару через Інтернет-магазин. До заяви, як правило, долучено примірники ймовірно контрафактного товару та оригінальна продукція, а також документ у якому спеціаліст (технолог) зі сторони правовласника виконав порівняльне дослідження їх відмінностей. Також зазначена сума матеріальної шкоди розрахована власником самостійно. Власник торговельної марки вважає, що порушником є фізична особа, котра здійснює продаж ймовірно контрафактного товару. Ця особа відома. Отримання товару здійснювалось шляхом поштового сервісу, а розрахунок через переказ коштів на банківську картку [359, с. 128].

Характеристика. Інформація викладена в заяві про вчинення незаконного використання торговельної марки, а також долучені до заяви документи та примірники товарів, як правило, збирається спеціальною службою захисту прав інтелектуальної власності правовласника, його юридичною службою або сторонніми організаціями (приватними детективами) на замовлення власника торговельної марки.

Дана слідча ситуація дуже схожа до першої, однак в цьому випадку різниться канал продажу. Різними є і сліди злочину. В цьому випадку важливим є, окрім документації, що супроводжує продаж товару, виявити та зберегти електронні (цифрові) сліди, які підтвердять незаконне використання торговельної марки в мережі Інтернет.

Варто зазначити, що в цій ситуації суб'єкт злочину може не тільки продавати контрафактний товар, але й займатись його імпортом та/або виготовленням. Також ця ситуація потребує детальної перевірки наданої власником торговельної марки інформації, оскільки для неї однією з типових

версій є відсутність події злочину внаслідок здійснення «сірого імпорту». Це явище розповсюджене в Україні (ввезення оригінальної продукції на територію України або шляхом контрабанди, або з митним оформленням для особистого використання, котре в подальшому реалізовується), однак воно не має відношення до незаконного використання торговельних марок, оскільки в Україні діє принцип міжнародного вичерпання прав на торговельну марку (не залежно від того, де товар було введено в господарський оборот, правовласник не має права забороняти використання своєї торговельної марки по відношенню до свого товару, після здійснення першого продажу).

Типові версії. Відомо, що розслідування є складним процесом пізнання з метою отримання істинного знання про обставини злочину. Відповідно до цього Є.Д. Лук'яничков з колективом авторів у підручнику з криміналістики абсолютно логічно вказує на неможливість безпосереднього сприйняття події злочину слідчим, що зумовлює її установлення та доведення лише за допомогою інших фактів, причиново пов'язаних зі злочином [121, с. 29].

Саме тому процес установлення істини у справі завжди розвивається «від неповного та неточного, ймовірного знання до повного й точного, достовірного знання, від зовнішньої сторони події до виявлення та фіксації зв'язків, що існують між окремими фактами й обставинами події, яку досліджують, від знання про теперішнє до знання про минуле» [121, с. 30].

Усе це зумовлює імовірнісний характер знання з логіко-гносеологічних позицій, оскільки застосовується гіпотетичний метод пізнання. А це вимагає подальшого обґрунтування та доведення. До речі, слідчому варто бути готовим до того, що під час розслідування злочину припущення може не підтвердитися. Недопустимо підлаштовувати чи умисно провокувати вчинення злочину.

Обґрунтоване припущення, що стосується сутності розслідуваного кримінального правопорушення або його окремих обставин, що має значення для його розслідування, і пояснює походження, зміст і зв'язок між цими обставинами називають *криміналістичною версією* [120, с. 311].

З філософських позицій версія є гіпотезою, тобто логічним інструментом пізнання невідомих обставин, яка інтерпретується як імовірне припущення про причину будь-яких явищ, або іншими словами здогадкою [121, с. 30].

У зв'язку з викладеним вище, маємо підкреслити, що криміналістична версія відрізняється від наукової гіпотези. У науковій літературі зазначають такі відмінності:

- криміналістичні версії висуваються у сфері практичної, а не наукової діяльності, й вони не мають на меті створення наукових теорій;
- обставини й факти, які вони пояснюють, мають значення для розслідування злочинів;
- перевірка криміналістичних версій здійснюється кримінально-процесуальними засобами у встановлені законом строки в умовах можливої протидії з боку зацікавлених осіб;
- окреслене коло суб'єктів висування криміналістичних версій (оперативний співробітник, слідчий, експерт, прокурор, суддя);
- невеликий за обсягом вихідний матеріал для їх обґрунтування;
- побудова версій здійснюється як на підставі достовірно встановлених фактів, так і з використанням імовірнісної інформації, у тому числі чуток, анонімних повідомлень тощо;
- висуваються всі можливі припущення, що ґрунтуються на основі зібраної інформації;
- побудова версій відбувається одночасно або майже одночасно, що не виключає у подальшому висування нових версій;
- безпосереднє чуттєве сприйняття обставин події злочину в процесі перевірки версії є обмеженим: безпосередньо слідчий може сприймати лише наслідки (сліди) злочинної події в їх широкому та вузькому розумінні [121, с. 31].

Версії класифікуються за різними підставами, зокрема виділяють наступні: *за обсягом* – загальні та окремі; *за ступенем визначеності* – типові

та конкретні; *за сферою застосування* – слідчі, оперативно-розшукові, експертні та судові; *за ступенем імовірності* – малоімовірні та найбільш імовірні; *за часом побудови* – початкові та наступні.

На початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок можливо дати загальне приблизне пояснення наявних даних та висунути наступні типові загальні версії події, з урахуванням запропонованих нами вище слідчих ситуацій.

Перша типова слідча версія. Вся інформація, що надійшла від власника торговельної марки у заяві про вчинення кримінального правопорушення про подію незаконного використання торговельної марки була підтверджена. Подія злочину мала місце, зібрані дані під час оперативно-розшукових заходів та слідчих дій сформували необхідну доказову базу, наявний склад злочину. Торговельна марка незаконно використовувалась шляхом продажу контрафактного товару, який витісняв з ринку оригінальний товар, що завдало матеріальної шкоди у формі упущеної вигоди її власнику у значному розмірі та більше (від 19,21 тис. грн.).

Друга типова слідча версія. Інформація, що надійшла від власника торговельної марки у заяві про вчинення кримінального правопорушення про подію незаконного використання торговельної марки була підтверджена частково. Зібрані дані під час оперативно-розшукових заходів та слідчих дій довели, що відбулось лише готування до злочину, оскільки не було виявлено продажу контрафактного товару, лише його виробництво та зберігання, що не призвели до витіснення з ринку контрафактним товаром оригінального, і, як наслідок, не спричинили матеріальної шкоди у формі упущеної вигоди для власника торговельної марки. Залежно від конкретних обставин такі дії кваліфікуються як попередня злочинна діяльність (готування чи замах) або адміністративне правопорушення (ст. 51² КУпАП).

Третя типова слідча версія. Інформація, що надійшла від власника торговельної марки у заяві про вчинення кримінального правопорушення про подію незаконного використання торговельної марки не була підтверджена.

Зібрані дані під час оперативно-розшукових заходів та слідчих дій довели, що продаж товару відбувався, однак цей товар не був контрафактним. Тут можливо два варіанти. Перший, коли експертиза встановлює, що використане позначення «не є схожим настільки, що його можна сплутати з торговельною маркою» або товар на якому використано торговельну марку входить до класу товарів на які її правова охорона не поширюється. Встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України) за ст. 229 КК України.

Четверта типова слідча версія. Інформація, що надійшла від власника торговельної марки у заяві про вчинення кримінального правопорушення про подію незаконного використання торговельної марки була підтверджена частково. Зібрані дані під час оперативно-розшукових заходів та слідчих дій довели, що продаж контрафактного товару відбувався, однак це не призводило до витіснення з ринку оригінальних товарів, оскільки підrobка стосувалась елітних речей та споживачі були повідомлені, що купують «репліку», а не справжній товар. За такої ситуації власнику торговельної марки (юридична особа) спричинялась моральна шкода (шкода діловій репутації), що не охоплюється нормами кримінального права. Встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України) за ст. 229 КК України, оскільки матеріальної шкоди у формі упущеної вигоди не завдано. Такі дії становлять склад адміністративного правопорушення (ст. 51² КУпАП).

П'ята типова слідча версія. Інформація, що надійшла від власника торговельної марки у заяві про вчинення кримінального правопорушення про подію незаконного використання торговельної марки була підтверджена частково. Зібрані дані під час оперативно-розшукових заходів та слідчих дій довели, що продаж контрафактного товару відбувався, однак це не призводило до витіснення з ринку оригінальних товарів, оскільки власник торговельної марки не отримує економічних вигід від своєї торговельної марки та не виготовляє товар, тобто оригінального товару не існує, а є лише зареєстроване

позначення. Слідство встановило, що торговельна марка була зареєстрована з метою «патентного тролінгу» та/або «конкурентних війн». Іншими словами, коли власник об'єкта інтелектуальної власності використовує належні йому права з метою примусового ліцензування (різновид зловживання правом через недосконалість законодавства у сфері набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності) або перешкоджання конкуренту. Заявник в цій ситуації спекулює своєю можливістю закриття кримінального провадження щодо незаконного використання торговельних марок в будь-який момент через відмову від його підтримання (п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України). Встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України) за ст. 229 КК України, оскільки матеріальна шкода у формі упущеної вигоди власнику торговельної марки не завдана. Формально такі дії становлять склад адміністративного правопорушення (ст. 51² КУпАП).

Шоста типова слідча версія. Інформація, що надійшла від власника торговельної марки у заяві про вчинення кримінального правопорушення про подію незаконного використання торговельної марки підтверджена не була. Зібрані дані під час оперативно-розшукових заходів та слідчих дій довели, що здійснювався продаж оригінального товару, але з порушенням правил торгівлі. Іншими словами відбувався так званий продаж «сірого імпорту», коли оригінальний товар ввозиться на територію України контрабандою або з порушенням митних правил (декларується для особистого використання, а в подальшому реалізується) [359, с. 130]. Встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України) за ст. 229 КК України.

Заключним етапом порядку використання версій є їх перевірка, котра передбачає: «а) визначення методів, засобів і способів установлення висновків, що впливають із прийнятої версії (визначення елементів, що становлять зміст плану розслідування), ухвалення тактичних рішень; б) практичну реалізацію плану розслідування шляхом проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів для одержання інформації, що підтверджує

або спростовує версію; в) оцінювання всіх зібраних доказів, що обґрунтовують висновок про істинність однієї з версій, яка перевірялась, і спростування всіх інших» [121; с. 37-38].

2.3. Проведення окремих слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок

Відомо, що послідовність проведення слідчих дій та їх перелік визначає слідчий, виходячи з конкретних умов слідчої ситуації та завдань, які нею обумовлюються, проте проведення окремих слідчих (розшукових) дій регламентується процесуальним законом [121; с. 38].

Така слідча дія як проведення експерти під час розслідування незаконного використання торговельних марок детально розглянута у третьому розділі дисертації, тому у цьому підрозділі на ній зупинятися не будемо.

Нижче наведені гласні та негласні слідчі (розшукові) дії які зазвичай проводяться під час розслідування незаконного використання торговельних марок на початковому етапі у тактичній послідовності:

1. допит потерпілого, свідка (ст. 224 КПК України);
2. негласні слідчі (розшукові) дії окремо або у сукупності в залежності від слідчої ситуації – зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 364 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України); спостереження за особою, місцем або річчю (ст. 269 КПК України); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України); контроль за вчиненням злочину у формі контрольованої та оперативної закупки (п. 2 ч. 1. ст. 271 КПК України); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України);
3. обшук (ст. 234 КПК України);

4. огляд (ст. 237 КПК України).

Для досягнення мети дисертаційного дослідження вважаємо доцільним розглянути саме тактичні особливості проведення зазначених вище слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного використання торговельних марок.

Ю. М. Чорноус зазначає, що узагальненим є визначення *криміналістичної тактики* «як розділу науки криміналістики, що включає систему наукових положень і розроблених на їх основі практичних рекомендацій з організації та планування досудового розслідування і судового провадження, *визначення оптимальної лінії поведінки осіб*, які проводять розслідування, *прийомів проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових)*, процесуальних дій під час судового провадження, *спрямованих на встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, збирання та оцінку доказів*» [120, с. 296].

Погоджуючись з вказаним вище визначенням додамо, що тактика слідчих (розшукових) дій вважається центральною частиною тактики [119, с. 442], а для отримання найбільш ефективних криміналістичних рекомендацій, які б максимально відповідали специфіці тих чи інших слідчих (розшукових) дій, їх необхідно розглядати в межах кожної з цих дій з урахуванням типових слідчих ситуацій конкретного злочину.

У зв'язку з цим відповідно до визначених у п. 2.1 типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок розглянемо тактичні особливості та прийоми оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій у послідовності їх проведення (доручення).

Першочерговим завданням початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок є перевірка інформації викладеної потерпілим (його представником) у заяві про вчинення кримінального правопорушення.

Тактика перевірки інформації. Залежно від слідчої ситуації, паралельно з самостійною перевіркою інформації слідчим, з тактичної точки зору її перевірку на місці доцільно доручити оперативним працівникам. При цьому, вкрай важливо усвідомлювати, якщо попередня кваліфікація не дозволяє проводити негласні слідчі (розшукові) дії – така перевірка не повинна викликати зі сторони ймовірних підозрюваних жодних домислів та гіпотез, що відносно їх діяльності розпочалось розслідування. Інакше, вони як зацікавлені особи можуть вдатись до знищення, приховування, маскуванню чи фальсифікації доказів.

Справа в тому, що негласні слідчі (розшукові) дії згідно ч. 2. ст. 246 КПК України проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. А під класифікацію тяжкого злочину згідно ст. 12 КК України підпадає лише діяння передбачене ч. 3 ст. 229 КК України – незаконне використання торговельної марки вчинені службовою особою з використанням службового становища, або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі (від 960,5 тис. грн.¹).

Перевірка інформації оперативним працівником може обмежитись виїздом за адресою торговельної точки під видом пересічного споживача, який хоче придбати ймовірно контрафактний товар, фіксуванням його ціни та з'ясуванням умов придбання.

За умови пропонування до продажу ймовірно контрафактного товару в Інтернет-магазині варто ретельно вивчити умови замовлення та доставки, варіанти безготівкової та готівкової оплати, а також можливість ознайомлення з товаром наочно і самовивозу. Для належної та швидкої фіксації цієї орієнтуючої та оперативної інформації можна скористатись стільниковим зв'язком (з мобільним апаратом, де є функція запису розмов), або іншими

¹ Матеріальна шкода вважається завданою в особливо великому розмірі, якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян (примітка до ст. 229 КК України). У 2019 р. неоподаткований мінімум доходів громадян становить 960,5 грн. (50% від прожиткового мінімуму для працездатної особи).

каналами, які пропонує Інтернет-магазин: онлайн-чат, переписка у месенджерах (Viber; What's Up; Telegram та ін.), через соціальні мережі (Facebook; Instagram та ін.), електронною поштою.

На початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок, коли обшук лише готується, слід уважно підійти до заходів збереження отриманої інформації від потерпілого. На цьому етапі можна утриматись від офіційних запитів слідчого до митних, податкових та інших органів державної влади, інших установ та організацій стосовно діяльності підприємства через яке імпортується, виготовляється або реалізовується ймовірно контрафактна продукція. До проведення обшуку, такі запити можна підготувати, однак не відправляти.

Про самостійну перевірку слідчим даних із заяви про вчинене кримінальне правопорушення за допомогою ресурсів інформаційно-довідкового забезпечення розслідування торговельних марок ми говорили раніше (див. п. 1.3 та Додаток З). Розроблені нами *Перевірочний чек-лист* (див. Додаток І) разом з *Програмою вивчення юридичної особи потерпілого (власника торговельної марки) від незаконного використання торговельної марки* (див. Додаток Ї) не завадить використати під час підготовки до проведення слідчих дій, зокрема важливо це для допитів потерпілого та свідків з його сторони.

Тактика допитів потерпілого та свідків з його сторони. Однією з головних специфічних рис розслідування незаконного використання торговельних марок є взаємодія слідчого з потерпілим та свідками з його сторони, котрий, як правило є юридичною особою. Результати статистичної обробки кримінальних проваджень про обвинувачення осіб за ст. 229 КК України у незаконному використанні торговельних марок засвідчили, що у 100 % випадків потерпілим (власником торговельної марки) була юридична особа, у тому числі у 88 % випадків це був нерезидент України, а у 12 % вітчизняні підприємства (див. Додаток Д).

Кримінально-процесуальне законодавство передбачає, якщо потерпілим є юридична особа – її інтереси в кримінальному провадженні представляє представник, котрий користується згідно з ч. 4 ст. 58 КПК України процесуальними правами останнього, зокрема й щодо надання показань з приводу вчиненого відносно юридичної особи кримінального правопорушення.

Згідно ч. 2. ст. 58 КПК України представником юридичної особи, яка є потерпілим, може бути її керівник, інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за довіреністю, а також особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні.

Практика показує, що в більшості випадків представником власника торговельної марки є, по-перше, декілька осіб, по-друге, всі вони є професійними адвокатами, які спеціалізуються на захисті прав інтелектуальної власності. Вказані особи мають відповідні довіреності від правовласників торговельних марок, де зафіксовані їх повноваження.

Скоріш за все, саме ці особи збирали первинний матеріал про незаконне використання торговельної марки, що був долучений до заяви про вчинення кримінального правопорушення та в повній мірі володіють інформацією викладеною в ній. Разом з тим, хоча їх показання є в такому випадку необхідними, однак недостатніми для належного розслідування незаконного використання торговельних марок та встановлення обставин, що підлягають доказуванню.

Здебільшого, представники правовласників не володіють інформацією з приводу:

- комерціалізації незаконно використаної торговельної марки (спосіб отримання від цього об'єкту економічної вигоди його власником);
- особливостей ведення бізнесу юридичної особи (транснаціональні компанії, корпорації, холдинги, групи компаній мають свою специфіку, наприклад, торговельні марки можуть знаходитись у власності компанії з управління активами, а виробництво та продаж оригінальних товарів може

здійснюватись з різних підприємств виробників, що входять до групи компаній та розташовані у різних країнах на основі ліцензування або франчайзингу тощо);

- каналів продажу оригінальної продукції (організація оптово-роздрібного продажу з використанням офіційних дистриб'юторів та/або імпортерів чи без такого);

- основних економічних показників потерпілого підприємства та показників, що характеризують дохідну частину групи товарів, що маркована торговельною маркою (попит на оригінальні товари на визначеному ринку чи його сегменті, у тому числі де продався контрафакт, зокрема вимоги споживачів до якості, новизни та рівня цін товару; коефіцієнти рентабельності та прибутковості оригінальних товарів; собівартість оригінального товару; верхня межа ціни оригінального товару і рентабельність його виробництва; загальні витрати виробництва і рівень рентабельності по підприємству; кінцевий результат господарської діяльності підприємства – валові доходи, чистий прибуток тощо), що є необхідною для встановлення таких обов'язкових обставин злочину як витіснення контрафактним товаром оригінального та спричинення матеріальної шкоди у формі упущеної вигоди.

Для встановлення вище вказаної інформації для допиту слід викликати працівників потерпілої юридичної особи (свідків зі сторони потерпілого), що займають керівні посади (комерційні директори; маркетологи; працівники аналітичного відділу; начальники фінансово-економічних відділів та ін.), які мають доступ до комерційної таємниці компанії та володіють і розпоряджаються необхідними документами.

У цьому випадку доцільно використати спеціальні знання експерта з економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності (спеціальність 13.9), який може спочатку надати відповідні консультації слідчому, а потім бути присутнім під час допиту. Так само, як і під час розслідування злочинів, пов'язаних з використанням комп'ютерних технологій, присутність під час

допитів відповідних спеціалістів «додасть впевненості слідчому у формулюванні питань свідкові» [175, с. 122].

Для успішного проведення допиту представників потерпілого та свідків з його сторони під час розслідування незаконного використання торговельних марок важливим є тактико-комунікативна компетентність слідчого та можливість останнього встановити психологічний контакт з допитуваними [326, с. 361, 363].

Це дозволяє зробити висновок, що до основних тактичних завдань допиту потерпілого та свідків з його сторони належать:

- встановлення психологічного контакту;
- отримання правдивих показань, які підтверджують, уточнюють, конкретизують та доповнюють наявну у кримінальному провадженні інформацію щодо обставин, які потребують доведення (витіснення з ринку контрафактними товарами оригінальної продукції; зниження попиту на оригінальну продукцію; відмова від поставок оригінальної продукції; поява збитковості або зниження прибутковості груп товарів маркованих торговельною маркою тощо);
- надання на підтвердження наданих показань управлінської та фінансово-господарської документації від потерпілого підприємства;
- надання необхідних документів від потерпілого підприємства для розрахунку матеріальної шкоди у формі упущеної вигоди, зокрема відомостей з приводу використання торговельної марки його власником (див. Додаток І).

Тактика проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Як ми раніше зазначали, проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного використання торговельних марок можливе лише для діянь, що кваліфіковані за ч. 3 ст. 229 КК України. До таких діянь найбільш імовірно підпадають дві типові слідчі ситуації виділені нами у п. 2. 2. за яких підозрюється виготовлення та/або імпорт та подальший оптовий продаж ймовірно контрафактних товарів через діяльність товариств з обмеженою відповідальністю.

Як показує аналіз слідчої та судової практики наведені слідчі ситуації найбільш латентні, оскільки злочини вчиняються організованими злочинними групами, які було викрито лише у 4 % випадків або керівниками підприємств, яких викривали у 8 %. Найбільші показники успішного розкриття незаконного використання торговельних марок у слідчих ситуаціях, де суб'єктом злочину, як правило, виступає безробітна особа – 39 % випадків та/або приватний підприємець (ФОП) – 52 % (див. Додаток Д).

Разом з тим, саме ті слідчі ситуації, де суб'єктом злочину виступають посадові особи підприємств, що виготовляють, імпортують та займаються оптовим продажем контрафактних товарів є утворюючим чинником наявності контрафакту як такого. Фізичні особи підприємці, які реалізують контрафактну продукцію кінцевим споживачам є дрібними реалізаторами боротьба з якими практично не впливає на ситуацію з контрафактом в країні.

На нашу думку, проведення негласних слідчих (розшукових) дій дозволить отримати важливу інформацію та належно підготуватись до обшуків на вказаних підприємствах, аби отримати докази у незаконному використанні торговельних марок, вчинених організованою групою, що спричиняє матеріальну шкоду потерпілому в особливо великих розмірах (від 960,5 тис. грн.).

Згідно ч. 2 ст. 246 КПК України негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Враховуючи, що дані про ймовірно контрафактний товар (обсяги його продажу; канали продажу; оптові контрагенти тощо) після його імпорту та/або виготовлення отримати в інший спосіб, щоб не викрити проведення розслідування, неможливо, доцільно, після перевірки інформації та допитів, ініціювати проведення наступних негласних слідчих (розшукових) дій:

- зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 364 КПК України);

- обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України);
- спостереження за особою, місцем або річчю (ст. 269 КПК України);
- аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України)
- контрольована та оперативна закупка (п. 2 ч. 1. ст. 271 КПК України);
- негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України).

Після ретельного аналізу всієї зібраної доказової та орієнтуючої інформації вказаними вище слідчими (розшуковими), негласними слідчими (розшуковими) діями та оперативно-розшуковими заходами, коли відкинуті версії, спростовані зібраним матеріалом, час переходити до планування та організації обшуку.

Тактика обшуку. Під час розслідування незаконного використання торговельних марок обшук є ключовою слідчою (розшуковою) дією. Без перебільшення від успішного проведення обшуку залежить кінцевий результат всього розслідування. Саме після обшуку вилучаються зразки ймовірно контрафактної продукції, які стануть об'єктом дослідження експертів з визначення схожості нанесених на них позначень до зображення торговельної марки, та документація, що підтвердить кількість проданої ймовірно контрафактної продукції, котра витіснила оригінальну, тим самим спричинивши матеріальну шкоду потерпілому.

Кримінально-процесуальне законодавство передбачає у клопотанні слідчого про обшук зазначати відомості про індивідуальні або родові ознаки речей, документів, іншого майна або осіб, яких планується відшукати, а також їхній зв'язок із вчиненим кримінальним правопорушенням (п. 7 ч. 3 ст. 234 КПК України).

Зібрана та перевірена інформація оперативно-розшуковими заходами, та слідчими (розшуковими) діями, у тому числі негласними, якщо такі проводились, які були проведені до обшуку дозволяють слідчому скласти необхідний перелік шуканих речей та документів.

Згідно з цим основними завданням обшуку під час розслідування незаконного використання торговельних марок є виявлення та вилучення матеріальних слідів (речових доказів) до яких відноситься: контрафактна продукція; документація, що підтверджує її виготовлення та/або імпорт, наступну реалізацію (митні декларації; накладні; сертифікати якості; чорнові записи тощо); засоби та знаряддя виготовлення контрафакту тощо (див. п. 1.3).

Практика показує, що під час обшуку приміщень, де зберігається контрафактна продукція (зазвичай великі ангарні приміщення з безліччю контейнерів різноманітних речей) доцільно запрошувати спеціалістів та представників потерпілого, котрі допомагають швидше знайти шукані речі.

Аналіз слідчої та судової практики розслідування незаконного використання торговельних марок свідчить, що:

- за місцем проведення зазвичай проводиться обшук приміщень та транспортних засобів (виробничі приміщення, склади (у тому числі в портах), контейнери, бокси, вантажівки, вагони тощо);
- за характером об'єктів пошуку обшук спрямований на виявлення слідів злочину та документації;
- за способом організації груповий обшук (виробничо-складських приміщень, де зберігається контрафактна продукція; адміністративно-офісних приміщень, де зберігається документація);
- за часом це первинний обшук;
- за обсягом обстеження основний обшук.

На останок розгляду тактики проведення обшуку зазначимо, що вибір часу обшуку в деяких ситуаціях, маючи перевірену інформацію, узгоджують з часом перевезення контрафактного товару із одного місця зберігання в інше та/або передачу коштів, що підтверджує його реалізацію. При цьому обшук об'єднують із затриманням осіб, яких планували повідомити про підозру.

Втім найважливішою умовою успішного проведення обшуку під час розслідування незаконного використання торговельних марок є його

раптовість, а «забезпечення конспірації необхідно як при збиранні інформації та плануванні проведення обшуку, так і при безпосередньому його здійсненні» [120, с. 346].

Тактика огляду. Як правило, у процесі розслідування незаконного використання торговельних марок проводиться огляд ймовірно контрафактної продукції виявленої під час обшуку.

У науковій літературі вказується, що сутність слідчого огляду полягає в безпосередньому сприйнятті слідчим за допомогою власних органів чуття предметів огляду для того, щоб саме він був переконаний в існуванні та характері фактів, які мають доказове значення [121, с. 273].

Під час огляду, окрім спостереження, проводиться вимірювання та обчислення, порівняння спостережуваних об'єктів як між собою, і, нарешті, опис і відображення іншими методами всього того, що виявили слідчий та інші учасники слідчої (розшукової) дії. У слідчому огляді широко застосовуються спеціальні методи криміналістики, зокрема техніко-криміналістичні прийоми роботи зі слідами та іншими речовими доказами.

Основною метою огляду ймовірно контрафактних товарів є виявлення безпосередньо на них або прикріплених до них предметах (бирка, цінник тощо) зображення (або імітації) торговельної марки потерпілого.

Під час розслідування незаконного використання торговельних марок залежно від черговості проводять первинний та повторний огляд. Якщо первинний огляд ймовірно контрафактної продукції було проведено поверхово (неякісно) призначається повторний огляд в процесі обстежуються вже оглянуті раніше предмети, однак більш детально.

Також для розслідування незаконного використання торговельних марок характерним є проведення як основного так і додаткового огляду. На практиці іноді виникають ситуації, коли огляд ймовірно контрафактних товарів на місці їх знаходження з певних причин не було здійснено (наприклад, через їх велику кількість та різноманітність номенклатурних груп товарів, де було незаконно використано торговельну марку). У такому випадку

об'єкти опечатуються, та вилучаються або забезпечується їх охорона, і пізніше проводиться додатковий огляд.

Під час проведення огляду ймовірно контрафактних товарів вкрай важливим є належна фіксація результатів проведення слідчої (розшукової) дії.

В даному випадку, ми звертаємо увагу не на формальне дотримання кримінально-процесуального законодавства щодо протоколювання, що є обов'язковим та зрозумілим (ст. 104 КПК України), а саме на його змістовне наповнення та обов'язкову фотофіксацію зображення (або імітації) торговельної марки потерпілого на ймовірно контрафактному товарі та їх долучення як додатку до протоколу.

Слід мати на увазі, що під час проведення судової експертизи з визначення ступеню схожості виявленого позначення на ймовірно контрафактному товарі з зображенням торговельної марки потерпілого (спеціальність 13.6), чим власне доводиться незаконне використання, експерт не завжди працює з вилученим примірником ймовірно контрафактної продукції, йому достатньо зафіксованих у документах (фотознімках) позначень, які він в подальшому і досліджує та порівнює.

Висновки до розділу 2

1. Дослідження показало, що на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок є дві основні обставини, які слід встановити: факт продажу контрафактного товару, що міг витіснити оригінальний товар та наявність матеріальної шкоди у потерпілого (власника торговельної марки).

2. Незаконне використання торговельної марки не спричинює змін в матеріальних предметах власника торговельної марки. При вчиненні цього злочину, спричиняється упущена вигода, але вона переважно не створює ні матеріальних, ні ідеальних слідів. Матеріальне відображення упущеної вигоди створюється завжди розрахунковим шляхом через фіксацію в документальній формі.

3. Принцип «одиниця контрафактного товару витісняє одиницю оригінального товару» доцільно застосовувати не у всіх випадках. При великій різниці цін та залежно від місця продажу контрафактного товару, коли є очевидним, що споживач обізнаний про те, що він купує підробку, а також є неспроможним купити оригінальну продукцію – використання принципу є сумнівним. Питання встановлення допустимості використання принципу витіснення належить до поведінкових стереотипів споживачів, тому повинно вирішуватись, як і визначення розміру немайнової шкоди діловій репутації власника торговельної марки, комплексно з фахівцями у галузі соціальної психології.

4. На початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок доцільно виділяти чотири типових слідчих ситуації та шість версій.

5. Першочерговим завданням після реєстрації заяви про вчинене незаконне використання торговельних марок є перевірка інформації. Основною умовою перевірки інформації є конспірація.

6. До основних слідчих (розшукових) дій початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок в порядку тактики проведення віднесено: допит потерпілого, свідка (ст. 224 КПК України); контроль за вчиненням злочину у формі контрольованої та оперативної закупки (п. 2 ч. 1. ст. 271 КПК України) (негласні слідчі (розшукові) дії); обшук (ст. 234 КПК України) (100%); огляд (ст. 237 КПК України).

РОЗДІЛ 3

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК

3.1. Форми використання спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок

Аналіз останніх робіт дисертаційного рівня щодо проблематики застосування спеціальних знань дає підстави стверджувати, що сьогодні немає єдиної думки з приводу регламентації, змісту та класифікації форм використання спеціальних знань [344, с. 90].

Н. І. Клименко пропонує наступні критерії для відокремлення форм використання спеціальних знань: а) за нормативною регламентацією (процесуальні і непроцесуальні); б) за процесуальним статусом осіб, що володіють спеціальними знаннями (слідчий, експерт, спеціаліст, консультант); в) за процесуальною формою реалізації (судові експертизи, участь спеціаліста, участь консультанта); г) за змістом [97, с. 12].

Розподіл форм використання спеціальних знань на процесуальні та непроцесуальні зустрічається у низці джерел [71, с. 12; 133, с. 57; 316, с. 99; 352, с. 43; 51, с. 211].

Тим часом є науковці, які підтримують критичні погляди В. К. Лисиченка та В. В. Циркаля щодо неможливості непроцесуального використання спеціальних знань, вважаючи, таку позицію переконливою [344, с. 94] та погоджуються, «що таке є недопустимим» [282, с. 70].

На супротив вказаним, є і ті, що не надають існуванню цієї форми такого серйозного значення. Зокрема, Т. Д. Телегіна пише: «Непроцессуальная деятельность сведущих лиц представляет собой самостоятельные формы

действий, не предусмотренные УПК ввиду их незначительности для процесса расследования» [316, с. 101].

У 2006 р. Р. М. Ревакою була захищена дисертація на тему «Форми використання спеціальних пізнань у досудовому провадженні», де доведена необхідність використання на стадії порушення кримінальної справи спеціальних знань та доцільність визнання їх результатів доказами [274, с. 177]. Заслуговує на увагу спроба вказаного автора класифікувати форми використання спеціальних знань. Так, він відніс «попередні дослідження, консультаційно-довідкову діяльність, документальні перевірки; судово-медичне дослідження трупа; витребування і використання документів, що складаються спеціалістами у ході їхньої службової діяльності; комп'ютерне моделювання» до *процесуальних форм*, які не регламентовані нормами КПК, але за змістом та цілеспрямованістю є такими. Тоді як «діяльність спеціаліста з надання сприяння при здійсненні оперативно-розшукових заходів» помістив до *непроцесуальних форм* [274, с. 178-179].

В. В. Семенов, який у дисертації досліджував спеціальні знання в розслідуванні злочинів, зазначав «непроцесуальне використання спеціальних знань слідчим обмежується тільки умовою забезпечення можливості наступного дослідження вихідних матеріалів спеціалістом або судовим експертом» [299, с. 25]. Далі він стверджував, що слідчий для одержання тактичної, але не доказової інформації вправі робити будь-які дослідження на основі спеціальних знань, з чим не можна не погодитись [299, с. 26].

Н. І. Клименко до непроцесуальної форми відносить оперативно-розшукову (передбачену відомчими наказами і інструкціями) та призначення ревізії [97, с. 11].

Без сумніву, прийняття у 2012 році нового КПК в Україні, значно змінює зміст непроцесуальної форми використання спеціальних знань.

Відтак І. Р. Курилін досліджуючи форми використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності у 2007 р., зазначав, що непроцесуальні форми мають місце «тоді,

коли вони застосовуються до порушення кримінальної справи або за порушеною кримінальною справою але результати цього не відбиваються у процесуальних документах» [133, с. 57].

Однак КПК України 2012 р. не передбачає стадію порушення кримінальної справи, проте норми ч. 1 ст. 71 та ч. 1 ст. 360 КПК дають можливість спеціалістам надавати усні та письмові консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [124].

Згідно з цим, в Україні нарешті знято питання про допустимість застосування спеціальних знань до порушення кримінальної справи, тому, як зазначає, Д. В. Куриленко «практика надання обізнаними особами довідок, висновків спеціаліста й інших псевдо «процесуальних» документів» зупинена [132, с. 25].

На даний час, якщо висновки ревізій та акти перевірок містять відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, то згідно абз. 4 п. 2 ст. 99 КПК вони є документами. Так само, як і матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність». Враховуючи, що згідно п. 2 ст. 84 КПК документ є процесуальним джерелом доказів, наразі важко говорити про непроцесуальну форму застосування спеціальних знань взагалі.

Таким чином, запропонована ще у 2006 р. Р. М. Ревакою класифікація форм застосування спеціальних знань на сьогодні абсолютно коректна.

У криміналістичній літературі ще не аналізувалось, які форми застосування спеціальних знань при злочинних посяганнях на торговельні марки, найбільш доречні для розгляду. Вбачається, що з точки зору інформативності, вдалим критерієм для розмежування форм використання спеціальних знань, є суб'єкти, які ними володіють: слідчий; спеціаліст; експерт [26, с. 48; 282, с. 68; 344, с. 94;].

Застосування спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок слідчим. Кримінальне провадження щодо незаконного використання торговельної марки здійснюється у формі приватного обвинувачення, тому подача заяви потерпілого є обов'язковою (п. 1 ч. 1 ст. 477 КПК). Норми чинного КПК передбачають початок досудового розслідування з моменту внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР, що повинно бути здійснено негайно або не пізніше 24 годин після подання відповідної заяви (ч. 1 ст. 214 КПК).

Згідно статистичних даних з 2013-2018 рр. питома вага закритих кримінальних проваджень за ст. 229 КК України на підставі п.п. 1, 2, 4, 6 ч. 1 ст. 284 КПК України від зареєстрованих складає 50 % (див. Додаток Е).

Це говорить про значну кількість реєстрації в ЄРДР, так званого «пустого матеріалу» щодо цього злочину, коли при першій перевірці відомостей із заяви потерпілого встановлюється відсутність події (наприклад майнові права на торговельну марку не чинні або не належать заявнику) або складу злочину (п. п. 1, 2 ч. 1 ст. 284 КПК).

Згодом, «пряма» реєстрація в ЄРДР заяв, певним чином була врегульована наказом МВС України від 06.11.2015 р. № 1377, що затвердив відповідну Інструкцію, згідно якої заяви спершу реєструються у відповідному Журналі [241].

Це підтверджується статистикою, оскільки питома вага закритих проваджень за ст. 229 КК України з 67 % у 2013 р. зменшується до 26 % у 2016 р. та тримається на рівні 17 % у 2018 р. (див. Додаток Е).

Однак, з приводу цього є певні нарікання зі сторони представників правовласників торговельних марок. Деякі з них, вважають Інструкцію, затверджену цим наказом такою, що суперечить КПК, бо її норми дозволяють не вносити відповідні відомості до ЄРДР негайно, а розглядати та приймати рішення згідно із ЗУ «Про звернення громадян» або Кодексом України про адміністративні правопорушення. Мова йде про положення п. 5 розділу III вказаної Інструкції, які допускають уповноваженим працівником чергової

частини тлумачення наявності або відсутності у заяві відомостей, що вказують на кримінальне правопорушення [241].

Задекларовані в КПК 2012 р. фундаментальні зміни кримінального процесу з моменту чинності знаходяться в постійному динамічному випробуванні практикою застосування. Це певною мірою доведено кількістю прийнятих та внесених змін до КПК, а також визнанням неконституційними окремих його положень [124]. Тому давати оцінку описаній ситуації досить складно.

З однієї сторони без жодної формальної перевірки в ЄРДР можна зареєструвати безліч кримінальних проваджень, не тільки по незаконному використанню торговельних марок, що спостерігалось з 2013 по 2015 рр. та створювало додаткове навантаження на слідчий апарат.

З іншої сторони наділяти уповноваженого працівника чергової частини першочергово вирішувати питання про наявність чи відсутність відомостей у заяві, які вказують на вчинення кримінального правопорушення, створює певні умови для зловживань.

В будь-якому випадку норми ч. 3 ст. 214 КПК України передбачають заборону здійснення досудового розслідування до внесення відомостей в ЄРДР. За таких обставин, першим моментом, коли слідчий може застосувати свої спеціальні знання є зареєстроване в ЄРДР кримінальне провадження щодо незаконного використання торговельної марки.

Науковці зазначають, що слідчий збирає та досліджує доказову інформацію на основі наявних у нього спеціальних знань [50, с. 26]. Серед науковців немає єдиного погляду на спеціальні знання слідчого та критерії, умови та форми їх використання. Питанню використання слідчим спеціальних знань самотійно, Б. В. Романюк присвятив повноцінний підрозділ своєї дисертаційної роботи, у якій писав: «вчені єдині лише у тому, що слідчому обов'язково потрібні спеціальні знання, які він безпосередньо повинен застосовувати у процесі розслідування» [282, с. 83].

Безсумнівно, що спеціальні знання слідчого характеризуються вищою юридичною освітою та спеціальною підготовкою. Окрім цього, на думку О. В. Тимченка та І. В. Дмитриченка, слідчий також повинен «враховувати закони логіки, психології, криміналістичну тактику та методику» [318, с. 44]. Разом з тим, В. В. Семенов зазначає, що «застосування слідчим своїх спеціальних знань у більшості випадків важко відокремити і формалізувати» [299, с. 26].

За результатами проведеного анкетування 22 % слідчих звертались до спеціаліста з приводу консультації щодо загальних питань торговельних марок, а 13 % – стосовно правовстановлюючих документів та іншого документального оформлення (див. Додаток Г).

Звичайно, торговельна марка є не простою пересічною матеріальною річчю, а нематеріальним об'єктом інтелектуальної власності, а тому виникають певні складнощі при початковому знайомстві з таким об'єктом. Однак питання поняття та правової охорони торговельної марки, її власника, а також незаконного використання відносяться до юридичних, тому слідчий ними володіє.

Є. Д. Лук'янчиков ще у 2005 р. у докторській дисертації обґрунтував розслідування злочину «як пошуково-пізнавальний процес, що відбувається за загальними законами гносеології, носить об'єктивно-ситуаційний характер, пов'язаний з виявленням джерел інформації про подію злочину, встановленням на основі їх аналізу і оцінки предмету доказування» [143, с. 338].

Через 6 років В. В. Бірюков у докторській дисертації довів необхідність та доцільність розвитку на основі вчення про криміналістичну реєстрацію вчення про інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів [22, с. 21; 83, с. 306].

Для позначення діяльності пов'язаної з пошуком, отриманням та використанням у розслідуванні інформації, він пропонує користуватись дефініцією інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів

розуміючи її як «діяльність суб'єктів розслідування, що спрямована на пошук та одержання, а в необхідних випадках оновлення та коригування інформації, яка міститься в інформаційних системах, незалежно від їх безпосереднього цільового призначення та відомчої належності, з метою використання її у процесі розслідування злочинів [23, с. 254].

Тому, як тільки слідчий отримує право розслідувати незаконне використання торговельної марки, ми вважаємо за доцільне аби він використав свої спеціальні знання юриста для перевірки ряду даних зазначених у заяві потерпілого за допомогою відкритих та доступних баз даних та інформаційно-довідкових систем, що стосуються торговельних марок.

Приведемо, умовний приклад. Після реєстрації відомостей в ЄРДР слідчому необхідно перевірити їх, зокрема встановити можливість незаконного використання на території України для товару «іграшка для задоволення сексуальних потреб» словесного позначення LOUIS VUITTON, при цьому з невідомих причин посилання на правовстановлюючий документ у заяві потерпілого відсутнє.

В такому випадку в базі даних «Зареєстровані в Україні знаки для товарів і послуг» [13] можливо здійснити пошук за ключовими словами «LOUIS VUITTON» (див. рис. 3.1).

Рис. 3.1 – Пошук за ключовими словами

В результаті такого пошуку в базі даних наявне одне посилання, що дає можливість переглянути бібліографічні дані свідоцтва на торговельну марку №18913 (див. мал. 3.2).

Рис. 3.2 – Основні бібліографічні дані торговельної марки

За допомогою Положення про Державний реєстр свідоцтв України на знаки для товарів та послуг [252] розшифровуємо наявні міжнародні цифрові коди для ідентифікації бібліографічних даних, зокрема:

(111) номер реєстрації знака, який є номером свідоцтва – 18913;

(151) дату реєстрації знака – 15.03.2001 р.;

(210) номер заявки – 97061706;

(220) дату подання заявки – 09.06.1997 р.;

(511) індекс (індекси) Міжнародної класифікації товарів послуг для реєстрації знаків та перелік товарів і послуг – 3, 14, 16, 18, 25;

(540) зображення знака;

(732) ім'я або повне найменування та адреса власника (власників) свідоцтва – ЛУІ ВЮІТТОН МАЛЛЕТІЕР, 2, рю дю Пон-Неф, 75001 Париж, Франція (FR).

При подальшому розгортанні посилання відкривається інформація з переліком товарів та послуг на які поширюється охорона торговельної марки (див. рис. 3.3).

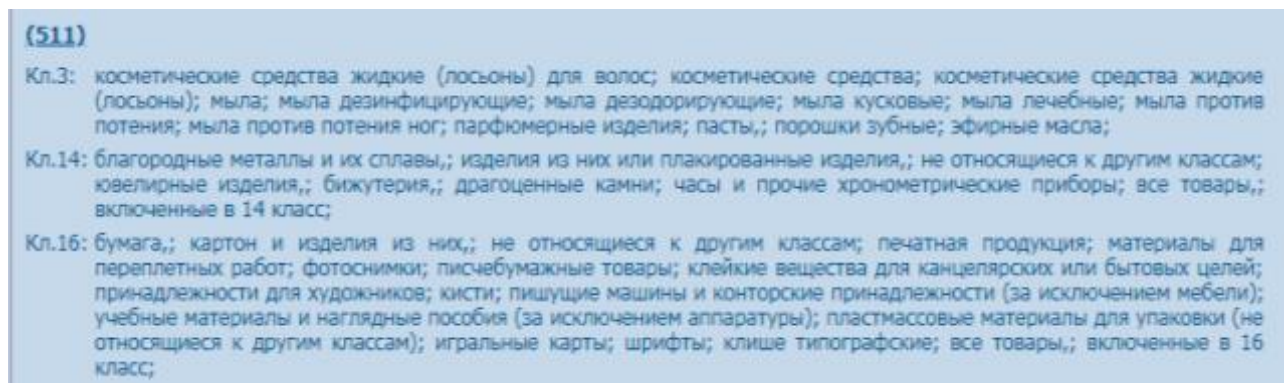

Рис. 3.3 – Перелік товарів та послуг для яких зареєстрована марка

За допомогою інформаційно-довідкової системи «Міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків (Ніццька класифікація)» [80] встановлюємо, що потенційний контрафактний товар «іграшки для задоволення сексуальних потреб» належить до 10 класу товарів (див. рис. 3.4).

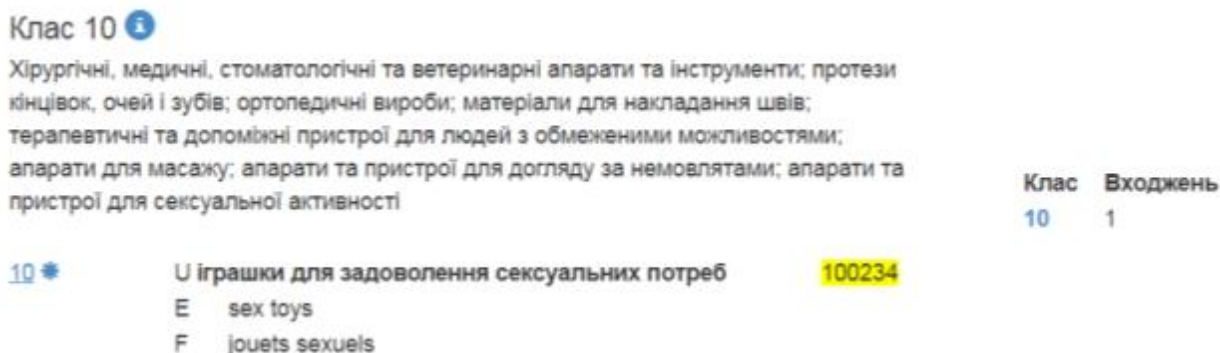

Рис. 3.4 – Результат пошуку в інформаційно-довідковій системі міжнародна класифікація товарів та послуг (11-2017)

Здійснюємо пошук торговельної марки «LOUIS VUITTON» в базі даних «Відомості про добре відомі знаки в Україні», оскільки за умови визнання цієї торговельної марки добре відомою відносно певних товарів і послуг, існують законні можливості розширення її правової охорони для інших товарів (ч. 4 ст. 25 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг») [12; 261]. Згідно бази даних «Відомості про добре відомі знаки в Україні» торговельна марка «LOUIS VUITTON» не визнана добре відомою в Україні.

Отримані результати, свідчать, що словесне позначення LOUIS VUITTON є зареєстрованою торговельною маркою, майнові права чинні, охороняється на території України з 09.06.1997 р. для товарів в межах класів 3, 14, 16, 18, 25 (детальний перелік товарів див. мал. 3.3).

Власником торговельної марки є нерезидент України – юридична особа ЛУІ ВЮІТТОН МАЛЛЕТІЕР Франція (FR), що є потенційним потерпілим, якщо не буде надано додаткових документів (ліцензійний договір) за якими права на торговельну марку на території України передані іншій особі з відповідними повноваженнями щодо їх захисту (ч. 8 ст. 16 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг») [261].

Товар «іграшка для задоволення сексуальних потреб» відноситься до 10 класу на який правова охорона торговельної марки не поширена.

Враховуючи, що торговельна марка LOUIS VUITTON не міститься у реєстрі добре відомих торговельних марок в Україні, незаконне використання можливе лише за умови визнання товару «іграшка для задоволення

сексуальних потреб» однорідним (спорідненим, схожим або подібним) до товарів для яких торговельна марка зареєстрована згідно п. 5 ст. 16 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг», встановлення чого можливе в рамках експертного дослідження (спеціальність 13.6) [117, с. 245; 261].

Отже, на підставі цього прикладу показано як слідчий з моменту реєстрації в ЄРДР кримінального провадження по ст. 229 КК України може використати власні спеціальні знання юриста та за допомогою інформаційно-довідкового забезпечення розслідування незаконного використання торговельних марок отримати інформацію про подію злочину, у тому числі криміналістично значущу (див. Додаток 3).

На нашу думку, таке застосування спеціальних знань слідчим самостійно дозволить йому з найменшими зусиллями визначити необхідних учасників розслідування, організувати та скоординувати їх діяльність; скласти план розслідування та визначити першочергові слідчі дії на початковому етапі.

За класифікацією розумових завдань, що вирішує слідчий, запропонованої В. Ю. Шепітьком, описаний вище спосіб перевірки інформації щодо торговельної марки, є найбільш простим розумовим завданням [346, с. 26].

Більше того, на нашу думку, можна запровадити виконання подібної перевірки ще на етапі первинної реєстрації заяви у Журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події [241].

Для реалізації запропонованого вище способу перевірки нами було розроблено *Перевірочний чек-лист* згідно заяви потерпілого про незаконне використання торговельної марки для заповнення уповноваженим працівником чергової частини, котрий доповідає начальникові органу поліції про наявність чи відсутність відомостей у заяві, які вказують на вчинення кримінального правопорушення (див. Додаток І).

Б. В. Романюк стверджував, що «для установлення істини у справі слідчий повинен сам безпосередньо пізнавати максимальну кількість об'єктів, що характеризують подію злочину» [282, с. 82].

При розслідуванні незаконного використання торговельної марки одним з головних завдань є порівняння зображення торговельної марки з виявленим позначенням на ймовірно контрафактному товарі.

Опитування слідчих, що мають досвід розслідування незаконного використання торговельних марок показало, що лише 36 % вважають першочерговим призначення експертизи для вирішення питання щодо схожості позначення з торговельною маркою (спеціальність 13.6) (див. Додаток Г) [222, с. 336].

Контрафакт націлений на використання відомих торговельних марок з метою збільшення продажу такого незаконного товару. Через це, зазвичай, позначення виявлені на контрафактних товарах тотожні зареєстрованим і використовуються для споріднених товарів.

На рис. 3.5 та рис. 3.6 наведені приклади з експертних висновків у кримінальних провадженнях, де проводились дослідження схожості виявленого позначення з торговельною маркою.

Торговельна марка за свідоцтвом
України № 65447

FLEXIGUM

Позначення, нанесене на залізні бочки
ймовірно контрафактного товару
«бітумно-латексної емульсії»

FLEXIGUM

Рис. 3.5 – Торговельна марка та виявлене позначення

На перший погляд це саме той випадок, про який писав Б. В. Романюк: «Слідча практика також свідчить, що у багатьох випадках слідчі назначають експертизи речових доказів, документів тощо, необхідності у яких не має» [282, с. 83].

**Торговельна марка за свідоцтвом
України № 26762**

**Позначення, нанесене на буклет з метою
пропонування до продажу ймовірно
контрафактного товару блочно-
компресорної установки**

Рис. 3.6 – Торговельна марка та виявлене позначення

Однак, аналіз судової та слідчої практики свідчить, що експертиза з визначення схожості позначень (експертна спеціальність 13.6.) призначалась у 68 % випадків (див. Додаток Д). До того ж за кримінально-процесуальним законом цей підвид судової експертизи не обов'язковий.

Вказана статистика пояснюється тим, що позначення на ймовірно контрафактному товарі не завжди тотожні зображенню торговельної марки. Злочинці навмисно застосовують імітацію відомого бренду, аби уникнути покарання, але разом з тим використати підвищений попит на товари з відомим брендом. Тому у випадку імітації виявленого позначення на ймовірно контрафактному товару без експертизи не обійтись [222, с. 337].

Слідча та судова практика з розслідування незаконного використання торговельних марок підтверджує застосовування слідчим власних спеціальних знань у сфері інтелектуальної власності та самостійне проведення порівняння виявлених зображень на ймовірно контрафактному товарі із зареєстрованим зображенням торговельної марки, якщо тотожність очевидна, принаймні у 32 % [222, с. 338].

З урахуванням змін внесених у жовтні 2017 р. до КПК з приводу призначення судових експертиз лише за дорученням слідчого судді або суду (ч. 1 ст. 242 КПК) ми вважаємо, що власних спеціальних знань у сфері інтелектуальної власності слідчому достатньо для порівняння торговельної марки з виявленим позначенням, коли є очевидною їх тотожність (див. мал. 3.5 та 3.6). Це дозволяє уникнути затягування розслідування та заощаджує

експертний час і бюджетні кошти, що виділяє держава спеціалізованим експертним установам для задоволення потреб слідства.

Передбачаючи основні контраргументи заявленому, зазначимо, що ми наважились на підтримання такої позиції, оскільки за своєю суттю спеціальні знання у сфері інтелектуальної власності є правовими, а слідчий має кваліфікацію юриста. Тому, якщо вважати знання у сфері інтелектуальної власності по відношенню до слідчого спеціальними, вони все одно за професійною освітою для нього базові, оскільки вивчаються в рамках дисципліни «Цивільне та сімейне право».

Аби довести помилковість заявленої позиції можна навести чимало логічних прикладів, коли слідчий може володіти відповідними спеціальними знаннями, однак є обмеженим кримінальним процесуальним законодавством у їх застосуванні у певній формі. Зокрема, під час розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень слідчий, котрий може бути за першою освітою медиком і володіти необхідними знаннями, дійсно не може самостійно провести дослідження та встановити ступінь тяжкості пошкоджень потерпілого. Проте, ця ситуація не є рівноцінною контрафакту. По-перше, судово-медична експертиза у цьому випадку є обов'язковою (п. 2 ч. 2 ст. 242 КПК). По-друге, спеціальні медичні знання не охоплюються правовими, і, аж ніяк, не є очевидними, на відміну від ситуації з тотожністю позначень [222, с. 339].

У п. 2 постанови пленуму Верховного суду України № 8 від 30.05.1997 р. «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» зазначається: «Вказати судам на неприпустимість призначення експертизи у випадках, коли з'ясування певних обставин не потребує спеціальних знань...» [265].

Таким чином приєднуючись до поглядів Б. В. Романюка, який писав, що «слідчий може самостійно застосовувати у своїй діяльності будь-які спеціальні знання та науково-технічні засоби, якщо він вважає, що достатньо ними володіє для вирішення конкретних питань» [282, с. 93] вважаємо можливим слідчим на його розсуд застосовувати власні спеціальні знання в

галузі інтелектуальної власності під час розслідування незаконного використання торговельних марок.

При цьому, якщо тотожність виявлених зображень на ймовірно контрафактному товарі до зображення торговельної марки очевидна, ми вважаємо, що слідчий може це фіксувати у протоколах огляду і не призначати у кожному розслідуванні незаконного використання торговельної марки експертизу зі спеціальності 13.6, власне, що підтверджено практикою.

У випадках, імітації чи незначної видозміни зображення торговельної марки на виявленому позначенні ймовірно контрафактного товару слід погодитись з В. В. Семеновим, котрий стверджував, що слідчий для одержання тактичної, але не доказової інформації вправі робити будь-які дослідження на основі спеціальних знань [299, с. 26]. Тому у таких випадках під час розслідування незаконного використання торговельної марки слідчий для отримання доказу повинен клопотати про призначення експертизи за спеціальністю 13.6.

Застосування спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельної марки спеціалістом. «Отримуючи первинну інформацію про злочин... слідчий на основі своїх професіональних знань пізнає проблему, а потім намічає шляхи її вирішення» – констатує Б. В. Романюк, – «коли його знань недостатньо, слідчий залучає до цього процесу пізнання відповідних фахівців, що володіють необхідними спеціальними знаннями...» [282, с. 42].

Під час розслідування незаконного використання торговельної марки ключовою слідчою дією є обшук, що згідно ч. 2 ст. 234 КПК України проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Умовно можна стверджувати, що під час розслідування злочинних посягань на торговельні марки, все що здійснюється до нього, є підготовчими діями.

Як з'ясовано вище, встановлення факту незаконного використання торговельної марки через дослідження схожості позначень на ймовірному контрафактному товарі в деяких випадках може проводитись слідчим самостійно, однак визначення розміру заподіяної потерпілому матеріальної

шкоди згідно п. 6 ч. 2 ст. 242 КПК можливе лише шляхом проведення судової експертизи (спеціальність 13.9).

Законодавець нормами п. 7 ч. 3 ст. 234 КПК вимагає від слідчого у клопотанні про проведення обшуку, що подається слідчому судді, зазначати відомості про речі та документи, які планується відшукати.

Практичний досвід визначення матеріальної шкоди внаслідок незаконного використання торговельних марок дає підстави стверджувати, що найбільш доречною слідчою дією після отримання інформації про злочин та її перевірки є допит потерпілого (власника торговельної марки) за участі відповідного спеціаліста (спеціальність 13.9 «Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності») [222, с. 340]. Такий висновок підтверджує опитування слідчих, котрі у 88 % випадків вказали на доцільність таких досліджень спеціалістів (див. Додаток Г).

Спеціаліст після участі у допиті потерпілого (власника торговельної марки) дізнавшись спосіб комерціалізації конкретної торговельної марки зможе скласти точний список документів необхідних для розрахунку матеріальної шкоди, які планується відшукати. Саме таким чином використовувати спеціальні знання спеціаліста радить І. В. Гора [51, с. 211-212].

На доцільність участі спеціалістів в допитах потерпілих вказується у роботі [274, с.57-58], де пропонується нормативно закріпити таку форму участі спеціаліста у провадженні слідчих дій. На даний час положення ст. 71 КПК такої норми не містять. Утім, на думку дисертанта, можливість участі спеціаліста з визначення матеріальної шкоди при допиті потерпілого (власника торговельної марки) регулюється повноваженнями слідчого і охоплюється нормами ч. 1 ст. 71 КПК, тому не потребує окремого нормативного закріплення.

Статистичні дані отримані шляхом аналізу кримінальних проваджень про незаконне використання торговельних марок, які перейшли на стадію

судового розгляду, демонструють значну перевагу у розмірі 88 % у кількості потерпілих осіб нерезидентів України (див. Додаток Д) [222, с. 340].

Не у всіх нерезидентів-власників відомих торговельних марок є дочірні підприємства, або представництва в Україні, зазвичай їх інтереси по захисту прав інтелектуальної власності представляють фізичні особи-юристи, адвокати, що мають відповідні повноваження. Частим явищем є організація стажування та навчання цих осіб особливостям технології виробництва оригінальної продукції та нанесення ряду захисних засобів від підробок [222, с. 340-341].

За нашими даними під час розслідування незаконного використання торговельних марок розповсюдженням прийомом є долучення до заяви про злочин придбаного представником потерпілого примірника контрафактного товару.

Результати аналізу слідчої та судової практики свідчать про наявність у кримінальних провадженнях так званого «висновку спеціаліста» складеного представником власника торговельної марки у 43 % випадків, а результати опитування слідчих говорять про затребуваність дослідження спеціаліста з контрафактної продукції у 78 % (див. Додаток Г та Додаток Д). Це питання потребує розгляду.

З однієї сторони дослідження спеціаліста складені представником правовласника торговельної марки не можуть визнаватись процесуальною формою використання спеціальних знань, оскільки такі особи згідно ч. 1 ст. 79 КПК не мають права брати участь в кримінальному провадженні як спеціалісти та повинні відводитись за підставами, передбаченими ч. 1 ст. 77 КПК. Законодавець визначив, що спеціалістом не може бути особа, у тому числі: 1) якщо вона є заявником, потерпілим, цивільним позивачем; 2) якщо вона особисто, її близькі родичі чи члени сім'ї заінтересовані в результатах кримінального провадження або існують інші обставини, які викликають обґрунтовані сумніви в її неупередженості.

З іншої сторони на практиці розслідування незаконного використання торговельних марок виникає ситуація, коли слідчому необхідно встановити чи дійсно долучений до заяви про злочин або вилучений при обшуку примірник товару є контрафактним.

Дослідження зі схожості позначення із зображенням торговельної марки це питання не вирішують, оскільки в них не досліджується сам товар, лише позначення на нього нанесені. Проблема в тому, що долучений до заяви про злочин або вилучений при обшуку ймовірний контрафактний товар може бути оригінальною продукцією. Це пов'язано з розповсюдженням на даний час в Україні явищем «паралельного» («сірого») імпорту [130].

За таких обставин слідчому необхідна достовірна інформація з приводу технології виробництва оригінального товару, особливостей його упакування, нанесення додаткових захисних елементів для захисту від підробок тощо, яку може знати лише власник торговельної марки або його представник [222, с. 342]. Тим паче, з тактичної сторони процесу розслідування, коли обшук ще не проведений, проте примірник ймовірного контрафактного товару наявний видається доцільним використання знань особи зі сторони потерпілого, оскільки хто краще за нього знає свою продукцію і може вказати на суттєві відмінності між нею та підробкою.

Якщо подібне дослідження долучається до заяви про злочин, виходить, що воно проведено ще поза межами процесу, тому автоматично отримує статус письмового документу.

Однак, у разі проведення таких досліджень після проведення обшуку, вони не можуть визнаватись проведеними спеціалістами згідно ст. 71 КПК.

Вивчення результатів анкетування показало, що розповсюдженням способом «легалізації» такої інформації у кримінальне провадження з незаконного використання торговельних марок є допит особи, що виконала дослідження, в результаті якого складається відповідний протокол, що фіксує показання. Більше того, такі показання не рідко визнаються судом. Нам не

зрозумілі причини такого стану справ, бо це протирічить ст. 71 КПК, оскільки виникають обґрунтовані сумніви в їх неупередженості.

О. В. Шевченко у своїй дисертаційній роботі зазначає, що «визначення чи відповідає товарна марка, позначена на виробі, продукції, що виготовляється цією фірмою, підприємством-виробником» відноситься до діагностичних задач судово-товарознавчої експертизи промислових товарів [344, с. 151]. Однак, насправді, судовий експерт-товарознавець при вирішенні цього питання все одно вимушений буде клопотати про надання інформації з приводу технології виробництва оригінального товару від власника торговельної марки, оскільки він не може володіти такою інформацією. У більшості випадків вона охороняється як комерційна таємниця та має обмежений доступ.

Використання досліджень фахівців, які є представниками власника торговельної марки порушують норми КПК. Для якісного та неупередженого дослідження необхідно залучати спеціалістів непов'язаних з потерпілим та надавати їм у розпорядження необхідні відомості від правовласника торговельної марки стосовно оригінальної продукції.

Опитування слідчих підтверджує високу затребуваність останніми спеціалістів при проведенні обшуку 64 %, огляду 58 %, отримання зразків для експертного дослідження 61 %, призначення експертизи 91 % (див. Додаток Г).

Застосування спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельної марки експертом. В. В. Семенов у висновках своєї дисертації писав, що «... судова експертиза є вищою формою використання спеціальних знань» [299, с. 175].

М. Я. Сегай та Ю. Б. Форіс звертали увагу на взаємозв'язок гносеологічної та процесуальної сторони судової експертизи у її нормативному визначенні, що відображає її основні функції (доказ) та ознаки (самостійна процесуальна фігура судового експерта) [294, с. 5].

Н. С. Карпов розділяв злочинну діяльність за економічним фактором на: «перерозподільну» злочинність, якою визначав «злочинні дії, що зводяться

винятково до перерозподілу доходів поза зв'язком з будь-яким виробництвом (крадіжки, грабежі тощо)» та «продуктивну» злочинність, якою є «злочинний бізнес, що приносить доходи від виробництва і продажу заборонених законом або гостродефіцитних товарів і послуг» [89, с. 29].

Очевидно, що незаконне використання торговельної марки відноситься до «продуктивної» злочинності. Як відомо підробкою може бути будь-який товар. Тому, при розгляді застосування спеціальних знань експертом доцільно розділити притаманні розслідуванню незаконного використання торговельних марок судові експертизи на дві групи: 1) обов'язкові та ті, що проводяться часто; 2) необов'язкові, які залежать від конкретних обставин та контрафактного товару.

Розглянемо першу групу – обов'язкові судові експертизи та ті, що проводяться часто. З травня 2014 р. законодавець зобов'язує слідчого або прокурора звернутися з клопотанням до слідчого судді для проведення експертизи щодо визначення розміру матеріальної шкоди, заподіяної незаконним використанням торговельної марки (п. 6 ч. 2. ст. 242 КПК).

Ці питання вирішуються в рамках V класу судових експертиз – експертизи у сфері інтелектуальної власності за експертною спеціальністю 13.9 «Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності». Опитування слідчих показало, що цей вид експертизи призначався ними у 100 % випадків. Аналіз судової практики свідчить, що такі експертизи проводились не завжди, проте у більш ніж половини випадків (54 %) (див. Додаток Г та Додаток Д).

Схожість позначення на контрафактному товарі з торговельною маркою здійснюється також в рамках напряму судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, проте за експертною спеціальністю 13.6 – «Дослідження пов'язані з комерційними (фірмовими) найменуваннями, торговельними марками (знаками для товарів і послуг), географічними зазначеннями» [222, с. 343]. Затребуваність цього виду за даними опитування слідчих становить 100 %, а судова практика віддає цьому виду перше місце з результатом у 68 % (див. Додаток Г та Додаток Д).

Третім і останнім видом судової експертизи в цій групі є трасологічна експертиза (спеціальність 4.2), що належить до криміналістичних видів. Включення цього виду судової експертизи до даної групи пов'язане не так з частотою призначення трасологічних експертиз під час розслідування незаконного використання торговельних марок (за опитуванням слідчих вона призначається у 22 % випадків), як з «долею» вилученої контрафактної продукції [222, с. 343-344]. Котра конфіскується та знищується, при цьому разом з знаряддями та матеріалами, що спеціально використовувались для її виготовлення. За даними аналізу судової практики конфіскація та знищення контрафактної продукції відбувалось у 98 % випадках. Під час незаконного використання торговельних марок, за умови викриття злочинного виробництва контрафактних товарів, саме трасологічна експертиза зможе відповісти на питання «Чи вироблені представлені на дослідження предмети на виробничих механізмах, виробничі зразки яких представлені?».

До другої групи судових експертиз віднесені необов'язкові, які залежать від конкретних обставин та контрафактного товару. Ця група представлена тими видами судових експертиз, які проводяться залежно від обставин злочину. Наприклад, зрозуміло, якщо при обшуку вилучений ймовірний контрафактний пральний порошок, то в такому разі необхідно призначати криміналістичну експертизу матеріалів, речовин та виробів за спеціальністю 8.11 дослідження речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин, якщо контрафактний шоколад, то за спеціальністю 8.12 дослідження харчових продуктів.

Такий самий принцип діє і для інших видів судових експертиз. Наприклад, під час розслідування незаконного використання торговельної марки щодо насінневого матеріалу – доцільно призначати біологічну експертизу за спеціальністю 9.1. дослідження об'єктів рослинного походження [222, с. 344].

Аналіз судової практики дає наступні результати: криміналістична експертиза призначалась у 22 % випадків, економічна – у 5 %, товарознавча – в 2 %, а інженерно-технічна – у 7 %.

Результати опитування слідчих свідчать, що останні віддавали перевагу криміналістичним видам: почеркознавча – 16 %; технічна експертиза документів – 27 %; матеріалів, речовин та виробів – 22 %. В рамках інженерно-технічної експертизи 29 % припадає на дослідження комп'ютерної техніки та програмних продуктів.

На завершення розгляду питання форм використання спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок доцільно зупинитись на перспективних напрямках подальших наукових пошуків.

Безсумнівно найбільш *перспективним напрямом* сучасності можна визначити *інформаційний*. Згідно теоретичної концепції постіндустріального суспільства, яке дістало назви інформаційного, *інформація і знання* продукуються в єдиному інформаційному просторі – стають головними продуктами виробництва.

У 2005 р. Р. В. Гурак писав – «на сучасному етапі розвитку криміналістики роль головного чинника як для систематизації криміналістичних знань, так і для інтеграції в їх системі сучасних досягнень інших наук притаманна інформатиці» [57, с. 153].

До головних категорій криміналістичної інформатики як наукового напрямку В. Г. Хахановський у 2011 р. відносив категорію «інформація», а також категорії «інформатизація» та «моделювання» [335, с. 18].

Вивченням знання (епістеме від грец. ἐπιστήμη «знання») як такого, його будови, структури, функціонування і розвитку займається філософсько-методологічна дисципліна епістемологія. Якщо гносеологія розгортає свої уявлення довкола опозиції суб'єкт/об'єкт, то для епістемології базовою є опозиція об'єкт/знання [290, с. 11].

Епістемологи виходять не з «гносеологічного суб'єкта», що здійснює пізнання, а скоріше з об'єктивних структур самого знання. Це важливо для нашої проблематики, оскільки ми вважаємо, що найбільш перспективним напрямком розвитку судово-експертної діяльності є створення *експертних систем*, що функціонують за допомогою *штучного інтелекту*.

Напрямок експертних систем для галузі судової експертизи не є новим. В спеціальній літературі зустрічається більш широке поняття «експертна інформаційна система», при чому виділяють експертні системи взагалі та експертні системи для певної експертної предметної галузі (криміналістичної, автотехнічної тощо) [97, с. 111].

Формалізація практичного досвіду та знань в конкретній предметній галузі є необхідною умовою побудови штучного інтелекту покликаного в тій чи іншій мірі замінити експерта. Саме з вказаною метою А. Р. Белкін досліджував когнітивні і поведінкові особливості людини-експерта та їх врахування при оцінці доказового значення висновку експерта ще близько 20-ти років назад [14, с. 253-269].

В загальному розумінні експертною системою є інтелектуальна комп'ютерна програма, що містить знання та аналітичні здібності одного або кількох експертів щодо деякої галузі застосування, і здатна робити логічні висновки на основі цих знань, тим самим забезпечуючи вирішення специфічних завдань без участі експерта [201, с. 397].

Нинішнім трендом юридичного ринку України є Legal tech (Лігал теч), що можна описати як галузь бізнесу, що спеціалізується на інформаційно-технологічному обслуговуванні професійної юридичної діяльності.

Таке обслуговування не обходить і законодавець, що намагається створити в Україні електронний суд. Показовим є запровадження останньою судовою реформою єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС), що покликана забезпечувати обмін документами в електронній формі між судами та учасниками судового процесу, його фіксування та можливість проведення засідання в режимі відеоконференції [236].

До початку функціонування ЄСІТС (рекомендовано ввести в дію не пізніше 31.12.2018 р.) суд продовжує розглядати справи за матеріалами у паперовій формі. На даний час процесуальні документи в електронному вигляді можуть бути надіслані судом учасникам судового процесу лише після їх реєстрації в системі обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, кримінального провадження на офіційному веб-порталі «Судова влада України» [185; 256].

Норми ст. 35 КПК України передбачають обов'язкову реєстрацію судовими експертами офіційної електронної адреси в ЄСІТС. Наслідком такої реєстрації буде можливість викликати судового експерта до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик електронною поштою, при цьому надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою у випадку підтвердження її отримання експертом відповідним листом (ч. 1 ст. 135 та ч. 2 ст. 136 КПК України) [124].

Як приклад доцільним буде навести однойменний штучний інтелект американської компанії LawGeex, що реалізовано у вигляді платформи на основі хмарних технологій, що переглядає та аналізує документи на основі певних критеріїв [195].

У лютому 2018 р. відбувся експеримент у формі змагання між штучним інтелектом LawGeex та юристами. Обом сторонам дали ідентичні завдання: проаналізувати на наявність ризиків 5 типових договорів про нерозголошення (11 сторінок А4, 1153 параграфи, 3213 пунктів), що містили 30 правових питань. Оцінювалися швидкість та точність виконання. Незалежними суддями були професори університетів Стенфорду та Дюка. Учасниками були 20 досвідчених юристів з топових фірм¹. Результати змагання вражають. За критерієм точності аналізу результат LawGeex склав 94 %, що дорівнювало найкращому результату серед юристів при тому, що середня точність останніх склала 85 %. На виконання завдання найшвидшому юристу знадобилася 51 хвилина, при цьому їх середній результат склав 94 хвилини. Штучний інтелект

¹ Goldman Sachs, Cisco, Aiston&Bird, K&L Gates

LawGeex впорався за *26 секунд*, крім того, організатори зауважили, що під час виконання завдання юристи випили 12 чашок кави – роботам же кава не потрібна [195; 212, с. 47].

Безсумнівно, що подібні технології можна використовувати у судово-експертній діяльності. При тому, що платформа з подібними можливостями, може об'єднати цілі роди та класи судової експертизи. Найбільш дискусійними питаннями у такому разі скоріш за все будуть: компетенція та компетентність осіб, які б змогли використовувати таку платформу; її стандартизація та сертифікація; надійність та статус результатів; відповідальність тощо.

З початком функціонування ЄСІТС та електронного суду в Україні матеріали кримінальних проваджень також будуть оцифровуватись, тому питання внесення об'єктів дослідження для тих видів судових експертиз, які працюють безпосередньо з документами, буде вирішено [212, с. 47].

Р. Курцвейл (англ. Raymond Kurzweil) відомий американський винахідник та футуролог, технічний директор в галузі машинного навчання і обробки природної мови компанії Google, прогнозує, що у 2020 р. персональні комп'ютери досягнуть обчислювальної потужності, порівнянної з людським мозком, а в 2022 р. у США і Європі будуть прийматися закони, що регулюють відносини людей і роботів. Діяльність роботів, їх права, обов'язки та інші обмеження будуть формалізовані [131, с. 216].

З огляду перспектив застосування експертних систем на основі штучного інтелекту у галузі судової експертизи необхідно вже зараз розмірковувати не про співвідношення правових та спеціальних знань, а про співвідношення останніх і штучного інтелекту.

Філософія штучного інтелекту задається питаннями про «мислення машин», наприклад: чи може машина діяти розумно; чи може вона вирішувати проблеми, які людина вирішує за допомогою міркувань; чи однакова природа людського і штучного інтелекту; чи є у своїй основі людський мозок комп'ютером.

З таких позицій враховуючи, що «категоріальний апарат криміналістики ґрунтується, зокрема, на засадах філософії» [86, с. 208] необхідно буде вирішувати чимало питань пов'язаних зі штучним інтелектом та спеціальними знаннями. Одне з найцікавіших буде стосуватися проблем співвідношення, наприклад: «Чим є штучний інтелект по відношенню до спеціальних знань: суб'єктом (носієм) знань чи засобом застосування» [212, с. 47].

3.2. Залучення експерта та проведення експертизи під час розслідування незаконного використання торговельних марок

Залучення експерта та проведення експертизи у кримінальному провадженні регламентовані нормами ст. 69, ст. 242 та ст. 243 КПК України. Під час розслідування незаконного використання торговельних марок експертиза у сфері інтелектуальної власності проводиться за двома спеціальностями: 13.6 – для з'ясування схожого до ступеню змішування позначення на ймовірно контрафактному товарі до торговельної марки та 13.9 – для встановлення розміру заподіяної матеріальної шкоди [216, с. 273].

Результати проведеного анкетування слідчих засвідчили, що під час розслідування незаконного використання торговельних марок експертиза у сфері інтелектуальної власності призначалась у 100 % випадків (див. Додаток Г). Емпіричні дані вивчення кримінальних проваджень щодо незаконного використання торговельних марок підтверджують призначення експертизи у сфері інтелектуальної власності у 74 % випадків (див. Додаток Д). Розглянемо особливості проведення експертного дослідження торговельних марок в рамках зазначених спеціальностей.

Експертне дослідження торговельної марки в рамках спеціальності 13.6. Положення п. 5.1. Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень визначають основним завданням судової експертизи у сфері інтелектуальної власності визначення *властивостей* об'єктів інтелектуальної власності [242].

Предметом судової експертизи торговельних марок в рамках експертної спеціальності 13.6 є фактичні дані та обставини справи про властивості, ознаки, закономірності створення, функціонування й використання торговельних марок та інших позначень, що не набули правової охорони, що має значення для досудового розслідування й установлюється шляхом застосування спеціальних знань у визначеному законом порядку [188, с. 431].

Встановлення тотожності або схожості торговельної марки настільки, що її можна сплутати з протиставленим позначенням, відноситься до найбільш поширених завдань судово-експертного дослідження торговельних марок [188, с. 431].

На даний час методичну основу судово-експертного дослідження торговельних марок складають науково-дослідні роботи, що виконувались працівниками спеціалізованих установ МЮ України, зареєстровані методики (див. Додаток Ж), нормативно-правові акти, що регламентують правовідносини у сфері реєстрації, використання та правової охорони торговельних марок [160, с. 14] та інша наукова література, в якій висвітлені властивості торговельних марок.

У березні 2018 р. МЮ України зареєструвало «Методику проведення експертних досліджень, пов'язаних із засобами індивідуалізації» (далі – Методика 13.6) (див. Додаток Ж), що викликало серйозні заперечення та критику з боку представників Центру експертних досліджень НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, юридичної спільноти та обговорювалось на засіданні комітету з інтелектуальної власності громадської організації «Асоціація правників України» [75].

У вступній частині вказаної методики зазначається: «Основою для розробки цієї Методики є підходи визначення схожості засобів індивідуалізації викладені в Правилах складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг, Методичних рекомендаціях з окремих питань проведення експертизи заявки на знак для товарів і послуг, регламентах проведення експертизи в процесі набуття прав

на торговельні марки у державах-учасниках Європейського Союзу, Великій Британії, Сполучених Штатах Америки, Швейцарії тощо» [154, с. 6].

До методів, які застосовуються для вирішення експертних завдань норми Методики 13.6 відносять формально-логічні методи (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, індукцію, дедукцію), допускають в окремих випадках використання інших методів, а також зазначають методичні джерела, які представлені двома групами нормативно-правових актів, що «унормовують організаційно-правові основи судово-експертної діяльності» та «регламентують правовідносини у сфері реєстрації, використання та правової охорони засобів індивідуалізації в Україні» [154, с. 22, с. 45].

Методика 13.6 містить розділ присвячений порівняльному дослідженню (п. 5.3) в рамках якого визначається спорідненість товарів і послуг (п. 5.3.1), досліджується наявність тотожності або схожості до ступеню сплутування (п. 5.3.2) та устанавлюється можливість введення в оману споживача щодо товару, послуги або особи виробника тощо (п. 5.3.3).

В межах дослідження засобів індивідуалізації на наявність тотожності або схожості настільки, що їх можна сплутати наведені загальні особливості проведення таких досліджень (п. 5.3.2.1) та виокремленні особливості дослідження:

- словесних позначень, які характеризуються трьома групами ознак: графічними (візуальними), фонетичними (звуковими) та семантичними (смысловими) (п. 5.3.2.2);
- зображувальних позначень, де основним критерієм схожості зазначено «загальне візуальне (зорове) враження, а також його смислове значення» (п. 5.3.2.3);
- об'ємних позначень, де схожість визначається через перше враження (візуальне) та смислове порівняння (п. 5.3.2.4);
- комбінованих позначень, де акцентовано увагу на домінуючих елементах, які визначають загальне враження від позначення (п. 5.3.2.5) [154].

Наведена вище коротка характеристика змісту Методики 13.6 свідчить, що вона ґрунтується на правових нормах законодавства щодо торговельних марок, нормативних актах патентного відомства України, а також стандартах Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

Термінологічний апарат, базові категорії, теорії та вчення, спеціальні методи криміналістики та судової експертології для судово-експертного дослідження торговельних марок Методика 13.6 не містить.

Розглянемо експертне завдання *щодо установлення тотожності або схожості торговельної марки настільки, що її можна сплутати з позначенням на ймовірно контрафактних товарах через призму теорії судової експертизи*.

Експертне завдання віднесено до категоріальних понять, що визначає «поставлене перед експертом питання» [351, с. 6].

«Загальною об'єднуючою ланкою всіх експертних завдань, – на погляд М. Г. Щербаковського, – є інформація, яка виникає під час вчинення злочину при взаємодії елементів механізму події й отримується з матеріальних джерел протягом експертного дослідження. Матеріальні носії інформації розглядаються як системи, що одночасно відображають та сприймають» [351, с. 7].

Виділяючи в процесі експертного дослідження емпіричний (виявлення властивостей об'єкту дослідження у слідах злочину) та логічний (аналіз виявлених властивостей та інформації) етапи вказаний дослідник приходить до висновку, що «всі типові експертні завдання можуть бути поділені на два основні класи й відповідні види за кінцевою метою дослідження: 1) установлення властивостей окремих об'єктів, що є підставою вирішення ідентифікаційних та діагностичних завдань; 2) установлення характеристик процесу (механізму) взаємодії декількох об'єктів як основа рішення ситуаційних завдань» [351, с. 8].

Г. В. Прохоров-Лукін ще у 2006 р. найхарактернішими для судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності вважав діагностичні та ідентифікаційні задачі [169, с.119].

У 2009 р. стосовно судово-експертного дослідження торговельних марок вищевказані задачі він пропонував розглядати у формі *ідентифікаційних* – «Чи є тотожними або схожими до ступеня змішування знак для товарів і послуг за Свідоцтвом № ... та знак для товарів і послуг за Свідоцтвом № ...?» та *діагностичних* – «До знаків якого виду відноситься знак для товарів і послуг за Свідоцтвом № ...?» питань [160, с. 37- 39].

В аналогічному напрямі висвітлювала це питання у 2015 р. Н. В. Кісіль вважаючи, що судовій експертизі об'єктів інтелектуальної власності більш притаманні діагностичні завдання, однак наводила приклад «встановлення тотожності позначення, яке використовується певною юридичною особою у своїй господарській діяльності, із знаком для товарів та послуг, що у встановленому законом порядку набув правової охорони» як завдання ідентифікаційного характеру [91, с. 351].

Отже, *установлення тотожності або схожості торговельної марки настільки, що її можна сплутати з позначенням на ймовірно контрафактних товарах* прийнято відносити до *ідентифікаційних експертних завдань*.

Однак за нашим переконанням це завдання потребує суттєвих уточнень і конкретизації, оскільки його формулювання не повною мірою відповідає понятійному апарату криміналістичної теорії ідентифікації.

Розглянемо окремо можливість застосування спеціального методу криміналістичної ідентифікації для вирішення питання *установлення тотожності торговельної марки з виявленим зображенням на ймовірно контрафактному товарі*.

У 2014 р. В. В. Бірюков влучно нагадав про вдалий фразеологізм Р. С. Белкіна та М. Я. Сегая «равен самому себе», що передає сутність криміналістичної ідентифікації трьома словами. При цьому вказаний вчений

запитав «як можна порівнювати та ототожнювати лише один об'єкт, коли необхідною умовою порівняння є наявність не менше двох».

Далі розмірковуючи над відповіддю поставленого питання, В. В. Бірюков розкриває сутність розслідування та ролі в ньому криміналістичної ідентифікації, котра дозволяє ототожнити ідентифікуємий об'єкт за його ідентифікуючими слідами-відображеннями, оскільки контактний процес матеріальної взаємодії відобразив властивості та ознаки одного об'єкта на іншому [24, с. 13-14].

Про це у 1970 р. писав М. Я. Сегай «отображенные свойства подлежащего идентификации объекта не могут существовать независимо и вне связи с воспринявшей их материальной оболочкой, т. е. субстратом отождествляющего объекта» [292, с. 24].

Однак у ситуації з торговельною маркою питання ідентифікації постають в іншій площині, оскільки це нематеріальний об'єкт. У правовстановлюючому документі на торговельну марку зафіксоване її зображення, що іншими словами є еталоном. Саме його власник використовує у своїй господарській діяльності законодавчо-встановленими способами.

У п. 1.3 цього дослідження встановлено, що зображення торговельної марки є *інформаційним слідом* здатним відображуватись на будь-яких матеріальних предметах, створюючи речові докази у вигляді матеріальних слідів злочину (контрафактні товари). Окрім цього, зображення торговельної марки як інформаційний слід здатне відтворюватись у цифровому середовищі (мережа Інтернет) та у пам'яті осіб нескінченну кількість разів.

Таким чином, за умови виявлення на ймовірно контрафактному товарі, який є речовим доказом та матеріальним слідом, тотожного позначення до зображення торговельної марки, остання буде тотожна сама собі (або виявлене зображення буде тотожне еталону).

У попередніх підрозділах вже зверталась увага (див. п. 3.1.) на те, що у деяких випадках незаконного використання торговельної марки, коли

тотожність її зображення до виявленого позначення очевидна експертиза не проводиться.

У таких випадках спеціальні знання експерта з дослідження торговельних марок (спеціальність 13.6) можуть бути необхідними для визначення однорідності чи спорідненості товарів, якщо тотожне зображенню торговельної марки позначення нанесене на товар для якого вона не зареєстрована, як у прикладі з товаром 10-го класу «іграшка для задоволення сексуальних потреб» на який правова охорона торговельної марки не поширювалась (див. п. 3.1.).

Як вже було зазначено вище експертне завдання встановлення *схожості торговельної марки настільки, що її можна сплутати* відносять до ідентифікаційних. Ця ситуація потребує розгляду.

Передусім, саме поняття «схожості позначення настільки, що його можна сплутати» не відповідає термінології теорії криміналістичної ідентифікації. Воно є правовим і використовується законодавцем не тільки для тлумачення порушення прав власника торговельної марки, але і для встановлення невідповідності зареєстрованого знака умовам надання правової охорони (ч. 2 ст. 20; ч. 1 ст. 19; ч. 3 ст. 6 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг») [261].

Як зазначав В. В. Бірюков «об'єкт, що перевіряється, є не подібним, не схожим, а тим самим, що проявив себе у минулому, і причетний до події, що розслідується» [24, с. 15].

Тому, правий був Г. В. Прохоров-Лукін, котрий вважав питання схожості торговельної марки до ступеню змішування питанням «помилкової ідентифікації споживачем конкретного, індивідуально-визначеного комерційного джерела походження товару (послуги)» [160, с. 203].

Вказаний вчений вважає схожими до ступеню змішування «позначення, що застосовуються для одних й тих самих або споріднених товарів (послуг) та у яких є тотожними або схожими суттєві індивідуалізуючі ознаки, що притаманні позначенням в цілому та/або їх елементам» [160, с. 214].

Для кращого сприйняття необхідно продемонструвати, чому є важливим під час розслідування незаконного використання торговельних марок встановлення схожості позначень до ступеню змішування.

Під час незаконного використання торговельних марок частим явищем є незначна видозміна порушником її зображення – його імітація, котра при порівнянні з аутентичним знаком (еталоном) не є йому тотожною.

В США та країнах Європейського союзу такі підробки називають «look alike», в Україні це явище розповсюджене (див. рис. 3.7).

Однак законодавець передбачив, що використанням торговельної марки, у тому числі визнається застосування позначення у формі, що відрізняється від торговельної марки лише окремими елементами, якщо це не змінює в цілому її відмітності (ч. 4 ст. 16 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг») [261].

На даний час експертне завдання зі встановлення схожості позначення настільки, що його можна сплутати із зображенням торговельної марки співпадає з елементом об'єктивної сторони цього злочину.

На перший погляд нічого особливого, наприклад під час використання спеціальних знань у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, також від експертного висновку залежить хід справи. Однак у питаннях судово-експертного дослідження торговельних марок не все так однозначно.

По-перше, як відомо, для атестації на ЦЕКК експерт з дослідження торговельних марок (спеціальність 13.6) повинен мати обов'язкову вищу освіту у сфері інтелектуальної власності, яку можна отримати в межах галузей знань «Право» або «Управління та адміністрування» (див. п. 1.1).

**Торговельна марка
(trademark)**

**Імітація
(«look alikes»)**

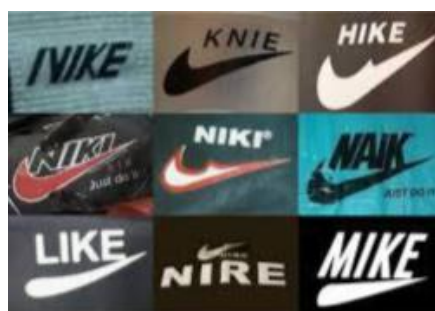

Рис. 3.7 – Торговельні марки на оригінальних товарах та їх імітація

Є очевидним, що сплутування імітуючого позначення з торговельною маркою виникає у свідомості споживача, оскільки саме він є «слідосприймаючим» суб'єктом та «слідоносієм» одночасно [292, с. 24].

До того ж абсолютно всі без винятку науковці та практики судової експертизи торговельних марок при розгляді питань схожості та сплутування до ступеню змішування позначень оперують поняттям «пересічного споживача» [117, с. 249; 154, с. 34-42; 160, с. 201-210; 308, с. 49-50; 309, с. 52], через те, що це логічно, а також зазначено безпосередньо у національних та міжнародних нормативно-правових актах [164; 254; 305].

З приводу індивідуалізуючої властивості торговельних марок А. С. Нерсесян зазначає «процес індивідуалізації є внутрішнім психічним процесом людини, що формується на підставі сенсорного сприйняття (зорового, слухового тощо) та запам'ятовування певних специфічних ознак об'єкту» [182, с. 111].

Ми переконані, що за таких умов, експерт з дослідження торговельних марок (спеціальність 13.6) не вправі вирішувати питання чи сплутає споживач імітуюче позначення з торговельною маркою або ні.

Можливо відповідні спеціальні знання має експерт-психолог, враховуючи, що вирішення питання стосовно поведінкових стереотипів є одним з основних завдань психологічної експертизи. Однак це тема окремого дослідження, що вимагає з'ясування ряду аспектів, у тому числі щодо можливості проведення таких досліджень, бо, як відомо, психологи працюють з підекспертними особами, а під час розслідування злочину незаконного використання торговельної марки споживач ймовірного контрафакту не встановлюється.

По-друге, у випадку встановлення «схожості позначення настільки, що його можна сплутати» експерт з дослідження торговельних марок (спеціальність 13.6) дійсно вирішує питання права, а не факту.

Беззаперечним доказом заявленого є Постанова Верховного суду України від 20 лютого 2018 р. у справі № 922/3136/16, в якій суд за наявності висновку експерта з дослідження торговельних марок (спеціальність 13.6), який встановив схожість до ступеню змішування двох торговельних марок, дійшов висновку, що ці торговельні марки є не схожими. У Постанові

Верховного суду зазначено: «єдиною підставою для призначення судової експертизи є потреба в застосуванні спеціальних знань, тоді як у даному випадку необхідність у застосуванні саме спеціальних знань відсутня, оскільки вирішення порушеного питання (щодо схожості зареєстрованої торговельної марки і спірного позначення) належить до компетенції звичайного пересічного споживача відповідних послуг» [231].

За нашим переконанням, якщо під час розслідування незаконного використання торговельних марок на виявлених ймовірно контрафактних товарах міститься нетотожне позначення, а імітуюче, пропонується на розсуд експерта з 13.6 ставити питання щодо встановлення кількості суттєвих індивідуалізуючих ознак в цілому та/або їх елементів у зображенні торговельної марки, що тотожні позначенню виявленому на (назва об'єкта-відображення). Таке експертне завдання є різновидом ототожнення розділеного об'єкта за частинами в рамках ідентифікаційних завдань [351, с. 8].

Подальше встановлення сприйняття «пересічним споживачем» імітуючого позначення є прерогативою слідчого, який повинен в процесі розслідування довести або спростувати наявність незаконного використання торговельної марки і витіснення з ринку оригінальної продукції шляхом продажу товару з імітуючим позначенням, що є обов'язковою передумовою для розрахунку упущеної вигоди власника торговельної марки.

Невідповідність експертного завдання щодо встановлення «схожості позначення настільки, що його можна сплутати» доцільно додатково розглянути через межі експертного встановлення обставин, що підлягають доказуванню.

Законодавець визначає права, обов'язки та повноваження судового експерта, тим самим окреслює правовий аспект його компетенції. М. Г. Щербаковський таку компетенцію називає *процесуальною* [350, с. 97].

Разом із тим *наукова* компетенція експерта є комплексом його «спеціальних знань в галузі теорії, методики і практики певного роду, виду експертизи» [97, с. 15].

У другому розділі Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень МЮ України (далі – Інструкція) міститься низка норм, що регламентує дії експерта, якщо питання виходить за межі його спеціальних знань [242].

Так, згідно п. 2.3 Інструкції експерту заборонено вирішувати *питання, які виходять за межі його спеціальних знань*, тому на підставі п. 2.2. він зобов'язаний повідомити суб'єкта призначення про неможливість проведення судової експертизи та згідно п. 2.1. має право скласти Повідомлення про відмову від проведення експертизи з цієї підстави [242].

Окрім заборони виходити за межі своєї наукової компетенції експерту заборонено з'ясовувати *питання права* і надавати оцінку законності проведення процедур, регламентованих нормативно-правовими актами (п. 2.3. Інструкції) [242].

Як вже зазначалось вище (див. п. 1.1) норми ч. 1 ст. 242 КПК України не допускають проведення експертизи у кримінальному провадженні для з'ясування питань права [124].

«Таким образом, в компетенцию эксперта не входят вопросы, требующие решение на основе правовых знаний» робить висновок М. Г. Щербаковський [350, с. 97].

Якщо судження вказаного вченого істинне необхідно визнати, що всі експерти у сфері інтелектуальної власності та принаймні більшість експертів-економістів систематично проводячи судові експертизи виходять за межі своєї наукової компетенції, оскільки вирішують експертні завдання на основі правових знань.

«Незалежно від наявності чи відсутності затвердженої атестованої експертної методики законодавство України, що регулює економічні відносини, є основою для вирішення будь-якого експертного завдання»

зазначено у пункті, що стосується методичних положень судової економічної експертизи посібника з основ судової експертизи [188, с. 219].

Якщо експертам судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності заборонити використовувати знання у галузі матеріального права, що фактично створює «тіло» об'єктам інтелектуальної власності, які на цій підставі отримують правову охорону, жодний експертний висновок не буде складено.

«Експертна практика показує, що в процесі проведення експертиз обізнана особа, яка володіє знаннями в галузі фізики..., використовує також і знання з криміналістики, теорії судової експертизи, теорії доказування та ін. Це пов'язано насамперед із тим, що неможливо провести правильну експертну оцінку результатів будь-якого дослідження без урахування положень теорії криміналістичної ідентифікації, діагностики, ситуалогічного аналізу, механізму слідоутворення, причинно-наслідкових зв'язків тощо» стверджує Е. Б. Сімакова-Ефремян [302, с.179-180].

Jura novit curia – судді знають право, тому всі питання з'ясування права є їх прерогативою, а не експертів.

Слідчий є професійним юристом, центральною фігурою уповноваженою законодавцем в межах компетенції здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, тому лише він має право виконувати кваліфікацію діянь та встановлювати склад злочину.

В юридичних колах вітчизняних та міжнародних правників прийнято розмежовувати, так звані, питання «права» та «факту». Останні на думку багатьох юристів є прерогативою експертів та вирішуються через використання спеціальних знань.

В економічній експертизі та експертизі об'єктів інтелектуальної власності межі між питаннями «права» чи «факту» умовні, дуже складно встановити об'єктивні критерії, що відображають такий розподіл.

В деяких випадках установлення певного «факту» по суті, на нашу думку є правовим тлумаченням законодавства, тому експерти не мають права подібні факти встановлювати.

Наприклад, у питаннях заниження податків важливо встановити чи відбулось реальне придбання товару чи існують лише документи, що це, начебто, підтверджують. Установлення такого факту виходить за межі наукової компетенції експерта-економіста, оскільки здійснюється судом, «який оцінює та зіставляє всі докази, у тому числі, висновок судового експерта, у якому враховані первинні документи про господарську операцію, що не відбулась, з іншими доказами про неможливість її фактичного здійснення» [188, с. 204].

Тому, «експертом-економістом досліджуються об'єкти – носії інформації про факт – з яких може бути виділена лише інформація про господарську операцію, тобто дані, а не сам факт її здійснення» [188, с. 204].

У подібній ситуації опиняються і експерти з дослідження торговельних марок (спеціальність 13.6), оскільки під час розслідування незаконного використання торговельної марки їм заборонено встановлювати факт «незаконного використання» чи «використання».

За нашим переконанням завдання з визначення *«схожості до ступеню сплутування»* зображення торговельної марки з виявленим позначенням виходить за межі наукової компетенції експерта з дослідження торговельних марок (спеціальність 13.6).

Експерт з дослідження торговельних марок досліджує властивості торговельної марки, а не споживачів і їх сприйняття цієї торговельної марки. Він не може виносити судження щодо сплутування третіми особами виявленого позначення та зображення торговельної марки. Такі завдання належать до компетенції експертів-психологів. Тому, у цій непростій ситуації можна говорити про доцільність комплексних досліджень експертів з торговельних марок та експертів-психологів.

Окрім цього, ми вважаємо, що формулювання експертного завдання з визначення «схожості до ступеню сплутування зображення торговельної марки з виявленим позначенням» повинно бути переглянуте з позицій дотримання заборони вирішення експертами правових питань, оскільки тут також має місце вихід за межі процесуальної компетенції експерта з дослідження торговельних марок (спеціальність 13.6).

На даний час питання: *«Чи є позначення (назва), нанесене(а) на (вказати куди) або застосоване(а) у (вказати де), тотожним або схожим настільки, що його можна сплутати із зареєстрованим знаком для товарів і послуг за свідоцтвом України (номер)?»*, що міститься у науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, у частині встановлення схожості до ступеню сплутування, на нашу думку, порушує заборону вирішення експертами правових питань [242].

Річ у тому, що у нормах статей ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг», що визначають права власника торговельної марки (ст. 16) та їх захист (ст. 20) використовується словосполучення «схожого з ним настільки, що їх можна сплутати» для заборони у використанні позначень, які порівнюються з торговельною маркою.

Тому виходить, що вирішення експертного завдання зі встановлення схожості позначення настільки, що його можна сплутати із зареєстрованою торговельною маркою є по суті на нашу думку кінцевим результатом, який повинен встановлювати суд.

На нашу думку, межею компетенції експертів з дослідження торговельних марок (спеціальність 13.6) у кримінальному провадженні з посягання на торговельні марки є установлення наступних фактів:

- повної або часткової тотожності зображення торговельної марки до виявленого позначення на (назва об'єкта-відображення);
- спорідненості (однорідності) товарів та/або послуг.

Експертне дослідження торговельної марки в рамках спеціальності 13.9. Раніше (див. п. 2.1) ми звертали увагу на суть матеріальної шкоди як обставини, що підлягає доказуванню під час незаконного використання торговельних марок, а тепер розглянемо питання експертних досліджень з визначення упущеної вигоди.

П. П. Крайнів писав, що починаючи з кінця 70-х років XX ст. «більшість справ стосувалася виплати авторської винагороди за використання винаходів». «З одного боку, підприємства не заперечували факт використання винаходів..., а з другого – не визнавали або значно зменшували економічний ефект від їх використання» пояснював вказаний дослідник. Враховуючи, що розмір авторської винагороди винахідника прямо залежав від економічної ефективності запропонованого ним технічного рішення «судами призначалась економічна, патентно-економічна, техніко-економічна, або просто технічна експертиза» [116, с. 10].

Попри велике значення економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності, а також їх ролі, що стала історичною передумовою виникнення наряду судової експертизи у сфері інтелектуальної власності, на даний час відсутні офіційно зареєстровані методики в межах цієї спеціальності.

Більше того практично відсутнє теоретичне обґрунтування експертних завдань економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності.

Не складно помітити, що в рамках судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності диференціація експертних спеціальностей сформована за комбінованим підходом.

Спеціальності 13.1.-13.8. побудовані у відповідності до розподілу на види об'єктів інтелектуальної власності: творів (13.1-13.2); винаходів та корисних моделей (13.3); промислових зразків (13.4); сортів рослин та порід тварин (13.5); засобів індивідуалізації (13.6); топографій інтегральних мікросхем (13.7); комерційних таємниць (ноу-хау) і раціоналізаторських пропозицій (13.8) згідно п. 1.2.5. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень МЮ України [242].

Втім експертна спеціальність 13.9 сформована за змістовним принципом, тому досліджує відомості економічного характеру кожного виду об'єктів інтелектуальної власності [188, с. 435].

Таким чином, *економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності* вивчають економічну природу абсолютно всіх об'єктів інтелектуальної власності. Експерт з 13.9 повинен розумітися як на пошуку економічної ефективності від впровадження на котельні корисної моделі «Теплообмінник-утилізатор», так і на вартісному вираженні цінності комерційної таємниці, що охороняє формулу та процес виготовлення напою «Coca-cola» [10].

Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності відрізняється від економічної експертизи, що традиційно досліджує питання бухгалтерського та податкового обліку, фінансово-господарської діяльності та фінансово-кредитних операцій в рамках III класу судових експертиз [242].

В першу, чергу це пов'язано з об'єктами дослідження економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності, зокрема зі специфікою формування їх економічних складових. Визначимо цю різницю через особливості, що полягають у співвідношенні права інтелектуальної власності та права власності на матеріальну річ.

Положення ст. 419 ЦК України закріплюють незалежність одне від одного прав інтелектуальної власності та прав власності на річ. Зокрема декларується, що перехід права інтелектуальної власності не означає переходу прав власності на річ, так само, як і перехід права власності на річ не означає переходу прав інтелектуальної власності [337].

Це означає, що майнові права інтелектуальної власності, наприклад на торговельну марку, які належать юридичній особі, при продажі товару з нанесеною на ньому торговельною маркою до покупця не переходять, однак він стає власником товару із зображенням торговельної марки.

Так само при укладанні ліцензійного договору на використання прав інтелектуальної власності на торговельну марку Ліцензіат отримує лише права

користування торговельною маркою, а не стає власником всіх товарів із її зображенням.

Більше того майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку можуть бути внеском до статутного капіталу юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань, а також використовуватися в інших цивільних відносинах (ч. 3 ст. 424 ЦК України) [337].

Для реалізації вищевказаних дій необхідно оцінити майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку. Маємо підкреслити, що законодавець дозволяє оцінювати не тільки весь обсяг прав, але також і їх складові, наприклад майнові права на використання торговельної марки (ст. 3 ЗУ «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність») [262].

Отже, з'ясувавши окреслені вище особливості та усвідомлюючи, що майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку є *абсолютними правами*, яким притаманний обов'язок усіх та кожного утримуватися від дій, які порушують ці права, можна переходити до розгляду основних завдань економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності стосовно торговельних марок.

По аналогії автотоварознавчої експертизи, що визначає вартість транспортних засобів та розмір матеріальної шкоди, чи товарознавчої, що встановлює вартість товару, економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності вивчають *аспекти вартісної оцінки майнових прав інтелектуальної власності на торговельні марки та питання визначення збитків, що завдаються внаслідок неправомірних дій* (п. 5.4. V розділу Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень) [242].

В Україні вказаними питаннями займаються два «табори» спеціалістів: професійні оцінювачі та судові експерти. Звісно, що не оминають цю тему і науковці правової, економічної та управлінської галузей знань.

За критерієм методичного забезпечення, поки що, перемагають оцінювачі, оскільки мають у своєму використанні два офіційні документи методичного характеру – Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності (далі – Національний стандарт №4) та Методику оцінки майнових прав інтелектуальної власності у відкритому доступі [243; 245].

До того ж оцінці майнових прав об'єктів інтелектуальної власності та торговельним маркам зокрема, присвячена чимала кількість наукової літератури [4; 5; 9; 54; 111; 198; 199; 200; 285; 304].

Не можна залишити поза увагою методичні напрацювання економічного спрямування об'єктів інтелектуальної власності державних установ, а саме: «Методичні рекомендації з визначення прибутку від використання об'єктів промислової власності» Держпатенту України 1998 р. [244] та «Методичні рекомендації з комерціалізації розробок, створених в результаті науково-технічної діяльності» Держкомітету України з питань науки, інновацій та інформатизації 2010 р. [163].

Методичне забезпечення економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності представлене значно меншим переліком. Як приклад, доцільно навести два НДР Харківського НДІСЕ МЮ України:

- Судово-економічні дослідження питань, пов'язаних з визначенням розміру неодержаного прибутку та інших втрат, 2007 р. [315];
- Розробка науково-методичного посібника «Економічні дослідження, пов'язані з використанням прав на об'єкти інтелектуальної власності», 2010 р. [279].

А також розроблені у 2013 р. працівниками ДНДЕКЦ МВС України методичні рекомендації «Особливості підготовки матеріалів для проведення експертних досліджень в кримінальних провадженнях за фактами незаконного використання торговельних марок (знаків для товарів і послуг)» [165].

Отже, здавалось би, що за наявності переліченої кількості документів методичного характеру визначення розміру упущеної вигоди власника

торговельної марки, внаслідок витіснення одним контрафактним товаром одного оригінального, не повинно викликати суттєвих труднощів, однак це не так.

Згадувані вище методичні рекомендації ДНДЕКЦ МВС України, містять окремий розділ присвячений збиткам внаслідок незаконного використання торговельних марок [165, с. 18-24]. В цьому розділі зокрема вказується:

«Зазвичай, правовласник знака здійснює попередній розрахунок матеріальних збитків, відповідно до ст. 22 ЦКУ, де збитками є... доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушено (упущена вигода), тобто на підставі роздрібної ціни на оригінальну продукцію правовласника шляхом множення кількості вилученого товару на роздрібну ціну, за якою товари правовласника реалізуються на території України...»

Так, для розуміння слідчими змісту заяви та поняття «упущена вигода» правовласник (офіційний представник правовласника за довіреністю) може посылатись на застосування роздрібної ціни оригінальної продукції у підрахунку збитків з урахуванням того, що це відповідає судовій практиці, оскільки, відповідно до п.50 ПП ВГСУ від 17.10.2012 р. № 12, у вирішенні спорів, в яких застосовується поняття «упущена вигода», судам слід виходити з того, що на час вчинення правопорушення один контрафактний товар витісняє з ринку один оригінальний товар. Документами, що підтверджують роздрібну ціну оригінального товару, можуть бути будь-які належним чином оформлені документи (лист, довідка, прас-лист, прейскурант тощо).

... Так, Постановою Кабінету міністрів України від 03.10.07 р. № 1185 затверджено “Національний стандарт № 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності”. Відповідно до абз.2 п.1 Національного стандарту № 4 зазначено, що “стандарт може використовуватися для визначення розміру збитків, завданих у зв’язку з неправомірним використанням об’єктів права інтелектуальної власності”.

П.26 стандарту визначає, що “Розмір збитків за неправомірне використання об’єктів права інтелектуальної власності визначається станом на дату оцінки із застосуванням оціночної процедури накопичення прибутку (доходу), який не отримав суб’єкт права інтелектуальної власності та/або ліцензіат внаслідок неправомірного використання об’єкта прав інтелектуальної власності, виходячи з обсягів виробництва та/або реалізації контрафактної продукції”.

Позиція Верховного Суду України щодо методу розрахунку збитку відображена у п.25 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.11.2009 р. № 10 “Про судову практику в справах про злочини проти приватної власності”, а саме: “Вартість викраденого майна визначається за роздрібними (закупівельними) цінами, що існували на момент вчинення злочину, розмір відшкодування завданих злочином збитків – за відповідними цінами на час вирішення справи в суді. За відсутності зазначених цін на майно його вартість може бути визначена шляхом проведення відповідної експертизи.”

... Отже, виходячи з вказаного вище, розрахунок матеріальних збитків, завданих правовласнику, можливий за наявності кількості вилученої та задокументованої контрафактної (фальсифікованої) продукції з прив’язкою до часового періоду та ціни оригінальної продукції (з прив’язкою до часового періоду)» [165, с. 18, с. 21].

Вищевказане свідчить, що в Україні на рівні методичних рекомендацій ДНДЕКЦ МВС України рекомендовано застосовувати для визначення упущеної вигоди власника торговельної марки підхід множення кількості всіх виявлених контрафактних товарів (виготовлених, проданих та на зберіганні) на ціну оригінальних.

На нашу думку вказаний вище спосіб розрахунку є методично необґрунтованим. Спробуємо це довести.

По-перше, як було досліджено вище тільки продаж контрафактної продукції може спричиняти упущену вигоду для власника торговельної марки.

Тому враховувати кількість вилученої контрафактної продукції (виготовленої та тієї, що зберігалася) для розрахунку упущеної вигоди є сумнівним.

По-друге, як уже вказувалось, принцип витіснення контрафактною продукцією оригінальної є гіпотетичним припущенням, яке має місце не у всіх випадках незаконного використання торговельних марок. Відомо, що узагальнення судової практики мають рекомендаційний характер та не відносяться до методичного забезпечення, тому *«узаконити», що на час вчинення правопорушення один контрафактний товар витісняє з ринку один оригінальний товар не можуть.*

До того ж у цій ситуації маємо підкреслити викривлене тлумачення та підміну понять. Вищий господарський суд України зазначив принцип витіснення у п. 50 III розділу, що стосується вирішення спорів, пов'язаних із захистом авторського права і суміжних прав. Подібної норми у розділі IV, що стосується вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав на торговельні марки не міститься [240].

Наприклад, це означає, що контрафактний примірник комп'ютерної програми Microsoft Windows витісняє з ринку оригінальний, тому що ці примірники однакові, різниця лише у тому, що контрафактний проданий без дозволу власника. Особа котра продає контрафактний Microsoft Windows не створює іншу комп'ютерну програму. А от оригінальний золотий годинник Rolex та його китайська контрафактна копія є абсолютно різними товарами, спільне у них лише зображення торговельної марки Rolex.

У цьому випадку, особа може свідомо купувати саме підробку, без наміру та можливості купити оригінал. Тому, за таких обставин принцип витіснення застосовувати не можна, оскільки упущена вигода власнику торговельної марки не завдається, тут має місце порушення ділової репутації.

По-третє, наявність у методичних рекомендаціях ДНДЕКЦ МВС України посилання на судову практику у справах про злочини проти приватної власності, де пропонується *визначати вартість викраденого майна за роздрібними (закупівельними) цінами* (п. 25 Постанови Пленуму ВСУ від

26.11.2009 р. № 10) свідчить про порушення описаної вище незалежності одне від одного прав інтелектуальної власності та прав власності на річ (ст. 419 ЦК України) [337]. Тому аж ніяк не може стосуватись незаконного використання торговельних марок.

По-четверте, має місце неправильне трактування підходів та методів оцінки. Відтак, п. 26 Національного стандарту № 4 за яким розмір збитків пропонується розраховувати із застосуванням *оціночної процедури накопичення прибутку (доходу)*, який не отримав власник торговельної марки внаслідок її незаконного використання, виходячи з обсягів виробництва та/або реалізації контрафактної продукції [245], *не означає знаходити добуток кількості всіх виявлених контрафактних товарів (виготовлених, проданих та на зберіганні) на ціну оригінальних*.

Оціночна процедура накопичення прибутку (доходу) відноситься до дохідного підходу, методами якого є непряма (дисконтування грошового потоку) та пряма капіталізація доходу (п. 10 Національного стандарту № 4) [245].

Застосування зазначених методів передбачає визначення *розміру тієї частини доходу, що отримана у зв'язку з наявністю у юридичної або фізичної особи майнових прав інтелектуальної власності* (п. 11 Національного стандарту № 4) [213, с. 190; 245].

При цьому грошовим потоком чи доходом може бути:

- різниця між прибутком суб'єкта права інтелектуальної власності, отриманого в результаті використання об'єкта права інтелектуальної власності, та прибутком, отриманим без використання такого об'єкта (*для методів переваги у прибутку і розподілу прибутків*);
- додатковий прибуток, який отримано суб'єктом права інтелектуальної власності в результаті використання об'єкта права інтелектуальної власності (*для методу додаткового прибутку*);

- ліцензійний платіж за надання прав на використання об'єкта права інтелектуальної власності (*для методу роялті*) [245].

На наш погляд упущену вигоду власника торговельної марки буде правильним визначати через виділення частини прибутку, що припадає на торговельну марку або ліцензійних платежів з одиниці витісненого оригінального товару.

Наукові передумови наведеного підходу містяться у п. 1.3. цього дослідження, де показані економічні вигоди від законного використання торговельної марки.

З приводу застосування гіпотетичного роялті (*reasonable royalty damage*) як методу доведення збитків за незаконне використання торговельної марки І. Томаров пише: «Використання торговельної марки генерує дохід (опосередкований – через збільшення продажів товару, або прямий – через надання платної ліцензії на використання третій особі), тому метод гіпотетичного роялті є розповсюдженим. Цей метод застосовується в США та європейських країнах, а найсвіжіший приклад – Італія.

У ст. 125 Закону про промислову власність вказано, що суд повинен врахувати всі важливі обставини: негативні економічні наслідки (в тому числі упущену вигоду власника порушених прав); вигоду, отриману порушником; нематеріальні збитки (школа репутації компанії та бренду).

Упущена вигода власника знака чи патенту не може бути меншою, ніж розмір роялті, який порушник мав би сплатити для отримання ліцензії на використання об'єкта.

Верховний суд Італії у вересні 2017 р. стягнув з особи, яка продавала товар з використанням патенту, гіпотетичне роялті, яке на думку суду, сплатив би порушник, якби уклав з власником ліцензійний договір» [322, с. 15].

Опис всіх можливих варіантів вирішення експертного завдання з визначення упущеної вигоди власника торговельної марки від її незаконного використання є темою окремого дослідження.

В рамках цієї роботи пропонується розглянути застосування *методу роялті* як основного методу встановлення упущеної вигоди власника торговельної марки від її незаконного використання [223, с. 151].

У процесі реалізації *методу роялті* встановлюється ставка роялті, база нарахування роялті та період, протягом якого необхідно розрахувати упущену вигоду. Розрахунок реалізовується в декілька послідовних етапів.

Етап I. Роялті. Ставка та база роялті встановлюється на підставі реальних ліцензійних договорів, за якими власник торговельної марки надає право користування на неї іншим особам.

В разі відсутності таких договорів пропонується використання умов *гіпотетичного ліцензійного договору*. Подібний підхід є звичайною практикою оцінки майнових прав об'єктів інтелектуальної власності та рекомендований до застосування методикою норми п. 2.11 якої декларують: «Визначення економічної ефективності (доходу) також може здійснюватись на припущенні оцінювача про те, що оцінювані майнові права не належать їх теперішньому правоволодільцю (метод роялті). У такому випадку особа, що використовує право на використання ОПІВ, яке їй не належать, зобов'язана була б використовувати ОПІВ на підставі ліцензійного договору, що зобов'язує її здійснювати ліцензійні платежі на користь правоволодільця. Розмір таких платежів розраховується з урахуванням пункту 15 Національного стандарту № 4 та практики укладання ліцензійних договорів, що склалася. У такому випадку економічна ефективність (дохід), що утворюється в результаті відсутності зобов'язання зі сплати ліцензійних платежів, ототожнюється з додатковим прибутком, що створюється інтелектуальною власністю» [243].

В літературі зустрічаються різні назви гіпотетичної ставки роялті: *стандартні, приблизні та ринкові*.

В Європейському Союзі та США існує достатня кількість літератури та баз даних, які акумулюють дані щодо ринкових ставок роялті: RoyaltyStat, Royalty Rate Guides, Licensing Royalty Rates, RoyaltySource, The Licensing Letter Royalty Trends Report та ін. [191].

В Україні через нерозвиненість ринкових біржових механізмів подібні дослідження знаходяться в початковому стані. Певні дані можна дізнатися з наукових публікацій [4; 88]. Власні бази даних ставок роялті мають державне підприємство «Держзовніщінформ» Міністерства економічного розвитку та торгівлі України [193], що на платній основі надає подібну інформацію, та Всеукраїнська громадська організація «Асоціація Фахівців Оцінки» [192].

Стандартною базою роялті в гіпотетичному ліцензійному договорі є виручка від реалізації ліцензійної продукції, що є проміжним показником.

Гіпотетична виручка розраховується шляхом добутку кількості реалізованої контрафактної продукції, що витіснила таку ж кількість оригінальної, на ціну оригінальної продукції.

За умови, коли ринкова ставка роялті для певної продукції не розраховується як відсоток від виручки, а має фіксований вигляд, наприклад, 2\$ з 1 шт., окрім кількості реалізованого контрафакту не має потреби встановлювати інші показники.

Етап II. Період. Для оцінки майнових прав об'єктів інтелектуальної власності обов'язковим показником є дата оцінки. Для економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності при встановленні упущеної вигоди використовується інша категорія – *період (строк)* для якого вона розраховується. Як правило, цей період дорівнює періоду порушення або іншому часовому проміжку, який зазначається в документі про призначення експертизи або міститься в матеріалах кримінального провадження.

Етап III. Розрахунок. Розміри грошових потоків роялті, які не отримав власник торговельної марки (потерпілий) в загальному вигляді розраховуються по формулі (3.1):

$$L_p = \sum_{t_i=t_0}^{t_z} (Q \times P_n \times R_r) \quad (3.1),$$

де:

L_p (Loss of profits) – упущена вигода (сума грошових потоків роялті);

Q (Quantity) – кількість реалізованого контрафактного товару;

P_n (Net price) – чиста ціна продажу оригінального товару;

R_r (Royalty rate) – ставка роялті, %;

t (Time) – час (період), t_i = час протягом якого здійснюється порушення, що знаходиться в періоді від t_0 (початок) до t_z (закінчення).

Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності як окремий підвид експертизи у сфері інтелектуальної власності має багато загальних ознак з III-м класом Економічної експертизи [242], зокрема у питаннях судово-експертного вивчення упущеної вигоди.

Характерно, що проблеми методичного характеру для цих обох напрямів мають багато спільного.

Документальна обґрунтованість розрахунків втраченої вигоди входить до завдань дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій (спеціальність 11.2) [188, с. 207].

Врахувавши досвід Г. А. Матусовського, який у 1999 р. здійснив першу спробу розроблення фундаментальної класифікації економічних експертиз, укладачі навчального посібника з основ судової експертизи, зафіксували в рамках «Експертизи фінансового стану підприємств» підвид «Експертиза бізнес-планів, стратегічних рішень, підсумків їх виконання» [188, с. 202-203].

Окрім цього вказані автори до окремих методів судово-економічної експертизи віднесли *моделювання економічних процесів*, що може здійснюватися *способом відтворення господарських операцій* [188, с. 215-216].

Слід звернути увагу, що експерти-економісти Київського НДІСЕ МЮ України для розрахунку упущеної вигоди вважають за можливе використовувати «метод прогнозування за допомогою побудови трендових математико-статистичних моделей» [205, с. 93-94].

Вивчаючи пріоритетні напрями наукових досліджень проблем судової експертизи А. В. Іщенко у 2003 р. встановив, що Н. І. Шахріна та О. В. Арутюнян розглядали можливість використання ймовірно-статистичних методів у почеркознавчій експертизі. Для потреб вказаного виду

криміналістами досліджувався і метод моделювання (В. М. Самороковський) [85, с. 156-157].

Також можливості статистичних методів для вирішення завдань розслідування злочинів та правомірність математико-статистичної експертизи доводив Н. О. Родіонов [85, с. 156].

Усе це свідчить про те, що запропонований метод роялті поєднує у собі: *загальнонаукові методи* – почуттєво-раціональні (опис, порівняння, моделювання); логічні (аналіз, синтез, гіпотеза, аналогія і т.д.); математичні (обчислення, математичного моделювання та прогнозування) та *окремі (спеціальні) методи* – інших наук (ймовірно-статистичні та математико-статистичні методи); спеціальні методи судово-економічної експертизи (моделювання економічних процесів); спеціальні оціночні методи (звільнення від роялті).

Загалом експертне завдання зі встановлення упущеної вигоди власника торговельної марки відноситься до складних діагностичних завдань, пов'язаних зі з'ясуванням причинно-наслідкових зв'язків між діями та наслідками [314, с. 19-20; 331, с. 435].

Застосування методу роялті з моделюванням гіпотетичного ліцензійного договору ситуацію злочину зіставляє з типовою ситуацією, відомою за закономірностями повторюваних подій, що притаманне саме криміналістичній діагностиці, в основі якої лежить метод порівняння [228, с. 480].

Гіпотетична ставка роялті обирається з ймовірної множини ставок, застосованих у минулому для подібних товарів, зібраних шляхом статистичних спостережень та акумульованих у базі даних, що відображає метод аналогії. У свою чергу порівняння за аналогією є сутністю криміналістичної діагностики, оскільки «за допомогою аналогії виводять умовивід, ступінь ймовірності якого залежить від кількості подібних ознак і від того, наскільки такі ознаки є суттєвими [228, с. 480].

Об'єднання завдань судової експертизи торговельних марок щодо встановлення тотожності торговельної марки з виявленням позначенням на ймовірно контрафактному товарі, соціальної психології щодо помилкового сприйняття споживачем контрафактного товару замість оригінального (принцип витіснення), а також економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності з визначення упущеної вигоди власника торговельної марки, створює *ситуаційне завдання*, вирішення якого дозволить установити механізм незаконного використання торговельної марки в цілому або його окремих обставин, на підставі використання спеціальних знань [351, с. 9]

Не менш важливим для дослідження застосування спеціальних економічних знань під час розслідування злочинних посягань на торговельні марки окреслити межі компетенції експерта з визначення матеріальної шкоди.

Краще за все це пояснюється через криміналістичні та кримінально-процесуальні критерії класифікації висновку експерта.

За ступенем визначеності з позицій гносеології будь-який експертний висновок зі встановлення упущеної вигоди може бути лише *ймовірним*.

Твердження не лише про певний розмір, але про наявність чи відсутність упущеної вигоди, у *категоричній* формі неможливе оскільки вона стосується подій майбутнього, а довести можна лише факти минулого.

Ця проблема обумовлює невизначеність меж процесуальної компетенції експерта з визначення матеріальної шкоди (спеціальність 13.9.) так як виходить, що його висновок встановлює одну з головних обставин, що підлягає доказуванню.

Іншими словами, в даному випадку має місце збіг експертного завдання та факту, який у правовому сенсі може бути встановлений тільки судом. Причому факту, який не може бути встановленим в об'єктивній дійсності жодним суб'єктом, оскільки відноситься до подій майбутнього [225, с. 529].

Залежно від характеру відносин між наслідком і його підставою експертні висновки класифікуються на умовні та безумовні.

Очевидно, що висновок експерта зі встановлення упущеної вигоди, внаслідок незаконного використання торговельних марок, є *умовним* і, передусім, залежить від можливості витіснення контрафактним товаром оригінального.

Тобто, коли експерт з економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності (спеціальність 13.9.) визначає розмір упущеної вигоди, він припускає, що приміром виявлені слідством продані 10 од. контрафактного товару стало єдиною причиною, чому не було придбано 10 од. оригінального товару.

Таким чином виходить, що всі експертні висновки з визначення упущеної вигоди власника торговельної марки, внаслідок її незаконного використання, є *ймовірними* та *умовними*.

За таких обставин встановлення експертом з економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності (спеціальність 13.9) у категоричній формі розміру упущеної вигоди, без зазначення умови про заміщення проданим контрафактним товаром оригінального, виходить за межі його, як процесуальної, так і наукової компетенції.

У контексті зазначеного необхідно додатково звернути увагу, що під час розслідування незаконного використання торговельних марок, при формулюванні експертного питання про встановлення упущеної вигоди поширеним випадком є зазначення виявленої кількості контрафакту, без розподілу на виготовлені, продані та ті, що зберігались, одиниці.

У зв'язку з цим, не всі експерти з економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності (спеціальність 13.9), розраховуючи упущену вигоду, зазначають додаткову умову для тих одиниць контрафакту, які не були продані. Це призводить до завищення розміру упущеної вигоди і, як наслідок, неправильної кваліфікації дій та незаконних судових рішень.

Як приклад, наведемо кримінальну справу № 725/1466/14-к, в якій суд встановив:

1. обвинувачений незаконно виготовив контрафактні сумки шляхом нашивки на них бирок з позначеннями CHANEL та , що тотожні до зображень торговельних марок за міжнародними реєстраціями № R431873 від 10.08.1997 р. та № 731984 від 10.02.2000 р. без згоди власника торговельної марки – компанії CHANEL SARL;

2. в ході проведення оперативної закупівлі було зафіксовано та задокументовано реалізацію контрафактної продукції;

3. внаслідок обшуку було виявлено та вилучено контрафактні сумки, які зберігалися з метою продажу [39].

У зазначеній справі, суд кваліфікував дії обвинуваченого по зберіганню контрафактної продукції з метою реалізації, як незакінчений замах на злочин, оскільки злочинний умисел був не доведений до кінця у зв'язку з припиненням незаконної діяльності правоохоронними органами.

У кримінальній справі № 1-300/13 суд перекваліфікував дії обвинуваченого із застосуванням ч. 3 ст. 15 КК (незакінчений замах) до формули кваліфікації органів досудового слідства за ч. 3 ст. 229 КК України. Суд у вирокі зазначив: «...изготовленные сигареты подсудимым не продавались, а только хранились на складе, что не причинило ущерба по сути, а лишь могло его причинить в случае реализации фальсифицированной табачной продукции. Преступный умысел ОСОБА_2 не был доведен до конца по причинам, не зависящим от его воли» [233].

Схожі обставини і логіка правозастосування при незаконному використанні торговельних марок, де було застосовано конструкцію незакінченого злочину, прослідковується у справах № 419/3085/2012 [232], № 1109/8768/12 [38], № 725/5024/13-к [40], № 725/3081/14-к [41] та № 726/2324/14-к [42].

Характерно, що в результаті аналізу 81 вироку за обвинуваченням в незаконному використанні торговельних марок, доступних у Єдиному державному реєстрі судових рішень, було встановлено більше 55 % випадків (47 шт.) кваліфікації дій підсудних виходячи із способів готування злочину

(виготовлення і зберігання) без застосування конструкцій попередньої злочинної діяльності, що безперечно є порушенням закону.

За таких обставин, на нашу думку, під час розслідування незаконного використання торговельних марок слідчий повинен при призначенні експертизи по встановленню матеріальної шкоди в обов'язковому порядку розмежовувати питання за критерієм готування або вчинення незаконного використання торговельної марки.

Так, при встановленні реалізації контрафактних товарів, формулювання питання може бути таким: *«Який розмір матеріальної шкоди було завдано власнику торговельної марки згідно Свідоцтва № X в результаті реалізації X од. товару?»*

При встановленні всіх інших підготовчих дій для незаконного використання торговельної марки ми пропонуємо використовувати конструкцію «за умови реалізації ...». Формулювання питання може бути таким: *«Який розмір матеріальної шкоди було б завдано власнику торговельної марки згідно Свідоцтва № X за умови реалізації X од. виготовленого (запропонованого до продажу; виявленого на зберіганні) товару?»* [210, с. 49].

3.3. Удосконалення експертного дослідження торговельних марок та експертна профілактика під час розслідування їх незаконного використання

До питання удосконалення експертного дослідження торговельних марок необхідно підходити системно.

Першочерговим, що необхідно зробити це внести зміни до зареєстрованої МЮ України *Методики проведення експертних досліджень, пов'язаних із засобами індивідуалізації*, що на даний час внесена до Реєстру методик судових експертиз (див. Додаток Ж).

Механізм необхідних дій для таких дій існує через Секцію судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи спільно з Координаційною радою з проблем судової експертизи при МЮ України.

Наступним кроком є розробка на основі звіту про НДР «Методика судово-експертного дослідження знаків для товарів і послуг (торговельних марок)» за кер. Г. В. Прохорова-Лукіна, КНДІСЕ, 2009 р. [160] нової Методики експертного дослідження торговельних марок з урахуванням методичного інструментарію криміналістики та судової експертизи, а також пропозицій висвітлених у 3.2. цього дослідження.

Також потребує редакційних правок розділ V Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [242]. Враховуючи, що встановлення *«схожості позначення настільки, що його можна сплутати»* виходить за межі наукової компетенції експертів з дослідження торговельних марок та, на наш погляд, є питанням, що відноситься до тлумачення права, доцільно питання викласти у наступній редакції: *«Чи є позначення _____, нанесене на _____ тотожним із торговельною маркою № _____?»*; *«Чи містить позначення _____, нанесене на _____ суттєві індивідуалізуючі ознаки (в цілому чи їх елементи) торговельної марки № _____?»*.

З метою удосконалення встановлення тотожності та/або суттєвих індивідуалізуючих ознак в цілому чи їх елементів у зображенні торговельної марки з виявленим позначенням на імовірно контрафактному товарі пропонується розробити комп'ютерну експертну систему зі встановлення тотожності позначень. Ця система зможе автоматично порівнювати завантажені слідчим зображення на ймовірно контрафактному товарів з еталонним зображенням торговельної марки за принципом антиплагіатних програм.

Така система повинна бути побудована з урахуванням методу криміналістичної ідентифікації та основних принципів, що розроблені

Всесвітньою організацією інтелектуальної власності у питаннях визначення спорідненості та однорідності товарів.

У цьому випадку доречним навести висновок В. В. Бірюкова, що «технології не підміняють прийоми, методи та методики, а органічно в них вписуються, сприяють їх удосконаленню та надають можливість виконання завдань на високому рівні з урахуванням досягнень сучасної наукової думки і досконалих технічних засобів» [24, с. 18].

При розгляді питання методичного забезпечення економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності доцільним буде зазначити, що згідно доручення Кабінету Міністрів України від 08.11.2007 р. № 30458/21/1-07 МЮ України повинно було розробити та затвердити методичні рекомендації визначення розміру шкоди, завданої порушенням прав інтелектуальної власності з метою вдосконалення економічних важелів охорони та захисту цих об'єктів.

Однак згідно з листом № 19-91-324 від 20.11.2007 р. МЮ України повідомило Кабмін, що оскільки існує Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» згідно п. 26 якого, передбачено механізм встановлення збитків, то на даний час на законодавчому рівні питання щодо визначення розміру шкоди, завданої порушенням прав інтелектуальної власності, врегульовано. При цьому у листі зазначалось, що з метою дотримання однієї з вимог нормопроєктувальної техніки, стосовно зменшення до мінімуму кількості актів з одного питання, розробка окремого нормативно-правового акту, який би визначав методичні рекомендації визначення розміру шкоди, завданої порушенням прав інтелектуальної власності, є недоцільним.

З пропозицією МЮ України Віце-прем'єр-міністр погодився, однак попросив МЮ України в межах компетенції сприяти якісному проведенню судових експертиз з питань інтелектуальної власності та раз на півроку інформувати Кабмін про практику застосування п. 26 Національного стандарту № 4 під час визначення розміру збитків, завданих неправомірним

використанням прав інтелектуальної власності. Саме тому у нас була можливість отримати в МЮ України інформацію щодо кількості експертиз з цих питань (див. Таблицю № 3 та Діаграму № 3 Додаток К).

Проте проведені нами дослідження, а також низька ефективність розкриття злочинів у сфері інтелектуальної власності, у тому числі незаконного використання торговельних марок, доводить, що така методика потрібна.

Положення Національного стандарту № 4 не враховують низки вимог, які висувуються до проведення судових експертиз, а в деяких випадках прямо суперечать Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, зокрема, що стосується такої норми-заборони як самостійне збирання матеріалів, які підлягають дослідженню та обмеження експертного дослідження матеріалами справи [242].

Методичний інструментарій оцінки значно відрізняється від судової експертизи та не може задовольнити потреби останньої. Тому, поки не розроблено методичного забезпечення економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності та з метою уникнення розповсюдженої практики неоднозначного тлумачення норм п. 26 Національного стандарту № 4 України, за якими начебто розрахунок збитків внаслідок незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності здійснюється через добуток виготовлених одиниць контрафакту на ціну оригінальних товарів, пропонується викласти його у наступній редакції:

«26. Збитки, внаслідок неправомірного використання об'єкта права інтелектуальної власності, завдаються у формі упущеної вигоди, яку не отримав суб'єкт права інтелектуальної власності та/або ліцензіар.

Упущена вигода визначається методами дохідного оціночного підходу, які передбачають визначення розміру тієї частини доходу, що отримана у зв'язку з наявністю у юридичної або фізичної особи майнових прав інтелектуальної власності.

При застосуванні принципу витіснення, за яким на час вчинення правопорушення один контрафактний товар витісняє з ринку один оригінальний товар, недоотриманий грошовий потік формується виходячи з обсягів реалізованої контрафактної продукції».

На наш погляд, науково-методичне забезпечення економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності у питанні встановлення розміру упущеної вигоди, внаслідок незаконного використання торговельних марок, повинно бути розроблене з урахуванням:

1. Загальнонаукових методів – почуттєво-раціональні (опис, порівняння, моделювання); логічні (аналіз, синтез, гіпотеза, аналогія і т.д.); математичні (обчислення, математичного моделювання та прогнозування);
2. Спеціальних методів інших наук (ймовірно-статистичні та математико-статистичні методи); спеціальні методи судово-економічної експертизи (моделювання економічних процесів);
3. Оціночних методів (звільнення від роялті; переваги у прибутку; додаткового прибутку).

Розробка власних методичних рекомендацій з судово-експертного дослідження упущеної вигоди, внаслідок незаконного використання торговельних марок, дозволить розвивати та удосконалювати механізм захисту майнових прав на торговельні марки за допомогою економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності.

М. Я. Сегай та В. К. Стринжа у 1997 р. пропонували з метою розробки єдиних методологічних основ судово-експертного дослідження сформулювати три загальних вчення: матеріальних слідів-відображень (що обслуговує «блок» кримінальних, судово-технічних і судово-медичних експертиз); ідеальних слідів-відображень (об'єднує судово-психіатричні та судово-психологічні експертизи) та слідів-позначень («блок» судово-економічних експертиз) [94, с. 7].

У зв'язку з цим науково-методичне забезпечення експертних досліджень торговельних марок та економічних досліджень у сфері інтелектуальної

власності повинно ґрунтуватись на загальному вченні про сліди-позначення, що притаманне судово-експертній документалістиці та об'єднує різні судово-експертні пізнання події, яка досліджується [94, с. 7; 331, с. 436].

Однією із основних засад судочинства закріплених в нормах ст. 129 Конституції України є змагальність сторін, свобода в наданні доказів та доведенні перед судом їх переконливості [108]. Коли вступив у силу КПК 2012 р. законодавець навіть передбачав можливість залучення експерта стороною захисту з приводу чого в експертному середовищі точилась жвава дискусія [52, с. 88; 224, с. 225;].

Разом з тим, з 15 березня 2018 р. набрали чинності зміни згідно з якими експертиза у кримінальному провадженні призначається виключно ухвалою слідчого судді (ч. 1 ст. 242 КПК України) [124]. При цьому, той самий закон вніс зміни і до ст. 7 ЗУ «Про судову експертизу», фактично заборонивши участь приватних судових експертів у кримінальному провадженні [264].

Очевидно, що такий стан речей не тільки порушує принцип змагальності у кримінальному провадженні, але і обмежує право на захист та вибір експерта, що не працює у спеціалізованій експертній установі.

Для вирішення зазначених проблем необхідно повернутись до колишніх редакцій ч. 1 ст. 242 КПК України та ч. 1 ст. 7 ЗУ «Про судову експертизу».

Експертна профілактика незаконного використання торговельних марок. У криміналістиці питання розробки методики попередження злочинності вперше було поставлене Г. А. Александровим в післявоєнні роки (1948 р.) [105, с. 209].

Дослідження можливостей судової експертизи у профілактиці злочинності розглядалось значно пізніше. У 1967 р. у журналі «Радянське право» виходить» праця В. П. Колмакова «Форми діяльності установ судової експертизи по запобіганню злочинам», де він звертає увагу на «важливе профілактичне значення» висновків експертів, що сприяють встановленню істини та гарантують невідворотність покарання [105, с. 279].

Пізніше у 1974 р. в Києві І. Я. Фрідман захищає кандидатську дисертацію «Судова експертиза та питання попередження злочинів» [332].

Як пише Ф. М. Джавадов, значних зусиль у дослідженні питань експертної профілактики доклали Ф. Е. Давудов та І. А. Алієв. Їх напрацювання «отримали визнання і послужили тому, що в жовтні 1986 року, у Баку, на базі Азербайджанського НДІСЕ по цій проблемі була проведена перша Всесоюзна науково-практична конференція, а при Азербайджанському НДІСЕ за розпорядженням Міністерства юстиції СРСР від 19 травня 1987 року була заснована Всесоюзна Рада по експертній профілактиці» [61, с. 8]. Того ж року була розроблена і прийнята Інструкція «Про організацію і проведення профілактичної роботи судово-експертними установами системи Міністерства юстиції СРСР», а Азербайджанський НДІСЕ був визнаний центром розробки проблем експертно-профілактичної діяльності, констатує Ф. М. Джавадов [61, с. 8].

Експертну профілактику визначають як розділ судової експертизи, який розглядає можливості використання спеціальних знань з метою виявлення обставин, що сприяють злочинам і розробки профілактичних заходів.

Вчені виділяють дві форми реалізації експертної профілактики: процесуальну та непроцесуальну. У науковій літературі зазначається, що проведення експертиз з питань профілактичного характеру та/або установлення обставин у експертизі з власної ініціативи (експертна ініціатива), що мають значення для профілактики правопорушень, це процесуальна форма експертної профілактики [58, с. 146; 105, с. 280-281; 317, с.355; 332].

Натомість наукове узагальнення та аналіз матеріалів експертної, слідчої та судової практики; проведення наукових досліджень з питань експертної профілактики; надання на основі спеціальних знань науково-практичної допомоги державним та громадським установам у виявленні обставин, що мають значення для профілактики правопорушень обізнаними особами – це непроцесуальна форма [58, с. 148; 105, с. 281; 317, с. 365].

Д. П. Гуріна виокремлює 3 групи обставин профілактичного характеру, які можуть бути встановлені експертом, а саме: 1) обставини технічного характеру; 2) обставини організаційно-правового характеру; 3) обставини медичного характеру [58, с. 147]. Розглянемо вказані групи обставин по відношенню до експертної профілактики незаконного використання торговельних марок.

На нашу думку, *недоліки об'єкту злочинного посягання* (безпосередньо торговельна марка), що сприяють вчиненню незаконного використання торговельних марок, усунути проблематично через особливості цього об'єкту інтелектуальної власності. Справа в тому, що головний недолік, що призводить до злочинних посягань одночасно є основною цінністю. Так, для незаконного використання торговельної марки необхідно лише нанести її зображення, еталонна копія котрого міститься у відкритому реєстрі в мережі Інтернет, на товар (цінник, бирку), для якого вона зареєстрована, і продати його.

Чим більше власники торговельних марок популяризують або іншими словами «розкручують» бренд, тим він стає дорожчим, впізнаваним, і одночасно з цим, торговельна марка починає приваблювати злочинців, котрі намагаються незаконно збагатитись, реалізуювши власний контрафактний товар під виглядом відомого бренду. З огляду на це, власники торговельних марок зацікавлені у постійному рекламуванні своєї торговельної марки, щоб її зображення з'являлось на телебаченні, радіо, вуличних стендах, Інтернеті, тощо, однак забезпечити захист від її незаконного використання складно. Коли зображення знаходиться в Інтернет, питання його захисту від неправомірного нанесення на неоригінальний товар, майже нездійсненне. Це теж саме, що заборонити особі наспівувати відому пісню, оскільки права на її виконання належать музичній студії. Спостерігається пряма залежність між збільшенням цінності торговельної марки та появою на ринку її підробок.

Виявлення *обставини технічного характеру*, що сприяють вчиненню незаконного використання торговельних марок пов'язане, насамперед, з

видом товару для якого зареєстрована торговельна марка і складністю його підробки. Так, виготовити контрафактний автомобіль Mercedes-Benz і продати його під виглядом справжнього, увівши споживача в оману, на нашу думку, є нездійсненним. Проте, виготовити шкарпетки із вишивкою зображення

adidas® і продати їх – не дуже складне завдання.

Тому чим більш технологічний товар, тим менша ймовірність його підробки і навпаки, чим простіше технологія виготовлення – тим більша ймовірність вчинення незаконного використання торговельної марки.

При цьому, важливим фактором під час розслідування незаконного використання торговельних марок є усвідомлення того, що споживач не завжди вводиться в оману відносно підробленого товару. Розповсюдженням явищем, особливо, серед такого товару як одяг, сумки, парфумерія є те, що особа повідомлена продавцем, що товар неоригінальний. Наприклад, поряд з пропонуванням до продажу таких товарів зазначається що це «копія» або «репліка» відомого бренду, як на сайті Інтернет-магазину <https://empirebags.com.ua> (див. рис. 3.8).

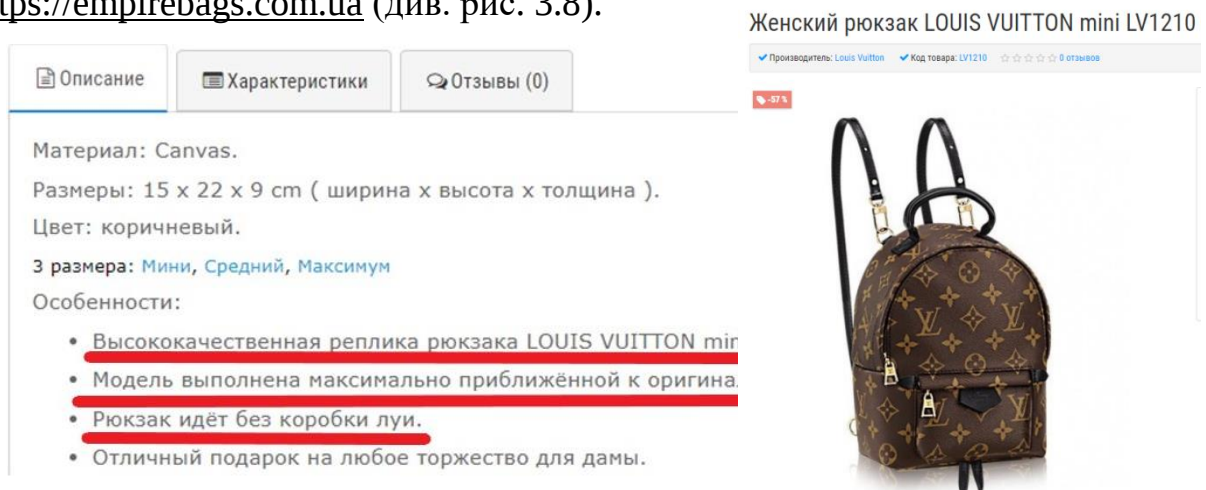

Рис. 3.8 – Пропонування контрафактної продукції з повідомлення споживачу про підробку

Тому такий превентивний захід як ускладнення технологічного процесу виготовлення товару та нанесення на оригінальний товар захисних елементів від підробок буде дієвим лише для тих груп товарів, підробки яких не купуються споживачами усвідомлено. Тобто тих, товарів підробки яких на

думку споживача можуть бути для нього шкідливими, наприклад, продуктів харчування, кави, чаю, тютюнових виробів, алкогольної продукції, агрохімікатів, добрив, лез для гоління тощо. А для таких товарів, як наприклад, шкарпетки, де домінує функціональне призначення і технологія виробництва є простою, цей захід навряд чи вплине.

До *обставин організаційно-правового характеру*, які сприяють вчиненню незаконного використання торговельних марок слід віднести: відсутність торговельної марки у Митному реєстрі об'єктів інтелектуальної власності (ст. 398 Митного кодексу України); порушення вимог нормативних актів, які регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку майнових прав на торговельну марку як нематеріального активу юридичної особи; порушення вимог правил торгівлі (продаж товару на стихійних ринках; в мережі Інтернет); порушення вимог переміщення товарів через митний кордон України (не включення роялті та ліцензійних платежів до митної вартості товару).

Щодо *обставини медичного характеру*, то ми вважаємо, що вони є нерелевантними для профілактики незаконного використання торговельних марок.

Слід зазначити, що питанню використання спеціальних знань щодо запобігання незаконного використання торговельних марок у юридичній літературі увага не приділялась. Нам невідомі також випадки процесуальної форми експертної профілактики незаконного використання торговельних марок.

Разом з тим на підставі узагальнення та аналізу експертної, слідчої та судової практики розслідування незаконного використання торговельних марок можливо запропонувати наступні профілактичні заходи:

1. застосування власниками торговельних марок індивідуальних додаткових захисних елементів на оригінальному товарі, його упакуванні (водяні знаки; голограми; особливості корку (для пляшок) тощо);

2. впровадження власниками торговельних марок при продажі оригінальної продукції додаткових сервісів та надання сертифікатів якості (наприклад, для ювелірної продукції розповсюдженням прийомом при купівлі товару є надання безкоштовної послуги з чистки ювелірного виробу протягом року);

3. створення умов власниками торговельних марок для додаткового слідоутворення (внесення торговельної марки в митний реєстр об'єктів інтелектуальної власності; фіксація розміру роялті та ліцензійних платежів у митній декларації; бухгалтерський облік майнових прав торговельної марки як нематеріального активу; ринкова оцінка майнових прав на торговельну марку; фіксація економічних вигід від використання торговельної марки; належне ведення документації управлінського та фінансово-економічного характеру з приводу застосування торговельної марки на товарах власного виробництва; ведення витрат на рекламування та просування торговельної марки);

4. інформування широких кіл, громадськості, споживачів оригінальних товарів з приводу небезпеки контрафактних товарів (кустарне виробництво; порушення технології виготовлення тощо); підвищення самовідповідальності осіб, що усвідомлено купують контрафакт, що вони тим самим фінансують злочинні угруповання;

5. проведення роз'яснювальної роботи серед реалізаторів контрафакту (фізичні особи-підприємці; наймані продавці), які є кінцевою ланкою розповсюдження, безпосередніми виконавцями злочину та, згідно статистичної інформації, притягаються до кримінальної відповідальності значно частіше ніж організовані злочинні угруповання, які виробляють та імпортують контрафакт в Україну (було притягнуто до кримінальної відповідальності в 4 % випадків див. Додаток Д).

Л. К. Мірзоян зазначає, що «більшість вчених, в основному, дотримуються однакової думки, що безпосередніми об'єктами експертної профілактики є обставини, чи в загальному розумінні – явища (недоліки,

порушення, дефекти тощо), які сприяють вчиненню чи приховуванню злочинів чи інших протиправних дій [173].

При цьому недоліки, порушення та дефекти розглядаються при експертній профілактиці завжди в межах експертної компетенції.

Разом з тим, вчені (І. Я. Фрідман, В. М. Кривонос, В. С. Бондар) вказують, що у багатьох випадках установлення максимальної кількості обставин, що сприяли злочину та розробки рекомендацій щодо їх усунення, виникає необхідність у застосуванні комплексу знань [317, с. 359].

З цього приводу Н. І. Клименко зазначає, що «зважаючи на різноманітність відомостей, необхідних для цього, складність організації комплексних досліджень із залученням різних спеціалістів та інші складності у проведенні профілактичної роботи, доцільне проведення таких досліджень у спеціальних структурних підрозділах особами, що спеціалізуються в галузі профілактики правопорушень» [97, с. 262].

Однак незрозуміло, що робити у ситуації, коли виявлена експертом обставина, що сприяє злочину, стосується *дефекту кримінально-правової норми*. За загальним правилом криміналістика вирішує проблеми кримінального права. Вона повинна забезпечити реалізацію чималої частини його норм, писав А. В. Іщенко [81, с. 35]. Разом з тим, «проблеми взаємодії криміналістики та кримінального права належать до таких, які взагалі обговорюються дуже рідко» [81, с. 35].

З одного боку, у процесуальному відношенні, пропозиція профілактичного характеру з питання удосконалення кримінально-правової норми завжди буде виходом за межі експертної компетенції, бо стосується права. Проте в той же час, у змістовному відношенні, якщо виявлена обставина, по-перше, встановлена на підставі експертної практики, а по-друге, стосується спеціальних знань експерта, його пропозиції можна ризикнути віднести до *криміналістичних рекомендацій*. Бо, як відомо, останні є результатом криміналістичного забезпечення – комплексної діяльності, яка включає в себе врахування багатьох чинників, обставин, пов'язаних з

оптимальним наданням практиці відповідних засобів не тільки розслідування, але і попередження злочинів [340, с. 17].

Свого часу при розгляді напрямів виявлення потреб практики розслідування злочинів А. В. Іщенко звертав увагу на конкретні завдання реалізації прогностичної функції криміналістики [84, с. 27].

Поміж усього наголошувалось на необхідності постійного, систематичного вивчення різноманітних видів діяльності, криміналістичного вивчення змісту законів та нормативних актів, що регламентують таку діяльність з метою визначення можливих (існуючих чи умисно створених) умов для скоєння злочинів та виявлення так званих «криміногенних ділянок», тобто місць найбільш імовірного скоєння злочинів [84, с. 28].

На підставі вищевикладеного, якщо уявити, що була б проведена робота з криміналістичного вивчення змісту ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» та інших нормативних актів, що відносяться до торговельних марок, а також проаналізовані формальні та неформальні відносини з метою визначення обставин, які створюють можливості для незаконного використання торговельних марок, навряд чи б криміналісти схвалили доцільність включення до кримінально-правових норм, що повинні забезпечити захист від незаконного використання торговельних марок, упущеної вигоди її власнику як обставини, що підлягає обов'язковому доказуванню під час розслідування.

Вище показано, що низька ефективність розслідування незаконного використання торговельних марок (8 %) передусім пов'язана зі складнощами експертного дослідження упущеної вигоди власника торговельної марки. Також встановлено, що експертний висновок зі встановлення цієї обставини завжди ймовірний та умовний.

Принцип вирішення суперечних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються, та конституційна заборона обґрунтування кримінального обвинувачення на припущеннях (ч. 3 ст. 62 Конституції України) зобов'язують

слідство та суд всі недоліки законодавства та сумнівні положення трактувати на користь підозрюваного та/або обвинуваченого [108; 128, с. 27-28].

В той же час виходить, що встановлення обов'язкової обставини, що підлягає доведенню під час незаконного використання торговельної марки, ґрунтується на *припущенні* витіснення контрафактним товаром оригінального, що гіпотетично не дозволяє власнику торговельної марки отримати економічну вигоду.

Причинний зв'язок між діями та наслідками у матеріальних складах злочинів повинен беззаперечно свідчити, що конкретне діяння є безпосередньою причиною наслідків, що настали.

«До того ж причинний зв'язок має бути необхідним, неминуче та закономірно породжувати злочинний наслідок. Наявність випадкового причинного зв'язку не утворює об'єктивної сторони злочину та виключає склад злочину в діянні особи», – стверджують В. В. Кузнецов та А. В. Савченко у підручнику з теорії кваліфікації злочинів [128, с. 55].

На нашу думку можна вести мову про те, що внутрішня неузгодженість та суперечність чинному законодавству положень кримінально-правових норм, що охороняють торговельну марку, не дозволяє розробити ефективне криміналістичне забезпечення боротьби зі злочинними посяганнями на цей об'єкт відповідними потребам практики засобами, прийомами і методами отримання доказової інформації [120, с.19].

Варто звернути увагу, що на недоліки кримінально-правових норм захисту торговельних марок, на що вказують і науковці з кримінального права. У контексті зазначеного годиться навести висновок В. Б. Харченка, який ще у 2011 р. стверджував що «злочини, передбачені статтями 176, 177, 228, 229, 231 та 232 КК України, слід визнати як юридично неефективні та такі, що належать до групи так званих «мертвих норм» або таких, що застосовуються вибірково» [334, с. 93].

Окрім цього, не явну, однак значну проблему правозастосування норм ст. 229 КК України на практиці у 2015 р. висвітлив О. О. Дудоров нагадавши,

що «...стадія замаху неможлива, якщо законодавець пов'язує кримінальну відповідальність із настанням певних суспільно-небезпечних наслідків, указаних у диспозиції норми Особливої частини КК (як це й зроблено в частинах перших статей 176, 177, 229 КК)...» [70, с. 62].

Враховуючи, що вчинення незаконного використання торговельної марки здійснюється шляхом продажу контрафакту, що здатний унеможливити продаж оригінального товару та створити таким чином упущену вигоду, вказані вище факти переконують що, норми ст. 229 КК України не криміналізують готування до незаконного використання торговельних марок (виробництво та зберігання контрафакту). За таких обставин доцільно зробити історичний екскурс з криміналістичного вивчення кримінально-правових норм, що охороняють інтелектуальну власність.

В народній енциклопедії наукових та прикладних знань Харківського товариства «Распространения въ народъ грамотности» 1911 р. у розділі кримінальне право зазначається окремий вид злочинів **«Д) Посягательства противъ отвлеченной собственности»**. У цьому джерелі вказується, що таке вчення становить один з розділів цивільного права і те, що «право извлекать выгоды изъ созданий умственного труда (такъ называемое авторское право) и право на изобрѣтенія является предметомъ совершенно своеобразныхъ посягательствъ, занимающихъ особое мѣсто среди имущественныхъ преступлений» [179, с. 152].

Далі в енциклопедії згадується закон про авторське право прийнятий у березні 1911 р. норми якого «признаетъ уголовноно наказуемыми слѣдующія нарушения авторскаго права: прежде всего умышленное нарушение авторскаго права, угрожаемое арестомъ или денежной пеней не свыше 500 рублей, а въ случаѣ нарушения этого права самовольнымъ изданіемъ или размноженіемъ произведенія, съ цѣлью его сбыта, — тюремнымъ заключеніемъ; далѣе самовольное изданіе чужого произведенія подъ своимъ именемъ, караемое тюремнымъ заключеніемъ не ниже трехъ мѣсяцевъ; наконецъ, хранение для продажи или ввозъ изъ-за границы для продажи или самую продажу предмета,

изготовленного въ нарушение авторскаго права (арестъ или денежная пеня не свыше 500 рублей)» [179, с. 154].

Як бачимо, дореволюційне кримінальне законодавство Російської імперії охороняло права інтелектуальної власності, причому упущена вигода не входила до обставин, що підлягають обов'язковому доказуванню під час розслідування.

Характерно, що кримінально-правові норми, що охороняють інтелектуальну власність в США подібні до законів царської Росії. У комплексному порівняльно-правовому дослідженні кримінального законодавства України та США А. В. Савченко згрупував види злочинів проти інтелектуальної власності за федеральним кримінальним законодавством США. Складовими частинами злочину торгівля контрафактними товарами є продаж або його намагання; наявність умислу; використання «підробленої» марки на відповідному товарі. Заборонено використання без дозволу ідентичної торговельної марки або такої, що ймовірно може призвести до плутанини, помилки чи обману [287, с. 555].

Це дозволяє зробити висновок, що під час розслідування незаконного використання торговельних марок в США упущена вигода не підлягає обов'язковому доказуванню.

У 2012 р. Всесвітня організація інтелектуальної власності втретє видала практичний посібник із захисту прав інтелектуальної власності «The Enforcement of Intellectual Property Rights: a Case Book», де у розділі кримінальний захист зазначається, що «Збитки від контрафактних товарів неможливо визначити з будь-яким ступенем точності. Багато досліджень було зроблено, але майже всі вони так чи інакше можуть бути помилковими»¹ (*переклад мій. – І. П.*) [360, с. 478].

Вище викладене доводить, що правий був О. О. Дудоров, який писав: «В аспекті ж *de lege ferenda* треба порушувати питання про перетворення складів

¹ The losses due to counterfeiting cannot be determined with any degree of accuracy. Many studies have been done but nearly all can be faulted in one way or another.

злочинів проти інтелектуальної власності із матеріальних у формальні й про заміну заподіяної матеріальної шкоди іншою (менш проблемною з погляду її встановлення) криміноутворювальною ознакою» [70, с. 62].

Так само вважають і російські дослідники. Зокрема С. М. Титов «учитывая невозможность адекватной оценки ущерба от незаконного использования средств индивидуализации» пропонує «наиболее рациональным ликвидировать» цю ознаку [319, с. 168].

І. В. Серебруєв не сумнівається в тому, що наявність різних підходів до встановлення упущеної вигоди внаслідок незаконного використання торговельних марок «противоречит устоявшемуся в доктрине уголовного права представлению о том, что ущерб есть объективная категория» котра не повинна залежати від обраного методу оцінки [301, с. 2].

Положення ст. 61 Угоди TRIPS передбачають, що Україна повинна забезпечити застосування кримінальних процедур та штрафів принаймні у випадках навмисної фальсифікації товарного знака у *комерційних масштабах* [325].

У контексті цього, з метою запобігання незаконного використання торговельних марок та виправлення недоліку у кримінально-правовій нормі, що забезпечує їх захист, ми пропонуємо викласти ст. 229 КК України у наступній редакції: *«1. Незаконне використання знака для товарів і послуг, ... або інше умисне порушення права на ці об'єкти у комерційних масштабах...*

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або у значному комерційному масштабі, ...

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або у великому комерційному масштабі,...

Примітка. Введення в цивільний оборот – 20 і більше одиниць виміру товару є комерційним масштабом; 200 і більше одиниць є значним комерційним масштабом; 1000 і більше одиниць є великим комерційним масштабом».

Запропоновані зміни дозволять підвищити ефективність розслідування незаконного використання торговельних марок та будуть мати профілактичний характер.

Під час розслідування незаконного використання торговельних марок при запропонованих нормах основним завданням слідчого буде встановлення **кількості контрафактного товару**. Доказувати певний розмір упущеної вигоди власника торговельної марки буде не обов'язковим, а такі дії як виготовлення, зберігання, перевезення, пропонування до продажу і т.д. контрафактних товарів у певній кількості будуть криміналізовані, що значно вплине на криміногенну ситуацію в цій сфері.

Додамо, що у власника торговельної марки як потерпілого від злочину залишиться право на цивільний позов у кримінальному провадженні для відшкодування завданих збитків. Тому питання судово-експертного встановлення упущеної вигоди залишиться актуальним, однак перейде в площину цивільного права, де йому і місце, ураховуючи, що чинна наявність у ст. 229 КК України такої кримінальноутворюючої ознаки як матеріальна шкода «не что иное, как внесение в уголовное право принципа определения величины убытков в гражданском праве, на основе которого определяется величина неполученных доходов, которые лицо могло бы получить при обычных условиях гражданского оборота, если бы его право не было нарушено» [301, с. 2].

Попри дефекти кримінально-правових норм, варто звернути увагу і на вдосконалення кримінально-процесуальних.

У п. 1.3. цієї роботи встановлено, що в деяких випадках під час незаконного використання торговельних марок їх власнику завдається немайна шкода через порушення ділової репутації. Така позиція підтверджується поглядами представників правовласників, зокрема О. Пахаренко пише, що контрафакт призводить у тому числі до іміджевих втрат правовласників [203].

Прикладом є дорогоцінний одяг, сумки, портмоне, годинники, ювелірні вироби тощо світових загальновідомих брендів, підробки яких коштують менше 1 % від вартості оригінальних товарів, тому при реалізації контрафакту принцип витіснення одиниця до одиниці не діє.

Як вже згадувалось на даний час КПК України не визнає юридичну особу потерпілою, якщо їй завдано немайнової (моральної) шкоди, тому пропонується викласти ч. 1 ст. 55 КПК України у наступній редакції: *«Стаття 55. Потерпілий 1. Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової або немайнової шкоди».*

Другим важливим моментом у питанні вдосконалення кримінально-процесуальних норм під час розслідування незаконного використання торговельних марок є поява тенденції до закріплення у вироках через кримінально-процесуальні норми ст. 349 КПК України, певних фактів, які не відповідають дійсності. Так, у кримінальному провадженні № 1-кп/523/315/16 вирок за яким набрав законної сили, суд встановив:

1. обвинувачена особа реалізувала оперуповноваженому, який діяв за постановою про проведення контрольної закупки, 18 спортивних костюмів, які містять позначення ТМ «Adidas», за ціною 700 гривень за одну одиницю (18 од.*700 грн. = 12,6 тис. грн.);

2. згідно дослідження спеціаліста № 71 від 10.11.2015 р. упущена вигода Adidas International Marketing B.V. (нерезидент України власник торговельної марки) складає 22,8 тис. грн., оскільки згідно даних офіційних дистриб'юторів 4 оригінальні спортивних костюми з капюшонами коштували 8,9 тис. грн., а 14 без капюшонів – 13,9 тис. грн., що більше ніж в 20 разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян та є значним розміром.

3. обвинувачена особа свою вину визнала повністю, підтвердила обставини скоєння кримінального правопорушення та погодилася на

спрощену форму судового розгляду – без дослідження доказів, що передбачено ст.349 ч.3 КПК України [43].

У наведеному прикладі має місце як мінімум два порушення.

По-перше, особу притягли до кримінальної відповідальності на основі проданого контрафактного товару в рамках контрольної закупки. Тобто упущена вигода котра виникає у власника торговельної марки через те, що купують контрафакт замість оригінальної продукції, не мала місце, оскільки оперуповноважений діяв в рамках постанови, тому в дійсності такого витіснення не могло би статися.

По-друге, упущена вигода внаслідок незаконного використання торговельної марки встановлена як вартість оригінальної продукції, тобто так само, якби сталась крадіжка майна, що передбачено ст. 185 КК України, що є сумнівним та не відповідає методичним рекомендаціям судово-експертного дослідження упущеної вигоди у сфері інтелектуальної власності.

Зазначене свідчить про те, що у цій справі відсутні належні, допустимі, достовірні та достатні докази у вчиненні обвинуваченим злочину незаконного використання торговельної марки. Зазначені у вирoku обставини свідчать про адміністративне правопорушення, що регламентоване ст. 51² КУпАП.

Як відомо, застосування норм ч. 3 ст. 349 КПК України позбавляє обвинувачену особу права оскаржувати обставини злочину в апеляційному порядку. Це свідчить про те, що на даний час в Україні суд може прийняти незаконне рішення, яке неможливо оспорити в частині доказів, що були визнані підсудним.

Ми можемо лише здогадуватися, що ймовірно метою таких дій є створення достатньої кількості судових прецедентів з сумнівним підходом встановлення упущеної вигоди власника торговельної марки. Можливо це здійснюється як основа для проведення узагальнення судової практики у кримінальних провадженнях з незаконного використання торговельних марок, яка не здійснена.

На нашу думку, подібні вироки, де очевидно має місце порушення законодавства не повинні формувати судову практику та лягати в основу її узагальнення. Тим паче, на даний час в Україні судовий прецедент визнається джерелом кримінального права [11, с. 268], а Європейський суд з прав людини «визнає джерелом кримінального права не лише закони, але й підзаконні нормативно-правові акти та судову практику» [336, с. 94].

На останок додамо, що згідно результатів аналізу судової практики з незаконного використання торговельних марок у третині випадків суд вказував на недоцільність дослідження доказів та не досліджував їх (див. Додаток Д).

Висновки до розділу 3

1. Під час розслідування незаконного використання торговельних марок слідчий може застосовувати власні спеціальні знання в галузі інтелектуальної власності шляхом перевірки основних даних щодо предмету злочинного посягання (торговельної марки) за допомогою ресурсів інформаційно-довідкового забезпечення, а також коли очевидна тотожність виявлених на ймовірно контрафактних товарах позначень із зображенням торговельної марки і немає необхідності у призначенні судової експертизи.

2. При допиті потерпілого (власника торговельної марки) на початкових етапах розслідування доцільним є участь спеціаліста з визначення матеріальної шкоди.

3. Основне експертне завдання судової експертизи торговельних марок зі встановлення тотожності або схожості торговельної марки настільки, що її можна сплутати з протиставленим позначенням повинно бути переглянute. Встановлення сприйняття «пересічним споживачем» імітуючого позначення прерогатива слідчого, котрий в процесі розслідування доводить або спростовує наявність незаконного використання торговельної марки та витіснення з ринку оригінальної продукції.

4. Експертне дослідження зі встановлення розміру упущеної вигоди власника торговельної марки, внаслідок її незаконного використання, здійснюється через виділення частини прибутку, що припадає на торговельну марку або ліцензійних платежів з одиниці витісненого оригінального товару.

Експертне завдання економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності зі встановлення розміру упущеної вигоди власника торговельної марки відноситься до складних діагностичних завдань, пов'язаних зі з'ясуванням причинно-наслідкових зв'язків між діями та наслідками.

5. Об'єднання експертних завдань щодо установлення тотожності торговельної марки з виявленим позначенням на ймовірно контрафактному товарі, спеціальних знань з соціальної психології щодо помилкового сприйняття споживачем контрафактного товару замість оригінального (принцип витіснення), а також з визначення розміру упущеної вигоди власника торговельної марки, створює ситуаційне завдання, вирішення якого дозволяє установити механізм незаконного використання торговельної марки в цілому або його окремих обставин, на підставі використання спеціальних знань.

6. Розглянуто питання експертної профілактики незаконного використання торговельних марок. На підставі узагальнення та аналізу експертної, слідчої та судової практики розслідування незаконного використання торговельних марок запропоновано ряд профілактичних заходів.

7. В рамках криміналістичного вивчення нормативно-правової бази, що регулює відносини у сфері інтелектуальної власності та торговельних марок зокрема, виявлено, що усунення дефектів кримінально-правової норми з охорони торговельних марок дозволить розробити ефективне криміналістичне забезпечення боротьби зі злочинними посяганнями на цей об'єкт відповідними потребам практики засобами, прийомами і методами отримання доказової інформації.

8. Запропоновано удосконалення кримінально-процесуальних норм. Передбачено, що юридична особа може мати статус потерпілого, у тому числі якщо їй завдано немайнової шкоди. З метою відновлення порушеного принципу змагальності сторін у КПК України з приводу права призначення експертиз та вибору експерта запропоновано повернутись до колишніх редакцій ч. 1 ст. 242 КПК України та ч. 1 ст. 7 ЗУ «Про судову експертизу».

ВИСНОВКИ

Дисертація містить теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми з формування методики розслідування незаконного використання торговельних марок. В результаті проведеного дослідження здійснено ряд загальних теоретичних висновків та надано низку пропозицій, зокрема:

1. Встановлено сучасний стан наукового дослідження розслідування незаконного використання торговельних марок, який в Україні недостатньо розроблений, оскільки це питання висвітлене лише у працях українських науковців з кримінального права, а дисертації з криміналістики – відсутні.

Однією з проблем розслідування незаконного використання торговельних марок є неоднозначність використання спеціальних знань. З'ясовано, що основним видом знань обізнаних осіб, що залучаються під час розслідування незаконного використання торговельних марок, є знання у сфері інтелектуальної власності, яка є галуззю матеріального права. Це дозволило встановити сучасні уявлення про обсяг, межі та суттєві ознаки спеціальних знань та визначити їх як наукові та/або практичні знання у будь-якій сфері людської життєдіяльності, що є неочевидними для учасника процесу, який їх застосовує, в межах наданих повноважень, для вирішення питань, що виникають під час здійснення правосуддя. Аргументована позиція за якої правові знання можуть бути складовою спеціальних без наслідку визнання в подальшому такого дослідження правовим.

2. Дослідження генезису судової експертизи торговельних марок дозволило констатувати, що цей напрям: по-перше, у формі судової експертизи існує тільки в Україні; по-друге, є офіційно закріпленим Міністерством юстиції України з 2002 р.; по-третє, розвивався переважно під впливом патентознавства та права інтелектуальної власності, а не криміналістики, тому потребує акумуляції сил та синергії знань теоретиків судової експертології та науковців і практиків судової експертизи у сфері

інтелектуальної власності для розробки, перегляду і уточнень її базових теоретико-методологічних основ.

3. Криміналістична характеристика незаконного використання торговельних марок сформована з наступних елементів: відомостей про предмет злочинного посягання та характеристики особи потерпілого; способів незаконного використання торговельних марок; слідової картини. Предметом незаконного використання торговельної марки є інформація у вигляді її зображення. При цьому визначено, що торговельна марка: завжди має власника, проте об'єктивно в матеріальному світі без зв'язку з товаром та/або послугою не існує; має лише одну як об'єкт інтелектуальної власності, проте через товар та/або послугу може набувати кількісне вираження; є нематеріальним об'єктом і не вимірюється фізичними величинами, не піддається фізичному зносу; не може бути «вкрадена» або знищена сторонніми особами (одним з варіантів, коли торговельна марка може бути знищена це її перетворення у загальноживане слово); має вартість, що може бути обчислена через виключні майнові права на ідентифікований нематеріальний актив однією сумою; має частку вартості, яку можна виразити через одиницю товару, що закладена на торговельну марку в його ціні або розмірі ліцензійних платежів. Дослідження показало, що торговельна марка використовується власником переважно з метою підвищення обсягу реалізації товару, а також для інформування необмеженої кількості потенційних споживачів та формування ділової репутації. Вчинення незаконного використання торговельної марки здійснюється шляхом продажу контрафактного товару, що здатний витіснити оригінальний товар.

4. До обставин, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок відносяться: факт продажу контрафактного товару, що міг витіснити оригінальний товар та наявність матеріальної шкоди у потерпілого. Категорія матеріальної шкоди для розслідування незаконного використання торговельних марок має визначальний характер, по-перше, від її розміру залежить чи буде незаконне

використання торговельної марки визнане злочином або адміністративним правопорушенням; по-друге, встановлення її розміру шляхом судової експертизи обов'язкове (п. 6 ч. 1 ст. 242 КПК України) та ця обставина підлягає доказуванню (п. 3 ч. 1 ст. 91 КПК України); по-третє, вона корелюється зі способом незаконного використання торговельних марок і слугує підставою для кваліфікації діянь особи.

При наявному факті продажу контрафактного товару принцип «одиниця контрафактного товару витісняє одиницю оригінального товару» пропонується застосовувати не у всіх випадках. При значній різниці цін та залежно від пункту продажу контрафактного товару, коли є очевидним, що споживач обізнаний про те, що він купує підробку – використання цього принципу є сумнівним. За описаних обставин власнику торговельної марки заподіюється немайнова шкода (шкода діловій репутації).

5. На початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок виокремлено чотири типові слідчі ситуації (продаж контрафакту; виготовлення та оптово-роздрібний продаж контрафакту; імпорту та оптовий продаж контрафакту; продаж контрафакту через Інтернет) та шість версій. Констатовано, що початку розслідування завжди передують: 1) прийняття від потерпілого заяви про вчинення незаконного використання торговельної марки; 2) внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР.

6. При проведенні слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок доцільно дотримуватись збереження таємниці слідства (конспірації). До основних слідчих (розшукових) дій початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок в порядку тактики проведення віднесено: допит потерпілого, свідка (ст. 224 КПК України) (100 %); контроль за вчиненням злочину у формі контрольованої та оперативної закупки (п. 2 ч. 1. ст. 271 КПК України) (36 %); обшук (ст. 234 КПК України) (100 %); огляд (ст. 237 КПК України) (100 %).

7. Для виокремлення форм використання спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок найбільш доцільний суб'єктний критерій. Під час розслідування незаконного використання торговельних марок з'ясовано, що: 1) слідчий активно використовує власні спеціальні знання; 2) використання спеціальних знань спеціалістом затребуване під час проведення допиту потерпілого; 3) проведення судових експертиз залежить від виду товару, на якому незаконно використовувалась торговельна марка, однак експертиза у сфері інтелектуальної власності проводилась найчастіше за спеціальностями: 13.6 – для з'ясування схожості до ступеню змішування позначення на ймовірно контрафактному товарі та 13.9 – для встановлення розміру заподіяної матеріальної шкоди.

8. Відмітною особливістю експертних досліджень торговельних марок є використання емпіричного принципу «одиниця контрафактного товару витісняє одиницю оригінального товару», який, як показало дослідження, діє не для всіх видів товару. Для елітних «брендованих» речей питома вага ціни контрафакту у ціні справжніх товарів може складати менше 1 %, а у випадку «підробок» сигарет та/або кави ціна контрафакту сягає 75 % від ціни оригіналу. Тому у кожному конкретному випадку незаконного використання торговельних марок необхідно встановлювати можливість застосування принципу витіснення окремо, оскільки від нього залежить вид шкоди, що завдається, так і можливість її розрахунку.

Визначено, що об'єднання експертних завдань щодо установлення тотожності торговельної марки з виявленим позначенням на ймовірно контрафактному товарі, щодо помилкового сприйняття споживачем контрафактного товару замість оригінального (принцип витіснення), а також з визначення розміру упущеної вигоди власника торговельної марки, створює ситуаційне завдання, вирішення якого дозволяє установити механізм незаконного використання торговельної марки в цілому або його окремих обставин, на підставі використання спеціальних знань.

Доцільним є розробка методичних рекомендацій в межах спеціальностей 13.6 та 13.9 щодо питань судової експертизи торговельних марок, в яких буде вирішено ряд проблем методичного характеру та узгоджено використання інструментарію криміналістики та судової експертизи, а також оціночних методів та процедур з визначення розміру упущеної вигоди у сфері інтелектуальної власності для цих видів експертних досліджень.

9. Перспективним напрямом наукових пошуків проблеми використання спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок визначено створення експертних систем, що функціонують на основі штучного інтелекту та можуть порівнювати зображення на ймовірно контрафактному товарі з торговельною маркою, використовуючи бази даних українського та інших патентних відомств. Проведене дослідження показало необхідність врегулювання порушеного принципу змагальності сторін у КПК України, що зумовило пропозицію повернутись до колишніх редакцій ч. 1 ст. 242 КПК України та ч. 1 ст. 7 ЗУ «Про судову експертизу» (до 15.03.2018 року).

10. Основною рекомендацією з експертної профілактики незаконного використання торговельних марок для запобігання цих злочинів є створення умов для додаткового слідоутворення, а саме: внесення торговельної марки в митний реєстр об'єктів інтелектуальної власності; фіксація розміру роялті та ліцензійних платежів у митній декларації; фіксація економічних вигід від використання торговельної марки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва Г. К. Проблеми судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2006. 235 с.
2. Авдєєва Г. К., Стороженко С. В. Електронні сліди: поняття та види. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2017. № 1 (77). С. 168-175.
3. Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза: курс общей теории. Москва: Норма, 2006. 480 с.
4. Азгальдов Г. Г., Карпова Н. Н. Вознаграждение за использование интеллектуальной собственности. *Московский оценщик*. 2000. № 7. С. 35-51.
5. Азгальдов Г. Г., Карпова Н. Н. Оценка стоимости интеллектуальной собственности и нематериальных активов: уч.пособ. М.: РИО МАОК. 2006. 400 с.
6. Академічний тлумачний словник української мови (1970-1980) в 11 томах / за ред. І. К. Білодіда АН УРСР. Інститут мовознавства. Київ: Наукова думка, 1979, Том 10. 660 с.
7. Александров А. Г. Особенности расследования незаконного использования товарного знака : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Краснодар, 2015. 173 с.
8. Андрощук Г. О., Ковальова Н. М. Інтелектуальний капітал професора Петра Крайнева (до 65-річчя з Дня народження П. П. Крайнева). *Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності* : матер. наук.-практ. конф. (Київ, 21 груд. 2017 р.). Київ: НДЦСЕІВ Мін'юсту, 2017. С. 14-20.
9. Андрощук Г. О., Давимука С. А. Інтелектуальна власність у науково-технічній сфері: методи та принципи вартісної оцінки: монографія. К.: Парламентське видавництво. 2014. 304 с.
10. Андрощук С. Комерційна таємниця vs правоохоронний документ. *Правовий тиждень*. Київ, 2012. Вип. № 48-52 (330-334) 26 груд. URL: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=122995>.

11. Андрушко П. П., Васюк М. М. Судовий прецедент як одне з джерел кримінального права. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. Ч. 3. С. 264-269.
12. База даних «Відомості про добре відомі знаки в Україні» URL: <http://base.uipv.org/searchBul/search.php?dbname=certwkm>.
13. База даних «Зареєстровані в Україні знаки для товарів і послуг» URL: <http://base.uipv.org/searchBUL/search.php?dbname=certtm>.
14. Белкин А. Р. Теория доказывания. Научно-методическое пособие. Москва: Издательство НОРМА, 1999. 429 с.
15. Белкин Р. С. Криминалистика: учебный словарь-справочник. Москва : Юристъ, 1999. 268 с.
16. Белкин Р. С. Курс криминалистики: Учеб. пособие для ВУЗов. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. 837 с.
17. Белкин Р. С. Принципы формирования частных криминалистических методик. *Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования*. М.: Акад. МВД РФ, 1997. С. 190-209.
18. Берзін П. С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 311 с.
19. Берзін П. С. Наслідки у складах злочинів у сфері господарської діяльності : кримінально-правова характеристика : навч. посіб. К.: КНТ. 2007. 392 с.
20. Бессонов А. А. Способ преступления как элемент его криминалистической характеристики. *Пробелы в российском законодательстве*. 2014. № 4. С.171-173.
21. Білоусов А. С. Криміналістичний аналіз об'єктів комп'ютерних злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Запоріжжя, 2008. 245 с.

22. Бірюков В. В. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів: проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 33 с.
23. Бірюков В. В. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів: поняття, система, завдання. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 252-255.
24. Бірюков В. В. Криміналістична ідентифікація: метод, методики, технології. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 2014. Вып. 59. С. 12-19.
25. Бобров М. Е. Средства индивидуализации товаров, работ и услуг как объекты интеллектуальных прав: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Москва, 2013. 206 с.
26. Боднар А. В. Форми використання спеціальних знань під час розслідування знищення майна або пошкодження майна. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3. С.46-56.
27. Бойко Д. В. Правова природа доменних імен: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2005. 21 с.
28. Бондарев В. Н. Уголовно-правовая охрана интеллектуальной собственности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Ростов н/Д, 2002. 227 с.
29. Бондаренко В. М. Роль маркетингу в системі управління підприємством. *Економіка. Управління. Інновації*. 2015. № 2. С. 1-8.
30. Бонтлаб В. В. Цивільно-правове регулювання доменних імен: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2006. 14 с.
31. Бордюгов Л. Г. Применение и использование специальных знаний в уголовном процессе Украины. *Теория та практика судової експертизи та криміналістики*. 2014. Вып. 14. С. 174-182.
32. Борисова Л. В. Транснаціональні комп'ютерні злочини як об'єкт криміналістичного дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2007. 217 с.
33. Боровиков Н. С. Бланкетные нормы в уголовном праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва, 2009. 22 с.

34. Бутнік-Сіверський О. Б. Методики розрахунків – складова спеціальних знань і як доказ у висновку судової економічної експертизи у сфері інтелектуальної власності. *Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності* : матер. наук.-практ. конф. (Київ, 21 груд. 2017 р.). Київ: НДЦСЕІВ Мін'юсту, 2017. С. 29-36.
35. Бутнік-Сіверський, О. Б. Інтелектуальний капітал (теоретичний аспект). *Інтелектуальний капітал*. 2002. № 1. С. 16-27.
36. Вирок Веселинівського районного суду Миколаївської області від 22.08.2017 р. у справі 472/806/15-к. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68412503>.
37. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 23.12.2013 р. у справі 127/23453/13-к. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36496194>.
38. Вирок Кіровського районного суду м. Кіровограда від 02.10.2012 р. у справі №1109/8768/12. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26264674>.
39. Вирок Першотравневого районного суду м. Чернівці від 16.04.2014 р. у справі №725/1466/14-к. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38572553>.
40. Вирок Першотравневого районного суду м. Чернівці від 17.09.2013 р. у справі №725/5024/13-к. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35816510>.
41. Вирок Першотравневого районного суду м. Чернівці від 19.08.2014 р. у справі №725/3081/14-к. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40182157>.
42. Вирок Садгірського районного суду м. Чернівці від 14.11.2014 р. у справі №726/2324/14-к. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41525435>.

43. Вирок Суворовського районного суду м. Одеси від 17.05.2016 р. у справі №523/1516/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57812061>.
44. Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівці від 27.02.2015 р. у справі № 727/6979/14-к. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44479810>.
45. Владимиров Л. Е Учение об уголовных доказательствах. СПб, 1910. 331 с.
46. Волобуєв А. Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2001. 420 с.
47. Вольфсон Ф. Учебник гражданского права РСФСР. Ч. 1. Москва: Юридическое издательство НКЮ РСФСР. 1925. 155 с.
48. Гаухман Л. Нужна правовая экспертиза по уголовным делам. *Законность*. 2000. № 4. С. 21-24.
49. Гончаренко В. Г. Організаційні та правові проблеми судової експертизи в Україні. *Часопис Академії адвокатури України*. 2011. № 10 (1). С. 1-5.
50. Гончаренко В. Г., Курдюков В. В., Легких К. В. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2007. № 2 (9). С. 22-34.
51. Гора І. В. Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 209-214.
52. Гора І. В. Проблемні питання залучення експерта стороною захисту. *Криміналістика і судова експертиза*. 2014. Вип. 59. С. 87-98.
53. Горбаньов І. М. Особливості методики розслідування порушень авторського права щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Луганськ, 2007. 234 с.
54. Гордон В. Смит Оценка товарных знаков; пер. с англ. Бюро переводов РОЙД. М.: ИД «КВИНТО-КОНСАЛТИНГ», 2010. 384 с.

55. Грамович Г. И. Тактика использования специальных знаний в раскрытии и расследовании преступлений: учебное пособие. Минск.: МВШ МВД СССР, 1987. 66 с.
56. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. Москва : ЛексЭст, 2002. 1088 с.
57. Гурак Р. В. Інтеграція знань як фактор розвитку науки криміналістики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 219 с.
58. Гуріна Д. П. Експертна профілактика: форми реалізації та способи фіксації. *Вісник академії прокуратури України*. 2009. № 1 (14). С. 146-151.
59. Гусев А. В. Уголовно-процессуальные и криминалистически проблемы использования специальных познаний в ходе предварительного расследования : автореф. дис. ... юрид. наук : 12.00.09. Волгоград, 2002. 24 с.
60. Демченко Т. С. Проблеми гармонізації законодавства України про товарні знаки з міжнародно-правовими нормами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2002. 16 с.
61. Джавадов Ф. М. Концептуальні основи розвитку судової експертизи в сучасних умовах : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2000. 28 с.
62. Діков І. В. Особливості кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. Вип. 1 (3). С. 96-100.
63. Дімітров М. М. Кримінальна відповідальність за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 238 с.
64. Дімітров М. М. Особливості визначення розміру заподіяної матеріальної шкоди при кваліфікації злочину, передбаченого ст. 229 КК України. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики* : зб. тез

- доповідей V Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 лип. 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 280-281.
65. Довгань Г. Правове регулювання винахідництва в УРСР у 30-х рр. XX ст. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 2. С.5-11.
66. Договір про закони щодо товарних знаків від 27.10.1994 р. : Міжнародний документ. ООН. Ратифікація Україною від 13.10.1995 р. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_102.
67. Долотов Р. О. Механизм уголовно-правового регулирования в сфере преступных посягательств на объекты интеллектуальной собственности: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Саратов, 2009. 225 с.
68. Дорошенко О. Ф. Особливості призначення та проведення судових експертиз, пов'язаних з охороною прав на знаки для товарів та послуг. *Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика*: наук.-практ.збірн. 2009. № 1. С.144-151.
69. Дорошенко О. Ф. Судова експертиза як засіб доказування при розгляді цивільних справ щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2007. 207 с.
70. Дудоров О. О. Проблеми кримінально-правової охорони інтелектуальної власності в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. № 1. С.50-68.
71. Експертизи у судочинстві України : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 504 с.
72. Євтушенко А. Д. Концепція спеціальних знань у кримінальному процесі: криміналістичний аспект. *Актуальні проблеми криміналістики*. 2003. № 3. С. 285-287.
73. Журба А. І. Особливості предмета доказування у справах про комп'ютерні злочини: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2007. 230 с.
74. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю: дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.09. Київ, 2005. 232 с.

75. *Закон і бізнес*. Київ, 2018. Вип. № 15 (1365) 14.04-20.04.2018. URL: http://zib.com.ua/ua/print/132617-eksperti_mayut_obirati_mizh_nedolugoyu_metodikoyu_ta_zdorovi.html.
76. Затенацький Д. В. Ідеальні сліди в криміналістиці (техніко-криміналістичні та тактичні прийоми їх актуалізації) / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2010. 160 с.
77. Зуйков Г. Г. Общие вопросы использования специальных познаний в процессе предварительного расследования. *Криминалистическая экспертиза*. 1966. Вып. 1. С. 113-125.
78. Исаев А. А. Роль судебной экспертизы в квалификации преступлений: автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09, 12.00.08. Алматы. 1998. 45 с.
79. Ищенко П. П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальный и криминалистический аспекты). Москва: Юридическая литература, 1990. 160 с.
80. Інформаційна довідкова система «Міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків (Ніццька класифікація). Одинадцята редакція, версія 2017 року». URL: <http://nice112017.ukrpatent.org/>.
81. Іщенко А. В. Взаємозв'язок криміналістики та кримінального права. *Актуальні проблеми держави та права. Збірник Одеської юридичної академії*. 1998. Вип. 5. С. 35-40.
82. Іщенко А. В. Питання криміналістичного забезпечення реалізації кримінально-правових норм. *Теорія та практика застосування чинного кримінального і кримінально-процесуального законодавства у сучасних умовах: тези доп. наук. конф. (Київ, 25 квіт. 2002 р.)* ч. II. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2002. С. 3-4.
83. Іщенко А. В., Красюк І. П. Новий крок удосконалення знань з інформаційного забезпечення розслідування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010. № 3. С. 305-307.
84. Іщенко А. В., Красюк І. П., Матвієнко В. В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів: монографія. К.: НАВС, 2002. 212 с.

85. Іщенко А. В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень: Монографія/ За редакцією І.П. Красюка. Київ: Національна академія внутрішніх справ України. 2003. 359 с.
86. Іщенко А. В., Марчук Р. П. Використання спеціальних знань у правоохоронній практиці: старі та нові проблеми. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2001. Вип. 3. С. 204-211.
87. Каминский М. К. Специальные знания – сила? *Криминалист первопечатный*. 2011. № 3. С. 67-71.
88. Капіца Ю. М., Аралова Н. І. Визначення ставок роялті у міжнародних договорах про передачу технологій. *Наука та інновації*. 2015. №11 (2). С. 55-74. URL : [http://www.scinn.org.ua/en/archive/11\(2\)/11\(2\)06](http://www.scinn.org.ua/en/archive/11(2)/11(2)06).
89. Карпов Н. С. Криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2008. 434 с.
90. Кисиль Н. В. Роль судебной экспертизы в процессе доказывания нарушений прав интеллектуальной собственности: в контексте судебной реформы. *Криміналістика і судова експертиза*. 2017. Вип. 62. С. 420-430.
91. Кісіль Н. В. Сутність і зміст судово-експертної діяльності у сфері інтелектуальної власності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2015. № 15. С. 346-354.
92. Класифікатор професій ДК 003:2010 : Національний класифікатор України, Наказ від 28.07.2010 р. №327. *Держспоживстандарт України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10>.
93. Клепа Є. М. Особливості провадження досудового слідства при розслідуванні злочинів в сфері господарської діяльності: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 208 с.
94. Клименко Н. І. М. Я. Сегай – видатний вчений-криміналіст і експерт. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2013. № 4 (98). С. 5-8.

95. Клименко Н. І. Щодо інституту конкурентної (альтернативної) експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2011. Вип. 11. С. 211-216.
96. Клименко Н. І., Комісарова Н. О., Комісаров М. Л. Сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку та підвищення ефективності судових експертиз : навч.-метод. посіб. Донецьк, 2012. 233 с.
97. Клименко Н. І. Загальна теорія судової експертології : монографія. Тернопіль: Видавництво «Крок», 2018. 262 с.
98. Коваленко В. В. Актуальні проблеми застосування науково-технічних засобів спеціалістами при провадженні слідчих дій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Луганськ, 2004. 253 с.
99. Ковальчук З. А. К вопросу о разграничении компетенции при исследовании вещественных доказательств. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1964. Вып. 1. С. 42-47.
100. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 р. №8073-Х. Верховна Рада УРСР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
101. Кодинець А. О. Історія становлення та розвитку кривавої охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2007. № 74-76. С. 129-133.
102. Кодинець А. О. Засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів і послуг у цивільному праві України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2006. 219 с.
103. Козерацька О. В. Історичний аспект становлення торговельної марки як об'єкта інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Вип. 28. Том 1. С. 132-135.
104. Колесниченко А. Н., Савченко А. Н. К вопросу о понятии способа совершения преступления в криминалистике. *Вопросы криминалистики и судебной экспертизы*. Душанбе, 1962. Вып. 2. С. 62-70.

105. Колмаков Виктор Павлович : сб. науч. тр. : к 100-летию со дня рождения ученого-криминалиста / сост. : В. В. Тищенко, О. П. Ващук, И. П. Гресько. Одесса: НУ «ОЮА», Ин-т прокуратуры и следствия, Юридична література, 2013. 452 с.
106. Компанець Є. Захист прав інтелектуальної власності в порядку кримінального судочинства. *Судова реформа: стан та напрями розвитку*: тези доп. IV Міжнародний судово-правовий форум (Київ, 17-18 берез.2016 р.). Київ : Юридична практика, 2016. С. 225-228.
107. Компанець Є. М. Розрахунок матеріальної шкоди (збитків) правовласників у кримінальному провадженні: робота над помилками. *Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності* : теорія і практика. 2017. Вип. 4. С. 111-121.
108. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
109. Копнин П. В. Логические основы науки. Киев: Наукова думка, 1968. 283 с.
110. Корж В. П. Теоретические проблемы методики расследования преступлений в сфере экономической деятельности, совершаемых организованными преступными образованиями: монографія. Харьков, 2002. 506 с.
111. Костин А. В. Оценка убытков правообладателей товарных знаков от контрафакции : дис. ... канд. эконом. наук : 08.00.05. Москва, 2009. 158 с.;
112. Костицький М. В. Використання спеціальних психологічних знань в кримінальному процесі. Київ: НМК ВО, 1990. 88 с.
113. Котюк І. І. Судова гносеологія: проблеми методології та практики : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2008. 427 с.
114. Кравченко О. А. Застосування спеціальних знань у доказуванні на досудовому слідстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2003. 19 с.

115. Кравченко О. С. Цивільно-правове регулювання експертизи у сфері інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2003. 213 с.
116. Крайнев П. П. Судебная экспертиза по вопросам интеллектуальной собственности: история развития и становления. *Судова експертиза*. 2014. № 2. С.9-16.
117. Крайнев П. П., Ковальова Н. М., Мельников М. В. Судові експертизи у сфері інтелектуальної власності: навч. посіб. Вінниця, 2008. 376 с.
118. Красніков Д. А. Еволюція поняття «збитки» та регулювання їх відшкодувань в Україні. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012, вип. 22, ч.ІІ. С.1-5. Режим доступу: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/43.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/43.pdf).
119. Криміналістика : учебник / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Норма : ИНФРА-М, 2012. 944 с.
120. Криміналістика : підручник./ В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. К.: Центр учбової літератури, 2016. 544 с.
121. Криміналістика: підручник : у 2 т. Т. 1 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін. /за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маляррової. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 384 с.
122. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: курс лекцій. Хмельницький, 2012. 264 с.
123. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-ІІІ. Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
124. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Верховна рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
125. Крисань Т. Є. Збитки як категорія цивільного права України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2008. 198 с.

126. Кричун Ю. А., Степанов П. Л. Окремі проблемні питання інституту потерпілого в кримінальному процесі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 3. Том. 3. С. 120-123.
127. Крылов И. Ф. Судебная экспертиза в уголовном процессе. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1963. 213 с.
128. Кузнецов В. В., Савченко А. В. Теорія кваліфікації злочинів: підр./ за ред. Шакуна В. І., 5-те вид., перероб. К.: Алерта, 2013. 320 с.
129. Кузнецов О. О. Розслідування злочинів, пов'язаних із виготовленням і збутом фальсифікованих алкогольних напоїв : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 209 с.
130. Кузьменко Л. Г. Паралельний імпорт – важливий механізм існування конкурентних відносин. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2016, Т. 1. Вип. 1. С. 95-100.
131. Куне Р., Тучина М. Е. О новой стратегии развития человечества (обзор конгресса «Глобальное будущее 2045»). *Историческая психология и социология истории*. 2013. № 2. С. 212-218.
132. Куриленко Д. В. Інститут обізнаних осіб у змагальному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 248 с.
133. Курилін І. Р. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2007. 261 с.
134. Куркова Н. А. Проблемы расследования преступлений, связанных с контрафакцией : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Калининград, 2003. 201 с.
135. Лавровська І. Б. Матеріальна шкода та упущена вигода в судовій практиці про злочини у сфері інтелектуальної власності. *Вісник Верховного суду України*. 2013. № 7 (155). С.35-47.
136. Лазарева Л. В. Правовая экспертиза: проблемы становления и перспективы развития. *Вестник университета имени О. Е. Кутафина (МГЮА)*. 2014. № 3. С. 49-55.

137. Лазарєв М. І., Лунячек В. Е., Рубан Н. П., Тіманюк В. М., Фесенко Н. С., Черненко Ю. Ю. Управління підготовкою фахівців у сфері інтелектуальної власності: трансформації на сучасному етапі. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 1 (51). С. 113-120.
138. Лапин Е. С. Расследование преступлений, совершенных против интеллектуальной собственности : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Москва, 2011. 54 с.
139. Леощенко Д. І. Співіснування двох концепцій права інтелектуальної власності в Україні: філософський аспект проблеми. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2012. № 49. С. 278-284.
140. Лепина Т. Г. Уголовно-правовая охрана интеллектуальной собственности: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Курск, 2014. 235 с.
141. Лисиченко В. К., Циркаль В. В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике. Учеб.пособ. Киев: КГУ, 1987. 100 с.
142. Лісунов С. В. Кваліфікуючі ознаки незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. С. 181-191.
143. Лук'янчиков Є. Д. Інформаційне забезпечення розслідування злочинів : дис. ... канд. докт. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 429 с.
144. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 року : Міжнародний документ. Набрання чинності для України від 25.12.1991 р. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_134.
145. Майданик Л. Поняття та механізм комерціалізації інтелектуальної власності в праві України. *Юридична Україна*. 2014. № 7. С.39-45.
146. Майлис Н. П. Введение в судебную экспертизу: уч. пособие. Москва: ЮНИИТИ-ДАНА, Закон и право, 2004. 112 с.
147. Малевски Г. Специальные знания – краеугольный постулат концепции криминалистики Ганса Гросса и их современная интерпретация. *Криминалист первопечатный*. 2012. № 5. С.108-121.

148. Малиновська Т. М. Індивідуалізація суб'єктів підприємницької діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2008. 16 с.
149. Маркова В. М. Социально-психологические характеристики образа торговой марки : автореф. ... канд. псих. наук: 19.00.05. Москва, 2009. 24 с.
150. Махов В. Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений. Москва: Издательство Российского университета дружбы народов, 2000. 296 с.
151. Мельник Є. Ф. Розвиток радянського законодавства про винаходи. Київ: Наукова думка. 1971. 135 с.
152. Методика дослідження ознак контрафактності лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокaset : звіт про НДР (заключ.) / Г. К. Авдєєва та ін.; МЮ України, ХНДІСЕ, КНІДСЕ. Х., 2005. 100 с. Деп. в УкрІНТЕІ №0104U003941.
153. Методика експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав. – К.: ДНДЕКЦ МВС України та НДПІВ АПрН України, 2007. 42с.
154. Методика проведення експертних досліджень, пов'язаних із засобами індивідуалізації / В.Л. Федоренко (кер.), Н.М. Ковальова, О.В. Голікова та ін. К.: НДЦСЕ з питань інтелектуальної власності, 2017. 56 с.
155. Методика проведення судових експертиз літературних творів: звіт про НДР (закл.) / К.О. Саміров та ін.; МЮУ, НДЦСЕІВ. К., 2011. 92 с. Деп. в УкрІНТЕІ № ДР 0109U003647.
156. Методика проведення судових експертиз, пов'язаних з кресленнями - об'єктами авторського права / Ю.Г. Охромєєв та ін.; МЮУ, НДЦСЕІВ, ДНДІСЕ. К., 2012. 49 с. Деп. в УкрІНТЕІ № ДР 0110U002694.
157. Методика проведення судової експертизи комерційної таємниці та ноу-хау : звіт про НДР (закл.) / П. П. Крайнів та ін.; МЮУ, НДЦСЕІВ. К., 2010. 50 с. Деп. в УкрІНТЕІ №ДР 0107U004627.
158. Методика проведення судової експертизи, пов'язаної з раціоналізаторськими пропозиціями моделями: звіт про НДР (закл.) / П. П. Крайнів та ін.; МЮУ, НДЦСЕІВ. К., 2009. 34 с. Деп. в УкрІНТЕІ №ДР 0105U006449.

159. Методика судово-експертного дослідження зазначень походження товарів : звіт про НДР (закл.) / Г. В. Прохоров-Лукін та ін.; МЮУ, КНДІСЕ. К., 2011. 114 с. Деп. в УкрІНТЕІ №ДР 0111U000411.
160. Методика судово-експертного дослідження знаків для товарів і послуг (торговельних марок) : звіт про НДР (закл.) / Г. В. Прохоров-Лукін та ін.; МЮУ, КНДІСЕ, НДЦСЕІВ, НДІВ АПрНУ. К., 2009. 425 с. Деп. в УкрІНТЕІ №ДР 0108U005823.
161. Методика судово-експертного дослідження промислових зразків : звіт про НДР (закл.) / Г. В. Прохоров-Лукін та ін.; МЮУ, КНДІСЕ, НДЦСЕІВ. К., 2008. 240 с. Деп. в УкрІНТЕІ №ДР 0108U005821.
162. Методика судової експертизи комерційних (фірмових) найменувань: звіт про НДР (закл.) / Г. В. Прохоров-Лукін та ін.; МЮУ, КНДІСЕ. К., 2011. 78 с. Деп. в УкрІНТЕІ №ДР 0110U002834.
163. Методичні рекомендації з комерціалізації розробок, створених в результаті науково-технічної діяльності: Наказ від 13.09.2010 р. № 18. Державний комітет України з питань науки, інновацій та інформатизації. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN58763.html.
164. Методичні рекомендації з окремих питань проведення експертизи заявки на знак для товарів і послуг. Рішення колегії від 18.03.2014 (протокол № 9). Державна служба інтелектуальної власності України. URL : http://www.uipv.org/i_upload/file/metod-rek-tm.pdf.
165. Методичні рекомендації Особливості підготовки матеріалів для проведення експертних досліджень в кримінальних провадженнях по фактах незаконного використання торговельних марок (знаків для товарів і послуг) / укл. О.В. Кривцун, Л.А. Черненко. К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2013. 32 с.
166. Методичні рекомендації проведення експертних досліджень Web-сайту у сфері інтелектуальної власності : звіт про НДР (закл.) / І. В. Стародубов та ін.; МЮУ, НДЦСЕІВ. К., 2012. 78 с. Деп. в УкрІНТЕІ № ДР 0111U000196.
167. Методичні рекомендації проведення експертних досліджень у справах, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією: звіт про НДР (закл.) /

Ю. Г. Охромєєв та ін.; МЮУ, НДЦСЕІВ. К., 2012. 84 с. Деп. в УкрІНТЕІ № ДР 0111U000197.

168. Методичні рекомендації щодо підготовки матеріалів для проведення економічних досліджень, пов'язаних з використанням прав на об'єкти інтелектуальної власності : звіт про НДР (закл.) / О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; МЮУ, НДЦСЕІВ. К., 2011. 99 с. Деп. в УкрІНТЕІ № ДР 0110U002693.

169. Методологічні основи судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності : звіт про НДР (закл.) / Г. В. Прохоров-Лукін та ін.; МЮ України, КНІДСЕ, ХНДІСЕ. К., 2006. 290 с. Деп. в УкрІНТЕІ № ДР 0104U003403.

170. Михайлов О. Є. Кримінологія. Навч. посіб. К. : Знання, 2012. 565 с.

171. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Т. 6. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). Київ: Атіка, 2009. 1128 с.

172. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38). Нематеріальні активи : Міжнародний документ від 01.01.2012 р. IASB. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_050.

173. Мірзоян Л. К. Профілактична діяльність судово-експертних установ. Дні науки: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Донецьк, 29-30 бер. 2007 р.). ДонНУ імені Василя Стуса, 2007. URL: http://www.rusnauka.com/7._DN_2007/Pravo/20757.doc.htm.

174. Молчанов Д. В. Уголовно-правовая охрана интеллектуальной собственности: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2009. 28 с.

175. Мотлях О. І. Питання методики розслідування злочинів у сфері інформаційних комп'ютерних технологій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 221 с.

176. Надгорний Г. М., Сегай М. Я., Ісакович Б. М. Експерт і спеціаліст: проблеми розмежування їх функцій і шляхи їх вирішення. *Право України*. 1998. № 2. С. 52-57.

177. Надгорный Г. М. Соотношение специальных и юридических знаний. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1984. Вып. 28. С. 14-19.
178. Надгорный Г. М. Гносеологические аспекты понятия «специальные знания». *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1980. Вып. 21. С. 37-43.
179. Народная энциклопедия научных и прикладных знаний. Томъ XI. Первый полутом. Общественно-юридическій./ Харьковское общество «Распространенія въ народъ грамотности». Москва: Типографія Т-ва И. Д. Сытина, 1911 г. 328 с.
180. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. /За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К.: Атіка, 2005. 1064 с.
181. Немеш П. Ф. Правова охорона торговельних марок в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 19 с.
182. Нерсисян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2008. 22 с.
183. Нерсисян А. С. Соціально-правові і філософські основи захисту прав інтелектуальної власності. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 167-172.
184. Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків від 15 червня 1957 р., переглянута в Стокгольмі 14 липня 1967 р. і в Женеві 13 травня 1977 р. і змінена 28 вересня 1979 р.¹ : Міжнародний документ. ООН. Приєднання Україною від 01.06.2000 р. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_066.
185. Новини від 27.03.2018 р. Офіційний сайт *Державної судової адміністрації України*. URL: <https://court.gov.ua/press/news/455482/>.
186. Орлов Ю. Ю., Чернявський С. С. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 12-24.
187. Основи інтелектуальної власності. Київ: Ін Юре, 1999. 578 с.

¹ Дата приєднання Україною 01.06.2000 р.

188. Основи судової експертизи : навч. посіб. для фах., які мають намір отрим. або підтв. кваліф. суд. експ. / авт.-уклад.: Л. М. Головченко, А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян та ін. Харків: Право, 2016. 928 с.
189. Основи судової експертизи у сфері інтелектуальної власності (навчальний посібник для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта) : звіт про НДР (заключ.) / І. В. Стародубов та ін.; МЮУ, НДЦСЕІВ. К., 2015. 165 с. Деп. в УкрІНТЕІ № 0113U000897.
190. Особливості розслідування окремих видів злочинів: мульт. навч. посіб. / А. О. Антощук, В. М. Атаманчук, Ю. Б. Комаринська, І. Р. Курилін та ін. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/books/orovz/index.html>.
191. Офіційний сайт Valuation Resources (Ресурси для оцінювачів). URL : <http://valuationresources.com/EconomicData/Royalty.htm>.
192. Офіційний сайт Всеукраїнської ГО «Асоціація Фахівців Оцінки». База даних АФО. URL : <http://afo.com.ua/uk/transfertne-tsinoutvorennnya>.
193. Офіційний сайт ДП «Держзовнішінформ» Міністерства економічного розвитку та торгівлі України. URL : [http://dzi.gov.ua/services/transfertne-tsinoutvorennya/](http://dzi.gov.ua/services/transfertne-tsinoutvorennnya/).
194. Офіційний сайт компанії Interbrand. URL : <http://interbrand.com/best-brands/best-global-brands/2017/ranking/louisvuitton/>.
195. Офіційний сайт компанії LawGeex. URL: <https://blog.lawgeex.com/ai-more-accurate-than-lawyers/>.
196. Офіційний сайт компанії Youcontrol. URL : https://youcontrol.com.ua/ru/about_us/.
197. Офіційний сайт Національного банку України, курси валют. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/detail/currency?period=daily>.
198. Оценка интеллектуальной собственности: Учеб. СПбГУ, экон.факульт.; С. В. Валдайцев. М.: ЗАО «Издательство «Экономика». 2010. 471 с.
199. Оценка нематериальных активов высокотехнологичных предприятий / Б. Б. Леонтьев, Х. А. Мамаджанов. М.: ИНИЦ «ПАТЕНТ», 2012. 307 с.

200. Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности: учеб.пособ./ Козырев А. Н., Макаров В. Л. М.: Интерреклама, 2003. 352 с.
201. П. Джексон, «Введение в экспертные системы». Вильямс, 2001. 624 с.
202. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року : Міжнародний документ. Ліга Націй. Набрання чинності для України від 25.12.1991 р. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_123.
203. Пахаренко О. Конкуренція, інтелектуальна власність, митниця та асоціація з ЄС. *Юридична газета*. Київ, 2018. Вип. №18 (620) 08 травн. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/konkurenciya-intelektualna-vlasnist-mitnicya-ta-asociaciya-z-es.html>.
204. Пашнєв Д. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, вчинених із застосуванням комп'ютерних технологій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2007. 228 с.
205. Переймивовк Т. А. Особливості оцінки розміру недоотриманих доходів при проведенні судово-економічної експертизи. *Актуальні питання судової експертизи*: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 15-річ. створ. Дніпропетр. наук.-дослід. інстит. суд. експ. (Дніпро, 14-15 жовт. 2017 р.). Дніпро: Акцепт ПП, 2017. С. 92-95.
206. Пикуров Н. И. Квалификация преступлений при бланкетной форме диспозиции закона (с конкретизацией запрета в административном праве): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва, 1982. 17 с.
207. Піхурець О. В. Охорона прав на торговельну марку (цивільно-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2005. 21 с.
208. Поджаренко К. Є. Криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 255 с.
209. Подколзін І. В. Збитки та їх відшкодування в договірному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 22 с.

210. Полищук И. Ю. Роль специальных экономических познаний при расследовании незаконного использования товарных знаков в аспекте квалификации состава преступления. Опыт и практика Украины. *Вестник Института законодательства Республики Казахстан*. 2018. № 1 (50). С. 40-52.
211. Полищук И. Ю. Генезис судебной экспертизы объектов интеллектуальной собственности в Украине. *Вопросы криминологии, криминалистики и судебной экспертизы*: сб. науч. тр. Минск: НПЦ Гос. ком. судеб. экспертиз Респ. Беларусь; Право и экономика, 2018. Вып. 2/44. С. 246-253.
212. Полищук И. Ю. Перспективы развития использования специальных знаний. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: мат. міжнарод. наук.-практ. конф. присвяч. 95-р. ств. Харк. наук.-дослід. інст. суд. експ. ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 10-11 жовт. 2018 р.). Харків: «Право», 2018. С. 45-48.
213. Полищук И. Ю. Предпосылки методики определения материального вреда в связи с нарушением прав интеллектуальной собственности на торговую марку. *Актуальные вопросы интеллектуальной собственности: сборник докладов*: тезисы докл. XXI Междунар. науч.-практ. конф. (Ялта, 16-18 сент. 2013 г.) Киев: 2013. С. 189-190;
214. Полищук И. Ю. Способ преступления как основной элемент криминалистической характеристики незаконного использования товарных знаков. *Криминалистика и судебная экспертология: наука, обучение, практика*: мат. 14 междунар. конгр. (Одесса, 13-15 сен. 2018 р.). Т. 2. Одесса: Издательский дом «Гельветика» 2018. С. 50-67.
215. Поліщук І. Незаконне використання знака для товарів та послуг: особливості об'єктивної сторони складу злочину (ст. 229 КК України). *Юридична Україна*. 2013. №11. С. 81–87.
216. Поліщук І. Ю. Застосування спеціальних знань при незаконному використанні торговельних марок. *Теорія і практика судової експертизи і*

криміналістики: мат. всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 85-річчя доктора юридичних наук, професора Ніни Іванівни Клименко (Київ, 27 лют. 2018 р.). Київ: 2018. С. 273-274.

217. Поліщук І. Ю. Наслідки незаконного використання торговельних марок як елемент криміналістичної характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. №4. С. 158-163. URL: www.lsej.org.ua/4_2018/44.pdf.

218. Поліщук І. Ю. Наукові та методичні основи економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності. *Судова експертиза*. 2014. № 2. С. 23-29.

219. Поліщук І. Ю. Незалежна оцінка майнових прав на використання НДДКР як об'єктів права інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми охорони інтелектуальної власності у ЗС України*: збірн. матер. наук.-практ. семін. (Київ, 20 серп. 2014 р.). Київ: ЦНДІ ОБТ ЗС України, 2014. С. 51-53;

220. Поліщук І. Ю. Порухення прав на торговельну марку у кримінальному процесі: особливості кваліфікації. *Криміналістика и судебная экспертиза*. 2013. Вып. 58, ч. 2. С. 523-530.

221. Поліщук І. Ю. Співвідношення спеціальних та правових знань. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології*: мат. міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 22 листоп. 2018 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 296-300.

222. Поліщук І. Ю. Форми застосування спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3 (108). С. 328-348.

223. Поліщук І. Ю. Щодо питання методичного забезпечення судово-експертної діяльності при визначенні матеріальної шкоди внаслідок порушення прав на торговельні марки. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присв. 90-річчю створ. Харк. наук.-дослід. інст. суд. експ. ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 7-8 лист. 2013 р.). Харків: 2013. С. 149-151;

224. Поліщук І. Ю. Щодо питання призначення судової експертизи стороною захисту в рамках кримінального провадження. *Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень*: зб. матер. кругл. стол. (Київ, 10 квітн. 2014 р.). Київ: ННПФЕКП НАВС, 2014. С. 224-227;
225. Поліщук І. Ю. Компетенція експерта під час судово-експертного дослідження торговельних марок у процесі розслідування їх незаконного використання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. № 18. С.524-533.
226. Поліщук І. Ю. Застосування дохідного оціночного підходу при проведенні судової експертизи з визначення матеріальної шкоди при порушенні прав на торговельну марку. *Криміналістика и судебная экспертиза*. 2014. Вып. 59. С. 428-436.
227. Поліщук І. Ю. Проблемні питання застосування спеціальних економічних знань у сфері інтелектуальної власності при незаконному використанні торговельних марок. *Криміналістика і судова експертиза*. 2016. Вип. 61. С. 488-498.
228. Полянська Г. С. Криміналістична діагностика (сутність та практичне значення). *Форум права*. 2013. № 3. С. 478-485.
229. Попелюшко В. О. Спеціальні знання в кримінальному процесі та захист. *Вісник Академії адвокатури України*. Київ, 2006. Вип. 3 (7). С. 71-80.
230. Порівняльне право про торговельні марки : навч.-метод. посіб. / уклад. А.А. Герц. Хмельницький: Міленіум, 2010. 112 с.
231. Постанова Верховного суду України від 20.02.2018 р. у справі № 922/3136/16. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72449740>.
232. Приговор Красногвардейского районного суда г. Днепропетровска от 17.05.2012 г. в деле № 419/3085/12. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24048183>.

233. Приговор Ленинского районного суда г. Луганска от 14.01.2013 г. в деле № 1-300/13. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28831447>.
234. Про введення в дію переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787 : Наказ від 09.11.2010 р. №1067. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/387->.
235. Про вищу освіту : Закон від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Верховна рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
236. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. *Верховна рада України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.
237. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності : Закон від 22.05.2003 р. № 850-IV. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/850-15>.
238. Про внесення змін до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки матеріалів та призначення судових експертиз : Наказ від 29.12.2006 р. № 126/5. *Міністерство юстиції України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1393-06/para6#n6>.
239. Про внесення змін до наказу Міністра юстиції України від 15.07.97 р. № 285/7-А Про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів : Наказ від 17.01.2002 р. № 4/5. *Міністерство юстиції України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0037-02>.
240. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності. Пленум від 17.10.2012 р. № 12. *Вищий*

господарський суд України. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12/print1520607323674977>.

241. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події: Наказ від 06.11.2015 р. № 1377. *Міністерство внутрішніх справ України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1498-15>.

242. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ від 08.10.1998 р. № 53/5. *Міністерство юстиції України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

243. Про затвердження Методики оцінки майнових прав інтелектуальної власності: Наказ від 25.06.2008 р. № 740. Фонд державного майна України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0726-08>.

244. Про затвердження Методичних рекомендацій з визначення прибутку від використання об'єктів промислової власності: Наказ від 26.08.1998 р. № 80. *Держпатент України*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN10277.html.

245. Про затвердження Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» : Постанова від 03.10.2007 р. № 1185. *Кабінет Міністрів України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF>.

246. Про затвердження переліків рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз : Наказ від 30.07.2010 р. № 1722/5. *Міністерство юстиції України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1722323-10>.

247. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова від 29.04.2015 р. № 266. *Кабінет Міністрів України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>.

248. Про затвердження Переліку предметних спеціальностей спеціальності 014 «Середня освіта (за предметними спеціальностями)», за якими здійснюється формування і розміщення державного замовлення та поєднання спеціальностей (предметних спеціальностей) в системі підготовки педагогічних кадрів : Наказ від 12.05.2016 р. № 506. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0798-16>.

249. Про затвердження Переліку спеціалізацій підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», за якими здійснюється формування та розміщення державного замовлення : Наказ від 21.03.2016 р. № 292. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0532-16>.

250. Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра : Постанова від 27.08.2010 р. № 787. *Кабінет Міністрів України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/787-2010-%D0%BF>.

251. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку : Наказ від 18.10.1999 р. № 242. *Міністерство фінансів України*. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.

252. Про затвердження Положення про Державний реєстр свідоцтв України на знаки для товарів і послуг : Наказ від 10.01.2002 р. №10. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0064-02>.

253. Про затвердження Положення про науково-консультативну та методичну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України. Наказ від 13.10.2000 р. №49/5. *Міністерство юстиції України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0708-00>.

254. Про затвердження Правил складання і подання заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг: Наказ від 28.07.1995 р. № 116. *Держпатент України*. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0276-95>.

255. Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право» : Наказ від 28.12.2018 р. № 1477. *Міністерство освіти і науки України*. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-ta-opisu-predmetnih-napryamiv-doslidzhen-v-mezhah-specialnosti-081-pravo?fbclid=IwAR3nyYYSr2rSAGZDwNZgjuW0TJsqn6TJIXKY2W--iFdI80RoenKrdEhSyno>.
256. Про затвердження Тимчасового регламенту надсилання судом електронних документів учасникам судового процесу, кримінального провадження : Наказ від 07.11.2016 р. № 227. *Державна судова адміністрація*. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/nak227.pdf>
257. Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів : Наказ від 22.11.2004 р. № 732. *Міністерство фінансів України*. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1580-04>.
258. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні : Указ від 27.04.2001 р. № 285/2001. *Президент України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/285/2001>.
259. Про невідкладні заходи щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності в процесі виробництва, експорту, імпорту та розповсюдження дисків для лазерних систем зчитування : Указ від 30.01.2002 р. № 85/2002. *Президент України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/2002>.
260. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 : наказ від 06.11.2015 р. № 1151. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15>.
261. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон від 15.12.1993 р. № 3689-XII. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.

262. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон від 12.07.2001 р. № 2658-III. *Верховна рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.
263. Про створення Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності : Постанова від 29.05.2001 р. № 582. *Кабінет Міністрів України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/582-2001-%D0%BF>.
264. Про судову експертизу : Закон від 25.02.1994 р. № 4038-XII. *Верховна рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
265. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах: Постанова пленуму № 8 від 30.05.1997. *Верховний суд України*. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97>.
266. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Пленум від 31.03.1995 р. № 4. *Верховний суд України*. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95_
267. Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками. Пленум від 29.12.1992 р. № 14. *Верховний суд України*. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/v0014700-92>.
268. Про утворення Науково-дослідного центру з питань інтелектуальної власності : Розпорядження від 31.12.2004 р. № 984-р. *Кабінет Міністрів України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984-2004-%D1%80>.
269. Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, прийнятий в Мадриді 28 червня 1989 р. : Міжнародний документ. ООН. Приєднання Україною від 01.06.2000 р. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_583.
270. Прохоров-Лукин Г. В., Звягинцев Ю. М. Возможности криминалистического исследования лазерных компакт-дисков с целью установления общего источника их происхождения. *Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики:*

- материалы межд. научн. конф. (к 80-летию со дня рождения Р.С. Белкина). Москва: Акад. управл. МВД РФ, 2002. С. 302-305.
271. Прохоров-Лукин Г. В., Звягинцев Ю. М., Шелудченко В. А. Возможность криминалистического исследования лазерных компакт-дисков с целью установления общего источника их происхождения. *Специальная техника и вооружение*. 2001. № 9. С. 9-14.
272. Прохоров-Лукин Г. В. Судова експертиза: поняття та види об'єктів інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 6. С.17-24.
273. Радецька В. Я. Мова науки криміналістики: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2002. 220 с.
274. Ревака В. М. Форми використання спеціальних пізнань в досудовому провадженні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2006. 206 с.
275. Реєстр атестованих судових експертів України. URL : <http://rase.minjust.gov.ua>.
276. Резнікова О. І. Віктимологічне пізнання особи у криміналістиці: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2015. 265 с.
277. Решняк М. Г. Бланкетные уголовно-правовые нормы: проблемы действия во времени и в пространстве. *Пробелы в российском законодательстве*. 2013, № 1. С. 143-146.
278. Розробка науково-методичного посібника «Економічні дослідження, пов'язані з використанням прав на об'єкти інтелектуальної власності» : наук.-метод. посібник : звіт про НДР (закл.) / П. Ю. Баранов та ін. ; МЮУ, ХНДІСЕ. Х., 2009. 162 с. Деп. в УкрІНТЕІ № ДР 0107U000411.
279. Розробка науково-методичного посібника «Економічні дослідження, пов'язані з використанням прав на об'єкти інтелектуальної власності: звіт про НДР (закл.) / П.Ю. Баранов та ін.; МЮУ, ХНДІСЕ. Х., 2010. 203 с. Деп. в УкрІНТЕІ № ДР 0107U000411.

280. Романадзе Л. Д. Захист прав на торговельні марки у міжнародному приватному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2008. 20 с.
281. Романенко Л. М. Визначення поняття «спеціальні знання» як невід'ємної частини понять «експерт» та «судова експертиза» в адміністративному процесі. *Право і суспільство*. 2011. № 4. С.94-99.
282. Романюк Б. В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2002. 222 с.
283. Россинская Е. Р. Специальные познания и современные проблемы их использования в судопроизводстве. *Журнал российского права*. 2001. № 5. С. 34–37.
284. Россинская Е. Р. Современная судебная экспертология – наука о судебной экспертизе и судебно-экспертной деятельности. *Теория и практика судебной экспертизы*. 2015. № 4 (40). С. 10-18.
285. Русма Дж., Керр Дж. и Рейли Р. Анализ упущенной выгоды и экономического ущерба от нарушения прав интеллектуальной собственности. *Business Valuations Guide*. 2007. № 1. С. 158-175;
286. Савич С. С. Відшкодування майнової шкоди, завданої внаслідок неправомірного використання торговельної марки (польський досвід адаптації законодавства до стандартів ЄС). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 7. С. 99-107.
287. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження. Монографія. К.: КНТ, 2007. 596 с.
288. Салтевский М. В. Проблема соотношения специальных и профессиональных знаний, используемых при производстве следственных действий. *Становление и развитие органов внутренних дел Украинской ССР*. Киев: КВШ МВД СССР, 1973. С. 134-135.

289. Салтевский М. В. О структуре криминалистической характеристики хулиганства и типичных следственных ситуациях. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1982. Вып. 25. С. 13-20.
290. Самчук З. Ф. Світоглядні основи соціально-філософського дослідження ідеології: проблема критеріїв та пріоритетів вибору : автореф. дис. ... докт. філософ. Наук : 09.00.03. Київ, 2010. 41 с.
291. Севідов О. А. Криміналістична характеристика злочинних порушень авторського і суміжних прав та основні положення їх розслідування: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2009. 200 с.
292. Сегай М. Я. Методология судебной идентификации. К.: РИО МВД СССР, 1970. 256 с.
293. Сегай М. Я. Судебная экспертология: объект, предмет, природа и система науки. *Теорія та практика судової експертизи в криміналістики*. 2003. № 3. С.25-32.
294. Сегай М. Я., Форіс Ю. Б. Науково-практичний коментар до Закону України «Про судову експертизу». *Експертизи у судовій практиці* : наук.-практ. посібник / КНДІСЕ, Акад. адвокатури; за заг. ред. В.Г. Гончаренка. 2-вид., перероб. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2010. С 3-60.
295. Селина Е. В. Применение специальных познаний в уголовном процессе. Москва: Юрлитинформ, 2002. 128 с.
296. Селіванов А. О. Проблема запровадження в судовий процес правової експертизи. *Право України*. 2002. № 8. С.32-34.
297. Селіванов А. О. Проблеми запровадження в судовому процесі правової експертизи як умови досягнення об'єктивного та обґрунтованого судового рішення. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 2. 2002. С.167-170.
298. Селіванов А. О. Судова правова експертиза — шлях до істини в правосудді. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2003. № 4. С.13-20.
299. Семенов В. В. Спеціальні знання в розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2006. 212 с.

300. Семикаленова А. И. Некоторые правовые вопросы, решаемые при установлении контрафактности информационно-программных продуктов. *Криминалистика. XXI век: материалы науч.-практ. конф.* (Москва, 26-28 февр. 2001 г.). Москва: ГУ ЭКЦ МВД России. 2001. Т.1. С. 238-242.
301. Серебруев И. В. Крупный ущерб как конструктивный признак состава незаконного использования средств индивидуализации товаров (работ, услуг): проблемы уголовно-правовой оценки. *Бизнес, менеджмент и право*. 2016. № 2. С. 1-3. URL : http://bmpravo.ru/show_stat.php?stat=1112.
302. Сімакова-Ефремян Е. Б. Інтеграційні процеси в судовій експертизі: сутність та проблемні питання комплексних досліджень. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2016. Вип. 16. С. 172-183.
303. Скалозуб Л. П., Василичук В. І., Лебідь С. А. Організація діяльності підрозділів ДСБЕЗ МВС України щодо захисту прав інтелектуальної власності та протидії комп'ютерній злочинності: проблемні питання і шляхи розв'язання. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 2. С. 246-259.
304. Скрынько С. Л., Мендул А. Г., Ларцев В. С. Оценка интеллектуальной собственности и нематериальных активов. К.: 2009. 310 с.
305. Совместная рекомендация о положениях в отношении охраны общеизвестных знаков. Ассамблея Парижского союза по охране промышленной собственности. Генеральная Ассамблея ВОИС. 34 серия заседаний Ассамблей государств-членов ВОИС. 20-29 сентября 1999 г. URL : <http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/marks/833/pub833.pdf>.
306. Соколов А. Ф. Использование специальных знаний в уголовном судопроизводстве: учеб. пос. / А. Ф. Соколов, М. В. Ремизов; Яросл. гос. ун-т им. П. Г. Демидова. Ярославль, 2010. 128 с.
307. Соколовский З. М. Понятие специальных знаний. (К вопросу об основаниях назначения экспертизы). *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1969. Вып. 6. С. 199-205.

308. Сопова К. А. Знак для товарів та послуг – назва лікарського засобу як об'єкт дослідження судової експертизи. *Теорія та практика інтелектуальної власності*. 2017. № 2. С. 45-60.
309. Сопова К. А. Знак для товарів та послуг – назва лікарського засобу як об'єкт дослідження судової експертизи (продовження). *Теорія та практика інтелектуальної власності*. 2017. № 3. С. 43-56.
310. Сорокотягин И. Н. Системно-структурная характеристика специальных познаний и формы их использования в борьбе с преступностью. *Применение специальных познаний в борьбе с преступностью*: межвуз. сборн. науч. труд. Свердловск: Изд-во Свердловского юридич. ин-та, 1983. С.3-10.
311. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів: Навч. посібник. К.: 1997. 44 с.
312. Стовпець О. В. Філософсько-правові аспекти сучасної концепції інтелектуальної власності. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 237-242.
313. Стрельник О. Н. Основы философии : учебник для вузов. Москва: Юрайт, 2010. 312 с.
314. Судебные экспертизы в гражданском судопроизводстве: организация и практика: науч.-практич. пособ. / под ред. Е. Р. Россинской. М.: ИД Юрайт, 2011. 535 с.
315. Судово-економічні дослідження питань, пов'язаних з визначенням розміру неоодержаного прибутку та інших втрат: звіт про НДР (закл.) / Г. В. Ярошеня та ін.; МЮУ, ХНДІСЕ. Х., 2007. 54 с. Деп. в УкрІНТЕІ № ДР 0106U000859.
316. Телегина Т. Д. Использование специальных знаний в современной практике расследования преступлений: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Москва, 2008. 193 с.
317. Теорія та практика використання спеціальних знань в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів

- або прекурсорів : монографія / М. В. Кривонос, В. С. Бондар. Сєверодонецьк: МВС України, РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2017. 412 с.
318. Тимченко О. В., Дмитриченко І. В. Спеціальні знання слідчого при розслідуванні злочинів, пов'язаних з забрудненням морського середовища. *Митна справа*. 2015. № 3 (ч.2). С.43-47.
319. Титов С. Н. Уголовно-правовое обеспечение охраны интеллектуальной собственности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2013. 209 с.
320. Тіщенко В. В. Вибрані праці. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 436 с.
321. Тіщенко В. В. Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2003. 445 с.
322. Томаров І. Доведення збитків за незаконне використання торговельної марки. *Юридична газета*. Київ, 2018. Вип. №18 (620) 08 травн. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/dovedennya-zbitkiv-za-nezakonne-vikoristannya-torgovelnoyi-marki.html>.
323. Топчій В. В. Кіберзлочинність: деякі проблеми розслідування та попередження. *Стан, проблеми та перспективи сучасної юриспруденції в умовах євроінтеграції України: правові та суспільні аспекти*: тези доп. підсум. наук.-теорет. Інтернет-конф. (Київ, 23 квіт. 2015 р.), Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 11-14.
324. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейський союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої : Міжнародний документ від 27.06.2014 р. Україна та Європейський Союз та ін. Ратифіковано Україною від 16.09.2014 р. Тимчасово застосовується у визначеному обсязі. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
325. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності зі змінами згідно Протоколу від 06.12.2005 р. (ТРИПС) : Міжнародний документ. СОТ.

Набрання чинності для України від 23.01.2017 р. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_018.

326. Удалова Л. Д. Теоретичні засади отримання вербальної інформації у Кримінальному процесі України : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2007. 407 с.

327. Уставъ Уголовнаго Судопроизводства съ позднейшими узаконеніями, законодательными мотивами, разъясненіями Прав. Сената и циркулярами Министра Юстиціи / подъ ред. М. Шрамченко и В. Широкова. СПб. : издание юридического книжнаго магазина Н. К. Мартынова, 1899. 1038 с.

328. Федоренко В. Л. Становлення та розвиток Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (2004-2017 рр.). *Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності* : матер. наук.-практ. конф. (Київ, 21 груд. 2017 р.). Київ: НДЦСЕІВ Мін'юсту, 2017. С. 8-13.

329. Философская Энциклопедия в 5-х т./ под ред. Ф. В. Константинова Москва: Советская энциклопедия, 1960-1970. Т. 4: Наука логики-Сигети. 591 с.

330. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства., СПб.: Альфа, 1996. Т. 2. 606 с.

331. Форіс Ю. Б., Колонюк В. П. Наукові позиції щодо системного аналізу судово-експертних класифікацій. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології*: мат. міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 22 листоп. 2018 р.). К: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 434-437.

332. Фрідман І. Я. Судова експертиза та питання попередження злочинів: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.09. Київ, 1974. 18 с.

333. Фуксъ В. Уголовно-судебная экспертиза на предварительномъ слѣдствіи и судіи. Журналь гражданского и уголовного права. 1887. Кн. 4. (апріль). С. 15-54.

334. Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні: перспективи розвитку та гармонізації з

- Європейським законодавством: дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. 504 с.
335. Хахановський В. Г. Теорія і практика криміналістичної інформатики : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 30 с.
336. Хилюк С. В. Lex stricta як складова принципу законності у кримінальному праві в інтерпретації Європейського суду з прав людини. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. № 3 (24). Том 7. С. 92-103.
337. Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
338. Циркаль В. В. Тактика производства следственных действий с участием специалистов : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Киев, 1984. 25 с.
339. Чернявський С. С. Методика розслідування злочинів у сфері банківського кредитування: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2001. 303 с.
340. Чорноус Ю. М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру: монографія. К. : Видавничий дім «Скіф», 2012. 448 с.
341. Шакиров К. Н. Судебная экспертология: проблемы и решения (от теории к практике). Алматы : Litres, 2007. 433 с.
342. Шведина Е. Б. Товарный знак и бренд: семантика понятий и ее значение в управлении брендом. *Экономика и управление*. 2011. № 10 (83). С. 118-123.
343. Швець Н. Л. Проблеми методики розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням прав споживачів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2002. 224 с.
344. Шевченко О. В. Використання спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 317 с.
345. Шепітько В. Ю. Особа потерпілого в системі криміналістичної характеристики. *Проблеми законності* : республік. міжвід. наук. збірн. відпов. ред. В. Я. Тацій. Харків: Нац.юрид.акад.України, 2008. Вип. 93. С. 168-174.

346. Шепітько В. Ю. Пізнавальна функція слідчої діяльності та її інтерпретація в криміналістиці. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008, № 44. С. 25-28.
347. Шиканов В. И. Актуальные вопросы уголовного судопроизводства и криминалистики в условиях современного научно-технического прогресса. (на материале процессуального и криминалистического исследования уголовных дел об убийстве). Иркутск: Восточно-Сибирское книжное издательство, 1987. 190 с.
348. Шишко И. В. Экономические правонарушения: Вопросы юридической оценки и ответственности. СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. 307 с.
349. Шляхов А. Р. Классификация судебных экспертиз: учеб.пособ. Киев: Высшая следственная школа МВД СССР. 1980. 79 с.
350. Щербаковский М. Г., Щербаковская Л. П. Компетенция и компетентность судебного эксперта. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 2013. Вып. 58. С.95-104.
351. Щербаковський М. Г. Типові завдання судово-експертного дослідження. *Право і безпека*. 2016. № 4 (63). С. 6-11.
352. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків, 2015. 560 с.
353. Эйсман А. А. Заключение эксперта. Структура и научное обоснование. Москва: Юрид.лит., 1967. 152 с.
354. Эксархопуло А. А. Специальные познания в уголовном процессе и их нетрадиционные формы. *Вестник криминалистики*. Вып. 2. 2001. С.23-28.
355. Юрчишин В. Д. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Івано-Франківськ, 2007. 227 с.
356. Яриш О. М. Ознаки інформації як об'єкта цивільних прав. *Приватне право і підприємництво*. 2014. Вип. 13. С. 100-103.
357. Brennan N., Hennessy J., Forensic accounting and intellectual property infringement. *Commercial Law Practitioner*. 2001. № 8 (5). P.103-109.

358. Nevera A., Klimkeviciute D., Criminal aspects of infringement of trademark rights. *Annales Universitatis Apulensis*. 2013. № 16. P. 133-146.
359. Polishchuk I. Typical situations and versions of the initial phase of the investigation of the illegal use of trademarks. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 1 (volume 1). P. 125-131.
360. The Enforcement of Intellectual Property Rights: A Case Book. LTC Harms. WIPO. Publication No. 791E. 3rd edition. 2012, 574 p. URL : http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/791/wipo_pub_791.pdf.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Перелік галузей знань, спеціальностей та спеціалізацій
(станом на 2018 р.)**

Шифр галузі	Галузь знань	Код спеціальності/ Шифр спеціалізації	Найменування спеціальності
1	Освіта/Педагогіка	11	Освітні, педагогічні науки
		12	Дошкільна освіта
		13	Початкова освіта
		14	Середня освіта (за предметними спеціалізаціями)
		14,01	Середня освіта (Українська мова і література)
		14,02	Середня освіта (Мова і література (із зазначенням мови))
		14,03	Середня освіта (Історія)
		14,04	Середня освіта (Математика)
		14,05	Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
		14,06	Середня освіта (Хімія)
		14,07	Середня освіта (Географія)
		14,08	Середня освіта (Фізика)
		14,09	Середня освіта (Інформатика)
		14,1	Середня освіта (Трудове навчання та технології)
		14,11	Середня освіта (Фізична культура)
		14,12	Середня освіта (Образотворче мистецтво)
		14,13	Середня освіта (Музичне мистецтво)
		14,15	Середня освіта (Природничі науки)
		15	Професійна освіта (за спеціалізаціями)
		15,01	Будівництво
		15,02	Видавничо-поліграфічна справа
		15,03	Гірництво
		15,04	Деревообробка
		15,05	Документознавство
		15,06	Електроніка, радіотехніка та телекомунікації
		15,07	Електротехніка та електромеханіка
		15,08	Енергетика
		15,09	Зварювання

Шифр галузі	Галузь знань	Код спеціальності/ Шифр спеціалізації	Найменування спеціальності
		15,1	Комп'ютерні технології
		15,11	Машинобудування
		15,12	Металургія
		15,13	Метрологія, стандартизація та сертифікація
		15,14	Нафтогазова справа
		15,15	Охорона праці
		15,16	Сфера обслуговування
		15,17	Технологія виробів легкої промисловості
		15,18	Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства
		15,19	Товарознавство
		15,2	Транспорт
		15,21	Харчові технології
		15,22	Хімічні технології
		16	Спеціальна освіта
		17	Фізична культура і спорт
2	Культура і мистецтво	21	Аудіовізуальне мистецтво та виробництво
		22	Дизайн
		23	Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація
		24	Хореографія
		25	Музичне мистецтво
		26	Сценічне мистецтво
		27	Музеєзнавство, пам'яткознавство
		28	Менеджмент соціокультурної діяльності
		29	Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
3	Гуманітарні науки	31	Релігієзнавство
		32	Історія та археологія
		33	Філософія
		34	Культурологія
		35	Філологія
4	Богослов'я	41	Богослов'я
5	Соціальні та поведінкові науки	51	Економіка
		52	Політологія
		53	Психологія
		54	Соціологія

Шифр галузі	Галузь знань	Код спеціальності/ Шифр спеціалізації	Найменування спеціальності
6	Журналістика	61	Журналістика
7	Управління та адміністрування	71	Облік і оподаткування
		72	Фінанси, банківська справа та страхування
		73	Менеджмент
		75	Маркетинг
		76	Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
8	Право	81	Право
9	Біологія	91	Біологія
10	Природничі науки	101	Екологія
		102	Хімія
		103	Науки про Землю*
		104	Фізика та астрономія
		105	Прикладна фізика та наноматеріали
		106	Географія
11	Математика та статистика	111	Математика
		112	Статистика
		113	Прикладна математика
12	Інформаційні технології	121	Інженерія програмного забезпечення
		122	Комп'ютерні науки
		123	Комп'ютерна інженерія
		124	Системний аналіз
		125	Кібербезпека
		126	Інформаційні системи та технології
13	Механічна інженерія	131	Прикладна механіка
		132	Матеріалознавство
		133	Галузеве машинобудування
		134	Авіаційна та ракетно-космічна техніка
		135	Суднобудування
		136	Металургія
14	Електрична інженерія	141	Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка
		142	Енергетичне машинобудування
		143	Атомна енергетика
		144	Теплоенергетика
		145	Гідроенергетика
15	Автоматизація та приладобудування	151	Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології
		152	Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка

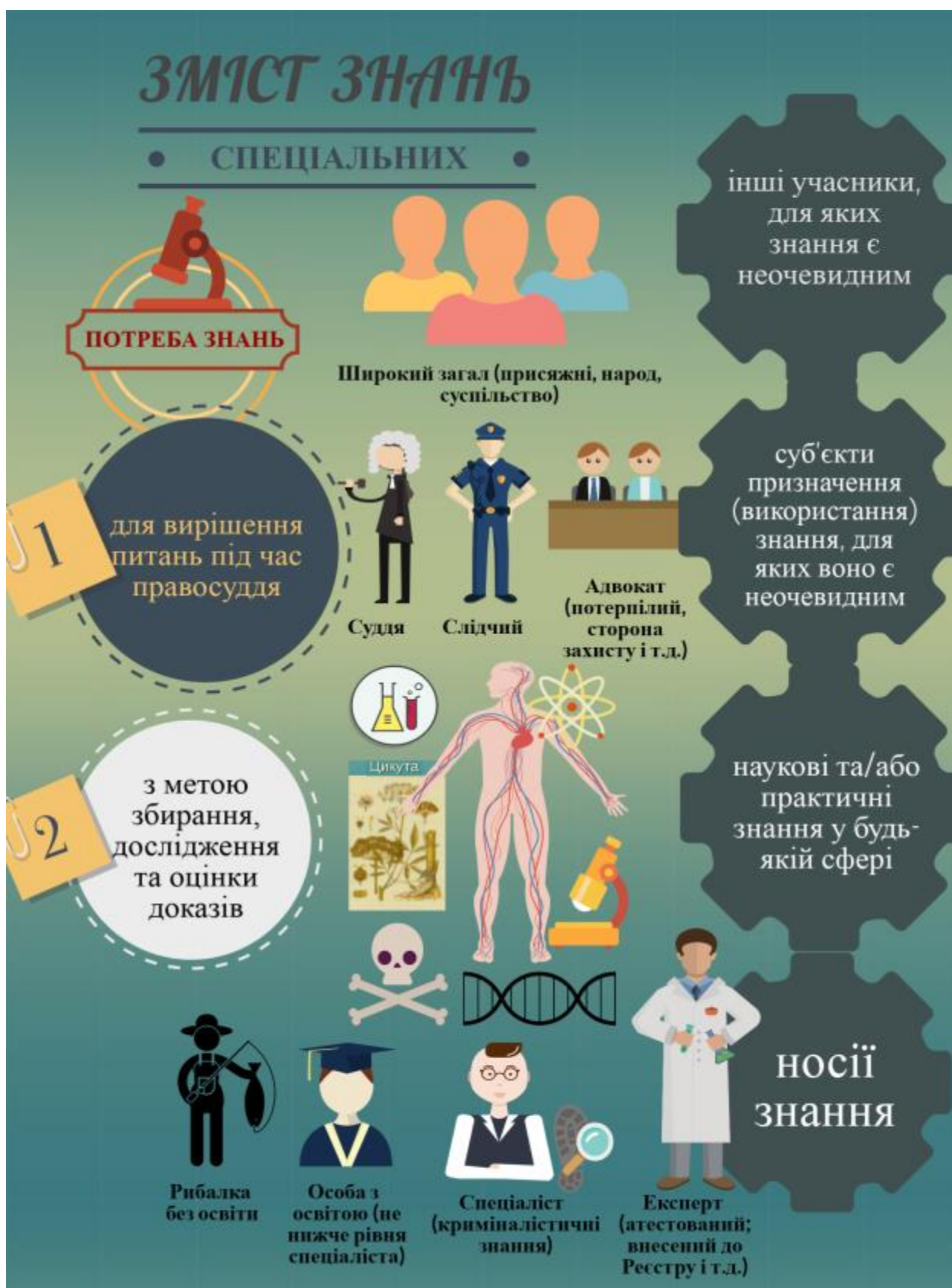
Шифр галузі	Галузь знань	Код спеціальності/ Шифр спеціалізації	Найменування спеціальності
		153	Мікро- та наносистемна техніка
16	Хімічна та біоінженерія	161	Хімічні технології та інженерія
		162	Біотехнології та біоінженерія
		163	Біомедична інженерія
17	Електроніка та телекомунікації	171	Електроніка
		172	Телекомунікації та радіотехніка
		173	Авіоніка
18	Виробництво та технології	181	Харчові технології
		182	Технології легкої промисловості
		183	Технології захисту навколишнього середовища
		184	Гірництво
		185	Нафтогазова інженерія та технології
		186	Видавництво та поліграфія
		187	Деревообробні та меблеві технології
19	Архітектура та будівництво	191	Архітектура та містобудування
		192	Будівництво та цивільна інженерія
		193	Геодезія та землеустрій
		194	Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології
20	Аграрні науки та продовольство	201	Агрономія
		202	Захист і карантин рослин
		203	Садівництво та виноградарство
		204	Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва
		205	Лісове господарство
		206	Садово-паркове господарство
		207	Водні біоресурси та аквакультура
		208	Агроінженерія
21	Ветеринарна медицина	211	Ветеринарна медицина
		212	Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза
22	Охорона здоров'я	221	Стоматологія
		222	Медицина
		223	Медсестринство
		224	Технології медичної діагностики та лікування
		225	Медична психологія
		226	Фармація, промислова фармація
		227	Фізична терапія, ерготерапія
		228	Педіатрія

Шифр галузі	Галузь знань	Код спеціальності/ Шифр спеціалізації	Найменування спеціальності
		229	Громадське здоров'я
23	Соціальна робота	231	Соціальна робота
		232	Соціальне забезпечення
24	Сфера обслуговування	241	Готельно-ресторанна справа
		242	Туризм
25	Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	251	Державна безпека
		252	Безпека державного кордону
		253	Військове управління (за видами збройних сил)
		254	Забезпечення військ (сил)
		255	Озброєння та військова техніка
		256	Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)**
26	Цивільна безпека	261	Пожежна безпека
		262	Правоохоронна діяльність
		263	Цивільна безпека
27	Транспорт	271	Річковий та морський транспорт
		272	Авіаційний транспорт
		273	Залізничний транспорт
		274	Автомобільний транспорт
		275	Транспортні технології (за видами)
28	Публічне управління та адміністрування	281	Публічне управління та адміністрування
29	Міжнародні відносини	291	Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
		292	Міжнародні економічні відносини
		293	Міжнародне право

**Питома вага правових дисциплін в освітньо-професійній програмі
підготовки спеціаліста за спеціальністю 7.18010011
«Інтелектуальна власність» (2013 р.)**

	Назва дисципліни	Навчальний час, год.	Належність до права
1	Захист інтелектуальної власності на митному кордоні	108	так
2	Економіка інтелектуальної власності	108	
3	Маркетинг інтелектуальної власності	216	
4	Набуття прав інтелектуальної власності	189	так
5	Право інтелектуальної власності	216	так
6	Розпоряджання правами інтелектуальної власності та їх захист	108	так
7	Охорона інтелектуальної власності в іноземних державах	108	так
8	Управління інтелектуальної власності	108	
9	Патентно-кон'юнктурні дослідження	108	
10	Захист від недобросовісної конкуренції	54	так
11	Введення до інтелектуальної власності	36	
12	Право інтелектуальної власності і Інтернет	54	так
13	Інтелектуальної власності в інноваційній сфері	72	
14	Основи евристики	81	
15	Соціальна та екологічна безпека діяльності	54	
16	Основи практичної семіотики	54	
	Всього	1674	100%
	Правові	837	50%

Обсяг та зміст спеціальних знань складено за схемою автора
за допомогою ресурса <https://piktochart.com/>

**Результати статистичної обробки анкет для опитування слідчих
Національної поліції України у тому числі Департаменту захисту
економіки (у складі кримінальної поліції), що мають досвід
розслідування незаконного використання торговельних марок**

За розробленою анкетою, було опитано 118 осіб.

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	осіб	%
1. Ваш досвід розслідування злочинів (та/або здійснення слідчих-розшукових дій)?		
1.1. до 1 року	15	12,71
1.2. 1-3 роки	26	22,03
1.3. 3-5 років	15	12,71
1.4. більше 5 років	52	44,07
1.5. інше _____	10	8,48
2. Протягом якого часу зазвичай триває розслідування незаконного використання ТМ?		
2.1. від півроку до 1 року	41	34,75
2.2. від 1 до 3 років	72	61,02
2.3. більше 3-х років	-	-
2.4. інше _____	5	4,23
3. Чи використовуєте Ви допомогу експерта (спеціаліста) при розслідуванні незаконного використання ТМ?		
3.1. так	113	95,76
3.2. ні	5	4,24
4. У яких формах використовуються спеціалісти при розслідуванні незаконного використання ТМ? (допускається декілька варіантів відповіді)		
4.1. консультація щодо загальних питань по ТМ	26	22,03
4.2. консультація стосовно правостановлюючих документів та інші питання документального оформлення на ТМ	15	12,71
4.3. консультація, пов'язана з виявленням і вилученням документів, у яких відображена злочинна діяльність	57	48,31
4.4. консультація при огляді місць виготовлення, зберігання і продажу контрафактної продукції	66	55,93
4.5. попередні дослідження матеріальних об'єктів (контрафактної продукції, інше)	92	77,97
4.6. попередні дослідження визначення матеріальної шкоди	103	87,29
5. Яка ефективність залучення спеціаліста на стадії досудового розслідування незаконного використання ТМ?		
5.1. висока	78	66,1
5.2. середня	35	29,66
5.3. низька	5	4,24

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	осіб	%
6. При проведенні яких гласних слідчих дій при розслідуванні незаконного використання ТМ Ви використовуєте спеціалістів? (допускається декілька варіантів відповіді)		
6.1. допит	45	38,14
6.2. пред'явлення для впізнання	-	-
6.3. обшук	76	64,41
6.4. огляд	68	57,63
6.5. слідчий експеримент	-	-
6.6. освідування особи	-	-
6.7. отримання зразків для експертного дослідження	72	61,02
6.8. призначення експертизи	107	90,68
7. Які негласні слідчі дії Ви проводили при розслідуванні незаконного використання ТМ? (допускається декілька варіантів відповіді одночасно)		
7.1. аудіо-, відеоконтроль особи	4	3,39
7.2. арешт, огляд та виїмка кореспонденції	-	-
7.3. зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж	6	5,08
7.4. зняття інформації з електронних інформаційних систем	6	5,08
7.5. обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи	5	4,24
7.6. установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу	-	-
7.7. спостереження за особою, місцем або річчю	6	5,08
7.8. аудіо-, відеоконтроль місця	5	4,24
7.9. моніторинг банківських рахунків	-	-
7.10. виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації	4	3,39
7.11. негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження	12	10,17
7.12. контрольована поставка	-	-
7.13. контрольована та оперативна закупка	43	36,44
7.14. спеціальний слідчий експеримент	-	-
7.15. імітування обстановки злочину	-	-
7.16. використання конфіденційного співробітництва	2	1,69
8. Які види експертиз Ви призначали при розслідуванні незаконного використання ТМ? (допускається декілька варіантів відповіді одночасно)		
8.1. експертизу у сфері ІВ, у тому числі:	118	100
8.1.1. щодо схожості позначення з зареєстрованою ТМ (спеціальність 13.6)	118	100
8.1.2. щодо визначення матеріальної шкоди, внаслідок незаконного використання ТМ (спеціальність 13.9)	118	100
8.2. криміналістичну:		
8.2.1. почеркознавчу (спеціальність 1.1)	19	16,1

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	осіб	%
2.3) 8.2.2. технічна експертиза документів (спеціальності 2.1-2.3)	32	27,12
8.2.3. трасологічна (спеціальності 4.1-4.6)	95	80,51
8.2.4. фототехнічну (спеціальність 6.1)	-	-
8.2.5. експертиза голограм (спеціальність 6.3)	1	0,85
8.2.6. відео-, звукозапису (спеціальності 7.1-7.3)	-	-
8.2.7. матеріалів, речовин та виробів (спеціальності 8.1-8.13)	26	22,03
8.3. економічну (спеціальності 11.1-11.3)	22	18,64
8.4. товарознавчу (спеціальності 12.1-13.4)	1	0,85
8.5. інженерно-технічну, у тому числі:	34	28,81
8.5.1. дослідження деталей транспортних засобів (спеціальність 10.3)	-	-
8.5.2. дослідження об'єктів нерухомості, будівельних матеріалів, конструкцій та відповідних документів (спеціальність 10.6)	1	0,85
8.5.3. дослідження комп'ютерної техніки та програмних продуктів (спеціальність 10.9)	34	28,81
8.5.4. дослідження телекомунікаційних систем (обладнання) та засобів (спеціальність 10.17)	-	-
8.6. мистецтвознавчу (спеціальність 15.1)	-	-
8.7. інше _____	2	1,69
біологічна (дослідження об'єктів рослинного походження (спеціальність 9.1.))		
9. На Вашу думку, який вид експертизи необхідно призначити при розслідуванні незаконного використання ТМ в першу чергу? (допускається декілька варіантів відповіді одночасно)		
9.1. експертизу у сфері ІВ, у тому числі:	118	100
9.1.1. щодо схожості позначення з зареєстрованою ТМ (спеціальність 13.6)	42	35,59
9.1.2. щодо визначення матеріальної шкоди, внаслідок незаконного використання ТМ (спеціальність 13.9)	76	64,41
9.2. інше _____	-	-
10. Протягом якого часу, після реєстрації заяви про кримінальне правопорушення за ознаками злочину по ст. 229 КК України, призначається експертиза у сфері ІВ?		
10.1. від 10 до 15 днів	6	5,08
10.2. до 1 місяця	13	11,02
10.3. від 1 до 2 місяців	20	16,95
10.4. від 2 до 3 місяців	22	18,64
10.5. більше 3-х місяців	51	43,22
10.6. інше _____	6	5,09
експертиза проводилась більше 5-ти місяців		

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	осіб	%
11. На Вашу думку, чи доцільно призначати комплексну експертизу у сфері ІВ при розслідуванні незаконного використання ТМ (за спеціальностями 13.6., що досліджує схожість позначень та 13.9, що досліджує матеріальну шкоду)?		
11.1. так	78	66,1
11.2. ні	40	33,9
12. На Ваш думку, чи доцільно консультуватись з експертом до призначення експертизи у сфері ІВ, про те, які саме матеріали та документи повинні бути надані для проведення дослідження?		
12.1. так	118	100
12.2. ні	-	-
13. Протягом якого часу триває проведення експертизи у сфері ІВ з дослідження ТМ (спеціальність 13.6. схожість позначень)?		
13.1. від 10 до 15 днів	6	5,08
13.2. до 1 місяця	10	8,47
13.3. від 1 до 2 місяців	52	44,07
13.4. від 2 до 3 місяців	24	20,34
13.5. більше 3-х місяців	26	22,03
14. Протягом якого часу триває проведення експертизи у сфері ІВ з дослідження матеріальної шкоди завданої власнику, внаслідок незаконного використання ТМ (спеціальність 13.9.)?		
14.1. від 10 до 15 днів	6	5,08
14.2. до 1 місяця	15	12,71
14.3. від 1 до 2 місяців	52	44,07
14.4. від 2 до 3 місяців	20	16,95
14.5. більше 3-х місяців	25	21,19
15. На Вашу думку, з яких причин, в разі призначення експертизи у сфері ІВ з дослідження матеріальної шкоди завданої власнику, внаслідок незаконного використання ТМ (спеціальність 13.9), складається повідомлення про неможливість надання висновку? (допускається декілька варіантів відповіді одночасно)		
15.1. власник ТМ не надає необхідні для визначення матеріальної шкоди документи, запитувані експертом	103	87,29
15.2. у матеріалах кримінального провадження відсутні документи, у яких відображена злочинна діяльність незаконного використання ТМ	61	51,69
15.3. відсутність єдиних експертних підходів до встановлення матеріальної шкоди внаслідок незаконного використання ТМ	89	75,42
16. Чи призначаєте Ви повторну експертизу у сфері ІВ при розслідуванні незаконного використання ТМ, якщо в результаті проведення первинної, висновок експерта суперечить іншим доказам?		
16.1. так	107	90,68
16.2. ні	11	9,32

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	осіб	%
17. Як часто, при розслідуванні незаконного використання ТМ, зустрічаються експертні висновки у сфері ІВ, що суперечать один одному?		
17.1. в моїй практиці такого не було	26	22,03
17.2. не дуже часто	45	38,14
17.3. майже в кожному провадженні, особливо ті, що встановлюють розмір матеріальної шкоди	47	39,83
18. На Вашу думку, які причини, наявності експертних висновків у сфері ІВ при розслідуванні незаконного використання ТМ, що суперечать один одному? (допускається декілька варіантів відповіді одночасно)		
18.1. низька кваліфікація одного з експертів	31	26,27
18.2. відсутність єдиних експертних підходів до вирішення експертних задач	83	70,34
18.3. наявність експертних помилок	37	31,36
18.4. відсутність зареєстрованої методики визначення матеріальної шкоди внаслідок незаконного використання ТМ	66	55,93
19. Яким експертам Ви надаєте перевагу при призначенні судової експертизи у сфері ІВ?		
19.1. що працюють у державних спеціалізованих експертних установах	67	56,78
19.2. що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах (приватних)	9	7,63
19.3 перевага не надається	42	35,59
20. Зазначте причини, якщо експертиза у сфері ІВ призначається у державні спеціалізовані експертні установи? (допускається декілька варіантів відповіді одночасно)		
20.1. не має необхідності в оплаті експертизи (виконується безкоштовно)	103	87,29
20.2. вищий рівень кваліфікації експертів	37	31,36
20.3. зрозумілий документообіг	21	17,8
20.4. гарантія збереженості матеріалів кримінального провадження	24	20,34
20.5. експерт був залучений в якості спеціаліста у цьому кримінальному провадженні	78	66,1
21. Зазначте недоліки при призначенні експертизи у сфері ІВ до державної спеціалізованої експертної установи? (допускається декілька варіантів відповіді одночасно)		
21.1. довгий час проведення експертизи	103	87,29
21.2. низька матеріально-технічна забезпеченість	26	22,03
21.3. застарілі методики та підходи до вирішення експертних задач	32	27,12
21.4. некомпетентність експерта	21	17,8

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	осіб	%
22. Зазначте причини, якщо експертиза у сфері ІВ призначається експерту, що не працює у державній спеціалізованій експертній установі? (допускається декілька варіантів відповіді одночасно)		
22.1. експертиза проводиться у найкоротші терміни	83	70,34
22.2. наявне клопотання сторони кримінального провадження про призначення експертизи з гарантією оплати	70	59,32
22.3. експерт був залучений в якості спеціаліста у цьому кримінальному провадженні	24	20,34
22.4. вищий рівень кваліфікації експертів	21	17,8
22.5. використання сучасних новітніх методик при вирішенні експертних задач	18	15,25
23. Яка ефективність залучення експерта на стадії досудового розслідування незаконного використання ТМ?		
23.1. висока	63	53,39
23.2. середня	52	44,07
23.3. низька	3	2,54
24. На Вашу думку, у який спосіб найчастіше вчиняється незаконне використання ТМ?(допускається декілька варіантів відповіді одночасно)		
24.1. виготовлення товару з незаконно нанесеною ТМ	103	87,29
24.2. продаж товару з незаконно нанесеною ТМ	97	82,2
24.3. зберігання товару з незаконно нанесеною ТМ	46	38,98
24.4. імпорт (ввезення) товару з незаконно нанесеною ТМ	61	51,69
24.5. експорт (вивезення) товару з незаконно нанесеною ТМ	20	16,95
24.6. незаконне застосування ТМ в мережі Інтернет (доменне ім'я)	77	65,25
Спосіб залежить від виду товару; зазвичай все разом		
25. Яку різницю у цінах оригінального та контрафактного товару Ви спостерігали найчастіше при розслідуванні незаконного використання ТМ?		
25.1. ціна контрафактного товару складала не більше 5% від ціни оригінального	15	12,71
25.2. ціна контрафактного товару складала не більше 15% від ціни оригінального	5	4,24
25.3. ціна контрафактного товару складала не більше 30% від ціни оригінального	8	6,78
25.4. ціна контрафактного товару складала не більше 50% від ціни оригінального	25	21,19
25.5. ціна контрафактного товару складала не більше 75% від ціни оригінального	9	7,63
25.6. ціна контрафактного товару була така сама як ціна оригінального	8	6,78
25.7. інше _____	48	40,67
Різниця у ціні залежить від виду товару; брендові речі 5%; кава, сигарети 75%		

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	осіб	%
26. Що у Вас викликало найбільші ускладнення при розслідуванні незаконного використання ТМ? (допускається декілька варіантів відповіді одночасно)		
26.1. відсутність досвіду розслідування даного виду злочину	57	48,31
26.2. складність предмету злочинного посягання	32	27,12
26.3. необізнаність щодо джерел необхідної інформації	41	34,75
26.4. труднощі отримання необхідних документів від власника ТМ (потерпілого)	57	48,31
26.5. відсутність єдиного підходу до встановлення розміру матеріальної шкоди	80	67,8
26.6. велика кількість інших кримінальних проваджень	53	44,92
26.7. відсутність методичних рекомендацій щодо розслідування цього виду злочину	50	42,37
27. Як Ви оцінюєте сучасний стан криміналістичного забезпечення розслідування незаконного використання ТМ?		
27.1. достатній	9	7,63
27.2. недостатній	67	56,78
27.3. складно оцінити	42	35,59
28. Чи достатньо Вам знань, отриманих у вузі для ефективного розслідування незаконного використання ТМ?		
28.1. достатньо	77	65,25
28.2. недостатньо	26	22,03
28.3. важко сказати	15	12,72
29. Чи потребуєте Ви додаткових знань для ефективного розслідування незаконного використання ТМ?		
29.1. так	77	65,25
29.2. ні	26	22,03
29.3. важко сказати	15	12,72
30. Зазначте, Ваше бачення ефективних шляхів (форм) налагодження і поглиблення взаємодії використання спеціальних знань судових експертів у сфері інтелектуальної власності при розслідуванні незаконного використання ТМ <i>87 % опитуваних зазначили необхідність одностайного підходу експертів до встановлення матеріальної шкоди, внаслідок незаконного використання ТМ</i>		

Додаток Д

Результати статистичної обробки кримінальних проваджень про обвинувачення осіб за ст. 229 КК України незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару у частині торговельних марок (ТМ)
 За розробленою програмою була опрацьоване 81 кримінальне провадження

№ п/п	Критерій аналізу даних	Статистичний показник	
		разів	%
Загальні дані			
1	Розподіл за частиною ст. 229 КК України з урахуванням кваліфікуючих ознак		
	Матеріальна шкода у значному розмірі ч. 1 ст. 229 КК України	55	67,9
	Матеріальна шкода у великому розмірі ч. 2 ст. 229 КК України	17	20,99
	Матеріальна шкода у особливо великому розмірі ч. 3 ст. 229 КК України	9	11,11
	Вчинено повторно ч. 1 ст. 32 КК України	-	-
	Вчинено за попередньою змовою групою осіб ч. 2 ст. 28 КК України	-	-
	Вчинені службовою особою з використанням службового становища ч. 3 ст. 229 КК України	3	3,7
	Вчинено організованою групою ч. 3 ст. 28 КК України	4	4,94
	Закінчений замах ч. 2 ст. 15 КК України	3	3,7
	Незакінчений замах ч. 3.ст.15 КК України	7	8,64
2	Місце вчинення злочину		
	Обласний центр	45	55,56
	Місто	17	20,99
	Селище міського типу та сільська місцевість	16	19,75
	м. Київ	3	3,7
Відомості про потерпілого (власник ТМ)			
3	Вид суб'єкту правовідносин		
	Індивідуальний (фізична особа)	-	-
	Колективний (юридична особа)	81	100
4	Резидентність по відношенню до України		
	Резидент	10	12,35
	Нерезидент	71	87,65
Відомості про предмет посягання (ТМ)			
5	Реєстрація ТМ		
	Національна	36	44,44
	Міжнародна	50	61,73
6	Спосіб незаконного використання ТМ		
	Виготовлення, продаж, зберігання	23	28,4
	Виготовлення та продаж	8	9,88
	Продаж та зберігання	21	25,93
	Продаж	14	17,28
	Виготовлення та зберігання	5	6,17
	Виготовлення	3	3,7
	Зберігання	7	8,64
7	Матеріальна шкода встановлена слідством		
	Встановлена сума матеріальної шкоди, тис. грн.	30 278,000	

№ п/п	Критерій аналізу даних	Статистичний показник	
		разів	%
Відомості про використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного використання ТМ			
8	Наявність висновку спеціаліста складеного представником власника ТМ	35	43,21
9	Вид судової експертизи		
	Експертиза у сфері інтелектуальної власності	60	74,07
	щодо схожості позначення з зареєстрованою ТМ	55	67,9
	щодо визначення матеріальної шкоди, внаслідок незаконного використання ТМ	44	54,32
	Криміналістична експертиза	18	22,22
	Економічна експертиза	4	4,94
	Товарознавча експертиза	2	2,47
	Інженерно-технічна	6	7,41
Відомості про суб'єкт злочину			
10	Стать злочинця		
	Чоловік	62	76,54
	Жінка	20	24,69
11	Рід занять злочинця		
	Не працює	32	39,51
	Приватний підприємець	42	51,85
	Найманий робітник	7	8,64
	Керівник підприємства	8	9,88
12	Повторність, сукупність та рецидив злочину		
	Вчинено вперше ¹	81	100
	Вчинено повторно	-	-
	Вчинено у сукупності з іншим злочином	-	-
	Вчинено рецидив	-	-
13	Приналежність злочинця до організованої групи		
	В організованій групі	4	4,94
	Не в організованій групі	77	95,06
Інші особливості			-
14	Вид покарання		-
	Позбавлення волі	6	7,41
	Штраф, тис. грн.	69	85,19
		5 446,180	
	Не застосовувався ²	6	7,41
15	Укладена угода про примирення	9	11,11
16	Недоцільність дослідження доказів	27	33,33
17	Матеріальна шкода визначена добутком ціни оригінального товару на виявлену кількість контрафактного (виготовленого, проданого та того, що був на зберіганні)	69	85,19
18	Конфіскація та знищення контрафактної продукції	79	97,53

¹ Був зафіксований 1 випадок, коли особа мала адміністративне правопорушення по аналогічному випадку

² За цим критерієм у 3-х випадках суд виправдав підсудних, в 1 випадку було застосовано ЗУ «Про амністію» і звільнено від покарання, у 2 випадках було закрито справу, зокрема в першому разі у зв'язку невеликою тяжкістю злочину на підставі закінчення строків давності та в другому через відмову потерпілого від обвинувачення.

Додаток Е

Таблиця №1

**Статистична інформація ГПУ щодо злочину передбаченого ст. 229 КК України
з 2002 по 2012 р. (КПК 1960 р.)**

№ п/п	Назва/Роки	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	ВСЬОГО
1	Знаходилось у провадженні у звітному періоді, шт.	54	64	63	61	62	91	61	64	88	176	110	894
2	Зареєстровано у звітному періоді, шт.	53	56	45	50	51	77	42	56	78	153	88	749
	Приріст, шт.	1	8	18	11	11	14	19	8	10	23	22	-
4	Всього злочинів, які зняті з обліку, шт.	8	13	14	23	15	23	13	12	8	7	27	163
	Питома вага знятих з обліку від тих, що знаходились у провадженні, %	15%	20%	22%	38%	24%	25%	21%	19%	9%	4%	25%	18%
6	Кількість злочинів, по яких кримінальні справи направлені до суду, шт.	34	28	31	13	18	21	24	20	36	92	55	372
6.1	з обвинувальним актом	X	X	27	9	18	14	22	17	34	87	50	278
6.2	з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності	X	X	4	4	0	7	2	3	2	5	5	32
	Питома вага направлених до суду від тих, що знаходились у провадженні, %	63%	44%	49%	21%	29%	23%	39%	31%	41%	52%	50%	42%

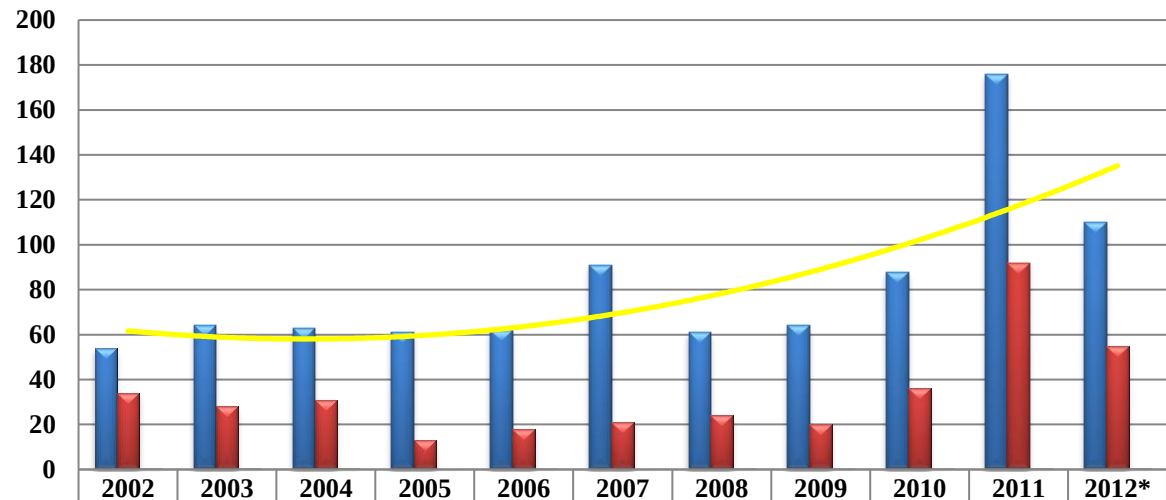
Діаграма №1

**Співвідношення кількості, що знаходились у провадженні та
по яких кримінальні справи направлено до суду
за ст. 229 КК України**

$$y = 1.1445x^2 - 6.3888x + 66.958$$

$$R^2 = 0.5512$$

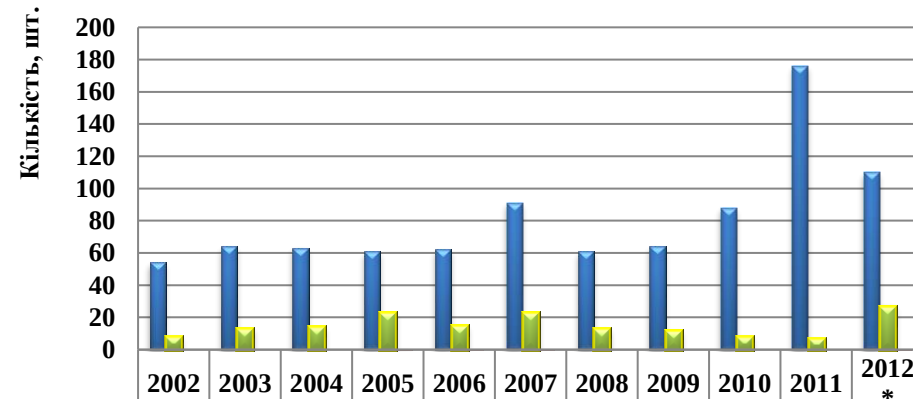
Кількість, шт.

■ Знаходилось у провадженні у звітному періоді, шт.	54	64	63	61	62	91	61	64	88	176	110
■ Кількість злочинів, по яких кримінальні справи направлені до суду, шт.	34	28	31	13	18	21	24	20	36	92	55
■ Питома вага направлених до суду від тих, що знаходились у провадженні, %	63%	44%	49%	21%	29%	23%	39%	31%	41%	52%	50%

Діаграма №2

**Співвідношення кількості знятих з обліку та
тих, що знаходились у провадженні в
одному звітному періоді злочинів за ст. 229
КК України**

■ Знаходилось у провадженні у звітному періоді, шт.	54	64	63	61	62	91	61	64	88	176	110
■ Всього злочинів, які зняті з обліку, шт.	8	13	14	23	15	23	13	12	8	7	27
■ Питома вага знятих з обліку від тих, що знаходились у провадженні, %	15%	20%	22%	38%	24%	25%	21%	19%	9%	4%	25%

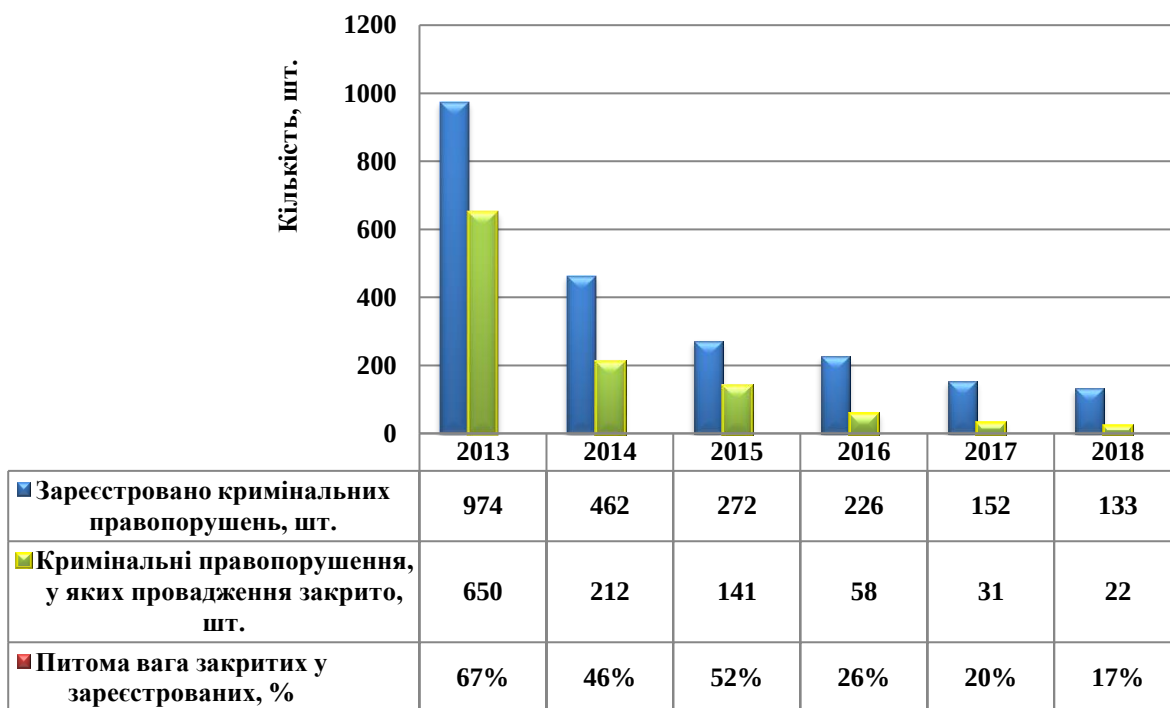
Таблиця №2

**Статистична інформація ГПУ
щодо злочину передбаченого ст. 229 КК України
з 2013 по 2018 р.**

№ п/п	Назва/Роки	2013	2014	2015	2016	2017	2018	ВСЬОГО
1	Зареєстровано кримінальних правопорушень, шт.	974	462	272	226	152	133	2219
2	Кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито, шт.	650	212	141	58	31	22	1114
2.1	у т.ч. за ч. 1 п.п.1, 2, 4, 6 ст.284 КПК України	647	212	141	58	31	22	1111
Питома вага закритих у зареєстрованих, %		67%	46%	52%	26%	20%	17%	50%
3	Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді, шт.	327	250	131	168	121	111	1108
4	Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру, осіб	35	36	12	15	12	16	126
5	Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду, шт.	28	28	12	8	7	6	89
5.1	у т. ч. з обвинувальним актом	28	26	12	8	7	6	87
5.2	у т.ч. з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності	-	2	-	-	-	-	2
Питома вага направлених до суду у облікованих, %		9%	11%	9%	5%	6%	5%	8%
6	Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято (про закінчення або зупинення), шт.	294	221	119	159	113	105	113
Питома вага у яких рішення не прийнято у облікованих, %		90%	88%	91%	95%	93%	95	91%

Діаграма №3

Співвідношення кількості зареєстрованих та закритих в одному звітному періоді злочинів за ст. 229 КК України

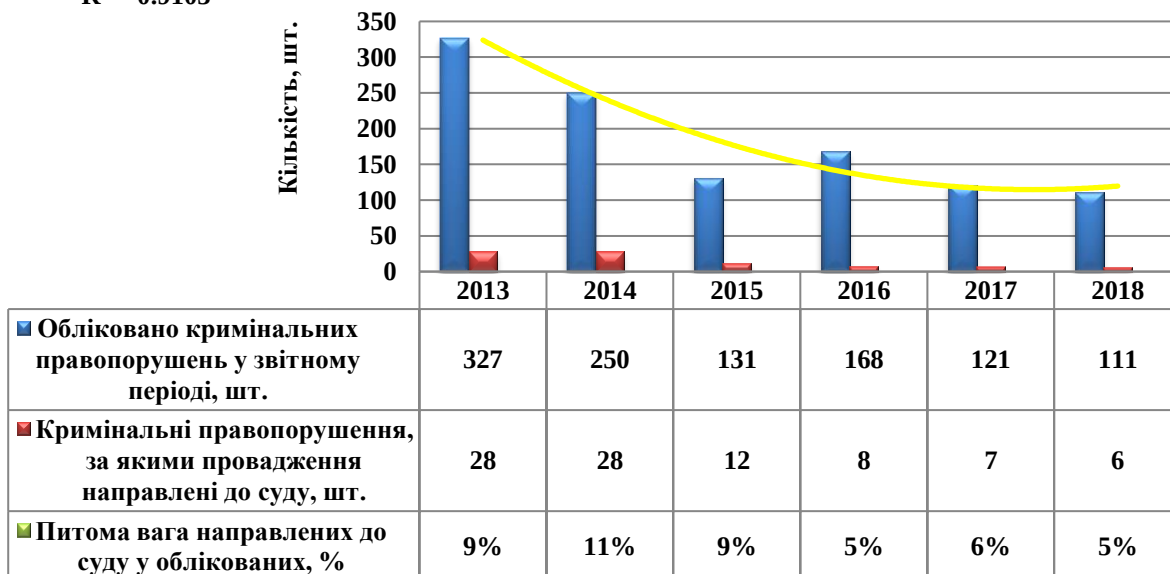

Діаграма №4

Співвідношення кількості облікованих та направлених до суду злочинів за ст. 229 КК України

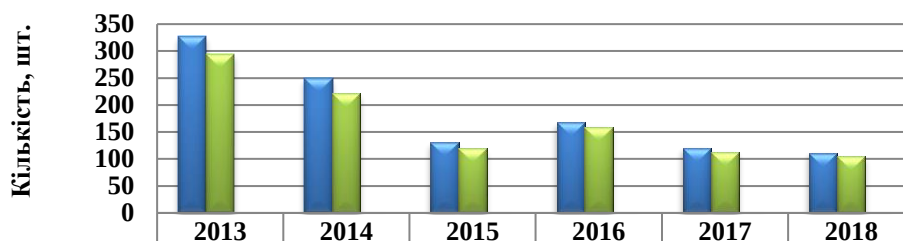
$$y = 11.125x^2 - 118.73x + 431.5$$

$$R^2 = 0.9103$$

Діаграма №5

Співвідношення кількості облікованих злочинів та у яких на кінець періоду рішення не прийнято за ст. 229 КК України

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
■ Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді, шт.	327	250	131	168	121	111
■ Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято (про закінчення або зупинення), шт.	294	221	119	159	113	105
■ Питома вага у яких рішення не прийнято у облікованих, %	90%	88%	91%	95%	93%	95%

Додаток Ж

Реєстр методик проведення судових експертиз об'єктів інтелектуальної власності

№ з/п	Реєстр. код	Вид експертизи	Назва методики	Розробник (спеціалізована установа, інші)	Рік створення	Дата держ. реєстр.	Основа з наукової школи
1	13.1.1.01	13.1.1. Дослідження, пов'язані з літературними, художніми творами, та інші	Методика проведення судових експертиз літературних творів	НДЦСЕІВ	2010	02.03.2012	ІВ
2	13.1.1.02		Методика проведення судових експертиз, пов'язаних з кресленнями - об'єктами авторського права	НДЦСЕІВ Донецький НДІСЕ	2011	01.03.2013	ІВ
3	13.1.2.01	13.1.2. Дослідження, пов'язані з комп'ютерними програмами і копіями даних (базами даних)	Методика комплексного дослідження ознак неліцензійності використання пропріетарного програмного забезпечення	Львівський НДІСЕ	2016	23.03.2018	Криміналістика
4	13.2.01	13.2. Дослідження, пов'язані з виконаннями, фонограмами, відеограмами, програмами (передачами) організацій мовлення	Методика проведення досліджень оптичних носіїв, що містять об'єкти авторського права та суміжних прав	ДНДЕКЦ МВС України	2008	03.03.2010	Криміналістика
5	13.2.02	13.2. Дослідження, пов'язані з виконаннями, фонограмами, відеограмами, програмами (передачами) організацій мовлення	Методика дослідження ознак контрафактності лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет	Харківський НДІСЕ	2005	06.02.2009	Криміналістика
6	13.3.01	13.3. Дослідження пов'язані з винаходами і корисними моделями	Методика проведення судової експертизи, пов'язаної з винаходами та корисними моделями	НДЦСЕІВ	2007	06.02.2009	ІВ
7	13.6.01	13.6. Дослідження, пов'язані з комерційними (фірмовими) найменуваннями, торговельними марками (знаками для товарів і послуг), географічними зазначеннями	Методика проведення експертних досліджень, пов'язаних із засобами індивідуалізації	НДЦСЕІВ	2017	23.03.2018	ІВ

№ з/п	Реєстр. код	Вид експертизи	Назва методики	Розробник (спеціалізована установа, інші)	Рік створення	Дата держ. реєстр.	Основа з наукової школи
8	13.8.01	13.8. Дослідження, пов'язані з комерційною таємницею (ноу-хау) і раціоналізаторськими пропозиціями	Методика проведення судової експертизи, пов'язаної з раціоналізаторськими пропозиціями	НДЦСЕІВ	2007	06.02.2009	ІВ
9	13.8.02	13.8. Дослідження, пов'язані з комерційною таємницею (ноу-хау) і раціоналізаторськими пропозиціями	Методика проведення судової експертизи комерційної таємниці та ноу-хау	НДЦСЕІВ Донецький НДІСЕ	2009	02.03.2012	ІВ

Додаток 3

**Ресурси інформаційно-довідкового забезпечення
розслідування незаконного використання торговельних марок**

№ з/п	Тип ресурсу	Назва ресурсу	Режим доступу
1	БД	«Зареєстровані в Україні знаки для товарів і послуг»	http://base.uipv.org/searchBUL/search.php?dbname=certtm
2	БД	«Відомості про добре відомі знаки в Україні»	http://base.uipv.org/searchBul/search.php?dbname=certwkm
3	ІБД	«Заявки на знаки для товарів і послуг, прийняті до розгляду»	http://base.uipv.org/searchBUL/search.php?dbname=apptmc
4	ІДС	«Відомості про стан діловодства за заявками на знаки для товарів і послуг»	http://base.uipv.org/searchTMStat/search.php
5	ІДС	«Відомості про свідоцтва України на знаки для товарів і послуг, дія яких припинена, або які визнано недійсними»	http://base.uipv.org/searchTmRevoke/search.php
6	ІДС	«Міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків (Ніццька класифікація). Одинадцята редакція, версія 2017 року" (чинна з 01.01.2017)	http://nice112017.ukrpatent.org/
7		WIPO Global Brand Database	http://www.wipo.int/branddb/en/
8		WIPO ROMARIN	http://www.wipo.int/romarin/search.xhtml

Додаток І

**Перевірочний чек-лист згідно заяви потерпілого
про незаконне використання торговельної марки**

№ з/п	Дані, що перевіряються (вносяться)	Результат
1	Чинність прав на торговельну марку	
2	№ свідоцтва	
3	Дата реєстрації торговельної марки	
4	Дата заявки	
5	Номер заявки	
6	Індекси міжнародної класифікації товарів та послуг та перелік товарів та послуг	
7	Зображення торговельної марки	
8	Ім'я або повне найменування та адреса власника (власників) торговельної марки	

Програма вивчення юридичної особи потерпілого (власника торговельної марки) від незаконного використання торговельної марки

1) Відомості про юридичну особу власника торговельної марки, які можна отримати з відкритих даних

НАЗВА	ПРИКЛАД ЗАПОВНЕННЯ
Досьє	
Статус юридичної особи	Є документи Вищого господарського суду України про банкрутство
Код ЄДРПОУ	14308500
Дата реєстрації	25.12.2003 (14 років 4 місяці)
Відомості про органи управління юридичної особи	ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ
Контактна інформація	73000, Херсонська обл., Місто Херсон, карантин ОСТРІВ, будинок 1 Тел: 0552270650, 0552271967
Уповноважені особи	Менчака В'ЯЧЕСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ - керівник з 25.07.2016 (ліквідатор) Менчака В'ЯЧЕСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ - голова КОМІСІЇ з припиненням або ліквідатор Менчака В'ЯЧЕСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ - підписант з 25.07.2016 (ліквідатор)
Види діяльності	30.11 Будівництво кораблів і плавучих конструкцій (основний) 49.41 Вантажні перевезення автомобільним транспортом 47.25 Роздрібна торгівля алкогольними та іншими напоями в спеціалізованих магазинах 25.62 Основні технологічні процеси машинобудування
Форма власності	Недержавна власність
Перелік засновників юридичної особи	Іванов Іван Іванович 100% Розмір внеску до статутного фонду: 125 200 000,00 грн.
Власники великих пакетів акцій (> 10%)	ДЕНАКСІОЛ ТРЕЙДІНГ ЛТД, Акція проста бездокументарна іменна Номінальна вартість: 0,25 Кількість: 5000000000 Від загальної кількості (%): 15,25%
Розмір статутного капіталу	125 200 000,00 грн
Дані про відокремлені підрозділи юридичної особи	-
Дата закінчення формування статутного капіталу	17.12.2004

Місцезнаходження реєстраційної справи

Херсонська міська рада Херсонської області

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТАТИСТИКИ

Ідентифікаційний код органу: 21680000

Дата постановки на облік: 23.02.1994

ХЕРСОНСЬКА ОБ'ЄДНАНА ДЕРЖАВНА

ПОДАТКОВА Інспекція ГОЛОВНОГО

управління ДФС У ХЕРСОНСЬКІЙ області

Ідентифікаційний код органу: 39473382

Відомості про відомчу реєстрі: (дані про взяття на облік як платника податків);

Дата постановки на облік: 19.04.1994

Номер постановки на облік: 2449

ХЕРСОНСЬКА ОБ'ЄДНАНА ДЕРЖАВНА

ПОДАТКОВА Інспекція ГОЛОВНОГО

управління ДФС У ХЕРСОНСЬКІЙ області

Ідентифікаційний код органу: 39473382

Відомості про відомчу реєстрі: (дані про взяття на облік як платника єдиного внеска);

Дата постановки на облік: 25.02.1991

Номер постановки на облік: 21 / 14-000409

Дата і номер запису про постановку і зняття з обліку, назва та ідентифікаційні коди органів статистики, Міндоходов, Пенсійного фонду України, в яких юридична особа перебуває на обліку

Дані про реєстраційний номер платника єдиного внеску

21 / 14-000409

Дані про клас професійного ризику виробництва платника єдиного внеску за основним видом його економічної діяльності

59

Дані про перебування юридичної особи в процесі припинення

02.08.2016 - в стані припинення

Підстава: за судовим рішенням про банкрутство

Судове рішення: судове рішення про визнання

юридичної особи банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури №923 / 1062/14 від 19.07.2016

Найменування суду: господарський суд

Херсонської області

Дата вступу в силу: 19.07.2016

Фінансові показники

2016 р.

Активи 1 300 000 000 - 1 400 000 000 грн

Зобов'язання 3 000 000 000 - 3 100 000 000 грн

Виручка 3 200 000 - 3 300 000 грн

Санкції

Актуально на 09.05.2018

25.03.2016 р. - спеціальні санкції, індивідуальний режим ліцензування

Ліцензії

Актуально на 09.05.2018	5523. Буріння, експлуатація та капітальний ремонт свердловин під час геологічного Вивчення і розробки родовище корисних копалин. з 29.08.2014 до 29.08.2019 Діюча 5748 Видобування корисних копалин (промислова розробка Родовище). Об'єкт: Родовище - Херсонське. Корисних копалин: Води питні и технічні з 03.04.2013 до 03.04.2033 Анульованій 4590 Користування радіочастотнім ресурсом України з 16.07.2004 до 16.07.2009 Закінчився срок Дії 3102 Користування радіочастотнім ресурсом України з 14.02.2003 до 14.02.2008 Закінчився срок Дії 2604 Користування радіочастотнім ресурсом України з 23.09.2002 до 23.09.2007 Закінчився срок Дії
Інформація про платника податків Реєстр платників ПДВ Індивідуальний податковий номер Дата реєстрації Анульовано реєстрацію платників ПДВ в базі Стан розрахунків платника податків з бюджетом Реєстр платників єдиного податку Судова практика	455666655 15454555875454548 12.07.1997 Інформація про особу відсутня Станом на 02.05.2018 Платник податків має податкову заборгованість Інформація про особу відсутня в базі
Актуально на 10.05.2018, 00:00:02	26.04.2018 Ухвала суду Кримінальне 766/4599/18 24.04.2018 Ухвала суду Господарське 923/1062/14 19.04.2018 Ухвала суду Господарське 923/1062/14 17.04.2018 Ухвала суду Кримінальне 766/7966/17 28.03.2018 Ухвала суду Кримінальне 766/7966/17
Офіційні повідомлення Актуально на 09.05.2018	05.03.2018 ПОВІДОМЛЕННЯ про Скасування аукціону з продажу майна №49747 14.02.2018 Оголошення про проведення аукціону з продажу майна №49309 15.01.2018 ПОВІДОМЛЕННЯ про результати проведення аукціону з продажу майна №48574 27.12.2017 Оголошення про проведення аукціону з продажу майна №48265 18.12.2017 ПОВІДОМЛЕННЯ про результати проведення аукціону з продажу майна №47966

2) Відомості з приводу використання торговельної марки власником

- 1.1. Правовстановлюючий документ на торговельну марку (витяг з реєстру)
- 1.2. Завірені копії документів, що містять показники, доходу, які одержував або одержує за звичайних обставин власник торговельної марки. До таких документів належать:
 - ліцензійні договори на використання торговельної марки, у тому числі: акти взаємних розрахунків (звірок) з приводу розміру фактичних ліцензійних платежів між Ліцензіаром та Ліцензіатом з документальним підтвердженням сплати (платіжні доручення; рахунки-фактури; банківські виписки тощо);
 - інші фінансово-економічні, податкові та бухгалтерські документи, які містять показник економічної вигоди від торговельної марки на одиницю продукції за звичайних обставин у грошовому еквіваленті.
- 1.3. Інформація з приводу застосування торговельної марки у власному виробництві:
 - обсяг виробленої продукції у натуральному та грошовому вимірі з торговельною маркою;
 - номенклатура продукції з торговельною маркою;
 - прайс-листи на продукцію з торговельною маркою;
 - довідки-калькуляції з собівартості продукції з торговельною маркою;
- 1.4. Основні канали збуту оригінальної продукції (власні магазини; акредитовані дистриб'ютори; торговельна мережа; тощо).
- 1.5. Фінансовий план (бізнес-план) за минулі, фактичний та майбутні роки з аналізом фінансово-господарської діяльності підприємства, що включає горизонтальний, вертикальний та порівняльний фінансовий аналіз; аналіз фінансових коефіцієнтів та факторний аналіз.
- 1.6. Маркетингова стратегія підприємства та дані стосовно:
 - основних споживачів продукції з торговельною маркою;
 - території розповсюдження продукції з торговельною маркою;
 - частка на ринку, що займає продукція з торговельною маркою;
 - попиту на товар з торговельною маркою на визначеному ринку чи його сегменті;
 - витрати виробництва товару з торговельною маркою, особливості його ціноутворення;
 - верхня та нижня межа ціни товару з торговельною маркою, його рентабельність та прибутковість;
 - політика знижок на товар з торговельною маркою, її особливості;
 - загальні витрати виробництва і рівень рентабельності по підприємству;
 - кінцевий результат господарської діяльності підприємства (валові доходи, чистий прибуток тощо);
- 1.7. Калькуляція витрат, понесених на створення торговельної марки, а також витрати, пов'язані з проведенням маркетингових досліджень і рекламою з документальним підтвердженням (платіжні доручення; рахунки-фактури; довідки тощо). До складу вказаних витрат входять:
 - **Врт** - витрати на розробку об'єкта оцінки, грн.;
 - **Вмт** - витрати на маркетингові дослідження та рекламу стосовно об'єкта оцінки, грн.;

- **Вкт** - витрати на доведення об'єкта оцінки до стану, придатного для промислового та комерційного використання, у тому числі витрати, пов'язані з реєстрацією, отриманням та підтриманням чинності підтверджувального документа (патенту, свідоцтва тощо), грн.;
- **Врmt** - прямі матеріальні витрати, грн.;
- **Вopt** - прямі витрати на оплату праці, грн.

У свою чергу **Вpt** (витрати на розробку об'єкта оцінки) включають:

- **Вндр** - фактичні витрати на проведення науково-дослідних робіт, що включають у себе витрати: на пошукові роботи, на проведення теоретичних досліджень, на проведення експериментів, на проведення випробувань, на складання та затвердження звітів та інші;
- **Вктд** - фактичні витрати на розробку конструкторсько-технічної документації, технологічної та/або проектної документації, а саме: на виконання ескізного, технічного, робочого проектів, розрахунків, на проведення випробувань, авторського нагляду, на дизайн.

1.8. Бухгалтерська документація встановленої форми (№ НА-1 «Акт введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності»; № НА-2 «Інвентарна картка обліку об'єкта права інтелектуальної власності»; № НА-4 «Інвентаризаційний опис об'єкта права інтелектуальної власності»);

1.9. Звіт про оцінку на торговельну марку;

1.10. Акти податкової перевірки підприємства;

1.11. Ставки роялті притаманні продукції з торговельною маркою.

Додаток К

**Статистична інформація виконаних судових експертиз,
експертних досліджень та повідомлень про неможливість надання висновку за напрямом СЕОІВ**

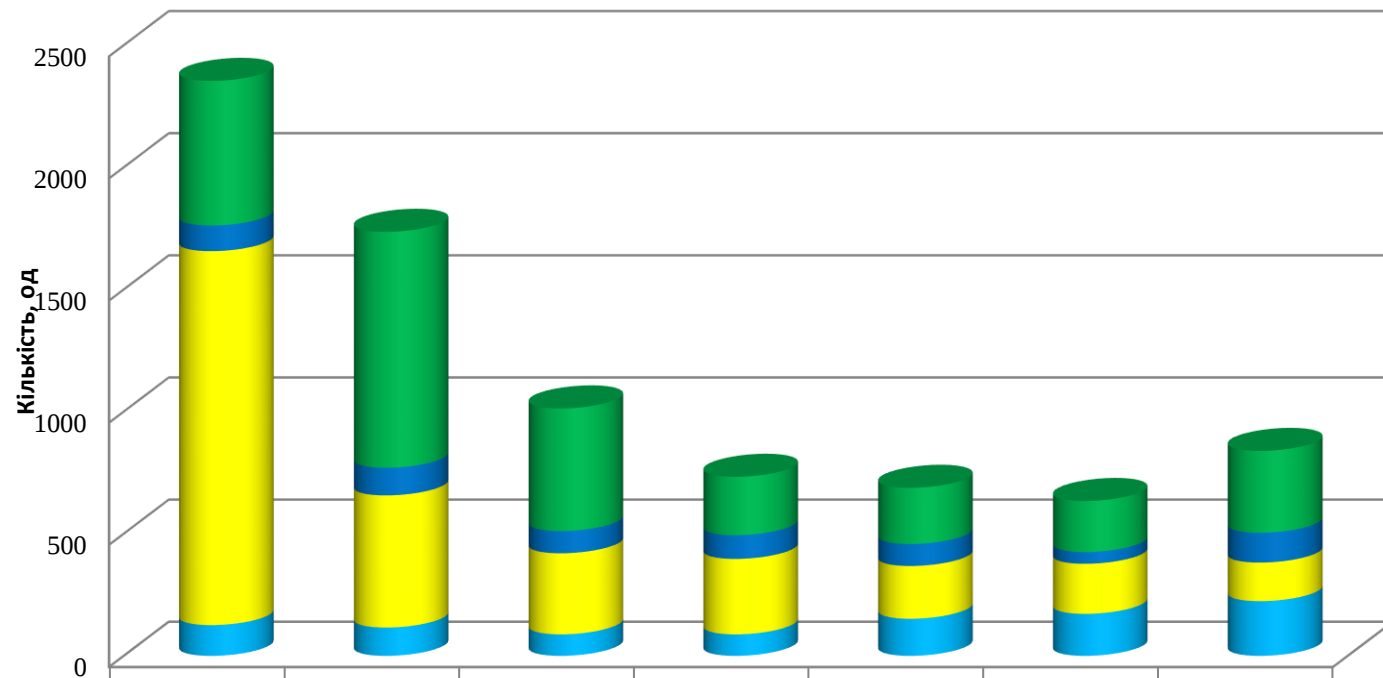
Таблиця №1

**Кількість виконаних судових експертиз та експертних досліджень за напрямом
судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності**

№ п/п	Назва	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	Київський НДІСЕ	240	345	167	37	58	64	109
	Харківський НДІСЕ	117	384	190	28	27	24	44
	Одеський НДІСЕ	2	12	9	4	0	1	0
	Донецький НДІСЕ	47	0	-	0	0	2	2
	Львівський НДІСЕ	81	112	45	73	55	70	58
	Дніпропетровський НДІСЕ	0	0	0	0	0	0	0
	Кримський НДІСЕ	0	0	-	-	-	-	-
	НДЦСЕІВ	105	113	91	97	90	48	122
1	Установи МЮ України	592	966	502	239	230	209	335
	<i>Питома вага від загальної кількості, %</i>	<i>26%</i>	<i>60%</i>	<i>54%</i>	<i>37%</i>	<i>38%</i>	<i>36%</i>	<i>47%</i>
2	ДНДЕКЦ МВС України	1531	541	332	309	213	203	158
	<i>Питома вага від загальної кількості, %</i>	<i>68%</i>	<i>33%</i>	<i>36%</i>	<i>49%</i>	<i>36%</i>	<i>35%</i>	<i>22%</i>
3	Приватні експерти	126	116	88	88	152	172	224
	<i>Питома вага від загальної кількості, %</i>	<i>6%</i>	<i>7%</i>	<i>10%</i>	<i>14%</i>	<i>26%</i>	<i>29%</i>	<i>31%</i>
	ВСЬОГО	2249	1623	922	636	595	584	717

Діаграма №1

Кількість судових експертиз та експертних досліджень за напрямом СЕОІВ

■ Установи МЮ України	592	966	502	239	230	209	335
■ у тому числі: НДЦСЕІВ	105	113	91	97	90	48	122
■ ДНДКЦ МВС України	1531	541	332	309	216	205	158
■ Приватні експерти	126	116	88	88	152	172	224

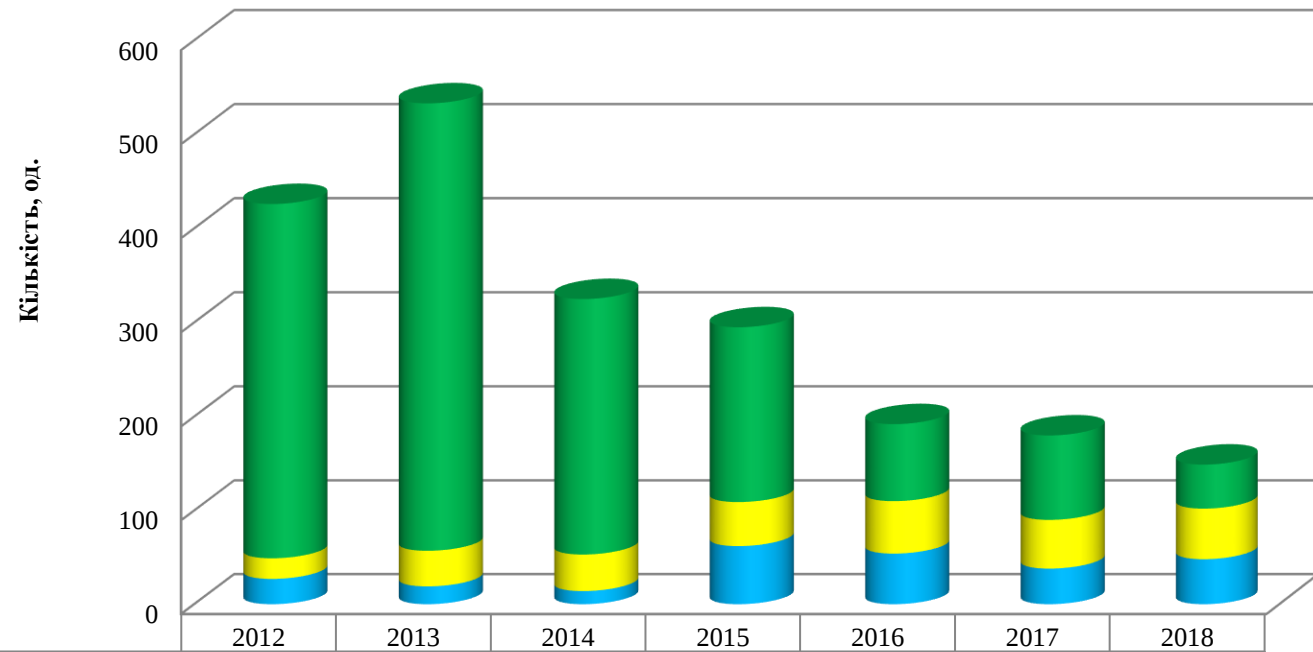
Таблиця №2

**Кількість виконаних судових експертиз та експертних досліджень за напрямом
судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності в ДНДЕКЦ МВС України**

№ п/п	Назва	2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018	
		експ.	досл.	експ.	досл.	експ.	досл.	експ.	досл.	експ.	досл.	експ.	досл.	експ.	досл.
1	Авторського та суміжних прав (твори, комп'ютерні програми) (13.1.1; 13.1.2) Фонограм, відеограм, програм (передач) організацій мовлення (13.2)	377	655	476	8	272	-	186	-	82	4	90	2	47	3
	<i>Питома вага від загальної кількості, %</i>	88%	97%	89%	2%	64%	-	43%	-	19%	1%	21%	0%	30%	10%
2	Винаходів і корисних моделей (13.3)	-	-	-	-	2	-	8	-	3	-	2	-	6	1
3	Промислових зразків (13.4)	2	1	-	-	4	-	3	1	-	2	2	-	3	2
4	Сортів рослин і порід тварин (13.5)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Комерційних (фірмових) найменувань, ТМ, географічних зазначень (13.6)	22	6	38	-	39	1	47	2	56	13	52	19	54	10
6	Топографій інтегральних мікросхем (13.7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	Комерційної таємниці (ноу-хау) і раціоналізаторських пропозицій (13.8)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	<i>Питома вага від загальної кількості, %</i>	5%	1%	7%	-	12%	-	15%	67%	29%	62%	29%	90%	34%	40%
8	Економічна у сфері ІВ (13.9)	27	13	19	-	14	-	62	-	54	2	38	-	48	9
	<i>Питома вага від загальної кількості, %</i>	6%	2%	4%	-	4%	-	20%	-	28%	10%	21%	-	30%	36%
	Всього:	428	675	533	8	331	1	306	3	195	21	184	21	158	25

Діаграма №2

Кількість судових експертиз виконаних в ДНДКЦ МВС України

■ Авторського та суміжних прав (твори, комп'ютерні програми) (13.1.1; 13.1.2)	
■ Комерційних (фірмових) найменувань, ТМ, географічних зазначень (13.6)	
■ Економічна у сфері ІВ (13.9)	

2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
377	476	272	186	82	90	47
22	38	39	47	56	52	54
27	19	14	62	54	38	48

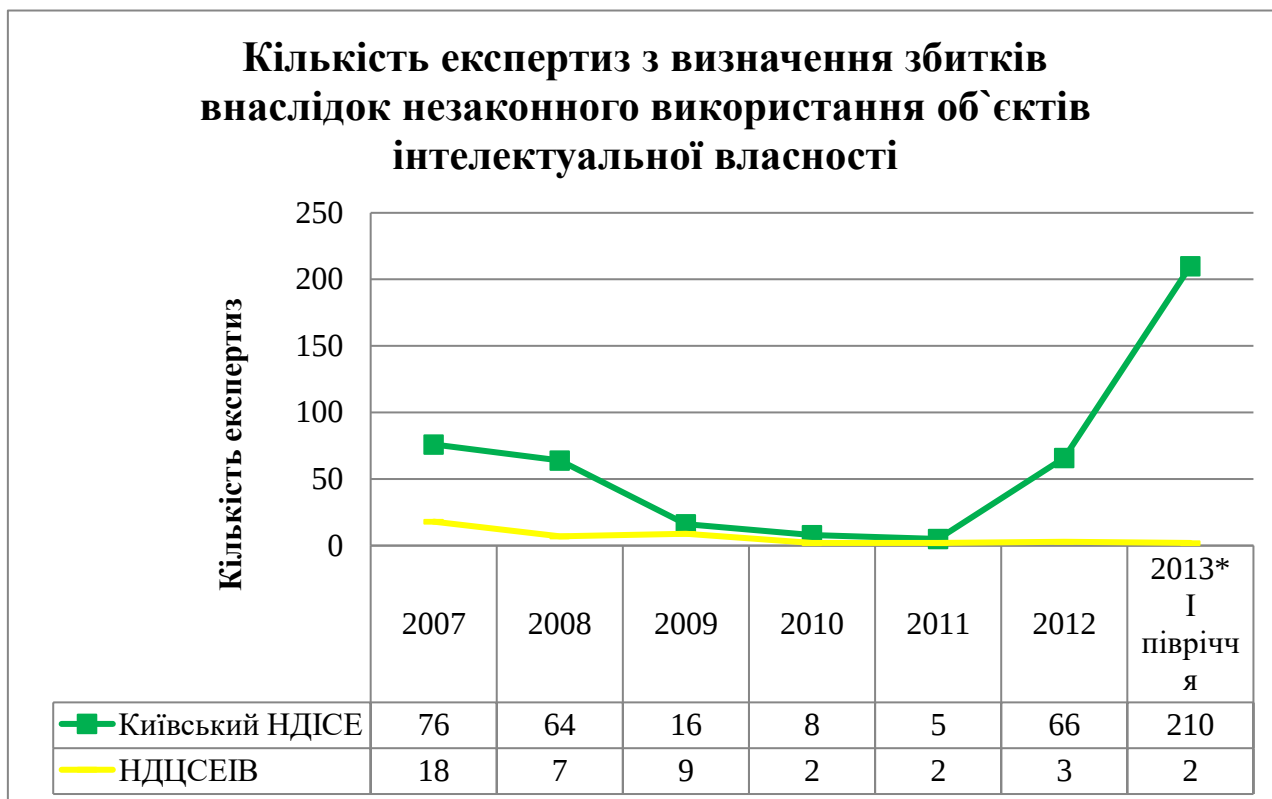
Таблиця №3

**Кількість виконаних судових експертиз зі встановлення збитків
внаслідок порушення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності**

№ п/п	Назва	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013* I півріччя
1	Установи МЮ України¹	94	73	25	10	7	69	212
	Київський НДІСЕ	76	64	16	8	5	66	210
	Харківський НДІСЕ	0	2	0	0	0	0	0
	НДЦСЕІВ	18	7	9	2	2	3	2
	<i>Питома вага від загальної кількості, %</i>						72%	92%
2	ДНДЕКЦ МВС України	-	-	-	-	-	27	19
	<i>Питома вага від загальної кількості, %</i>						28%	8%
	Всього	-	-	-	-	-	96	231

¹ Експертизи з визначення збитків в Одеському, Донецькому, Львівському, Дніпропетровському та Кримському НДІСЕ не проводились

Діаграма №3

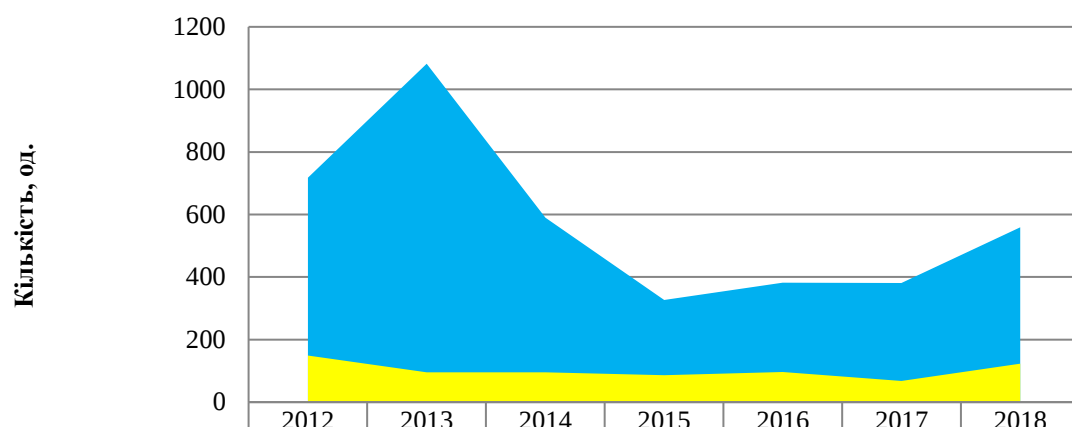
Таблиця №4

**Кількість повідомлень про неможливість надання висновку
з судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності**

№ п/п	Назва	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	Установи МЮ України виконано	592	966	502	239	230	209	335
2	Установи МЮ України повернуто (ПНВ)	149	95	95	84	95	68	122
	<i>Питома вага від виконаних, %</i>	25%	10%	19%	35%	41%	33%	36%
3	Приватні експерти виконано	126	116	88	88	152	172	224
4	Приватні експерти повернуто (ПНВ)	0	0	0	2	1	0	1
	<i>Питома вага від виконаних, %</i>	0%	0%	0%	2%	1%	0%	0%
5	Всього виконано	718	1082	590	327	382	381	559
6	Всього повернуто (ПНВ)	149	95	95	86	96	68	123
	<i>Питома вага від виконаних, %</i>	21%	9%	16%	26%	25%	18%	22%

Діаграма №4

Кількість повідомлень про неможливість надання висновку з судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Всього виконано	718	1082	590	327	382	381	559
Всього повернуто (ПНВ)	149	95	95	86	96	68	123
Питома вага від виконаних, %	21%	9%	16%	26%	25%	18%	22%

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ, ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Поліщук І. Ю. Застосування дохідного оціночного підходу при проведенні судової експертизи з визначення матеріальної шкоди при порушенні прав на торговельну марку. *Криміналістика і судова експертиза*. 2014. Вип. 59. С. 428-436.

2. Поліщук І. Ю. Проблемні питання застосування спеціальних економічних знань у сфері інтелектуальної власності при незаконному використанні торговельних марок. *Криміналістика і судова експертиза*. 2016. Вип. 61. С. 488-498.

3. Полищук И. Ю. Роль специальных экономических познаний при расследовании незаконного использования товарных знаков в аспекте квалификации состава преступления. Опыт и практика Украины. *Вестник Института законодательства Республики Казахстан*. 2018. № 1 (50). С. 40-52.

4. Поліщук І. Ю. Наслідки незаконного використання торговельних марок як елемент криміналістичної характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 4. URL: www.lsej.org.ua/4_2018/44.pdf.

5. Поліщук І. Ю. Компетенція експерта під час судово-експертного дослідження торговельних марок у процесі розслідування їх незаконного використання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. № 18. С. 524-533.

6. Поліщук І. Ю. Форми застосування спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3 (108). С. 328-348.

7. Полищук И. Ю. Генезис судебной экспертизы объектов интеллектуальной собственности в Украине. *Вопросы криминологии,*

криміналістики и судебной экспертизы: сб. науч. тр. Минск: НПЦ Гос. ком. судеб. экспертиз Респ. Беларусь; Право и экономика, 2018. Вып. 2/44. С. 246-253.

8. Polishchuk I. Typical situations and versions of the initial phase of the investigation of the illegal use of trademarks. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 1 (volume 1). P. 125-131.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Полищук И. Ю. Предпосылки методики определения материального вреда в связи с нарушением прав интеллектуальной собственности на торговую марку. *Актуальные вопросы интеллектуальной собственности*: сборник докладов: тезисы докл. XXI Междунар. науч.-практ. конф. (Ялта, 16-18 сент. 2013 г.) Киев: 2013. С. 189-190;

10. Поліщук І. Ю. Щодо питання методичного забезпечення судово-експертної діяльності при визначенні матеріальної шкоди внаслідок порушення прав на торговельні марки. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присв. 90-річчю створ. Харк. наук.-дослід. інст. суд. експ. ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 7-8 лист. 2013 р.). Харків: 2013. С. 149-151;

11. Поліщук І. Ю. Щодо питання призначення судової експертизи стороною захисту в рамках кримінального провадження. *Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень*: зб. матер. кругл. стол. (Київ, 10 квіт. 2014 р.). Київ: ННПФЕКП НАВС, 2014. С. 224-227;

12. Поліщук І. Ю. Незалежна оцінка майнових прав на використання НДДКР як об'єктів права інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми охорони інтелектуальної власності у ЗС України*: збірн. матер. наук.-практ. семін. (Київ, 20 серп. 2014 р.). Київ: ЦНДІ ОВТ ЗС України, 2014. С. 51-53;

13. Поліщук І. Ю. Застосування спеціальних знань при незаконному використанні торговельних марок. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: мат. всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 85-річчя доктора

юридичних наук, професора Ніни Іванівни Клименко (Київ, 27 лют. 2018 р.). Київ: 2018. С. 273-274.

14. Полищук И. Ю. Способ преступления как основной элемент криминалистической характеристики незаконного использования товарных знаков. *Криминалистика и судебная экспертология: наука, обучение, практика*: мат. 14 междунар. конгр. (Одесса, 13-15 сен. 2018 р.). Т. 2. Одесса: Издательский дом «Гельветика» 2018. С. 50-67.

15. Полищук И. Ю. Перспективы развития использования специальных знаний. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: мат. міжнарод. наук.-практ. конф. присвяч. 95-р. ств. Харк. наук.-дослід. інст. суд. експ. ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 10-11 жовт. 2018 р.). Харків: «Право», 2018. С. 45-48.

16. Поліщук І. Ю. Співвідношення спеціальних та правових знань. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології*: мат. міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 22 листоп. 2018 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 296-300.

Акти впровадження

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

Комітет з питань запобігання і протидії корупції

01008, м. Київ-8, вул. Садова, 3-А, тел.: 255-34-87

№133-21/326-08-8с.

«19» червня 2018 р.

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження

ПОЛЩУК І.Ю. у законотворчу діяльність

Дисертаційне дослідження ПОЛЩУК Інни Юріївни на тему: «Застосування спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність – є актуальним, а його результати мають бути впроваджені у діяльності народних депутатів України як суб'єктів права законодавчої ініціативи.

Запропоновані шляхи удосконалення кримінально-правового захисту від незаконного використання торговельних марок та їх судово-експертного дослідження, отримані на основі проведеного комплексного наукового дослідження актуальні, мають необхідний теоретико-методологічний рівень, практичну значимість та можуть бути використані для вдосконалення законодавства та нормативно-правових актів з означеної проблематики.

народний депутат України
член Комітету Верховної Ради
України з питань запобігання
та протидії корупції

Ільюк А.О.
посв. №326

2018

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Науково-дослідного центру
судової експертизи з питань
інтелектуальної власності
Міністерства юстиції України
доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України

В. Л. Федоренко
« » 2018 р.

А К Т

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
здобувача кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ**

**ПОЛІЩУК Інни Юріївни у наукову та практичну діяльність
Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності
Міністерства юстиції України**

Комісія Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (далі – *Центру*) у складі: завідувача лабораторії економічних досліджень Центру Рак Віри Михайлівни (*голова комісії*); вченого секретаря Центру, канд. екон. наук Тимощик Лілії Павлівни; судового експерта лабораторії економічних досліджень Центру Медведєвої Лариси Вікторівни, склала цей акт про те, що окремі висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження здобувача кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ Поліщук Інни Юріївни на тему: *«Застосування спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок»* використані та впроваджені у науково-методичну та судово-експертну діяльність Центру, зокрема:

1. Матеріали дисертаційного дослідження І.Ю. Поліщук (7 наукових статей та виступів на конференціях і круглих столах, які опубліковані у фахових виданнях) використовуються у складі рекомендованої літератури при підготовці в Центрі фахівців з метою присвоєння/підтвердження кваліфікації судового експерта за спеціальністю 13.9 *«Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності»*.

2. Матеріали дисертаційного дослідження Поліщук Інни Юріївни відображені у науково-дослідній роботі Центру на тему: *«Методичні рекомендації щодо визначення збитків від порушення прав на торговельні марки»*, що виконувалась за внутрішнім планом Центру в 2013 році (*Протокол Вченої ради Центру від 25.12.2013 р. №4*).

3. За час роботи Поліщук І.Ю. в Центрі (2011-2016 рр.), виконано біля 10 експертиз та експертних досліджень із використанням матеріалів і проміжних висновків її дисертаційного дослідження.

Голова комісії:

Члени комісії:

 В.М. Рак
 Л. П. Тимощик
 Л.В. Медведєва

**МВС УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-
ДОСЛІДНИЙ ЕКСПЕРТНО-
КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ
ЦЕНТР**

вул. Богомольця, 10, м. Київ, 01601,
тел. (044) 405-74-69, dndekc@mvs.gov.ua

Державне підприємство
«Інформаційні судові системи»
Центр судової експертизи
та експертних досліджень
Директору
Стародубову І.В.
вул. Плещеева, 10,
м. Київ, 03045

24.03.2018 № 19/9-3/ БСН
На № 597/18-Вих від 13.02.2018

Про використання результатів дисертації

Ваш лист щодо можливості використання результатів дисертації «Застосування спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок» здобувача кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ України, автора (співавтора) наукових статей – Поліщук Інни Юріївни, начальника відділу економічних досліджень Центру судової експертизи та експертних досліджень, здобувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, у науковій та практичній діяльності ДНДЕКЦ МВС України розглянуто та повідомляємо наступне.

У наданих для опрацювання статтях, а саме: Поліщук І. «Незаконне використання знака для товарів та послуг: особливості об'єктивної сторони складу злочину (ст. 229 КК України)»; Ткачук Т.М., Поліщук І.Ю. «Порушення прав на торговельну марку у кримінальному процесі: особливості кваліфікації»; Поліщук І.Ю. «Застосування дохідного оціночного підходу при проведенні судової експертизи з визначення матеріальної шкоди при порушенні прав на торговельну марку»; Стародубов І.В., Поліщук І.Ю. «Наукові та методичні основи економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності»; Поліщук І.Ю. «Проблемні питання застосування спеціальних економічних знань у сфері інтелектуальної власності при незаконному використанні торговельних марок», – висвітлено проблематику, пов'язану з необхідністю запровадження ефективного механізму захисту майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, створення (удосконалення) належної виконавчої інфраструктури щодо реалізації наявного законодавства, удосконалення оціночної діяльності в сфері інтелектуальної власності, розробки науково-методичного обґрунтування розміру збитків, завданих правовласнику об'єкта інтелектуальної власності.

Також, у статтях надано практичні рекомендації з питань визначення матеріальної шкоди (збитків), завданої правовласникам торговельних марок унаслідок їх неправомірного використання.

З урахуванням вищевикладеного вказані статті автора (співавтора) Поліщук Інни Юріївни включені до списку рекомендованої літератури Програми підготовки працівників Експертної служби МВС України, як судових експертів, за експертною спеціальністю 13.9 «Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності» з метою ознайомлення та використання у практичній діяльності.

Заступник директора

К.М. Ковальчук

ДЕРЖАВНА СУДОВА АДМІНІСТРАЦІЯ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ІНФОРМАЦІЙНІ СУДОВІ СИСТЕМИ»

ЦЕНТР СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

вул. Плещеева, 10, м. Київ, Україна, 03045 e-mail: inbox@ics.gov.ua,
<http://expert.ics.gov.ua> тел.: (044) 207-35-55, факс: (044) 207-35-40

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Центру судової експертизи та експертних досліджень

ДП «Інформаційні судові системи»

Державної судової адміністрації України
кандидат юридичних наук

І. В. Стародубов

2019 р.

А К Т

про впровадження результатів дисертації здобувача кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ Поліщук Інни Юріївни у судово-експертну діяльність Центру судової експертизи та експертних досліджень ДП «Інформаційні судові системи»

Комісія у складі: начальника відділу досліджень об'єктів інтелектуальної власності Ткачук Тетяни Миколаївни (голова комісії); експерта відділу досліджень об'єктів інтелектуальної власності Бегуш Наталії Вікторівни; експерта відділу економічних досліджень Зубенко Ірини Михайлівни, склала цей акт про те, що результати дисертації здобувача кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ Поліщук Інни Юріївни на тему: «Розслідування незаконного використання торговельних марок» впроваджені у практичну діяльність Центру судової експертизи та експертних досліджень, зокрема:

1. Встановлено доцільність внести зміни до п'ятого розділу Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень та викласти експертні питання за спеціальністю 13.6 у наступній редакції:

Чи є позначення _____, нанесене на _____ тотожним із торговельною маркою № _____?;

Чи містить позначення _____, нанесене на _____ суттєві індивідуалізуючі ознаки (в цілому чи їх елементи) торговельної марки № _____?

2. Враховуючи, відсутність методичного забезпечення економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності та з метою уникнення розповсюдженої практики неоднозначного тлумачення норм п. 26 Національного стандарту №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» України, за якими начебто розрахунок збитків внаслідок незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності здійснюється через добуток виготовлених одиниць контрафакту на ціну оригінальних товарів, пропонується викласти його у наступній редакції:

«26. Збитки, внаслідок неправомірного використання об'єкта права інтелектуальної власності, завдаються у формі упущеної вигоди, яку не отримав суб'єкт права інтелектуальної власності та/або ліцензіар.

Упущена вигода визначається методами дохідного оціночного підходу, які передбачають визначення розміру тієї частини доходу, що отримана у зв'язку з наявністю у юридичної або фізичної особи майнових прав інтелектуальної власності.

При застосуванні принципу витіснення, за яким на час вчинення правопорушення один контрафактний товар витісняє з ринку один оригінальний товар, недоотриманий грошовий потік формується виходячи з обсягів реалізованої контрафактної продукції».

3. За період з серпня 2016 року по грудень 2018 року Поліщук Інною Юріївною виконано 4 експертизи та 3 експертні дослідження з використанням результатів дисертації.

Голова комісії:

Т. М. Ткачук

Члени комісії:

Н. В. Бегуш

І. М. Зубенко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії
внутрішніх справ
доктор юридичних наук,
професор

С.Д. Гусарев

2019 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів дисертації здобувача кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ Поліщук Ірини Юріївни на тему: «Розслідування незаконного використання торговельних марок» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність в освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: директора Інституту підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації, доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, полковника поліції Удалової Л.Д. (голова), завідувача кафедри криміналістики та судової медицини, кандидата юридичних наук, доцента, підполковника поліції Самодіна А.В., начальника відділу організації та координації освітнього процесу, кандидата юридичних наук, лейтенанта поліції Дубівки І.В. та начальника відділу докторантури та ад'юнктури, доктора юридичних наук, майора поліції Дрозда О.Ю. склала цей акт про те, що результати дисертації Поліщук І.Ю. впроваджені в освітній процес академії.

Результати наукового дослідження знайшли своє відображення у навчально-методичних матеріалах, де як джерела рекомендовані наступні публікації:

1. Поліщук І. Ю. Проблемні питання застосування спеціальних економічних знань у сфері інтелектуальної власності при незаконному використанні торговельних марок. *Криміналістика і судова експертиза*. 2016. Вип. 61. С. 488-498.

2. Полищук И. Ю. Роль специальных экономических познаний при расследовании незаконного использования товарных знаков в аспекте квалификации состава преступления. Опыт и практика Украины. *Вестник Института законодательства Республики Казахстан*. 2018. №1 (50). С. 40-52.

3. Поліщук І. Ю. Наслідки незаконного використання торговельних марок як елемент криміналістичної характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. №4. URL: www.lsej.org.ua/4_2018/44.pdf.

4. Поліщук І. Ю. Компетенція експерта під час судово-експертного дослідження торговельних марок у процесі розслідування їх незаконного використання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. №18. С.524-533.

5. Поліщук І. Ю. Форми застосування спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. №3 (108). С. 328-348.

6. Полищук И. Ю. Генезис судебной экспертизы объектов интеллектуальной собственности в Украине. *Вопросы криминологии, криминалистики и судебной экспертизы*: сб. науч. тр./ НПЦ Гос. ком. судеб. эксп. Респ. Беларусь; Минск: Право и экономика, 2018. Вып. 2/44. С. 246-253.

7. Поліщук І. Ю. Щодо питання методичного забезпечення судово-експертної діяльності при визначенні матеріальної шкоди внаслідок порушення прав на торговельні марки. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присв. 90-річчю створ. Харк. наук.-дослід. інст. суд. експ. ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 7-8 лист. 2013 р.). Х.: 2013. С. 149-151;

8. Полищук И. Ю. Способ преступления как основной элемент криминалистической характеристики незаконного использования товарных знаков. *Криминалистика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика*: мат. 14 междунар. конгр. (Одесса, 13-15 сен. 2018 р.). Т. 2. Одесса: Издательский дом «Гельветика» 2018. С. 50-67.

9. Полищук И. Ю. Перспективы развития использования специальных знаний. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: мат. міжнарод. наук.-практ. конф. присвяч. 95-р. ств. Харк. наук.-дослід. інст. суд. експ. ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 10-11 жовт. 2018 р.). Харків: «Право», 2018. С. 45-48.

10. Поліщук І. Ю. Співвідношення спеціальних та правових знань. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології*: мат. міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 22 листоп. 2018 р.). К: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 296-300.

Члени комісії дійшли спільного висновку, що представлені матеріали мають належний науковий та практичний рівень розробки проблематики теми дисертаційного дослідження, ґрунтуються на достатній кількості опрацьованих І.Ю. Поліщуком законодавчих, наукових та емпіричних джерел, відображені у науково-методичних матеріалах з навчальних дисциплін: «Криміналістика» та «Особливості розслідування окремих видів злочинів» для здобувачів вищої освіти бакалавра і магістра, а також використовуються у системі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції та Міністерства внутрішніх справ України.

Голова комісії:

Члени комісії:

Л.Д. Удалова

А.В. Самодін

І.В. Дубівка

О.Ю. Дрозд

«27» жовтня 2018р. № 46/1-77

Завідувачу кафедри криміналістики
та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ
кандидату юридичних наук
Самодіну А.В.

Довідка про впровадження

Ця довідка засвідчує те, що результати дисертації здобувача кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ Поліщук Інни Юріївни на тему: «Застосування спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок» впроваджені у навчальний процес та науково-дослідну роботу Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія» (далі – Інститут) протягом 2017 року зокрема.

1. Матеріали дисертації Поліщук Інни Юріївни застосовуються у навчальному процесі при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять із студентами з навчальних дисциплін: «Економіка інтелектуальної власності» та «Основи судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності» в рамках спеціальності 7(8).18010011 «Інтелектуальна власність» освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліст та магістр під час викладання професора, академіка АТН України Бутнік-Сіверського О.Б. та к.ю.н. Дорошенка О.Ф.;

2. Результати дисертації Поліщук Інни Юріївни відображені у наукових статтях, які рекомендуються студентам Інституту під час навчання, а саме:

- Поліщук І. Незаконне використання знака для товарів та послуг: особливості об'єктивної сторони складу злочину (ст. 229 КК України) // Юридична Україна. – 2013. – №11. – С. 81–87;
- Ткачук Т.М., Поліщук І.Ю. Порухення прав на торговельну марку у кримінальному процесі: особливості кваліфікації // Криміналістика и судебная экспертиза: Межведомственный научно-практический сборник. Вып. 58, ч.2 / Отв. ред. И.И. Емельянова. – К.: Министерство юстиции Украины, 2013. – С. 523-530;
- Поліщук І.Ю. Застосування дохідного оціночного підходу при проведенні судової експертизи з визначення матеріальної шкоди при порушенні прав на торговельну марку // Криміналістика и судебная экспертиза: Межведомственный научно-методический сборник. Вып. 59 / Отв. ред. И.И. Емельянова. – К.: Министерство юстиции Украины, 2014. – С. 428-436;
- Поліщук І.Ю. Проблемні питання застосування спеціальних економічних знань у сфері інтелектуальної власності при незаконному використанні торговельних марок // Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.-метод. зб. / Київський НДІ судових експертиз; редкол.: О. Г. Рувін (відповід. ред.) та ін. – : К., 2016. – Вип. 61. – С. 488-498.

3. Зазначені праці підтвердили високий теоретичний і навчально-методичний рівень, практичну доступність і доцільність як результатами використання під час підготовки та проведення усіх видів занять.

Директор,
доктор юридичних наук

В.І. Фелик